

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1964:11

Jordbruksdepartementet

SOU
1964:11 A

ÄLGFRÅGAN

BETÄNKANDE

AV 1949 ÅRS JAKTUTREDNING

Stockholm 1964

STATENS

OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1964

Kronologisk förteckning

1. Indexlån. Del I. Kihlström. 96 s. Fi.
2. Indexlån. Del II. Kihlström. 526 s. Fi.
3. Konsumtionsmönster på bostadsmarknaden. Esselte. 212 s. I.
4. Effektivare konsumentupplysning. Esselte. 111 s. H.
5. Bättre åldringsvård. Esselte. 121 s. S.
6. Alkoholreklamen. Norstedt & Söner. 278 s. Fi.
7. Statens skogar och skogsindustrier. Svenska Reproduktions AB. 144 s. Fi.
8. Kapitalutvecklingen i det svenska lantbruket. Esselte. 88 s. Jo.
9. Arbetstidsförkortningens verkningar. Esselte. 216 s. S.
10. Företagsinteckning. Tiden-Barnängen Tryckerier AB. 149 s. Ju.
11. Älgfrågan. Norstedt & Söner. 188 s. Jo.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1964: 11

Jordbruksdepartementet

ÄLGFRÅGAN

BETÄNKANDE

AV 1949 ÅRS JAKTUTREDNING

KUNGL. BOKTRYCKERIET P.A. NORSTEDT & SÖNER

STOCKHOLM 1964

Innehåll

Skrivelse till Chefen för Kungl. Jordbruksdepartementet	5
---	---

ÄLGAVGIFTER, ÄLGSKADEFONDER och ERSÄTTNINGSREGLER VID SKADEGÖRELSE AV ÄLG

Kap. 1 Utvecklingen fram till gällande ordning	11
1931 års bestämmelser 11 1938 års beslut m. m. 12 1941 års riksdag	
14 1943 års älgavgiftkungörelse 15 1950 års betänkande 19 1951 års	
beslut 24 Älgskadorna å skog 25 Domän- och skogsstyrelsernas utred-	
ning 26 1947 års ändringar i jaktstadgan 27	
Kap. 2 Älgstammen	31
Kap. 3 Till jaktutredningen överlämnade förslag	35

Jaktutredningens undersökningar

Kap. 4 Tillämpningen av vissa bestämmelser i älgavgiftkungörelsen	39
I Skada av ringa beskaffenhet 39 II Särskilda skäl 40 III Förskott å	
värderingssumman 41 IV Värderingskostnaden 41 V Värderingsförfar-	
andet 42 VI Förlängning av jakttiden, lövskogsområde, älgskade-	
nämnd 43 VII Åtgärder till förhindrande av älgskada 44	
Kap. 5 I Älgskadefrekvensen i olika landsdelar; Älgavgifterna; Älgskadefond-	
erna m. m.	51
II Älgskadefrekvensen i vissa bristlän; Älgskadornas lokalisering där-	
städes m.m.	59
III Handhavandet av älgskadefrågorna i de särskilt undersökta länen	66
IV Älgavgifternas storlek; Älgarnas värde som jaktbyte	70
Kap. 6 Spörsmål som beröra de arrenderade fastigheterna	74
Kap. 7 Älgarnas skadegörelse å plant- och ungskog	81

Jaktutredningens förslag

Kap. 8 I Inledning	89
II Bör nuvarande ordning för reglering av älgskador bibehållas?	90
III Arealgränserna	93
IV Särskilda skäl	97
V Självrisk	98
VI Värderingsförfarandet	100
VII Värderingskostnaden	102
VIII Utvidgat användningsområde för älgskademedlen	104
IX Älgavgifterna; Älgskadefonderna	108
X Älgskaderegleringsfonden	113
XI Hemställan	115

Bilagor

Kommentar till kartbilagorna 1—8	117
Bilaga 1—8 Älgskadefall i Östergötlands, Kronobergs, Hallands och Örebro	
län åren 1961 och 1959	119
9 Relationen mellan älgvärde och älgavgifter i Hallands län under	
åren 1938—1962	127

10	Älgavgifter för jaktåren 1961/62—1963/64	128
11	Bidrag till länsjaktvårdsföreningarna ur älgskadefonder 1960/61 —1962/63	129
12	Förslag till ändring i vissa delar av gällande älgavgiftkungörelse	130

ÄLGJAKTEN

Kap. 9	Gällande lagstiftning m. m.	139
Kap. 10	Grannlänternas älglagstiftning	143
Kap. 11	Till jaktutredningen överlämnade förslag	153
Kap. 12	Svenska jägareförbundets förslag	158
	I Inledning	158
	II 1955 års omarbetade älgbetänkande	160
	III Skrivelse till Kungl. Maj:t den 17 maj 1957	163
Kap. 13	Försök med reglerad älgjakt	165
	I Förberedande åtgärder m. m.	165
	II Vissa länsjaktvårdsföreningars förslag	168

Jaktutredningens förslag

Kap. 14	I Inledning	174
	II Varför helt reglerad avskjutning?	175
	III Allmänna synpunkter	177
	IV Hemställan	185

Särskilda yttranden	186
-------------------------------	-----

Till

Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Jordbruksdepartementet

Vid 1953 års riksdag väcktes åtskilliga motioner i *älgfrågan*, varav tre rörde licensjakten efter älg. Sedan tredje lagutskottet i utlåtande nr 22 hemställt, bland annat, att riksdagen måtte, i anledning av berörda motioner, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om översyn rörande gällande ordning för meddelande av tillstånd till jakt å älg, beslöt riksdagen, på sätt framgår av dess skrivelse den 12 maj 1953, nr 218, i enlighet härmed.

I beslut den 5 juni 1953 uppdrog Kungl. Maj:t åt jaktutredningen att — med beaktande av vad utskottet anfört i oförmälda utlåtande — verkställa den av riksdagen begärda utredningen samt att till Kungl. Maj:t inkomma med de förslag, vartill denna kunde föranleda.

Jämväl vid 1955 års riksdag väcktes motioner, vilka även berörde *jakten efter älg*. Motionerna föranledde i enlighet med tredje lagutskottets hemställan i utlåtande nr 17 icke någon riksdagens åtgärd. Utskottet hade sålunda anfört, bland annat: Med anledning av riksdagens skrivelse den 12 maj 1953 har enligt Kungl. Maj:ts beslut den 5 juni samma år överlämnats åt 1949 års jaktutredning att verkställa översyn av gällande ordning för meddelande av tillstånd till jakt å älg. Även om riksdagens begäran närmast avsåg utredning angående licensjakten, torde med hänsyn till avfattningen av Kungl. Maj:ts beslut det åt jaktutredningen överlämnade utredningsuppdraget icke vara begränsat härtill utan avse älgjakten i allmänhet.

Härefter ha till jaktutredningen överlämnats eller eljest inkommit en hel del ärenden rörande älgjakten och dess utövande. De äro redovisade i 11 kap. av betänkandet. Av dessa synas här böra särskilt framhållas två. Det ena utgöres av ett av Svenska jägareförbundet efter flerårig utredning i underdånig skrivelse den 17 maj 1957 framlagt förslag — av Kungl. Maj:t den 10 oktober 1957 överlämnat till utredningen för ytterligare utredning — om försöksverksamhet med en ny ordning för älgjaktens bedrivande, innebärande att denna jakt kommer att syfta till en god älgvård samt ske under vederbörligt hänsynstagande till skogsbrukets och jordbrukets intressen. Med god älgvård vill förbundet förstå, bland annat, en planmässig, mera human och biologiskt inriktad avskjutning.

Det andra ärendet, som överlämnats till jaktutredningen den 31 augusti 1961, har som sökande Soppero byalag i Norrbottens län och avser utredning av frågan om sådan ändring av gällande bestämmelser, att rätt till jakt under särskild jakttid (licensjakt) skall kunna medgivas jämväl å mark, belägen ovan odlingsgränsen.

Älgfrågan omfattar emellertid icke endast jakten efter älg. Älgstammens *skadegörelse å gröda* har redan för mer än trettio år sedan uppmärksammats och föranlett åtgärder från statsmakternas sida. Gällande bestämmelser tillkommo år 1951. Sedan dess har även älgens *skadegörelse å skogsföryngringar* blivit ett på många håll allvarligt problem.

Dessa spörsmål behandlades i fyra, vid 1956 års riksdag väckta motioner, beträffande vilka riksdagen, i enlighet med tredje lagutskottets hemställan i utlåtande nr 7, i skrivelse den 6 april 1956, nr 151, anhöll, att de jämte utskottets utlåtande skulle överlämnas till jaktutredningen. Kungl. Maj:t förordnade härom den 13 april 1956.

Jämväl älgskadefrågorna ha föranlett flera till jaktutredningen överlämnade eller direkt inkomna ärenden. De äro förtecknade i betänkandets 3 kap. Bland dem kan nämnas riksdagens skrivelse den 18 mars 1959, nr 185, föranledd av en motion, över vilken tredje lagutskottet avgav utlåtande nr 9. Ärendet överlämnades till utredningen den 3 april 1959.

I det betänkande, benämnt *Älgfrågan*, som jaktutredningen härmed vördsamst överlämnar till Herr Statsrådet, behandlas i en första avdelning ersättningsreglerna vid skadegörelse av älg samt de därmed sammanhängande bestämmelserna rörande älgavgifterna och älgskadefonderna. Ehuru vid ställningstagandet till en blivande ordning för älgjaktsens bedrivande beaktande måste skänkas även andra faktorer än älgstammens skadegörelse, är det dock denna som så att säga ligger i botten.

Problemet därvidlag kan således uttryckas så, att det gäller att komma fram till en *avvägning* mellan, å ena sidan, jakt- och naturvårdsintresset att i markerna äga en talrik och livskraftig älgstam samt, å andra sidan, skogs- och jordbruksnäringarnas krav att älgstammen skall stå under sådan kontroll, att dess skadegörelse som regel icke överskrider den gräns, som enligt vår jakträttsliga ordning en markinnehavare rimligen har att tåla. Det är till en sådan avvägning den helt reglerade avskjutning syftar, beträffande vilken jaktutredningen föreslår att en länsvis bedriven försöksverksamhet skall få påbörjas. En ordning med helt reglerad avskjutning innebär ytterst ingenting annat än att alla jaktberättigade i en bygd skola bringas att *samverka* för att åstadkomma ett i olika, älgstammen och älgjakten berörande avseenden möjligast bästa resultat.

Innan en försöksverksamhet kommer mera allmänt i gång och ger tillräckliga erfarenheter i detalj, måste dock åtskillig tid förflyta. Under väntetiden är det enligt jaktutredningens åsikt utomordentligt angeläget, att man inrik-

tar sig på att stimulera övergången till den ordning med punktvis reglerad avskjutning, som vi redan ha i *licensjakten*. Detta synes, såsom utvecklas i betänkandet, åtminstone tills vidare kunna ske inom ramen för nuvarande bestämmelser i ämnet.

Bland de till jaktutredningen överlämnade ärendena rörande älgjakten finnas en del, som hänföra sig till vissa detaljspörsmål. Även de ha behandlats av utredningsmannen och de sakkunniga, som emellertid därvid funnit att förslag i respektive ämnen lämpligen icke böra framläggas, förrän Herr Statsrådet tagit ställning till den grundläggande frågan: försöksverksamheten.

Ett av ärendena, det nyss omförmälda rörande licensjakt ovan odlingsgränsen, berör vidare även renbeteslagstiftningen. Vid sådant förhållande har jaktutredningen ansett sig icke vara i stånd att utarbeta förslag i ämnet. Utredningen har därför beslutat att i särskild skrivelse till Herr Statsrådet framlägga sina synpunkter på denna för den bofasta befolkningen i övre Norrland otvivelaktigt betydelsefulla fråga.

Vad i betänkandet föreslås i fråga om försöksverksamhet med helt reglerad avskjutning har icke föranlett någon av de särskilt tillkallade sakkunniga att framföra avvikande mening. Sådana meningar ha dock yppats beträffande vissa av förslagen i första avdelningen av betänkandet, nämligen av herr Sköldin beträffande arealgränsen samt av herr Wennmark med instämmande av herrar Sköldin, Wikström och Bennet i fråga om vad som i 8 kap. under punkt X sägs om användning i särskilt fall av älgskademedel som bidrag för åtgärd till botande av älgskada å skogsodling.

Bromma den 21 februari 1964.

För 1949 års jaktutredning

GUSTAF ADOLF BOUVENG

Harry Hamilton

ÄLGAVGIFTER, ÄLGSKADEFONDER
OCH ERSÄTTNINGSREGLER
VID SKAdegÖRELSE AV ÄLG

KAP. I

UTVECKLINGEN FRAM TILL GÄLLANDE ORDNING

Den hos oss gällande ordningen, vilken innebär att man för att erhålla medel till ersättning i vissa fall för skada som av älg förorsakas bland annat å gröda uttager en särskild avgift för varje fälld älg, har sitt ursprung i bestämmelser, som tillkommo år 1931.

1931 års bestämmelser

I proposition, nr 214, till 1931 års riksdag föreslog Kungl. Maj:t, att riksdagen måtte — med godkännande av de av föredragande departementschefen tillstyrkta grunderna för älgjaktens ordnande och för bidrag till lindrande i vissa fall av skada av älg å gröda — medgiva uttagande av enligt samma grunder avsedda avgifter.

Sedan riksdagen, med åberopande av jordbruksutskottets, av riksdagen godkända utlåtande nr 79, anmält att riksdagen med vissa ändringar och tillägg bifallit propositionen, utfärdades den 18 juli 1931

dels förordning (nr 306) med vissa bestämmelser angående jakt efter älg, dels kungörelse (nr 307) angående allmänna villkor och bestämmelser för bidrag ur älgskadefonden.

Den nämnda förordningen innehöll bestämmelser *dels* om särskild jakttid för jakt efter älg, *dels* om skyldighet att för varje under allmän jakttid fälld älg betala en avgift av 15 kronor, ävensom att för varje älg, som avsågs i meddelat tillstånd om särskild jakttid, erlægga en avgift av 25 kronor, *dels* därom, att ifrågasvarande avgifter skulle sammanföras till en för riket gemensam fond, älgskadefonden, ur vilken i enlighet med vad särskilt stadgades skulle utgå bidrag till lindrande av skada av älg.

Kungörelsen nr 307 åter innehöll de närmare bestämmelserna angående rätten att erhålla bidrag ur älgskadefonden samt ordningen för sådant bidrags bestämmande och utbetalande. Det stadgades således, att bidrag kunde tillerkännas brukare av mindre brukningsdel för skada, som av älg tillfogades honom tillhörig växande eller avmejad men ej inbärgad gröda. Skadan skulle dock vara av väsentlig beskaffenhet och brukaren skulle ej genom tillgodogörande av jakträtt eller eljest ha kunnat hålla sig skadeslös. Till den vars brukningsdel omfattade större areal odlad jord än 15 hektar kunde bidrag utgå allenast när särskilda skäl förelågo. Till grund för prövningen av bidragsansökning, vilken ställdes till Konungen, skulle ligga syn och värdering av två ojäviga, i jordbruk kunniga män, vilka sökanden ägde tillkalla. Värderingsinstrumentet jämte övriga ansökningshandlingar

skulle inom 14 dagar efter det skadan skedde överlämnas till vederbörande lands- eller stadsfiskal, vilken det ålåg att ofördröjligen överlämna handlingarna till länsstyrelsen jämte eget yttrande. Länsstyrelsen hade därefter att före utgången av december månad med eget utlåtande översända samtliga under året inkomna inlagor. Beviljat bidrag utbetalade statskontoret till länsstyrelsen, som hade att ombesörja att bidraget kom vederbörande till handa.

Redan vid påföljande riksdag samt därefter vid samtliga riksdagar under åren 1933—1936 väcktes motioner om ändring i olika avseenden av de nu refererade bestämmelserna. Enär de därutinnan framförda önskemålen blivit i det stora hela tillgodosedda i senare tillkomna författningar i ämnet, torde motionerna kunna förbigås här. Dock synes böra omnämnas, att i motioner vid 1934 och 1935 års riksdagar framlades förslag om höjning till respektive 20 och 50 hektar av den gräns för arealen odlad jord, över vilken bidrag ur älgskadefonden kunde tillerkännas odlare allenast när därtill fanns särskilda skäl.

1938 års beslut m. m.

I en till 1938 års riksdag avlåten proposition, nr 47, framlades så förslag om ändrade bestämmelser rörande *älgavgifter och älgskadefonden*. Förslagen voro föranledda av ett av utredningsmannen för 1935 års jaktlagstiftningssakkunniga den 25 oktober 1937 avgivet utlåtande med förslag angående ändrade bestämmelser i fråga om älgskadefonden m. m. I ett tidigare, den 30 september 1936, avgivet betänkande (SOU 1936: 38) med förslag rörande jaktlagstiftningsfrågor, innehållande förslag till lag om rätt till jakt samt jaktstadga m. m., hade samme utredningsman föreslagit, att bestämmelserna om särskild jakttid för jakt efter älg skulle skiljas från bestämmelserna om älgavgifter och älgskadefond samt överflyttas till jaktstadgan. Härom yttrade *jordbruksutskottet* i sitt över propositionen avgivna, av riksdagen godkända utlåtande nr 54.

De år 1931 tillkomna bestämmelserna för älgjaktens bedrivande torde få betraktas som ett försök att å detta område åvägbringa en ordning, som möjliggjorde en mera rationell beskattning av älgstammen än som i regel vore möjlig under den korta allmänna jakttiden. Erfarenheterna från de 7 år bestämmelserna varit gällande ha visat, att de i stort sett varit ägnade att medföra det avsedda resultatet. Vissa jämkningar ha dock visat sig erforderliga främst till följd av den icke förutsebara ökning av älgstammen, som under de senaste åren ägt rum. Denna ur jaktvårdssynpunkt glädjande företeelse har medfört en betydande stegring av älgskadorna, som i sin tur aktualiserat kravet på en sådan utformning av bestämmelserna om älgjakten, att man genom jakt skall kunna bidra till en minskning av älgskadorna utan att behöva riskera älgstammens bestånd.

Då frågan om älgjaktens ordnande tack vare de vunna erfarenheterna får anses ha passerat försöksstadiet, finner utskottet i likhet med departementschefen lämpligt att stadgandena därom få inflyta i jaktstadgan.

I övrigt innehöll propositionen beträffande de av utredningsmannen föreslagna ändringarna i fråga om älgskadefonden, älgavgifterna samt dessas

användning i huvudsak följande förslag, vilka jordbruksutskottet fann välbetänkta och alltså förordade till genomförande. De inflöto i *förordningen den 3 juni 1938 (nr 280) angående älgavgifter m. m.* De här tidigare omfördälda författningarna nr 306 och 307 av den 18 juli 1931 blevo samtidigt upphävida.

Genom nämnda förordning uppdelades älgskadefonden på två fonder, älgskadefonden för norra Sverige, till vilken skulle föras avgifter för älgar som fälldes inom de sex nordligaste länen, samt älgskadefonden för södra Sverige för älgavgifter från riket i övrigt.

I samband med frågan om den ordning, i vilken licensavgiften skulle inbetalas, framhöll departementschefen, att han i likhet med utredningsmannen fann det önskvärt att licensjakten med dess möjligheter till reglerad avskjutning kom till flitigare användning än vad då var förhållandet, samt yttrade vidare.

För att främja detta önskemål har utredningsmannen föreslagit bestämmelse om rätt för jakträttsinnehavare, som icke nedlagt i tillstånd till särskild jakttid avsett antal älgar, att återbekomma vad för mycket erlagts i avgift. Häremot torde i och för sig icke vara något att erinra. Jag håller emellertid före att man bör kunna gå ett steg längre och helt avskaffa förskottsbetalningen av licensavgiften.

I förordningen bestämdes älgavgifterna till 30 respektive 15 kronor.

Häruöver innehöll förordningen, att ersättning ur älgskadefond skulle kunna tillerkännas även innehavare av fruktodling. Då det, i likhet med vad som gällde i fråga om skada å gröda, ansågs nödigt att begränsa rätten till ersättning, skulle emellertid sådan tillkomma endast den som odlade frukt i ändamål att försälja densamma. Detta uttrycktes så, att skadan skulle vara ägnad att inverka på odlarens utkomstmöjligheter.

I analogi med vad som föreskrives i det samtidigt tillkomna lagrum i lagen om rätt till jakt, 24 §, vilket innehåller reglerna för ingripande mot skadegörande villebrådsart, och med samma innebörd som där infördes vidare det allmänna villkoret för erhållande av ersättning för skada av älg, att skadan ej skäligen kunnat av den skadelidande förebyggas.

Kretsen av värderingsmän vidgades och det föreskrevs i den delen att av värderingsmännen, vilka båda skulle vara ojäviga samt kunniga i jordbruk eller trädgårdsskötsel, en skulle inneha något av angivna förtroendeuppdrag eller viss tjänst.

Älgstammen fortsatte emellertid att tillväxa och avskjutningen blev, bland annat på grund av de under åren 1939 och 1940 rådande särskilda förhållandena, inte tillräcklig för att förhindra, att älgskadorna i vissa län inom området för den södra älgskadefonden så ökade i omfattning, att denna fond inte på långt när räckte till för att ersätta de godkända skadorna. Som exempel kan nämnas, att vid granskning inom jordbruksdepartementet av inkomna ansökningar om bidrag ur älgskadefonden för södra Sverige med anledning av älgskador under år 1940 ersättningsanspråk om tillhopa i runt

tal 346 000 kronor befunnos berättigade, medan samtidigt å fonden inte fanns tillgängligt mer än cirka 133 100 kronor. Trots föreskrift av Kungl. Maj:t i april 1941 att från viss del av de i jaktvårdsfonden ingående medlen skulle till södra älgskadefonden överföras omkring 47 000 kronor, kunde bidrag ur fonden inte beviljas med högre belopp än sammanlagt 179 000 kronor, vilket motsvarade allenast 52 procent av de såsom berättigade prövade ersättningsanspråken.

1941 års riksdag

I en till 1941 års lagtima riksdag avlåten proposition, nr 291, upptogs där- efter frågan om höjning av vissa älgavgifter. I samband med att domänstyrelsen avgav förslag angående tillfälliga ändringar i gällande fridlysnings- och jakttider under jaktåret 1941/42, hade nämligen ämbetsverket övervägt ett förslag av Svenska jägareförbundet om höjning av älgavgifterna inom området för södra älgskadefonden på så sätt, att avgifterna skulle sättas till förslagsvis 40 kronor, lika för allmän och för särskild jakttid. Domänstyrelsen, som av anförda skäl fann en höjning av älgavgifterna motiverad inom berörda del av riket, föreslog dock för sin del, att avgifterna där skulle utgå med 40 kronor för älg, som fälldes under särskild jakttid, samt 25 kronor för älg, som fälldes under allmän jakttid.

Föredragande statsrådet fann — med hänsyn till den här förut relaterade underskottssituationen samt till det förhållandet, att älgköttet betingade ett betydligt högre pris än vid tiden för de dåvarande älgavgifternas fastställande — det befogat att genomföra en höjning av sagda avgifter samt biträdde domänstyrelsens förslag.

Jordbruksutskottet yttrade i utlåtande nr 68 att, ehuru utskottet var av den uppfattningen att olika åsikter kunde göras gällande i fråga om den lämpliga avvägningen av älgavgifternas storlek, utskottet ville tillstyrka, att avgifterna inom ifrågavarande del av riket höjdes med i propositionen föreslagna belopp. Sedan riksdagen beslutat i enlighet härmed, utfärdades *den 28 juni 1941 under nr 525 förordning i ämnet*.

Vid 1941 års lagtima riksdag behandlades även den begränsning i rätten till ersättning för älgskada, som sammanhänge med 15 hektars-regeln. I en inom andra kammaren väckt motion, nr 159, hemställdes sålunda, att riksdagen skulle hos Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning rörande lämpligaste sättet att hålla brukare eller ägare, som ej har jakträtt, skadeslös för älgskada även i de fall, då arealen är större än 15 hektar.

Motionen föranledde i enlighet med *jordbruksutskottets* hemställan inte någon riksdagens åtgärd. Utskottet hade i sitt utlåtande nr 43 bland annat framhållit, att redan enligt gällande bestämmelser brukare av större areal i särskilda fall kunde tilldelas ersättning för älgskada.

1943 års älgavgiftkungörelse

Nästa fas i utvecklingen föranleddes av en skrivelse den 20 december 1941 av Hallands läns hushållningssällskap med hemställen, att utredning omedelbart måtte igångsättas angående ändrade bestämmelser för reglering av älgskador, så att dessa ersättningar komme att stå i proportion till den verkliga skada, som förorsakades av älgstammen. Därvid borde även möjligheten av en kombination av dåvarande regleringssystem och en försäkringsform undersökas.

Sedan domänstyrelsen anbefallts att efter hörande av Svenska jägareförbundet avgiva utlåtande över hushållningssällskapets hemställen, överlämnade ämbetsverket av jägareförbundet i en den 16 maj 1942 dagtecknad skrivelse framlagda åtskilliga förslag angående ändrade bestämmelser för reglering av älgskador och jakt efter älg.

Väl ha en del av de av jägareförbundet framförda förslagen blivit genomförda. Med hänsyn emellertid till det läge, vari älgfrågan i sin helhet nu befinner sig, har jaktutredningen dock ansett det motiverat med en icke alltför beskuren redogörelse för förslagen. Förslagen byggde på en utredning, som verkställdes av en inom jägareförbundet utsedd kommitté, som bestod av professorn G. Lundberg, vilken tillhört 1935 års jaktlagstiftningssakkunniga, kabinettskammarherren friherre H. Hamilton, lantbrukaren N. Mattson och dåvarande jägmästaren T. Wennmark, numera sakkunnig hos jaktutredningen alltsedan dennas tillkomst. Jägareförbundet föreslog sålunda i huvudsak följande.

Älgskadefonderna uppdelas på länsfonder, som förvaltas av vederbörande länsstyrelse. Av inflytande älgavgifter avsätts under en övergångstid förslagsvis 10—20 procent till en för hela riket gemensam regleringsfond. Ur denna böra — efter Kungl. Maj:ts bestämmande och efter framställning av länsstyrelserna — medel kunna tagas i anspråk för understöd åt de för älgskador mest utsatta länen. I samband med inrättande av länsfonder genomföras jämväl vissa andra ändringar i nuvarande ordning för reglering av älgskador. Inom län, där älgskadefondens storlek i förhållande till de direkta skaderegleringarna så medgiver, böra sålunda medel ur fonden även få disponeras som bidrag till skyddshägnad mot älg eller annan åtgärd till förhindrande av älgskada. Älgavgifterna bestämmas till lägst 15 och högst 50 kronor. Inom län, där inflytande avgifter väl förslå att täcka uppkomna skador, böra avgifterna sättas lägre än i de län, där skadorna uppgå till högre belopp. Kontroll anordnas över älgstammens tillväxt. Inom sådana län, där älgskadorna icke kunna regleras med skäliga älgavgifter, bör älgstammen nedbringas. För att åstadkomma erforderlig kontroll över skadevärderingarna anordnas samarbete mellan länsstyrelserna och länsjaktvårdsföreningarna. Länsstyrelserna och länsjaktvårdsföreningarna böra samarbeta även för att möjliggöra att älg, som anställer skada, snarast möjligt fällas. Den allmänna jakttidens längd fastställs med hänsyn till älgstammens talrikhet och omfattningen av förekommande skador. Den särskilda jakttiden utsträcker. Under särskild jakttid skall det vara tillåtet att fälla årskalv av älg.

Av jägareförbundets motivering för förslagen, vilken redovisas i Kungl. Maj:ts proposition nr 82 till 1943 års riksdag, synes det jaktutredningen, att följande avsnitt erbjuda intresse även i dagens läge.

Med anledning av hushållningssällskapets i Hallands län önskan om en närmare undersökning av möjligheten för en kombination av nuvarande regleringssystem för älgskador och en *försäkringsfond* framhöll jägareförbundet, att älgskadorna i regel förekomma å samma åkrar år efter år — under förutsättning givetvis att åkrarna äro besädda med för älgarna begärlig gröda — och att en lantbrukare, som plögade utsättas för älgskada, ej kunde beräknas teckna försäkring häremot, enär premierna för en dylik försäkring skulle bli så höga, att en försäkring ej torde bliva till någon fördel. Möjligheterna för genomförandet av en försäkringsform torde därför vara ytterst små, och förslaget härom syntes på dessa grunder utan vidare kunna avskrivas.

Beträffande förslaget om *uppdelning av älgskadefonderna i länsfonder* anfördes, bland annat, att anordnandet av länsfonder torde möjliggöra, att skadelidande kunde erhålla förskott å ersättningsbeloppet omedelbart efter värdering, och medgäve ett förenklat förfaringsätt för reglering av älgskadorna därigenom, att prövningen av ersättningsanspråken kunde beräknas anförtrös länsstyrelserna. Därvid hade dessa möjlighet att erhålla bistånd av sakkunniga, icke minst av länsjaktvårdsföreningarna. För länsstyrelserna torde förvaltningen av älgskadefonderna även innebära en direkt anledning att vaka däröver, att värderingarna skedde efter enhetliga och med hänsyn till omständigheterna skäligen grunder.

I anslutning till förslaget om *ändrade älgavgifter* förklarade jägareförbundet att inom län, där uppenbar disproportion rådde mellan influtna älgavgifter och uppkommande skador, så att dessa med då utgående avgifter endast kunde till en ringa del ersättas, åtgärder borde vidtagas för att åstadkomma en skälig balans. Detta kunde till en viss grad ske genom höjda älgavgifter. I allmänhet torde kunna förutsättas, att i södra och mellersta delarna av riket älgarnas skadegörelse å skog var avsevärt större än å växande gröda samt att dessa senare skador till ej oväsentlig del kommo på lantbrukare, som jämlikt gällande bestämmelser ej ägde rätt till ersättning. Förbundets kommitterade hade därför ansett sannolikt, att de skador å åker m. m., som blevo föremål för reglering genom älgskadefonderna, ej uppgingo till mer än en tredjedel av de skador, som älgstammen vållade lanthushållningen i dess helhet. Av detta skäl ansågs älgavgifterna böra maximeras och högst uppgå till en tredjedel av älgarnas normala värde, vilket syntes kunna sättas till 150 kronor. Avgiften syntes i enlighet härmed böra utgå med högst 50 kronor. Minimavgiften borde bibehållas vid 15 kronor.

Om man önskade åstadkomma *kontroll över älgstammens tillväxt*, kunde en höjning av älgavgifterna endast inom vissa gränser befrämja balans mellan uppkomna skador och inflytande älgavgifter, enär avgifterna, i den mån de blevo oskäligt höga, direkt motverkade lockelsen till avskjutning. Inom sådana län, där denna utbalansering med skäliga avgifter ej kunde åstadkommas, syntes älgstammen böra nedbringas. Som måttstock för den styrka älgstammen kunde tillåtas ha från rationell jaktvårdssynpunkt syntes kunna läggas förhållandet mellan de fällas älgarnas värde och värdet av de älgskador, som vållades å trakten.

Föredragande statsrådet fann det angeläget att sådana anordningar bleve träffade, att genom älgar åsamkade skador å grödor och fruktodlingar i största möjliga utsträckning kunde ersättas. Av vad han därutinnan och i övrigt anförde till statsrådsprotokollet må följande återgivas.

Det av Svenska jägareförbundet framlagda förslaget att uppdelas älgskadefonderna å länsfonder, som förvaltas av länsstyrelserna, avser att lägga ansvaret för att älgskadorna bliva på ett tillfredsställande sätt reglerade på de lokala organen. Möjlighet att åstadkomma balans skulle ernås dels genom ökad avskjutning inom

områden, där älgskadorna äro betydande, dels genom höjda avgifter. En omständighet, som även talar för jägareförbundets förslag, är att därigenom skulle möjliggöras en betydligt snabbare och smidigare reglering av uppkomna skador. För närvarande bliva ansökningar om ersättning för skada å gröda, som inträffat under vegetationsperioden visst år, icke slutligt prövade förrän påföljande år. Det lokala handhavandet av skaderegleringen bör också underlätta erforderlig kontroll över uppskattningen av skadorna.

För min del anser jag, att de med förslagets genomförande förenade fördelarna äro större än därav följande nackdelar under förutsättning likväl att sådan anordning kan träffas, att ersättning för skadorna jämväl i de sämst ställda länen kan utgå med åtminstone lika hög procentuell andel som för närvarande. (Anm. Denna utgjorde för de år 1941 timade, såsom ersättningsberättigade befunna skadorna 80 procent.) Enligt min uppfattning bör å ena sidan eftersträvas att en livskraftig älgstam kommer att bevaras inom sådana områden av landet, där de naturliga betingelserna härför äro för handen. Å andra sidan måste tillses att stammen icke på något håll växer till sådan storlek att älgarna orsaka mer avsevärd skada å skog, åker och trädgård.

De förslag, varom i propositionen begärdes riksdagens medgivande eller uttalande, inneburo således följande.

Då gällande bestämmelser syntes kunna utan olägenhet bibehållas beträffande norra älgskadefondens område, föreslogs uppdelning å länsfonder allenast av södra älgskadefonden. Länsfonderna skulle förvaltas av länsstyrelserna. För dessa länsfonder skulle inrättas en gemensam regleringsfond att förvaltas av statskontoret. Till denna fond borde överföras vad som den 1 juli 1943 — dagen för uppdelningen — kunde inestå å södra fonden. Av älgavgifterna i län med länsfonder skulle viss av Kungl. Maj:t årligen bestämd del, högst 25 procent, inlevereras till regleringsfonden, och det skulle ankomma på Kungl. Maj:t att besluta om utbetalning från densamma till länsfond, som ej medgav gäldande av uppkomna älgskador inom länet. På Kungl. Maj:t borde alltjämt ankomma att besluta om ersättningar från den norra älgskadefonden, medan beträffande länsfonderna det skulle tillkomma vederbörande länsstyrelse att meddela beslut om skaderegleringar.

De regler, som då gällde i fråga om skadeersättningar, ansågos i stort sett kunna tillämpas även efter uppdelningen av södra älgskadefonden. I anslutning till vad jägareförbundet föreslagit borde dock bidrag ur älgskadefond jämväl, i mån av tillgång, kunna utgå för åtgärder till förhindrande av älgskada. För att möjliggöra en mera enhetlig skadevärdering borde kontroll över värderingarna i erforderlig utsträckning utövas av länsstyrelsen. Därvid borde samråd ske med länsjaktvårdsföreningen. I den mån överskott uppkomme i länsfond, borde länsstyrelsen vara oförhindrad att disponera detsamma till jaktvårdsändamål, i första hand älgstammens skydd och vård. Bidrag ur regleringsfonden borde emellertid icke kunna påräknas till länsfond, som regelmässigt visade överskott. Därest älgavgifterna för något år i sådant län inte förslogo till reglering av älgskadorna, finge alltså bristen täckas på annat sätt. Lämpligt syntes därför vara, att länsstyrelserna eftersträvade viss fondering i älgskadefonderna.

Jägareförbundets förslag att älgavgifterna skulle tillåtas variera mellan 15 och 50 kronor godtogs, därvid det lämpligen skulle ankomma på Kungl. Maj:t att för varje år fastställa avgifternas storlek för olika län. Det syntes skäligt att åtminstone tills vidare bibehålla en högre avgift för älg, som fällt under särskild jakttid.

Ett generellt utsträckande av den särskilda jakttiden för jakt efter älg borde inte ske, men det förutsattes att jakttiden, där speciella skäl föranledde därtill, skulle kunna utsträckas utöver den bestämda längsta tiden av en månad. Då slutligen

avgörande betänkligheter inte syntes kunna resas mot förslaget att under särskild jakttid tillåta fällandet av årskalv efter älg, borde Kungl. Maj:t kunna lämna medgivande därtill.

Propositionen behandlades av *jordbruksutskottet*, som därvid hade att taga ställning till tre med anledning av propositionen väckta motioner, nämligen en i första kammaren, nr 49, samt två i andra kammaren, nr 305 och nr 309. Innehållet i motionerna, till den del detsamma ger synpunkter i de frågor, vilka äro föremål för bedömande bland annat i förevarande betänkande, framgår av det härefter lämnade referatet av utskottets utlåtande.

Jordbruksutskottet, vars utlåtande nr 19 godkändes av riksdagen, fann — utom beträffande en punkt — i sak intet att erinra mot Kungl. Maj:ts förslag.

Den fråga, i vilken utskottet var av annan mening än propositionen, rörde beslutanderätten i fråga om användning för jaktvårdsändamål av uppkommande överskott i länsfond. Därutinnan borde enligt utskottet beslutanderätten, i överensstämmelse med vad som gällde beträffande älgskadefonden för norra Sverige, tillkomma Kungl. Maj:t och icke som föreslogs i propositionen vederbörande länsstyrelse.

När det gällde älgavgifternas storlek framhöll vidare utskottet angelägenheten av att vid bestämmandet härav iakttoges viss återhållsamhet, enär alltför höga avgifter syntes kunna få till följd minskad avjagning med ty åtföljande ökning av älgskadorna.

Jämväl utskottet fann det lämpligt att i sådana län, där älgskadorna voro betydande, frågan om viss decimering av älgstammen upptogs till övervägande. Ehuru utskottet hyste vissa tvivel rörande möjligheterna att genom stängsel o. dyl. förhindra skadegörelse av älg ville utskottet dock icke motsätta sig, att ur älgskadefond, i mån av tillgång, jämväl skulle kunna utgå bidrag till dylika anordningar i särskilt utsatta orter. I anslutning till vad som anförts av hushållningssällskapet i Hallands län syntes jämväl böra undersökas möjligheterna för jordägare att *åtminstone i fråga om skador å skog* (kurs. här) kunna skydda sig genom försäkring.

Beträffande de nyss berörda motionerna innehöll utskottsutlåtandet i hudsak följande.

I motionen II: 305 hade ifrågasatts, huruvida icke den i propositionen föreslagna regleringsfonden omedelbart genom tillskott av statsmedel borde bringas upp till sådant belopp, att godkända skadebelopp kunde till fullo ersättas.

Utskottet, som i likhet med motionären fann det vara ett rimligt krav, att förekommande älgskador såvitt möjligt till fullo ersattes, uttalade vidare, att utskottet fann motionärens nämnda förslag betänkligt ur flera synpunkter och alltså icke kunde ansluta sig till detsamma.

Vidkommande motionen II: 309 erinrade utskottet därom, att jämlikt gällande bestämmelser ersättning för älgskador allenast när särskilda skäl därtill förelågo kunde utgå till den, vars brukningsdel omfattade större areal än 15 hektar, att i propositionen ingen ändring föreslogs härutinnan, men att i motionen hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att oberoende av den gällande arealbegräns-

ningen brukare av jord, som icke hade jakträtten, samt andra ägare eller brukare i särskilt svag ekonomisk ställning måtte erhålla rätt till ersättning för av älgar förorsakade skador å växande gröda och trädgårdar.

I anslutning till vad utskottet vid 1941 års lagtima riksdag¹ anförde i denna fråga ville utskottet nu framhålla, att varje utvidgning av de ersättningsberättigades krets syntes komma att medföra, att än mindre del av de fastställda skadebelopen skulle komma att kunna utgå än som för det dåvarande var fallet. Med hänsyn härtill och då redan enligt gällande bestämmelser även brukare av större areal än 15 hektar i särskilda fall kunde tilldelas ersättning för älgskador, fann utskottet sig icke böra tillstyrka bifall till motionen.

Beträffande motionen I: 49 anförde utskottet. I motionen hade anförts att sådan utveckling borde eftersträvas, att så småningom all älgjakt komme att kunna bedrivas i form av licensjakt. I syfte att stimulera till bildande av sammanslutningar av mindre skogsegendomar till lämpliga älgjaktområden föreslogs därför i motionen, att älgavgifterna måtte bestämmas lika för dylik jakt och för jakt under allmän jakttid, samt att den allmänna jakttiden måtte successivt avkortas i den mån licensjakten fick en mera allmän omfattning.

Rörande de här återgivna i motionen behandlade frågorna yttrade utskottet att utskottet — utan att vilja fatta ståndpunkt — ville inskränka sig till att framhålla, att licensjakt syntes ur jaktvårdssynpunkt erbjuda vissa fördelar i förhållande till jakt under allmän jakttid. Enär emellertid frågan om jakttidens längd årligen var föremål för Kungl. Maj:ts prövning och därvid torde bestämmas med hänsyn till tillgången på älg och omfattningen av inträffade skador, syntes något riksdagens uttalande i ämnet icke erforderligt. Jämväl i fråga om den lämpligaste avvägningen av älgavgifterna under särskild och allmän jakttid syntes böra överlåtas åt Kungl. Maj:t att inom den i propositionen angivna ramen och med hänsyn till alla på frågan inverkan omständigheter träffa nödiga avgöranden.

Sedan riksdagen bifallit utskottets hemställan, utfärdades *den 17 juni 1943 under nr 521 kungörelse angående älgavgifter m. m.*

Vid 1945 års riksdag bragtes älgarnas skadegörelse å växande skog motionsledes i blickpunkten. Redogörelse för vad i denna fråga förekom vid nämnda riksdag, för av riksdagens beslut föranledda undersökningar och i anslutning till dessa framförda förslag samt för de beslut i författningsväg, vartill förslagen gävo upphov, lämnar jaktutredningen i slutet av detta kapitel. Närmast vill jaktutredningen fullständiga historiken rörande älgavgifterna, älgskadefonderna och dessas användning, framför allt i vad avser bidrag till lindrande av förlust genom älgskada å gröda m. m., med en redogörelse för gällande bestämmelser i ämnet och deras tillkomst. I dessa avseenden torde följande vara att anföra.

1950 års betänkande

Enligt de direktiv, som enligt chefens för jordbruksdepartementet anförande till statsrådsprotokollet den 14 januari 1949 skulle gälla för jaktutredningens uppdrag, ägde utredningen — förutom särskilt angivna frågor — även upptaga sådana spörsmål rörande jakträtt och jaktvård, som kunde

¹ Se härom sid. 14.

uppkomma under utredningsarbetet. Med stöd härav utarbetade jaktutredningen under den första fasen av sitt arbete även förslag i fråga om älgavgifterna och ersättning för älgskador. Förslagen återfinnas i avdelning VII, vilken omfattar kap. 22—24, av jaktutredningens den 11 november 1950 avgivna betänkande (SOU 1950: 40) med förslag till ändringar i jaktlagstiftningen.

Såsom framgår av 23 kap. i betänkandet hade under åren 1948—1950 framförts olika förslag till ändringar i de enligt 1943 års älgavgiftkungörelse gällande bestämmelserna, såväl beträffande *älgavgifternas storlek* som i fråga om ersättningsgrunderna.

Förslagsställare rörande det förstnämnda spørsmålet voro i regel länsjaktvårdsföreningarna i sådana län, där påfallande disproportion mellan influtna älgavgifter och godkända skadeersättningsanspråk förekom även efter nämnda kungörelses ikraftträdande. Sålunda hade Kronobergs läns jaktvårdsförening i underdånig skrivelse i maj 1948 anhållit, dels att älgavgiften måtte erhålla sådan storlek — förslagsvis 75 kronor — att den garanterade full ersättning åt skadelidande odlare, dels att älgavgift måtte utgå med samma belopp, oavsett huruvida jakten ägde rum under allmän eller särskild jakttid.

Såväl Svenska jägareförbundet som domänstyrelsen, vilka hördes över länsjaktvårdsföreningens framställning, biträdde förslaget om höjning av älgavgiftens maximum till 75 kronor.

Yrkanden i förevarande avseenden framfördes under de två följande åren jämväl i de yttranden, som domänstyrelsen årligen införskaffade innan ämbetsverket avgav förslag till Kungl. Maj:t rörande älgavgifternas storlek.

År 1949 framförde sålunda Kronobergs läns jaktvårdsförening i sitt yttrande enahanda förslag rörande älgavgiftens belopp och om införande av en enhetlig avgift, vilka framlagts i maj 1948. Älgskadenämnden i länet framhöll vikten av att avgiften inte höjdes så, att den komme att medföra en minskad avskjutning av älg inom länet. En ökning av avgiften till 75 kronor skulle emellertid enligt nämndens uppfattning icke förorsaka dylik minskning. Länsstyrelsen i Kronobergs län hade intet att erinra mot att älgavgiften bestämdes så, att full ersättning kunde utgå för uppkomna älgskador, men höjningen borde icke ske enbart inom de län, vilkas älgskadefonder utvisade brist, utan borde gälla samtliga län i södra och mellersta Sverige.

Även i yttrandet från Hallands läns jaktvårdsförening föreslogs en avgiftshöjning till 75 kronor för varje älg. Länsstyrelsen i Hallands län anförde, att det under senare år vid ett flertal tillfällen inträffat att jordbrukare hos länsstyrelsen klagat däröver, att älgavgiften utginge med alltför låga belopp. Därvid hade ofta framhållits att redan det minskade penningvärdet i och för sig motiverade höjda avgifter. En höjning med något eller några tiotal kronor ansåg länsstyrelsen inte komma att i nämnvärd grad kännas som en ekonomisk belastning för jägarna.

Södra Älvsborgs läns jaktvårdsförening instämde i en av Länghems jaktvårdsområde gjord framställning därom, att älgavgift — med hänsyn till att köttvärdet av en älg uppgick till i medeltal 600 kronor — borde utgå med lägst 25 och högst 200 kronor.

Även i 1950 års yttranden till domänstyrelsen rörande älgavgiftens storlek framförde länsstyrelserna och jaktvårdsföreningarna i Kronobergs och Hallands län liknande synpunkter som i de år 1949 avgivna yttrandena. Länsstyrelsen i Kronobergs län ifrågasatte därjämte om inte — i betraktande av den utveckling licensjakten undergått de senare åren — olikheten i älgavgift under allmän och särskild jakttid kunde upphävas och avgiften fastställas till ett enhetligt belopp att utgå oavsett när jakten bedreves.

Jämväl i Östergötlands län föreslogo länsjaktvårdsföreningen och länsstyrelsen höjning av älgavgiften, varjämte Älvsborgs läns norra jaktvårdsförening framhöll det synnerligen önskvärda i en enhetlig älgavgift för allmän och särskild jakttid.

Domänstyrelsen anförde i ett den 7 juni 1950 till Kungl. Maj:t avgivet förslag rörande älgavgiftens storlek under jaktåret 1950/51 att, då gällande bestämmelser inte syntes utgöra hinder för införande av en och samma älgavgift för allmän och särskild jakttid, styrelsen — med hänsyn till att de i Östergötlands, Kronobergs, Hallands och Örebro län influtna avgifterna väsentligt understeg de i samma län uppkommande älgskadorna — ville förordna, att i dessa län fastställdes en enhetlig avgift av 50 kronor. Genom *kungörelse den 9 juni 1950 (nr 307)* beslöt Kungl. Maj:t i enlighet med vad domänstyrelsen sålunda föreslagit.

Jämväl i fråga om *ersättningsgrunderna* hade i 1949 och 1950 års yttrandena till domänstyrelsen framförts förslag till ändringar i då gällande bestämmelser av älgskadenämnden i Kronobergs län, Södra Älvsborgs läns jaktvårdsförening samt Östergötlands läns jaktvårdsförening som föreslogo, att arealgränsen skulle höjas från 15 till 25 hektar odlad jord.

Jaktutredningens förslag, vilka i allt väsentligt avspeglas i gällande älgavgiftkungörelse, redovisas i 24 kap. av betänkandet. I fråga om de bestämmelser, som sammanhånga med *skyldigheten att betala älgavgift*, innebar sålunda förslaget att älgavgiftens maximum skulle höjas från 50 till 100 kronor, att älgskadefonden för norra Sverige skulle uppdelas på särskilda länsfonder, att avsättningen till regleringsfonden skulle begränsas till högst 10 procent av de till varje länsfond inflytande avgifterna, att älgavgiften skulle, även då jakten ägt rum på domänfondens mark, inbetalas till länsstyrelsen, samt att straffet för underlåtenhet att lämna uppgift om antalet nedlagda älgar eller för lämnad oriktig sådan uppgift borde skärpas till dagsböter.

Vid dessa ställningstaganden hade jaktutredningen särskilt beaktat två i betänkandet närmare utvecklade *principiella synpunkter*.

Den ena synpunkten anslöt sig till den motivering, som ligger till grund för uttagandet av älgavgifter, nämligen att den som innehar ett mindre jordbruk i regel saknar möjlighet att genom jakt — speciellt jakt efter älg — bereda sig gottgörelse för de förluster, som åsamkas honom genom skador av älg. Utredningen erinrade om att en sådan brukare i allmänhet icke ens hade rätt att vid fall av avsevärd skadegörelse nedlägga det skadevällande djuret. Det vore då naturligt, att han erhöle rätt till ersättning för den förlust, som skadegörelsen tillfogade honom. Denna rätt borde emellertid i princip icke vara beroende av att medel för ändamålet funnes disponibla. Detta vore av vikt icke blott ur den skadelidandes syn-

punkt utan även ur allmän synpunkt. Man kunde nämligen inte vänta någon förståelse för jaktvårdsarbetet hos dem som ofta åsamkades ekonomiskt avbräck genom älgskador. Det syntes alltså angeläget, att älgavgifterna fastställdes så, att inflytande medel kunde beräknas täcka uppkommande skador.

Beträffande *den andra av de synpunkter*, som jaktutredningen funnit böra tillmätas avgörande betydelse vid behandlingen av frågor rörande älgavgifterna, hette det i betänkandet, att den sammanhängde med det sätt, varpå älgjakten var reglerad. Frånsett den av Kungl. Maj:t för riket i dess helhet fastställda, för större delen av landet mycket korta allmänna jakttiden för jakt efter älg hade sålunda överlämnats åt länsstyrelserna att i övrigt reglera älgjakten å enskild mark. I sådant avseende kunde en länsstyrelse *dels* lämna tillstånd till särskild jakttid — licensjakt — *dels* i vissa fall utsträcka den allmänna jakttiden med högst 10 söckendagar, *dels* i särskilda fall av skadegörelse meddela tillstånd till ytterligare jakt efter älg. Det ankomme alltså på lokala organ att i väsentliga avseenden reglera avjagningen. Om man i ett län eftersträvade att hålla en stor älgstam och därför restriktivt utövade de befogenheter gällande bestämmelser inrymde, borde man i länet få taga konsekvenserna av att till följd därav vållades en mera omfattande skadegörelse. I princip syntes därför varje län böra åläggas att självt bära sina älgskador.

I betänkandet redovisades vidare en *undersökning rörande älgavgifterna och älgskadorna under de sju åren 1943—1949*, som jaktutredningen verkställt i syfte att utröna, huruvida de dåvarande bestämmelserna voro ägnade att tillgodose de nyss här återgivna principiella synpunkterna. Då i stort sett enahanda synpunkter ligga till grund jämväl för de förslag jaktutredningen nu framlägger i förevarande betänkande, finner utredningen motiverat att lämna en kortfattad redogörelse för resultatet av nämnda undersökning och de i 1950 års betänkande därav dragna slutsatserna. För en sådan redogörelse synes det utredningen finnas så mycket större fog som under de två senaste åren älgskadefrekvensen inom vissa län tenderar att skapa ett läge liknande det, som där rådde vid tillkomsten av sistnämnda betänkande. Detta innehåller i berörda avseenden alltså i huvudsak följande.

Inom flertalet län hade de influtna avgifterna räckt väl till att täcka de inom samma län uppkomna älgskadorna, medan inom exempelvis Östergötlands, Kronobergs och Hallands län under ifrågavarande sju år de godkända skadorna med respektive 67, 111 och 92 procent hade överstigit de inom vederbörande län influtna avgifterna inklusive vad som från länet skolat inbetalas till älgskaderegleringsfonden. Detta i trots av att högsta möjliga älgavgift uttagits, d. v. s. 50 kronor för licensälg samt, i enlighet med rådande praxis, ett 15 kronor lägre belopp för älgar, fällda under allmän jakttid. Årligen hade väsentliga tillskott måst tillföras älgskadefonderna i sistnämnda tre län. Ehuru dåmera så gott som samtliga medel i regleringsfonden tagits i anspråk, hade inom dessa län de godkända skadorna icke alla år kunnat till fullo ersättas.

Det framhölls att ur de principiella synpunkter, som utredningen lagt å förevarande spörsmål, åtgärder måste anses påkallade för att åstadkomma balans mellan skadornas omfattning och älgavgiftmedlen i dessa län. Därvidlag stodo två utvägar till buds: *höjning av älgavgifterna* i de län, där inflytande avgifter regelbundet visat sig icke räcka till, samt *ökning av avskjutningen* inom dessa län. Här om hette det bland annat i betänkandet.

Vidkommande *älgavgifternas storlek* borde det liksom dittills få ankomma på Kungl. Maj:t att årligen inom en av riksdagen fastställd ram bestämma avgifterna. Det skildrade läget inom en del län krävde emellertid höjning av dåvarande maximum. För att full ersättning skulle kunna beredas de skadelidande borde höjningen vara ganska avsevärd. Utredningens beräkningar av de älgavgifter, som under år 1949 borde ha utgått inom respektive län för att erhålla full täckning av de godkända skadorna inom länet, visade, att älgavgifterna inom vissa län hade behövt utgå med icke mindre än omkring 100 kronor. Utredningen kunde därför icke förorda, att maximum sattes till lägre belopp än 100 kronor. I betraktande av att det värde en nedlagd älg representerade i väsentlig grad stigit, sedan dåvarande maximum fastställdes, kunde en sådan höjning inte anses oskäligen.

När det gällde att åstadkomma en *ökning av avskjutningen* ifrågakomme givetvis i första hand en ökning av den av Kungl. Maj:t bestämda jakttiden. Emellertid syntes de möjligheter i övrigt, som gällande bestämmelser inrymde, icke ha utnyttjats. Inom vissa län hade de godkända skadorna å mindre brukningsdelar understundom betydligt överstigit 100 kronor per fälld älg. En så avsevärd skadegörelse måste delvis bero på att älgstammen inom vederbörande län uppnått en sådan storleksordning, att särskilda åtgärder bort vidtagas för decimering av densamma. Enligt vad utredningen inhämtat hade dock ett år 1947 infört bemyndigande för länsstyrelse att i vissa fall efter förslag av älgskadenämnd utsträcka den allmänna jakttiden med högst 10 söckendagar inte någonstades begagnats förrän under år 1950. Det syntes utredningen angeläget, att denna möjlighet att åstadkomma ökad avskjutning uppmärksammades inom de län, där omfattande älgskador förekommo. Utredningen ville även ifrågasätta om icke inom de län, där älgavgifterna visat sig inte tillnärmelsevis förslå till att täcka uppkomna skador, de i praktiken tillämpade kraven på storleken och beskaffenheten av de områden, beträffande vilka särskild jakttid kunde medgivas, utan större våda skulle kunna något minskas till dess älgstammen inom dessa län nedbringats till en mera normal omfattning.

Även i fråga om *villkoren för att älgskadeersättning skall utgå* föreslogs i betänkandet vissa ändringar, vilka inflöto i 1951 års älgavgiftkungörelse. Sålunda föreslog jaktutredningen, att villkoret att sökanden ej fick inneha mer än en viss mängd odlad jord skulle mildras så, att arealgränsen höjdes från 15 till 20 hektar. Å andra sidan skulle såsom ett nytt villkor uppställas att sökanden ej heller fick inneha mer än 200 hektar annan jord. Båda dessa krav skulle dock alltjämt kunna eftergivas, om särskilda skäl förelågo. Vidare skulle ersättning kunna utgå även för skada på annan trädgårdsodling än fruktodling liksom för älgskador i plantskola, dock endast beträffande plantor av trädgårdsväxter och fruktträd, allt med därtill hörande anläggningar och såframt rörelsen bedreves i förvärvssyfte. Slutligen föreslogs att det generella villkoret, att skadan skulle vara av väsentlig beskaffenhet, skulle uppmjukas därhän, att ersättning ej borde utgå för skada, som vore av allenast ringa beskaffenhet. I sin motivering för förslagen anförde utredningen bland annat följande.

Det hade vid prövningen av ersättningsansökningar visat sig, att bestämmelserna i 1943 års kungörelse å ena sidan förhindrat, att ersättning beviljats i fall då sådan rimligen bort utgå, men å andra sidan stundom möjliggjort ersättning, då det med skäl kunnat ifrågasättas om detta varit påkallat. Älgskador å gröda kun-

de sålunda även för innehavare av större areal odlad jord än 15 hektar obestriddigen bli mycket kännbara. Vidare kunde det vid en jämförelse mellan förhållandena å brukningsdelar av olika storlek stundom framstå som en orättvisa att en jordbrukare, vilkens odlade jord uppgick till mer än 15 hektar, inte ägde rätt till ersättning för älgskada å gröda, oaktat hans möjligheter att genom jakt efter älg erhålla gottgörelse voro starkt kringskurna på grund av ringa eller ingen tillgång på skogsmark, under det att den som innehade en mindre areal odlad jord erhöle ersättning även då i hans brukningsdel ingick omfattande skogsmark. Det i 1943 års kungörelse upptagna villkoret för ersättning, att vederbörande inte genom tillgodogörande av jakträtt eller eljest kunnat hålla sig skadeslös, syntes nämligen i praktiken ha tolkats så, att endast en verklig inkomst på grund av jakträtten ansetts förhindra eller minska ersättningen från älgskadefond. Det avgörande härvidlag borde i stället vara, huruvida den skadelidande haft möjlighet att genom jakt eller genom utarrendering av jakträtten hålla sig skadeslös. Man borde därför genom en generell bestämmelse från ersättning utesluta dem, som kunde anses ha ägt möjlighet att genom jakt eller utarrendering av jakträtten bereda sig gottgörelse för älgskador. Detta kunde ske genom att en maximigräns fastställdes även i fråga om annan mark än odlad jord. Som utgångspunkt kunde därvid tagas den areal, som i allmänhet torde anses utgöra minimum för jakt med drivande hund, således 200 hektar. Möjlighet borde dock även i fortsättningen finnas att bevilja ersättning till innehavare av större brukningsdel, om därtill vore särskilda skäl. Därigenom undveks de olägenheter, som en schematisk regel av förordat innehåll ibland kunde medföra, t. ex. att skogsmarken överstege 200 hektar men på grund av olämplig arrondering eller eljest icke utgjorde tjänlig jaktmark. Blevet förslaget genomfört borde vid tillämpningen av det nyss berörda villkoret liksom dittills avseende fästas endast vid den verkliga, av jakträtten härrörande inkomsten.

Därest en särskild maximiareal fastställdes i fråga om avrösningsjord, syntes en måttlig ökning av den väl låga arealgränsen beträffande odlad jord kunna vidtagas utan att de ersättningsberättigades krets därigenom utvidgades i sådan omfattning som vid denna frågas tidigare behandling befarats. Ett lämpligt maximum syntes vara 20 hektar.

1951 års beslut

De i betänkandet sålunda framlagda förslagen rörande älgavgifterna, älgskadefonderna och villkoren för att älgskadeersättning skulle utgå upptogos i Kungl. Maj:ts proposition nr 189 till 1951 års riksdag. Propositionen berörde även andra delar av jaktlagstiftningen. I utlåtande nr 14 yttrade *tredje lagutskottet*, att utskottet icke hade något att erinra mot de förslag i propositionen, som avsåge älgavgifterna, varför utskottet ville tillstyrka såväl den förordade höjningen av älgavgifternas maximum som de övriga författningsförslag i denna del, vilka krävde riksdagens medverkan. Rörande en i andra kammaren väckt motion, nr 624, som gick ut på att licensjakten skulle förbjudas, hemställde utskottet om riksdagens avslag. Riksdagen godkände, enligt vad som framgår av dess skrivelse nr 327, utskottsutlåtandet i förevarande delar, varefter Kungl. Maj:t den 1 juni 1951 under nr 298 utfärdade *kungörelse om älgavgifter m. m.*

I de ämnen, varom hittills varit tal, har nämnda kungörelse icke blivit ändrad. Däremot har den paragraf, som innehåller bestämmelser om gode män för värdering vid fall av älgskador samt om värderingsförfarandet, ändrats genom kungörelsen den 29 april 1955 (nr 199). Då bland de framställningar i älgskadefrågan, som jaktutredningen fått till sig överlämnade, även ingå yrkanden och förslag beträffande värderingsbestämmelserna, synes det utredningen att 1955 års beslut lämpligen kan behandlas i redogörelsen för utredningens undersökningar i anslutning till berörda framställningar.

Älgskadorna å skog

Såsom framgår av den föregående redogörelsen¹ hade jordbruksutskottet vid 1943 års riksdag i sitt med anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 82 avgivna utlåtande nr 19 yttrat, att det vore ett rimligt krav, att förekommande älgskador såvitt möjligt ersattes, samt att — i anslutning till vad som anförts av hushållningssällskapet i Hallands län — möjligheterna för jordbrukare att åtminstone i fråga om skador å skog kunna skydda sig genom försäkring syntes böra undersökas.²

Härefter väcktes vid 1945 års riksdag i andra kammaren en motion, nr 44, vari hemställdes, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning angående omfattningen av förekommande älgskador å växande skog samt angående de åtgärder, som från statens sida lämpligast borde vidtagas till förebyggande av sådana skador.

Jordbruksutskottet förklarade, efter att ha införskaffat utlåtanden i ärendet av domänstyrelsen och skogsstyrelsen,³ i utlåtande nr 44,

att den utredning, som föreslagits i motionens första del visserligen skulle kunna vara av värde bland annat därigenom, att det skulle bli möjligt att verkställa en ingående jämförelse mellan älgarnas skadegörelse på skog samt skogsproduktionen och värdet av älgjakten. Såsom framhållits av skogsstyrelsen skulle en dylik undersökning emellertid bli synnerligen svår att genomföra samt draga avsevärda kostnader. Då dessutom detta arbete åtminstone i viss mån visat sig kunna anförtros åt riksskogstaxeringen, ansåge utskottet sig icke kunna tillstyrka särskild utredning.

Däremot instämde utskottet i motionärens anförande rörande behovet av att ytterligare uppmärksamhet ägnades frågan om huru älgarnas skadegörelse på skog skulle kunna nedbringas samt tillstyrkte utredning rörande vilka åtgärder, som lämpligen borde vidtagas till förebyggande och minskande av älgskador på skog. Under utredningen borde i första hand övervägas i vilken omfattning större avskjutning borde komma till stånd. Decimering av stammen finge dock enligt utskottets mening icke drivas så långt, att fara uppstode för älgstammens bestånd. Därför borde dryftas huruvida icke ersättning från älgskadefonderna eller i annan ordning skulle kunna utbetalas även för älgskador å skog. I utredningsarbetet

¹ Sid. 18.

² Se härom sid. 15 och 16.

³ Domänstyrelsen hörde i sin tur Svenska jägareförbundet. Skogsstyrelsen avgav sitt utlåtande efter hörande av skogsvårdsstyrelserna i riket, Sveriges skogsägareförbund och Sveriges skogsägareföreningars riksförbund.

borde deltaga representanter för såväl jakt- som skogsvårdsintressen. Utskottet hemställde förty, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande vilka åtgärder, som lämpligen borde vidtagas till förebyggande och minskande av älgskador å skog, samt vidtaga de åtgärder, som med anledning därav kunde ifrågakomma.

Utskottets förslag bifölls av riksdagen — skrivelse den 19 maj 1945, nr 265 — varefter genom nådigt *beslut den 29 juni 1945* uppdrogs åt domänstyrelsen och skogsstyrelsen gemensamt att — med beaktande av vad i utskottsutlåtandet anförts — verkställa av riksdagen begärd utredning.

Domän- och skogsstyrelsernas utredning

Ämbetsverken anförtrodde utredningen åt byråchefen i domänstyrelsen T. Wennmark, byråchefen i skogsstyrelsen W. Plym Forshell och länsjägmästaren i Blekinge län N. B. Hansson. Som sekreterare biträdde dåvarande redaktören för tidskriften Svensk Jakt, civiljägmästaren B. Haglund.

Utredningsmännen redovisade med skrivelse den 8 januari 1947 resultatet av sitt arbete i en »Promemoria över utredning rörande älgens skadegörelse å växande skog samt förslag till åtgärder för minskande av sådan skadegörelse».

I promemorian framlade utredningsmännen följande huvudprinciper att gälla för balansen mellan skogsvård och jaktvård:

1. Goda viltstammar äro önskvärda ur jaktvårdssynpunkt och med hänsyn till naturskyddsintressen. Skadegörelse borde därför kunna tålas till värde även överstigande stammarnas ekonomiska avkastning.

2. Viltstammarna böra dock ej tillåtas växa till sådan storlek, att deras skadegörelse allvarligt fördyrar, försenar eller kvalitativt försämrar skogens föryngring, på annat sätt förhindrar skogsvårdsåtgärdernas lämpliga utformning eller äventyrar skogsmarkens rätta och fulla utnyttjande. Det bör därvid beaktas, att utförandet av återväxtåtgärder ofta är en skogsägare lagligen åvilande skyldighet.

3. I de fall ägare av större skogskomplex håller en talrik älgstam, bör angränsande ägare, som å sin mark därav uppenbarligen lider skada, ges skäligen möjlighet att fälla skadegörande älg.

Den ifrågavarande promemorian torde kunna betraktas som det grundläggande dokumentet i fråga om förekomsten av och åtgärder mot älgskador å skog. Jaktutredningen har även tagit hänsyn till innehållet i promemorian i samband med sitt övervägande av föreliggande framställningar rörande ersättning för älgskador å skog. Den i förevarande kapitel givna översikten avser emellertid att ge en fortlöpande sammanfattning av älgskadefrågans behandling främst i legislativt hänseende. Därvid har, såsom torde framgå av det hittills sagda, även lämnats en redogörelse för de tankegångar och motiv, som legat till grund för utvecklingen fram till nu gällande bestämmelser i ämnet. Även i promemorian framlades förslag om författningsändringar. Dessa togo främst sikte på åtgärder, som voro ägnade att hålla älgstammen vid tolerabel nivå. Innan utredningen redogör för de på grundval av dessa förslag år 1947 tillkomna författningsbestämmelserna, vill emellertid utredningen i korthet relatera vad promemorian innehåller beträffande vissa

tidigare här återgivna,¹ av jordbruksutskottet i utlåtandena nr 19/1943 och 44/1945 såsom önskvärda betecknade undersökningar.

Frågan om *ersättning* från älgskadefonderna eller i annan ordning även för *älgskador å skog* hade genom utsänt frågeformulär gjorts till föremål för utredning. Uppgiftslämnarna hade emellertid varit synnerligen tveksamma beträffande möjligheten att utföra korrekta skadeuppskattningar, och flertalet hade ansett att sådana värderingar icke vore möjliga att göra. Endast koncentrerade och mera omfattande skadegörelser kunde tänkas bli föremål för en dylik värdering, vilken under alla förhållanden måste bli mycket summarisk och osäker. Kunskapen om älgbetade ungbestånds framtida utveckling och förmåga till självläkning vore mycket ringa. Därtill vore det stundom svårt eller omöjligt att skilja mellan skador, förorsakade av älg, och sådana, som uppkommit genom betning av husdjur eller annat viltbråd än älg.

Utredningsmännen uttalade för egen del, att älgskadegörelsen å växande skog för det dåvarande syntes innebära en betydande värdeförlust för skogsbruket i form av försenad och försämrad produktion. Skogsägaren gjorde emellertid genom älgskadorna i regel icke någon omedelbar ekonomisk förlust, som föranledde kontanta utlägg, såvida han ej tvingades att helt eller delvis göra om verkställda kulturer eller iståndsätta ruinerade självföryngringar. I dessa senare fall borde enligt utredningsmännen viss ersättning för uppkommen skada anses berättigad, dock endast under förutsättning att — beträffande större skogskomplex — ägaren inte genom att hålla en uppenbarligen alltför hög älgstam kunde anses såsom indirekt vållande till skador genom älgbetning å skogsåterväxten. Med hänsyn till de omnämnda värderingssvårigheterna och den omständigheten, att kontant ersättning för älgskada å växande skog icke förmådde ersätta den uppkomna produktionsförlusten, kunde utredningsmännen inte förorda annan form av ersättning för älgskadegörelse å skog än sådan, som enligt ett av skogsstyrelsen framlagt, vid ifrågasvarande tidpunkt på statsmakternas prövning beroende förslag till skogsvårdsdrag kunde utgå såsom statsbidrag till skadans botande.

Möjligheter att genom *försäkring* lindra de ekonomiska verkningarna av älgskadegörelse ansågo vidare utredningsmännen inte föreligga. De erinrade om att frågan diskuterats av jaktvårdsorganisationer och försäkringsakkunniga beträffande skadegörelse å växande gröda. De därvid framkomna synpunkterna² kunde i full utsträckning tillämpas även i fråga om skadegörelse å växande skog, varjämte de i dylikt fall tillkommande betydande värderingssvårigheterna ytterligare komplicerade problemet.

Med godtagande av de i promemorian framlagda förslagen till åtgärder hemställde härefter domänstyrelsen och skogsstyrelsen i gemensam underdånig skrivelse den 12 februari 1947, att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om sådan ändring av jaktstadgan, som föreslagits i promemorian.

1947 års ändringar i jaktstadgan

Sedan framställningen varit remitterad till, bland andra, länsstyrelserna i de älgförande länen, utfärdades den 27 juni 1947 under nr 402 kungörelse om ändring i vissa delar av jaktstadgan. De härigenom vidtagna ändringarna be-

¹ Sid. 18 och 25.

² Se härom sid. 16.

träffande älgjakten gingo visserligen inte i alla stycken så långt som utredningsmännen föreslagit. Det omdömet synes dock vara berättigat, att vad dessa åsyftat blev i allt väsentligt genomfört.

Ändringarna i jaktstadgan kunna fördelas på *två grupper*. Den ena hänförde sig till bestämmelserna om jakt efter älg under särskild jakttid (licensjakt) i 15 och 16 §§. Den andra gruppen innefattade tillägg till 45 och 46 §§. De föranleddes av vad i promemorian uttalats i fråga om erforderlig tillämpning av 24 § jaktlagen — vilket lagrum, såsom tidigare här nämnts, innehåller reglerna för ingripande mot skadegörande villebrådsart.

Vidkommande *den förstnämnda gruppen* inneburo de nya, i nu avhandlade sammanhang fortfarande gällande bestämmelserna följande.

Enligt 15 § *jaktstadgan* hade det dittills varit så, att en ansökan om särskild jakttid städse skolat grundas huvudsakligen på viltvårdsskäl, och antalet av en licens omfattade älgar hade bestämts med hänsyn i första rummet till stammens storlek inom det område som licensen gällde. Om detta område hette det, att det skulle vara av den storlek och beskaffenhet, att det efter förhållandena i orten kunde anses medgiva tillfredsställande vård av älgbeståndet.

Med bibehållande av detta slag av licensjakt och ävenledes av sistnämnda villkor föreskrevs nu att, därest å sådant område växande skog tillfogas mera omfattande skador av älg, tillstånd till jakt under särskild jakttid jämväl kan meddelas. I dylikt fall skall antalet djur, som får fällas, bestämmas med hänsyn till behovet ur skogsvårdssynpunkt att nedbringa älgstammen. Licens för detta ändamål får jämväl innefatta rätt att fälla årskalv. Därvid skall i licensen angivas huru många av hela antalet älgar skola vara äldre djur och huru många årskalvar.

Vidare stadgades att länsstyrelsen skall för landstingsområde, där skadegörelse av älg förekommer i större omfattning — alltså icke allenast å skogen såsom utredningsmännen möjligen torde ha avsett — utse en av tre personer bestående *älgskadenämnd* med uppgift att noggrant följa förekomsten av dylik skadegörelse, framlägga förslag till åtgärder till förebyggande av sådan skadegörelse samt i övrigt tillhandagå länsstyrelsen med erforderlig sakkunskap i hithörande frågor.

Ytterligare infördes begreppet *lövskogsområde*. Som sådant kan länsstyrelsen efter förslag av älgskadenämnden förklara område, varest bedrivs lövskogsbruk av större betydelse, och enligt en samtidigt tillagd bestämmelse i 16 § får inom lövskogsområde jakt efter älg äga rum under hela året.

Slutligen erhöi länsstyrelsen befogenhet att, då älgskadenämnden finner särskilda åtgärder till älgstammens efterhållande nödiga *å annat område än lövskogsområde*, efter förslag av nämnden där utsträcka den allmänna jakttiden för jakt efter älg med högst 10 söckendagar samt medgiva, att årskalv får fällas under allmän jakttid.

Det bör emellertid här inskjutas, att man genom en år 1960 vidtagen ändring av 15 § 1 mom. jaktstadgan — se härom SFS 1960: 263 — upphävde den dittillsvarande skillnaden i fråga om rätten att fälla årskalv mellan »vanlig licensjakt» och licensjakt ur skogsvårdssynpunkt. Numera gäller således generellt att tillstånd till jakt efter älg under särskild jakttid må avse såväl årskalv som äldre djur, samt att, då sådant tillstånd meddelas, i tillståndsbeviset (licensen) skall angivas det högsta antal, som må utgöras av äldre djur än årskalv. Ändringens primära syfte var att sålunda söka i någon mån råda bot på den ur biologisk synpunkt alltmer ogynnsamma åldersfördelningen inom älgstammen. Därest de licensbeviljande myndigheterna verkligen begagna sig av den härigenom öppnade möjligheten till ökat

kalvskytte, kommer emellertid åtgärden utan tvivel att även i gynnsam riktning påverka älgskadefrekvensen inom plant- och ungskogarna.

16 § *jaktstadgan* reglerade ursprungligen allenast det slag av licensjakt, som vanligen kallas jakt å havreälgar, d. v. s. den jakt efter älg beträffande vilken — med anledning av omfattande älgskador å gröda — tillstånd må meddelas för annan tid av året än som kan ske enligt bestämmelserna i 15 §. Licensens syfte är alltså att under vegetationsperioden genom jakt å eller i omedelbar närhet av åker rädda så mycket som möjligt av den av förstörelse hotade grödan. Nu gjordes ett tillägg även till 16 §, nämligen att motsvarande rätt skall gälla för det fall, att älg orsakar avsevärd skada å växande skog och ytterligare skadegörelse icke kan förebyggas med mindre älgstammen minskas. Gemensamt för båda slagen av licenser är, att de inbegripa årskalvar, samt att om vid dylik jakt under tiden fr. o. m. den 15 april t. o. m. den 31 augusti nedlägges älgko, som åtföljes av kalv, det skall åligga den jagande att fälla jämväl kalven. 16 § ger emellertid olika regler vidkommande det med utnyttjande av de båda i paragrafen behandlade licensslagen åtkomna villebrådet. Älgar, som fällas på grund av licens för havreälg, tillfalla jakt-rättsinnehavaren. Älg, som nedlägges med stöd av skogsskadelicens — oftast rör det sig då om jakt vintertid — tillfaller kronan. Detsamma gäller för övrigt, likaledes jämlikt 16 §, om älg, som inom lövskogsområde fälls å annan tid än den för orten fastställda allmänna jakttiden för jakt efter älg. Enligt vad som stadgas i älgavgiftkungörelsen behöver å andra sidan vederbörande inte betala älgavgift för älg, som sålunda skall tillfalla kronan.

Vad beträffar *den andra gruppen* hade i promemorian uttalats, att bestämmelserna i 24 § jaktlagen angående föreläggande om minskning av skadegörande viltstammar borde sättas i tillämpning i de fall, då en större markägares alltför stora älgstam lände angränsande markägare till *väsentligt* men för skogsvården. Bestämmelserna i 45 och 46 §§ *jaktstadgan* borde därför ändras så, att om den avsedda skadegörelsen åstadkommits av älg det borde ankomma på älgskadenämnden att efter utredning avgiva utlåtande och förslag till lämpliga åtgärder. Motsvarande bestämmelser borde äga tillämpning även i fråga om jaktvårdsområde, där alltför talrika och skadegörande viltstammar uppdreves.

I remissutlåtandena berördes förevarande spörsmål av länsstyrelserna i Uppsala, Kronobergs och Kristianstads län.

Länsstyrelsen i Uppsala län: Enligt förslaget skulle för möjliggörande av effektivare åtgärder än hittills till skogens skydd mot den på många håll avsevärda skadegörelsen genom älg genom vissa tillägg till *jaktstadgan* länsstyrelserna och domänstyrelsen utrustas med utökade befogenheter för åstadkommande av älgstammens minskning genom avskjutning. Redan nu gällande lagstiftning medger genom 24 § jaktlagen långt gående åtgärder till avhjälpande eller förhindrande av den ifrågavarande skadegörelsen. Detta stadgande torde dock i allmänhet icke hava kommit att tillämpas i den omfattning, vartill det giver möjlighet, väl närmast beroende därpå att en starkare avjagning till skydd för skogen icke ansetts harmoniera med jaktlagstiftningens egentliga syfte att bereda skydd åt det vilda till viltstammens vård och förkovran. Utredningsmännen hava, innan de stannat för att föreslå avskjutningen såsom det huvudsakliga medlet mot älgskadegörelsen, övertvägt andra metoder att nå målet men funnit dylika sakna erforderlig effekt. Utredningsmännens uppfattning torde icke kunna vederläggas. Länsstyrelsen fin-

ner sålunda i enlighet med det anförda i likhet med utredningsmännen, att en ökad avskjutning av älg till skydd för skogen bör komma till stånd och att för möjliggörande härav sådana kompletterande bestämmelser till gällande jaktförfattningar utfärdas, som lämna tillräckligt stöd för ingripanden och erforderligt utrymme för åtgärdernas vidtagande. Bestämmelsernas utformning i det föreliggande förslaget har icke givit länsstyrelsen anledning till erinringar.

Länsstyrelsen i Kronobergs län anförde — efter en genomgång av de här till den första gruppen hänförliga förslagen: Slutligen har stadgats möjlighet att åstadkomma minskning av viltstammar, då en större markägares alltför stora älgstam länder angränsande markägare till väsentligt men för skogsvården. De sålunda föreslagna bestämmelserna finner länsstyrelsen med förut gjord erinran lämpliga. Genom desamma införande skulle skapas möjligheter för en länsstyrelse att med hjälp av tillkallad sakkunskap på ett rationellt sätt inom olika lokala områden förordna om begränsning av älgstammen till en storlek, som för varje sådant område kan anses vara mest lämplig. Ifrågavarande bestämmelser måste dock från den beslutande myndighetens sida förutsätta ett ständigt aktgivande icke blott på älgstammens skadegörande verksamhet utan även på dess önskvärdhet ur jaktvårdssynpunkt och med hänsyn till starka naturskyddsintressen.

Länsstyrelsen i Kristianstads län framförde kritik mot vissa av förslagen rörande 15 och 16 §§ jaktstadgan samt redogjorde för hur länsstyrelsen ansåg de nödiga bestämmelserna böra utformas. Om förevarande spörsmål anförde länsstyrelsen: Därest älgstam, som huvudsakligen uppehåller sig å viss mark, länder till väsentligt men för skogsvården å angränsande mark, bör länsstyrelsen efter utredning och förslag av älgskadenämnden äga befogenhet att förelägga jakträttsinnehavaren å förstnämnda mark att vidtaga åtgärder till älgstammens nedbringande. Sådant föreläggande bör kunna givas vilken tid av året som helst. I föreläggandet bör angivas det antal djur, som skola avskjutas, huruvida årskalv må fällas, samt den tid, inom vilken vederbörande skall hava ställt sig föreläggandet till efterrättelse vid äventyr att länsstyrelsen eljest förordnar om jakt genom särskilt utsedda jägare. Framställning om sådant föreläggande bör även få göras av enskild markägare; dock bör länsstyrelsen innan ärendet avgöres höra älgskadenämnden.

De med anledning av vad sålunda förekommit genom 1947 års kungörelse beslutade tilläggen till 45 och 46 §§ jaktstadgan inneburo följande.

Enligt 45 § gällde att länsstyrelsen, sedan den fått anmälan om att av villebråd förorsakades sådan skadegörelse, varom förmåles i 24 § 1 mom. första stycket jaktlagen, d. v. s. avsevärd skada å gröda, skog eller plantering, skulle uppdraga åt lämplig och ojävig person att efter företagen utredning avgiva utlåtande, vilket, därest anmälan funnes befogad, skulle innefatta fullständigt förslag till förhindrande av ytterligare skadegörelse. Nu tillades följande bestämmelse: Där fråga är om skadegörelse av älg inom område, för vilket tillsatts älgskadenämnd, skall uppdraget i stället lämnas denna nämnd.

Till 46 §, vilken handlar bland annat om jakt genom förordnad jägare, fogades vidare ett nytt stycke av följande lydelse: Vad i 45 § ävensom i denna paragraf sägs om jakträttsinnehavare skall, då skadegörelse av villebråd inträffat å mark, ingående i jaktvårdsområde varom stadgas i lagen om rätt till jakt, samt särskild styrelse finnes för handhavandet av jaktvården å området, gälla denna styrelse.

KAP. 2

ÄLGSTAMMEN

Så långt tillbaka som vi ha kunskap om det vilda djurlivet i vårt land har förekomst av älg kunnat spåras. I likhet med kronhjorten är således även älgen att betrakta som ett ursvenskt djur. Utvecklingen har dock, i synnerhet under innevarande sekel, för dessa båda arter gått i rakt motsatt riktning. Kronhjorten är numera nära nog en relik, vilken fordrar särskilda åtgärder för att över huvud kunna bevaras åt framtiden. Vidkommande älgen domineras däremot — såsom torde ha framgått av redogörelsen i 1 kap. — problemen i första hand av spørsmålet, hur man skall kunna hålla stammen på en nivå, vilken å ena sidan är tillräcklig för att tillgodose ett starkt utbrett jakt- och naturvårdsintresse, samt, å den andra, innefattar en med hänsyn till älgarnas skadegörelse inom skogsnäringen och jordbruket godtagbar avvägning. Båda momenten inrymma även problemet hur man lokalt skall kunna förbättra älgstammens kvalitet. Till det ämnet blir det anledning att återkomma i ett senare sammanhang.

Redan på landskapslagarnas tid var älgen föremål för lagstiftningens intresse. Älgen var ett värdefullt villebråd och man sökte på olika sätt reglera älgjakten, till och med förbinda den med äganderätten till jord. När sedan landskapen uppgingo i ett gemensamt rike med enhetlig lagstiftning, slog man in på andra vägar. Magnus Erikssons allmänna landslag förbjöd allmogem att jaga älg. Älgjakten utvecklades till ett konungens och de högre ståndens privilegium. I Kristoffers ungefär 100 år senare utfärdade landslag kan man finna den troligen tidigast i vårt land utfärdade fridlysningsbestämmelsen för älg. Lagen stadgade nämligen förbud mot allt dödande av älg under tiden från fastans början till Olofsmässan. Samtidigt förbjöds inom vissa landskap en urgammal jaktform vid älgjakt, användandet av spjut. Älgen hotades i dessa tider inte endast av människan. Även de stora rovdjuren, särskilt vargen, togo sin tribut av stammen. I trots härav synes denna ha hållit sig ganska väl uppe. Vasakonungarna och deras efterträdare under 1500- och 1600-talen gjorde älgjakten i södra och mellersta delarna av riket helt till konungens och adelns särskilda rättighet. Fridlysningstiderna utökades och älgjakt under skidlöpning förbjöds. Allt detta bidrog till att älgen under dessa århundraden och fram mot slutet av 1700-talet var ganska allmänt förekommande. År 1789 erhöll emellertid Gustaf III de ofrälse ståndens medverkan vid tillkomsten av förenings- och säkerhetsakten bland annat genom

att bryta adelns monopol på högviltjakten. Beslutet härom innefattades i KF den 21 februari 1789 om kronohemmans försäljande till skatte m. m. Det fick för älgstammen katastrofala följder, vilka det tog mer än ett sekels ansträngningar att bota. En besinningslös jakt vidtog nämligen, och endast efter knappt ett par decennier voro älgarna utrotade i stora delar av riket. En svag stam fanns kvar i Svealand samt i det inre av södra Norrland. Det blev därför nödvändigt att tillgripa totalförbud. Första gången så skedde var år 1808. Förbudet kom att äga bestånd ända till år 1817. Sedan dröjde det inte mer än nio år innan läget krävde ett nytt förbud. Över huvud kännetecknades det allmännas åtgärder på älgjaktens område under 1800-talet av upprepade totalförbud. De medförde visserligen en momentan tillväxt av stammen. Men så snart ett förbud blev upphävt vidtog en ren utrotningsjakt. Totalförbuden medförde även en ökning av den olovliga eller på olaga tid bedrivna älgjakten, särskilt i Norrland. Man sökte emellertid även, bland annat på initiativ av det då bildade Svenska jägareförbundet, förbättra situationen genom att inskränka jakttiden. Sålunda försvann som en första åtgärd i detta avseende år 1836 den lagligt bedrivna vinterjakten ur bilden. Trots detta minskade älgstammen alltmer och efter ett treårigt totalförbud, avseende hela riket, blev under 1850-talet jakttiden ytterligare minskad. Älgstammens kärna låg då i mellersta Sverige, främst i de stora bruksskogarna i Bergslagen. I övrigt var älgstammen synnerligen svag eller helt utrotad. Gränsen för älgens förekomst i norra Sverige hade dock förskjutits så långt uppåt som till Ångermanland och södra Lappland. Spridningen mot söder gick betydligt långsammare. Omkring år 1870 började älggen åter visa sig i Småland, där den tidigare under århundradet knappast förekommit, och vid 1890-talets ingång uppträdde älggen i såväl Halland som Skåne. I Malmöhus län fälldes sålunda den första älggen år 1891, i Kristianstads län något decennium tidigare men i Blekinge län först år 1910. Vid denna tid var jakttiden i tolv av rikets län inskränkt till senare delen av september månad, medan i många andra län, särskilt i Norrland, fortfarande gällde totalförbud för älgjakt. Som ett ytterligare medel att skydda älgstammen mot för hård avskjutning infördes under slutet av 1800-talet förbud att skjuta årskalv efter älg. Till en början beslöts sådant kalvförbud i enstaka län, sedermera inom flertalet län för att år 1921 bli generellt för hela riket. Dessa restriktioner medförde, bland annat, att älggen vid 1900-talets ingång åter förekom från nordligaste delarna av Norrbotten ned till Skåne.

Det här förut omnämnda förhållandet, att frigivande av älgjakten som regel gav upphov till renodlad rovjakt, kan utan svårighet verifieras genom avskjutningsstatistiken. Som exempel kan tagas ett norrlandslän, där ett flerårigt totalförbud upphävdes år 1887. Det året sköts i det avsedda länet officiellt 655 älgar, under vart och ett av de tre följande åren respektive 543, 274 och 191. År 1892 utgjorde antalet 91 och år 1894 51 djur. Därefter var länet åter moget för totalförbud.

Under 1900-talets första årtionde ökade älgstammen och kan sägas ha varit på god tillväxt. Medeltalet per år fällda älgar under tiden 1901—1910 utgjorde 2 711. Första världskrigets utbrott ändrade snart nog situationen. Livsmedelsbristen gav upphov till en hänsynslös jakt, som i främsta rummet drabbade det mest köttavkastande villebrådet, älgan. Skyddsåtgärder blevo följaktligen åter nödvändiga. 1921 utfärdades totalförbud mot jakt efter älg i Norrland och stora delar av riket i övrigt. Det ersattes 1926 av totalförbud mot jakt efter älgko, gällande större delen av riket, varefter man år 1927 övergick till den i princip ännu gällande ordningen med alltefter tillgången på älg inom olika områden bestämt antal dagar för den allmänna älgjakten. Även andra världskriget medförde konsekvenser i fråga om älgjakten. Älgstammen kom att utgöra en värdefull köttreserv, den allmänna jakttiden utökades betydligt och även älgköttet fick ingå i den för övriga köttvaror gällande ransoneringen. Stammen hade emellertid dåmera nått sådan styrka, att den väl motstod de påfrestningar, som den intensifierade jakten innebar.

Älgstammens tillväxt under den hittills förflutna delen av 1900-talet belyses kanske bäst av följande uppgifter rörande medeltalet per år nedlagda älgar under seklets första decennium, vilket årsmedeltal såsom nyss nämnts utgjorde 2 711, samt årsmedeltalet för tioårsperioden 1953—1962, som uppgick till inte mindre än 29 184. De sålunda återgivna siffrorna äro de officiella. Till dem får man lägga de genom brottslig handling åtkomna djuren, i varje fall huvudparten av dem. Antalet olovligen nedlagda älgar var säkerligen, särskilt under den första tioårsperioden, icke obetydligt. Avskjutnings-siffrorna från den senare tioårsperioden samt företagna inventeringar peka hän mot att vinterälgstammen skulle omfatta omkring 118 000 djur. Tillväxten har emellertid, i varje fall under de senare decennierna, inte förlupit likformigt över riket i dess helhet. Belägg för det sist sagda kan man hämta ur avskjutningsstatistiken.

Som bilaga till jordbruksutskottets utlåtande nr 54 vid 1938 års riksdag var fogad en uppställning rörande älgskadefonden för åren 1935—1937. I densamma redovisades även antalet under dessa år i respektive län fällda älgar. Följande tabell visar nämnda antal ävensom motsvarande siffror tjugu år senare, alltså under åren 1955—1957. I tabellen redovisas avskjutningen i Värmlands och Kopparbergs län för sig. Orsaken härtill är att älgskadefrekvensen å gröda i båda dessa län närmast är att jämföra med vad som i sådant avseende utmärker de norrländska länen, vilka likaledes redovisas var för sig. Det erinras vidare om att älg saknas i Gotlands län.

Grovt räknat har således avskjutningen under de två decennierna fördubblats i de södra delarna av landet, nära nog femdubblats i Värmlands och Kopparbergs län tillsammans samt betydligt mer än tiodubblats i Norrland. Beträffande Norrland får man dock räkna med att älgstammen under perioden 1935—37 varit starkare än vad som kan slutas till av de angivna

Landsdel resp. län	Antalet nedlagda älgar år					
	1935	1936	1937	1955	1956	1957
Götaland utom Gotlands län samt Svealand utom Värmlands och Kopparbergs län	4 602	5 073	5 374	10 535	11 150	10 514
Värmlands län	544	633	550	2 145	2 307	2 399
Kopparbergs län	685	706	773	2 767	3 221	3 846
Summa S + W län	1 229	1 339	1 323	4 912	5 528	6 245
Gävleborgs län	209	247	178	2 297	2 509	2 623
Västernorrlands län	84	85	102	1 813	1 960	1 994
Jämtlands län	299	320	381	2 986	4 126	4 444
Västerbottens län	101	86	110	1 422	1 644	1 963
Norrbottnens län	106	80	98	773	843	959
Summa Norrland	799	818	869	9 291	11 082	11 982
Riket i dess helhet	6 630	7 230	7 566	24 738	27 760	28 742

avskjutningstalen, vilka endast redovisa vad som veterligen fällts under legal jakt. Vad speciellt angår Norrbottens län föreligger en skillnad även för den senare treårsperioden. Förhållandet belyses närmare i 5 kap.¹

Går man så till femårsperioden 1958—62, för vilken även uppgifter rörande avskjutningen äro sammanförda i de i 5 kap. intagna tabellerna 5: 1—5,² uppvisar år 1962 en ökning i avskjutningen i förhållande till år 1957 med 2 556 djur. Av dessa komma 870 på de södra länen, icke mindre än 1 465 på Värmlands och Kopparbergs län samt 221 på Norrland. Att siffran för Norrland inte blivit större får troligen ses som ett resultat av åtgärder för nedbringande av älgstammen, vilka i ett par av länen måst tillgripas med anledning av där lokalt förekommande svåra älgskador å plant- och ungskogar.

¹ Se härom sid. 58. ² Sid. 53—57.

KAP. 3

TILL JAKTUTREDNINGEN ÖVERLÄMNAD FÖRSLAG

Förtecknade i den tidsföljd, i vilken ärenden som avse älgskadefrågan och övriga med denna sammanhängande spörsmål enligt särskilda av Kungl. Maj:t å härefter angivna år och dagar meddelade beslut eller remisser bragts under jaktutredningens prövning, äro dessa ärenden följande.

1956 den 13 april.

Av fem vid 1956 års riksdag väckta motioner i älgfrågan rörde de likalydande motionerna I: 478 och II: 603 älgens skadegörelse å skogskulturer samt utmynnade i en hemställan, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning i syfte *att* underlätta åtgärder för motverkande av skadegörelse av älg å växande skog ävensom *att* möjliggöra användandet av viss del av älgskadefondernas medel för dylika åtgärder.

Även i de likalydande motionerna I: 477 och II: 589 omnämndes älgskadorna å skog och vidare berördes licensjakten. Denna funno motionärerna böra avskaffas, enär den innebure en orättvisa mot ägare av mindre fastigheter, vilka icke kunnat bilda jaktvårdsområden, samt arrendatorer, som saknade jakträtt. Motionärernas huvudargument var emellertid, *att* de utgående ersättningsbeloppen i allmänhet voro alltför små i förhållande till skadornas omfattning, *att* även jordbrukare på brukningsdelar om mer än 20 hektar odlad jord ofta saknade möjlighet att genom jakträtt eller på annat sätt hålla sig skadeslösa, samt *att* detta särskilt gällde arrendatorerna. I motionerna hemställdes därför, att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t anhålla om en översyn av principerna för älgskadefonder i enlighet med vad i motionerna anförts.

Sedan tredje lagutskottet i utlåtande nr 7 hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att de ifrågavarande fyra motionerna bleve överlämnade till jaktutredningen, beslöt riksdagen, på sätt framgår av dess skrivelse den 6 april 1956, nr 151, i enlighet härmed.

1958 den 10 juli.

RLF hade i en till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet ställd skrift den 2 april 1958 hemställt om vissa ändringar i bestämmelserna rörande ersättning ur älgskadefond. Sålunda föreslog riksförbundet, *att* ersättning åt godemännen för besiktning och värdering av älgskador skall utgå direkt ur älgskadefond eller gäldas av länsstyrelserna, *att* inom storkommunerna utses flera gode män än vad för närvarande föreskrives, samt *att* för gode män skall gälla kompetenskravet att de äro kunniga i jordbruk.

Utlåtande i ärendet infordrades av domänstyrelsen, som tillika överlämnade yttrande av Svenska jägareförbundet.

Riksförbundets framställning har i den del den avser antalet gode män

och dessas kompetens tidigare behandlats av jaktutredningen. Redogörelse för utredningens i underdånig skrivelse den 18 januari 1962 härom framlagda förslag samt Kungl. Maj:ts beslut i ämnet lämnas i 4 kap.¹

1959 den 3 april.

Vid 1959 års riksdag hade i första kammaren väckts en motion, nr 376, angående ändringar i älgavgiftkungörelsen, avseende *dels* att kostnaderna för besiktning och värdering av älgskador skola betalas ur regleringsfonden, *dels* att brukare (arrendator) av jordbruk med mer än 20 hektar åker, vilken ej har jakträtt å fastigheten, skall på samma villkor som innehavare av mindre jordbruk erhålla ersättning för inträffade älgskador.

I skrivelse den 18 mars 1959, nr 125, anhöll riksdagen — under hänvisning till vad som anförts i tredje lagutskottets över motionen avgivna utlåtande nr 9 — att motionen jämte utlåtandet skulle för kännedom överlämnas till jaktutredningen.

1959 den 11 juni.

I en till Kungl. Maj:t ställd skrift den 4 december 1958 hade en av kommunalfullmäktige i Ramsbergs kommun utsedd kommitté gjort framställning om åtgärder för att förebygga skadegörelse av älgar vid vissa arrendejordbruk inom Klotens revir. Å skriften hade Örebro länsförbund av RLF tecknat hemställen om bifall till framställningen. Vidare hade i skrift den 23 juli 1958 till domänstyrelsen Jörgen Jörgensen och 31 andra arrendatorer av skogsjordbruk å Klotens revir framfört klagomål över den skada som älgarna tillfogade deras grödor. Såvitt numera synes vara i fråga avsågo klagandenas önskemål *att* skadelidande skall erhålla kopia av det vid uppskattningen förda protokollet, *att* 6 § älgavgiftkungörelsen förtydligas så, att klart framgår att även skada på rotfruktodling kan ersättas, *att* värderingskostnaden skall utgå av allmänna medel, samt *att* bidrag till uppsättande av älgstängsel skall lämnas ur vederbörande länsälgskadefond.

Sedan infordrade utlåtanden i ärendet avgivits den 26 januari 1959 av domänstyrelsen samt den 27 maj samma år av jaktutredningen, bemyndigade Kungl. Maj:t nämnda den 11 juni 1959 domänstyrelsen att, i huvudsak enligt de riktlinjer som angivits i jaktutredningens utlåtande och för en kostnad av högst 30 000 kronor att utgå ur den för länen gemensamma älgskaderegleringsfonden, kring ägor med strå- eller trindsäd, oljeväxter eller rotfrukter inom ifrågavarande delar av kronoparken Kloten låta uppsätta el-stängsel.² Tillika förordnades att framställningen jämte därtill hörande handlingar skulle överlämnas till jaktutredningen för att vara tillgänglig för utredningen vid fullgörandet av dess uppdrag.

1959 den 9 oktober.

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 10 juni 1959 hade Svenska jägareförbundet hemställt, att ersättning för skada å motorfordon, som uppkommit vid sammanstötning med älg, skall — med ändring av gällande praxis — utgå ur älgskadefonden i det län, där sammanstötningen ägt rum, under förutsättning att fondens medel förslå därtill och i annat fall antingen, efter ändring av 3 § älgavgiftkungörelsen, ur regleringsfonden eller ur jaktvårdsfonden.

Infordrade utlåtanden i ärendet avgavs av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och domänstyrelsen.

¹ Se härom sid. 42.

² Om de med anledning härav vidtagna åtgärderna, vilka hade karaktär av försök, se sid. 47 ff.

1959 den 20 oktober.

I underdånig skrift den 5 oktober 1959 hade RLF såvitt i förevarande sammanhang får anses vara i fråga hemställt, *dels* att den som tillfogas skada av älg å ej inbärgad gröda bör, därest han inte genom tillgodogörande av jakträtt eller eljest kunnat hålla sig skadeslös, kunna få ersättning ur älgskadefond, oavsett brukningsdelens storlek, *dels* att skogsägare, vilka själva inte kunna påverka älgstammens storlek eller tillgodogöra sig avkastning därav genom jakt eller annorledes, genom lagstiftning ges samma möjligheter till ersättning som en jordbrukare vid älgskador å gröda, *dels* att lagstiftningen omarbetas på sådant sätt, att möjligheter öppnas till ersättning för skador av andra villebrådsarter än älg.

1960 den 30 juni.

Länsstyrelsen i Gävleborgs län hade i skrivelse den 28 september 1959 till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet — med föranledande av en skrivelse den 9 juli 1959 från skogsvårdsstyrelsen i länet angående ersättning ur älgskadefonden för skadegörelse genom älg på plant- och ungskog — såsom önskvärt framhållit, att frågan om ersättning ur älgskadefonden för sådan skadegörelse toges under övervägande.

Infordrat utlåtande i ärendet avgavs av domänstyrelsen, som därvid bland annat hänvisade till vad beträffande nämnda spörsmål framkommit vid den i anslutning till beslut av 1945 års riksdag åt ämbetsverket och skogsstyrelsen gemensamt uppdragna, i 1 kap. i detta betänkande behandlade utredningen.

1960 den 16 december.

I en till Kungl. Maj:t ställd skrift den 6 juli 1960 hade Jägarnas riksförbund anhållit om sådan ändring i älgavgiftkungörelsen, att älgavgift vid licensjakt skall erläggas i förskott.

Domänstyrelsen avgav i ärendet infordrat utlåtande tillika med yttrande av Svenska jägareförbundet.

1962 den 16 februari.

I underdånig skrivelse den 5 januari 1962 hade Skaraborgs läns hushållnings-sällskap anhållit om närmare utredning, huruvida icke i fall, då skälig anledning därtill kan bedömas föreligga, kostnaderna för värdering av älgskador å gröda m. m. böra bestridas av vederbörande älgskadefond och icke såsom nu av den skadelidande.

1962 den 16 februari.

Svenska jägareförbundet hade i underdånig skrivelse den 8 maj 1961 hemställt att älgavgiftkungörelsen måtte sålunda ändras, att Kungl. Maj:t skall äga bestämma om bidrag ur den för samtliga län gemensamma regleringsfonden jämväl för åtgärder till förebyggande av älgskada och för jaktvårdsändamål inom län, vars älgskadefond visar underskott.

Infordrat utlåtande i ärendet avgavs av domänstyrelsen, som tillika överlämnade ett den 2 januari 1962 dagtecknat yttrande av jaktutredningen.

Härutöver ha direkt till jaktutredningen inkommit följande framställningar, berörande vissa delar av älgskadeproblemet.

1962 den 5 juli.

Uppsala läns jaktvårdsförening har med skrift den 3 juli 1962 överlämnat utdrag av protokollet vid föreningens ordinarie länskongress år 1961. Av detta framgår att kongressen anslutit sig till väckt motion, gående ut på *dels* att arealgränsen för

odlad jord vid ersättning för älgskada skjutes uppåt till 50 hektar, dels att jämlikt 16 § jaktstadgan fälld s. k. havreälg skall tillfalla Kronan och inte såsom nu vederbörande markägare.

1963 den 29 juni.

I en den 27 maj 1963 dagtecknad, till länsstyrelsen i Älvsborgs län ställd skrift hade Södra Älvsborgs länsförbund av RLF anført, bland annat, att länsförbundets stämman — med anledning av motion angående ersättningen ur älgskadefonden — uppdragit åt förbundsstyrelsen att uttala följande: »I vissa sammanhang har det framkommit att det, utöver ersättning för uppkomna skador, har utgått bidrag för anläggande av älgbanor. Visserligen kan det anses, att älgbanorna är ett led i jaktvården men styrelsen vill, med anledning av vad som beröres i motionen, bestämt hävda, att det väsentliga med älgskadefondens ändamål är att den är till för att ersätta skador som orsakats av älg. Eventuella överskott bör således föras i ny räkning eller förbrukas till ersättande av skador över nu gällande arealgräns och eventuellt ersättningar till värderingsmännen. Styrelsen hemställer därför att länsstyrelsen företager utredning för att erhålla förändringar i bestämmelserna med beaktande av ovan framförda synpunkter.»

Den 28 maj 1963 överlämnade länsstyrelsen länsförbundets skrift till domänstyrelsen för den åtgärd skriften kunde föranleda. Härefter har domänstyrelsen den 27 juni 1963 för enahanda ändamål överlämnat handlingarna till jaktutredningen.

1963 den 4 september.

Svenska jägareförbundets förbundsstyrelse överlämnar en den 20 juni 1963 dagtecknad framställning till förbundet av Hallands läns jaktvårdsförening med begäran om förbundets medverkan till en höjning av de inom länet utgående älgavgifterna till för fullvuxen älg 175 kronor och för årskalv till 100 kronor. Som skäl hade anförts förändringen i penningvärdet sedan de nuvarande älgavgifterna bestämdes, det avsevärt stegrade värdet av fällda älgar liksom värdet av den för älgskada utsatta grödan.

JAKTUTREDNINGENS UNDERSÖKNINGAR

KAP. 4

TILLÄMPNINGEN AV VISSA BESTÄMMELSER

I ÄLGAVGIFTKUNGÖRELSEN

Såsom redogörelsen i 1 kap. utvisar har under det sedan ett trettiotal år pågående lagstiftningsarbetet på ifrågavarande område från vederbörande statsråds sida liksom av riksdagen gjorts en del uttalanden om hur de successivt tillkomna bestämmelserna borde kunna tillämpas. Detta har, tillika med vad som anföres i vissa av de till jaktutredningen överlämnade utskottsutlåtandena och övriga framställningar i fråga om gällande älgavgiftkungörelse, för vilka redogjorts i 3 kap., föranlett utredningen att söka utröna praxis i olika avseenden vid tillämpningen av bestämmelserna i kungörelsen och de övriga stadganden, vilka ha samband med älgarnas skadegörelse. Till en del har detta skett förmedelst ett av jordbruksdepartementet på utredningens begäran länsstyrelserna i de älgförande länen tillställt frågeformulär. Dettas primära syfte har varit att införskaffa nödigt statistiskt underlag för ett bedömande av, bland annat, behovet av en höjning av älgavgiftens maximibelopp. De därvid jämväl beträffande nyss omförmälda spörsmål erhållna uppgifterna ha därefter kompletterats med undersökningar på ort och ställe, som en av de sakkunniga, byråchefen T. Wennmark med vederbörligt tillstånd kunnat företaga inom några av älgskador särskilt svårt drabbade län. Vad som därvid framkommit redovisas i nästa kapitel.

I

I det utsända formuläret har den frågan ställts till länsstyrelserna, huruvida bestämmelsen i 6 § sista stycket älgavgiftkungörelsen att *ersättning icke må utgå, om skadan är av allenast ringa beskaffenhet*, tillämpats så att skador, som inte uppgå till visst minimibelopp, över lag inte ersätts, eller om det göres en skälighetsprövning från fall till fall. Det anfördes i skrivelsen till länsstyrelserna, att frågan vore av intresse vid årligen återkommande skada å samma brukningsdel.

Länsstyrelsernas svar visa, såsom framgår av det följande, en varierande praxis.

Hos länsstyrelsen i M län har frågan ej varit under bedömning och i BD län är problemet ej aktuellt på grund av det ringa antalet skador; en skada å 60 kronor har där ej ansetts ringa.

I B, E, F, H, O, P, S, U, W och Z län anges att skälighetsbedömning göres från fall till fall. Därvid tages i U län viss hänsyn till skadans storlek i förhållande till den odlade arealen, varjämte tillgången på medel i någon mån varit av betydelse. I W län ersätts även relativt små skador, medan i O län skälighetsbedömningen leder till att skador med ett värde under 100 kronor i allmänhet inte ersätts.

I D län anses skada, som ej uppgått till 100 kronor, vara av ringa beskaffenhet, likaså i L och X län, därvid i L län smärre avvikelser ske efter särskild skälighetsprövning. I K län säges att samtliga värderade skador ha överstigit 100 kronor, varför fråga om tillämpning av 6 § sista stycket ej uppkommit.

En värdegräns av 50 kronor tillämpas som regel i G, N, T, Y och AC län.

I C län utgår ej ersättning då värdet understiger 60—75 kronor eller skördenedsättningen på den skadade marken understiger fem procent.

I R län ersättes under åren 1957—1960 ej skador, som uppgingo till allenast 50—75 kronor. Från och med år 1961 sker bedömningen så, att om en beräknad totalskada inte uppgått till minst 1/40-del av hela den odlade arealen, skadan anses vara av ringa beskaffenhet. Har skadan vid en sådan bedömning varit att anses såsom ringa, har ersättning utgått endast om värdet av skadan varit relativt högt och särskilda skäl ansetts motivera utbetalande av bidrag. Vid denna bedömning tages hänsyn jämväl till om skador årligen återkomma å samma brukningsdel.

II

Enligt 6 § första stycket sista punkten må ersättning för älgskada å gröda *endast om särskilda skäl föreligga* utgå till person, vilkens brukningsdel omfattar mer än 20 hektar odlad jord eller 200 hektar annan jord. Av länsstyrelserna har begärts att de om möjligt skulle uppge antalet fall, då den sålunda medgivna möjligheten att bortse från de nämnda arealgränserna blivit utnyttjad, eller åtminstone frekvensen härav.

Från 17 av de ifrågavarande 23 länen uppges sådana fall ha förekommit; antalet varierar i allmänhet mellan 1 och 8. I 4 län har frekvensen dock varit större. Sålunda rapporteras från T län sammanlagt 29 fall under åren 1957—62 samt från U län, att antalet fall uppskattningsvis rör sig om 5 på 100 ansökningar, d. v. s. fem procent. Utförligare uppgifter lämnas från E och D län. Det förstnämnda länet rapporterar sammanlagt 9 bifallna och 7 avslagna ansökningar. I D län ha 53 ansökningar bifallits, samtliga med viss reduktion av ersättningarna, medan 8 ansökningar lämnats utan bifall. Enligt vad jaktutredningen inhämtat sker den i D län praktiserade reduktionen enligt en i förhållande till arealen av den av ersättningssökanden brukade odlade jorden stigande skala.

Som exempel härpå kan nämnas ett fall, då sökandens arrendjordbruk omfattade inte mindre än 53 hektar odlad jord. Den av älgar skadade arealen uppgick till cirka nio procent av totalarealen, dock med en uppskattad skördenedsättning av tjugufem procent. Något annat skäl för frångående av gällande arealgräns än att sökanden var nyetablerad arrendator med de påfrestningar för ekonomin, som detta innebure, synes i detta fall inte ha förelegat. Länsstyrelsen till-

erkände dock sökanden 299 kronor i ersättning. Sedan sökanden anfört besvär med yrkande om högre ersättning, yttrade domänstyrelsen i avgivet utlåtande, att styrelsen på grund av brukningslottens omfattning ansåg att särskilda skäl till ersättning ej förelågo, att klaganden dock redan erhållit ersättning med nyssnämnda belopp, samt att styrelsen med hänsyn till klagandens ekonomiska situation intet hade att erinra mot att därmed finge bero. Kungl. Maj:t lämnade genom beslut den 19 april 1963 besvären utan bifall.

III

Ytterligare har den frågan ställts, huruvida det vid fall av mera betydande skadegörelse förekommer, att länsstyrelsen *utbetalar del av värderingssumman i förskott* mot avräkning på det slutligen fastställda ersättningsbeloppet.

Frågan har besvarats med nej av samtliga utom av länsstyrelsen i D län, som meddelat att i enstaka fall till jordbrukare med mindre god ekonomi förskottsvis utbetalats cirka femtio procent av skadebeloppen. Länsstyrelsen i O län säger, att orsaken till att förskottsbetalning inte förekommit sannolikt är den, att skadestånd av större omfattning icke begärts och att inte heller någon sökande gjort anspråk på att avräkning skolat ske.

IV

Älgavgiftkungörelsen berör varken i 7 §, som handlar om skadevärderingen, eller eljest hur *värderingskostnaden*, d. v. s. ersättningen till de enligt sagda paragraf utsedda gode männen, skall gäldas. Man torde därför kunna utgå ifrån och har så även gjort i praxis, att den skadelidande har att själv stå för nämnda kostnad. I den framställning av RLF, som överlämnats till jaktutredningen den 10 juli 1958, hemställes, såsom nämnts i 3 kap., utom annat att ersättning åt besiktningsmännen skall utgå direkt ur älgskadefond eller gäldas av länsstyrelserna. Även motionen I: 376 vid 1959 års riksdag, likaledes omförmäld i sagda kapitel, åsyftar ett avlyftande från den skadelidande av värderingskostnaden. I motionen föreslås att kostnaden skall betalas av regleringsfonden.

Då det emellertid uppgivits, att ersättning för värderingskostnaden ibland brukar medgivas, har den frågan ställts till länsstyrelserna, huruvida och till vilka belopp sådant medgivande lämnats. Frågan har besvarats nekande av 18 länsstyrelser. Svaren från övriga 5 länsstyrelser ger vid handen ett mycket sporadiskt beviljande av dylik ersättning. Endast i ett av länen har ersättningen uppgått till belopp, som antyder att det rör sig om flera än en sökande. Det år, varom det därvidlag var fråga, är för övrigt det enda i samma län, under vilket sådan ersättning uppges ha medgivits. I ett annat län har medgiven ersättning avräknats på det slutligen fastställda skadebeloppet.

Den under IV. omförmälda framställningen av RLF berör emellertid även *värderingsförfarandet*. Såsom omnämnts i 1 kap.¹ bygger älgavgiftkungörelsen utom beträffande de i nämnda framställning åsyftade bestämmelserna på förslag, som framlades av jaktutredningen i en tidigare fas av dess arbete. Såvitt rör värderingsförfarandet överensstämde kungörelsen i sin ursprungliga lydelse med vad som förut gällt i ämnet såtillvida, att en skadelidande kunde vända sig till vilka trovärdiga — tidigare ojäviga — personer han ville, blott dessa voro kunniga i jordbruk eller trädgårdsskötsel och den ene av dem var innehavare av något av angivna förtroendeuppdrag eller innehade viss tjänst. Härutinnan åvägabragtes ändring genom *kungörelsen den 29 april 1955 (nr 199)*. Enligt den lydelse, som därvid gavs åt 7 § älgavgiftkungörelsen, gäller nu att inom varje kommun, där älgskador å växande eller avmejad men ej inbärgad gröda eller å frukt- och andra trädgårdssodlingar kunna befaras uppkomma, skola finnas två för värdering av sådana skador av länsstyrelsen för en tid av sex år utsedda gode män. Den ene skall vara nämndeman, ägodelningsnämndeman, god man vid lantmäteriförrättning, tjänsteman vid domänverket eller skogsvårdsstyrelse, polisman eller ordförande i kommunalnämnd och den andre skall utses på förslag av vederbörande hushållningssällskap. Vidare stadgas i 7 § att, om gode män ej äro utsedda för kommunen eller utsedd god man är förhindrad att deltaga i värderingen, i stället må anlitas god man som utsetts för annan kommun.

RLF:s ifrågavarande framställning utmynnar i denna del i en hemställan *dels* att inom storkommunerna måtte utses flera besiktningsmän, d. v. s. gode män, än vad f. n. föreskrives i 7 §, *dels* att för dessa skall gälla kompetenskravet att de äro kunniga i jordbruk. Häröver har jaktutredningen utlåtit sig den 18 januari 1962. Med förmålan att ett förslag om utökad antal gode män framlagts även av Värmlands läns jaktvårdsförbund i en av Svenska jägareförbundet till utredningen överlämnad skrivelse, hemställde utredningen, att Kungl. Maj:t ville förordna, att vad 7 § innehåller i fråga om utseende av gode män icke skall utgöra hinder mot att inom viss kommun utses det ytterligare antal gode män, varav länsstyrelsen på grund av kommunens utsträckning eller av annat skäl finner att behov föreligger. Vad angick förslaget om visst kompetenskrav för gode männen fann utredningen, att behov knappast kunde anses föreligga av en bestämmelse av ifrågasatt innehåll. Utredningen anförde som skäl, bland annat, att utredningen inte kunde tänka sig att av hushållningssällskapen, vilka ha att föreslå den ene av gode männen, något skulle till god man förordad person som vore okunnig i jordbruksangelägenheter. Vid av jaktutredningen nu företagna undersökningar har det emellertid inom ett par län antytts, att det ibland skulle vara si och så med den saken.

Genom ämbetskrivelse den 16 februari 1962 till överståthållareämbetet och samtliga länsstyrelser utom i Gotlands län förordnade Kungl. Maj:t i enlighet med jaktutredningens hemställan samt anbefallde tillika — även-

¹ Jfr sid. 25.

ledes i anslutning till förslag av utredningen — länsstyrelse, som begagnade sig av det sålunda lämnade bemyndigandet, att därvid söka eftersträva att de gode männen så fördelas inom kommunen, att de skadelidandens kostnader för syn och värdering bliva så låga som möjligt.

Till länsstyrelserna har nu ställts den frågan, huruvida de funnit behov inom länet föreligga att utnyttja den genom Kungl. Maj:ts nyss återgivna beslut öppnade möjligheten att för kommun förordna flera än två gode män för värdering av älgskador.

Frågan har besvarats med nej eller inte för närvarande av 15 länsstyrelser. I G län har utredning om behovet verkställt. Länsstyrelsen påpekar, att kommunerna i länet äro till ytan relativt små, men att med hänsyn till att antalet älgskador i väsentlig grad ökat under de två senaste åren länsstyrelsen emellertid överväger att begagna sig av det lämnade bemyndigandet. I R län pågår utredning, i D län har efter förslag av hushållningssällskapet antalet gode män utökats i de kommuner, där behov ansetts föreligga, och detsamma har skett i S län för kommuner, där älgskador äro ofta förekommande. I X län ha av 35 tillfrågade kommuner 5 använt sig av möjligheten, medan utökning skett för en kommun i vart och ett av återstående 3 län.

VI

Ävenledes ha länsstyrelserna ombetts lämna uppgifter rörande den omfattning, i vilken man inom de olika länen funnit anledning tillämpa de i 1 kap. redovisade bestämmelserna i 15 § 4 mom. jaktstadgan.¹

Vad först beträffar rätten för länsstyrelse att jämlikt tredje stycket av nämnda 4 mom. *förlänga den allmänna jakttiden* har under åren 1957—1962 denna befogenhet begagnats allenast av länsstyrelserna i X och Z län. I båda länen har skälet emellertid varit älgarnas skadegörelse å skogsplanteringarna.

Sålunda beslöt länsstyrelsen i X län att för den del av Delsbo socken, som icke var ansluten till jaktvårdsområde, samt för vissa angränsande fastigheter i Järvsö socken utsträcka tiden — 4 dagar — för 1959 års allmänna jakttid efter älg med ytterligare 4 söckendagar samt medgav, att inom den så bestämda allmänna jakttiden inom området i fråga fick fällas årskalv efter älg.

Vad beträffar Z län har enligt den av Kungl. Maj:t årligen utfärdade jakttidskungörelsen alltifrån 1957 års älgjakt årskalv fått fällas under allmän jakttid. Länsstyrelsen hade dessförinnan, under åren 1951—1953, för landskapet Jämtland eller delar därav utsträckt tiden för den allmänna jakten samt medgivit kalvjakt. Även under den med anledning av jaktutredningens fråga aktuella sexårsperioden hade under åren 1957 och 1958 den allmänna jakttiden utökats, för det förstnämnda året inom landskapet Jämtland och för det senare inom hela länet med undantag för vissa socknar.

¹ Se härom sid. 28—29.

Under åren 1957—1962 synas inga beslut ha fattats om att område skall utgöra *lövsjogsområde*. Av svarsskrivelserna och andra för jaktutredningen tillgängliga uppgifter framgår, att lövsjogsområden finnas åtminstone i D, E, M och U län. I M län torde inemot länets halva areal ingå i ett sammanhängande sådant område.

Beträffande slutligen förefintligheten i de älgförande länen av *älgskadenämnd*, om vars tillsättande och uppgifter regler ges i 15 § 4 mom. första stycket, kan i detta sammanhang nämnas, att sådan nämnd synes vara förordnad i samtliga åsyftade län utom Hallands. Avsikten har dock uppgivits vara att även där tillsätta älgskadenämnd. Det synes emellertid vidare förhålla sig så, att inte överallt, där älgskadenämnd är förordnad, nämnden kommit att fylla den funktion eller eljest utnyttjas på ett sätt, som otvivelaktigt var ändamålet med tillskapandet av detta organ. En av orsakerna härtill kan möjligen vara att söka i det förhållandet, att älgskadenämnderna tillkommo som resultat av en utredning rörande älgens skadegörelse å växande skog.¹ En annan bidragande orsak kan vidare ha varit, att länsstyrelserna först år 1954 fingo vederbörligt besked om den ersättning för uppdragets fullgörande, som skulle tillkomma nämndens ledamöter, samt hur kostnaden härför ävensom för nämndens expenser skulle gäldas. Jaktutredningen får anledning att återkomma till utnyttjandet av älgskadenämnderna vid redogörelsen i nästa kapitel för utredningens undersökningar av förhållandena i vissa, av älgskador å gröda sedan gammalt särskilt svårt utsatta län.

VII

Med tillkomsten av 1943 års älgavgiftkungörelse yppades möjlighet att med bidrag ur älgskadefond stödja *åtgärder till förhindrande av älgskada*.² En hel del metoder för att skydda grödan ha under årens lopp försökts. Av dessa är det dock allenast elektriskt laddade stängsel, som visat sig med någorlunda säkerhet ge avsedd skyddseffekt.

Från ett par län, Värmlands och Kopparbergs, har på jaktutredningens begäran jaktvårdskonsulenten lämnat uppgifter om den verksamhet med el-stängsel, som Värmlands läns jaktvårdsförbund och Dalarnas jaktvårdsförbund tack vare bidrag ur respektive länsälgskadefond kunnat bedriva. Utöver det intresse de erhållna uppgifterna erbjuda i själva sakfrågan synes det utredningen, att desamma visa hän på ett efterföljansvärt exempel hur samarbetet mellan länsstyrelsen och länsjaktvårdsorganisationen kan till allmän båtnad fungera på ett område som — om man bortser från själva ordningen för älgjaktens bedrivande — torde kunna betraktas som en av de centrala och samtidigt från social synpunkt mest känsliga bland de

¹ Jfr sid. 26 ff. ² Se bl. a. sid. 17 och 18.

komponenter, vilka tillsammans bilda vad som utredningen vill förstå med älgrågan.

Om verksamheten i *Värmlands län* har jaktvårdskonsulenten H. Nedin i Karlstad meddelat i huvudsak följande.

Försök med el-stängsel ha pågått i Värmland sedan år 1945 men i större utsträckning först fr. o. m. år 1951. Cirka 250 stängsel ha satts upp och av dessa torde flertalet för närvarande vara i funktion. Jaktvårdsförbundets erfarenheter visa på att ett stängsel, som man verkligen bemödar sig att sätta upp riktigt och handha på rätt sätt, är effektivt, åtminstone till den tidpunkt då någon eller några älgar »av misstag» lärt sig att forcera stängslet med våld. Älgarna liksom lära upp varandra, och man får åter ett bra resultat på den platsen först sedan man skjutit bort de älgar som visat sig respektlösa mot stängslet.

Verksamheten är organiserad på följande sätt. Varje år utsänder länsstyrelsen ett av jaktvårdsförbundet utarbetat erbjudande om el-stängsel till de lantbrukare, som föregående säsong erhållit ersättning för älgskada å gröda om lägst 250 kronor. På grundval av svaren, som skola ställas till jaktvårdsförbundet, rekviderar detta stängselmateriel — speciellt apterade stängsel med tre trådar — varefter en länsjaktvårdare åker ut med materielen och biträder vid uppsättandet av stängslet första gången. Mottagaren får kvittera stängslet, vilket utlämnas som lån tills vidare. Efter 7—8 års användningstid kan man räkna med att stängselmaterielen är i huvudsak förbrukad. Åtminstone är den i sådant skick, att man inte gärna återfordrar densamma.

Esomoftast göres stickprov på hur stängslet fungerar. Någon protokollföring av dessa besiktningar har dock icke skett, och på grund av personalbrist kan detta arbete inte bedrivas rationellt.

Kostnaderna för materielen betalas av länsstyrelsen efter attest av jaktvårdskonsulenten. Länsjaktvårdarnas resor ha emellertid hittills fått bekostas av jaktvårdsförbundet med anlitande av dess reseanslag.

De hittillsvarande kostnaderna äro svåra att uppge. Materielkostnaderna ha kanske belöpt sig till 60 000—70 000 kronor. Därvid har den galvaniserade stängseltråden köpts hos skrothandlare.

Beträffande metodiken för el-stängselverksamheten i *Kopparbergs län* och de där vunna erfarenheterna har jaktvårdskonsulenten Sven A. Mellquist i Falun lämnat en ingående redogörelse.

Under åren 1955—1958 bedrevs i Dalarnas jaktvårdsförbunds regi försök att med el-stängsel förebygga skada av betande älgar på växande eller avmejad men ännu ej inbärgad gröda. Med de erfarenheter som därvid vunnos kunde fastslås, att riktigt uppsatta dylika stängsel, vilka höllos strömförande, respekterades av flertalet av de älgar som varit inställda på åkerbetning. Ett och annat genombrott under betningssäsongen i synnerhet tiden närmast efter uppsättningen, innan älgarna hunnit vänja sig vid stängslets existens, eller vid tillfällen, då detta av någon anledning blivit strömlöst, måste man givetvis alltid räkna med, men sådana fataliteter äro närmast att likna vid tillfälliga driftstörningar.

Fr. o. m. år 1959 har länsförbundet sökt och erhållit anslag ur länets älgskadefond för uppsättning av el-stängsel i större skala i länsförbundets regi. Ledare för det arbetslag på tre man, som under de första två åren reste omkring och satte upp stängslen, var den person som tidigare lett fältförsöken. Under åren 1961 och 1962, då över 200 hektar inhägnades, voro två arbetslag i verksamhet under den bråda tiden från sädde i slutet av maj och juni månad. Det gällde att få upp stängslen innan älgarna fått vana att beta på åkerbrodden. Redan under

år 1956 utgav jaktvårdsförbundet en handledning för stängslens uppsättning. Den har undan för undan kompletterats med sedermera gjorda erfarenheter. Var och en som önskade ett stängsel hade att på sin till länsstyrelsen ställda ansökning teckna förbindelse *att* på platsen för stängningen tillhandahålla erforderligt antal stolpar, *att* tillse att stängslet under betningssäsongen var i funktion, samt *att* ansvara för att stängselmaterielen efter betningssäsongens slut blev tillvaratagen och förvarad under tak.

Under år 1963 har stängselverksamheten bedrivits enligt en av länsstyrelsen utarbetad PM. Denna utsäger, bland annat, *att* den genom jaktvårdsförbundet tillhandahållna stängselmaterielen (alltså ej stolpar och dylikt) utlämnas som *lån*, *att* sökanden har att själv hämta erforderlig materiel och ombesörja stängslets uppsättande, *att* bidrag till arbetskostnaderna för uppsättningen utgår med högst 25 kronor för varje tunnland inhägnat område, *att* den minsta areal, för vilken materiel kan utlånas och arbetskostnadsbidrag komma i fråga, är 1/2 hektar, *att* bidrag utgår först när arbetet är slutfört och efter sökandens anmälan avsynat och godkänt, samt *att* anmälan kan göras till förenämnde ledare av fältförsöken eller annan, som jaktvårdsförbundet kan förordna att avsyna arbetena.

Vid berättelsen är fogad följande

Sammanställning över el-stängselverksamheten 1959—1963

År	Areal hektar	Antal stolpar	Utdragen tråd km c:a	Materiel-kostn. kr.	Arbets-kostn. kr.	Summa kostn. kr.
1959	88,7	1 773	53	4 967	11 080	16 047
1960	108	3 000	90	2 201	12 231	14 432
1961	217	6 389	200	5 132	16 561	21 693
1962	213	6 707	205	3 670	16 587	20 257
1963	160	—	—	3 048	11 166	14 214

Följande kommentar till sammanställningen lämnas av Mellquist. Stängselaggregaten intagas efter varje säsong och genomgås genom jaktvårdsförbundets försorg före varje ny betningssäsong. De äro mycket hållbara och aggregat från försöksperioden 1955—58 äro fortfarande i bruk. Under årens lopp har sålunda samlats ett lager av cirka 100 fullt användbara apparater. Förrådet har givetvis också utökats och förnyats. Även kostnaderna härför ingå i de i sammanställningen redovisade materielkostnaderna. Inköpspriset ligger f. n. vid 160 kronor per aggregat. Huvudparten av materielkostnadsposterna utgöres emellertid av de egentliga förbrukningsartiklarna, nämligen batterierna, vilka förnyats varje år och kostat 18: 50 kronor stycket, isolatorer och spik till dessa, samt »blänkena», som särskilt beställts av aluminiumskrot. Stängselmottagarna rekommenderas visserligen att tillvarata tråd och blänken, men trots att tråden på många håll får sitta uppe under vintern eller kanske just därför är förslitningen av tråd mycket stor. I arbetskostnaderna för år 1963 ingå vidare — förutom bidraget till stängselmottagarna — resekostnader och lön för avsyningen av stängslena. Denna har huvudsakligen varit inriktad på att kollationera stängslets funktionsduglighet samt att rätta till eventuella felaktigheter.

Det heter vidare i redogörelsen, att under årens lopp vissa erfarenheter av stängselverksamheten kristalliserats ut. De ursprungligen enbart som havreälgar karakteriserade djuren har utökats till många andra grödor och måste nu helt allmänt betecknas som åkerälgar. Inte ens kornet, som man tidigare räknade med skulle lämnas i fred av de betande djuren, försmås längre. Från det brodden kommit upp efterhålls grödan så ihärdigt, att kornet på sina håll aldrig

hinner gå i ax i tid och mogna. Och till skillnad mot vad fallet var med de på havretegarna betande älgarna, som kunnat hållas borta med enbart två trådar, måste man nu på sina håll tillgripa det dubbla antalet och göra alla fyra trådarna strömförande. Älgarna ha lärt sig krypa under stängslen, man har kunnat i nattmörkret till och med fotografera en älg, som företar ett formligt »strömhopp» mellan trådarna. Specialister utbildas på alla områden — enligt dalaerfarenheterna även bland åkerälgarna. Dylika ha uppenbarat sig: till synes oberörda ha de brutit igenom stängsel med påkopplad ström från tre seriekopplade 7 1/2 volts batterier. Mot sådana individer finns bara ett medel, avlivning utan dröjsmål direkt på platsen för genombrottet. Ihållande torra medför dålig jordledningsförmåga, vilket tidvis resulterar i ökning av stängselgenombrott. En älg hade på en trakt invid ett stängsel hittat en träbro, som gav dålig jordledning och varifrån den natt efter natt forcerade stängslet. En järnplåt på bron stoppade till slut effektivt den genvägen. Sådana specialister, vilkas förmåga att ta sig igenom elstängslen nu belysts med några exempel, höra emellertid till de mycket få undantagen. Chocken vid kontakten med elstängslet medför vidare även, att en dylik älg sällan ger sig ro att utnyttja den tilltvingade betesmjöjligheten.

Sammanfattningsvis säger Mellquist att elstängslen, riktigt uppsatta och kontinuerligt tillsedda, måste betraktas som ett fullt tillförlitligt skydd mot betande älgar. Tacksamheten bland de små och stora markägare, vilka under årens lopp genom jaktvårdsförbundets medverkan fått hjälp med elstängsel och som hellre velat skörda frukterna av sin odlarmöda än få en slant i ersättning ur älgskadefonden, har också varit uppriktigt och stor.

Ett försök med syfte att belysa inte endast effekten av elstängsel utan även vissa med dessas anbringande och utnyttjande förbundna spörsmål har vidare, på förslag av jaktutredningen, gjorts av domänverket med stöd av Kungl. Maj:ts i 3 kap. omförmälda beslut den 11 maj 1959. Om de därvid framkomna resultaten har utredningen inhämtat i huvudsak följande.

Under en följd av år hade kronoarrendatorerna inom Klotens och Malingsbo revir klagat över den skadegörelse som orsakades dem av den talrika älgstammen å kronoparken Kloten. Avsevärda ersättningsbelopp hade även måst utbetalas från vederbörande älgskadefonder. (Ägora till kronoparken Kloten falla inom tre län, Örebro, Västmanlands och Kopparbergs.) Försök med olika stängsel hade sedan några år tillbaka utförts å kronoparken av hovjägeristaten, domänverket och, såsom här förut är relaterat, Dalarnas jaktvårdsförbund. Sedan Kungl. Maj:t genom nyssnämnda beslut ställt medel till domänverkets förfogande, uppsattes batteridrivna elstängsel på 6 gårdar inom Klotens revir och 24 gårdar inom Malingsbo revir. Som stängseltråd användes galvaniserad 2 mm järntråd. I allmänhet monterades 3 strömförande trådar, den nedersta 60—70 cm ovan mark och för övrigt med 60 cm avstånd mellan trådarna. På ungefär var 3:e meter av stängslet fästes strömförande blänken i form av dels klippta plåtbitar, dels 5 cm breda lättmetallband av samma material som användes vid kapsyltillverkning. Lättmetallbanden hade ställt sig billigast. Ersättningen till arrendatorerna för arbetet med uppsättningen varierade efter markbeskaffenheten m. m., i medeltal utgjorde den 15 öre per m stängsel. Kostnaden för stängselmaterialet (elaggregat med batterier, tråd, isolatorer och blänken) samt för arrendatorernas arbete framgår av följande uppställning. I de där redovisade kostnaderna ingår emellertid ej värdet å stolparna, vilka tillhandahöllös av reviret. För de 6 går-

darna å Kloten åtgick cirka 16 m³ stolpvirke. Med ett å-pris av 18:—/m³ skulle kostnaden bli cirka 20:—/hektar.

Revir och antal gårdar	Stängsel areal ha	Stängsel i m	Arbets-ers. kr.	Materiel kr.	Summa kr.	Medelkostnad per	
						m stängsel	ha
Kloten: 6	15,3	5 310	804	2 290	3 094	0: 58	202
Malingsbo: 24	102,0	36 117	8 308	6 298	14 606	0: 40	143

Medräknas stolparnas virkesvärde, om vilket uppgifterna något divergera, skulle hektar-kostnaden rätteligen vara på Klotens revir cirka 220 kronor och på Malingsbo revir cirka 160 kronor. Skillnaden mellan de båda reviren torde vara att tillskriva olikheterna i genomsnittsareal per arrendelott. Denna är genomgående mindre på Klotens revir, och ju mindre den hägnade arealen är, desto större bli kostnaderna per hektar. Dessutom användes en klenare och därigenom billigare tråd på Malingsbo revir.

Stängslen synas i stort sett ha varit effektiva. På samtliga gårdar inom Klotens revir och i ett par fall på Malingsbo revir ha älgar dock vid något eller några tillfällen kommit in i hägnaden, oftast beroende på att stängslet varit strömlöst. Under torråret 1959 var till följd av den dåliga jordledningen strömmen svag i trådarna. Jägmästaren i Klotens revir uppger, att några kor med kalvar lärt sig krypa mellan trådarna.

På Malingsbo revir har man endast använt 3-trådigt stängsel av 1,25 mm grovlek och detta har ansetts vara tillfyllest. Arrendatorerna på Klotens revir synas dock vara av den åsikten, att 3 trådar i stängslet är väl litet men att ett 4-trådigt stängsel är tillräckligt. En ökning av trådantalet från 3 till 4 beräknas medföra en merkostnad av 10—15 kronor per hektar.

En av de frågor som jaktutredningen önskade få belysta genom försöket var den, huruvida stängslen borde bekostas, helt eller delvis, med medel ur älgskadefond. Länsstyrelsernas i Värmlands och Kopparbergs län inställning till detta spörsmål torde ha framgått av den föregående redogörelsen. En inom domänstyrelsen gjord sammanställning av data beträffande de med el-stängsel försedda arrendelotterna synes utredningen ägnad att ytterligare belysa frågan. Att vissa av nämnda uppgifter begränsats till en treårsperiod beror på att man i sammanställningen utgått från en livslängd av blott tre år för stängselanläggningen i dess helhet (batterier och annan förbrukad eller försliten materiel därvid ej inbegripen). De tidigare återgivna, i Värmland och Dalarna gjorda rönen ge dock vid handen att sagda tid måste anses för kort. I sammanhanget saknar emellertid detta betydelse.

Sälunda uppgick för 4 arrendelotter å Klotens revir om sammanlagt 13,7 hektar första årets stängselkostnad (materiel + arbete) till 2 482 kronor samt kostnaden för batterier och försliten annan materiel under följande två år till ett beräknat belopp av 400 kronor. Mot dessa belopp har ställts vad som i ersättning för älgskador å dessa 4 lotter utbetalats under treårsperioden 1957—1959, nämligen tillhoppa 9 390 kronor. Därvid är att märka att för år 1959 — året för stängslets uppsättande, vilket torrår utmärktes av mycket små älgskador — hade inte begärts någon älgskadeersättning.

För 19 arrendelotter om tillsammans 88 hektar å Malingsbo revir gick stängselkostnaden (materiel + arbete) till 12 550 kronor samt den beräknade kostnaden under två år för batterier och försliten annan materiel till 1 950 kronor. För de tre åren 1957—1959 utbetalades i älgskadeersättningar tillhopa 16 615 kronor. Därvid kan det vara av intresse att konstatera att det för år 1959 utbetalade ersättningsbeloppet, 4 017 kronor, avsåg skador som det året inträffat innan stängslen blivit uppsatta.

De anförda data ge vid handen, att det synes i varje fall inte bli dyrare för det allmänna såsom förvaltare av älgskadefonderna att man, där så kan ske, söker genom bidrag av fondmedel förebygga uppkomsten av älgskador, vilka man eljest får betala ersättning för. Något annorlunda kan det dock komma att ställa sig i de nu avhandlade fallen, därest de ifrågavarande kronoarrendatorerna skulle vinna bifall till framställda krav på att, tvärt emot ingånget avtal, få ersättning för sitt arbete med el-stängselns återuppställande efter det desamma efter vinterperioden varit intagna. För de 4 arrendelotterna inom Klotens revir har sagda arbetskostnad uppgivits till 692 kronor för ett vart av de två år som ingå i jämförelsen.

Saken synes dock jaktutredningen inte böra betraktas endast ur bokslutsmässig debet- och kreditsynpunkt. Målet bör ju vara att så långt det är möjligt nedbringa de störningar älgarna åstadkomma för den enskilde jordbrukaren. Vill man i detta syfte inte gå in för en radikal nedskärning av älgstammen, en utväg som inte torde förordas av många, synes man i stället böra söka ordna det så, att åkerälgarna så långt det går hindras att över huvud göra skada. Ty, såsom det säges i redogörelsen från Dalarna, i de allra flesta fall ser den enskilde odlaren nog hellre att han får själv skörda sin gröda i stället för att vara hänvisad till en i sinom tid utfallande älgskadeersättning, för vilkens fastställande han enligt gällande ordning dessutom nödgats ikläda sig värderingskostnaden.

De i detta kapitelavsnitt redovisade erfarenheterna av stängselverksamheten synes otvivelaktigt berättiga till slutsatsen, att ett el-stängsel, som skötes på riktigt sätt, i det övervägande antalet fall ger ett gott skydd mot älgbetning av gröda. Givet är dock att de inte äro användbara över allt. Man kan vidare självfallet inte helt bortse från relationen mellan uppsättningskostnaden och den erhållna effekten. En ytterligare fråga, som synes förtjänt av närmare undersökning, beröres i den nyss avhandlade sammanställningen. Det heter där att man har diskuterat, huruvida det är nödvändigt att taga ner stängslen varje höst och sätta upp dem igen varje sommar. Mycket arbete skulle inbesparas samt tråd och stolpar utsättas för mindre slitage, om stängslen finge stå ute hela året och delvis utgöra arrendelottens ytterhägnad. Arrendatorernas åliggande att utan ersättning sköta stängslen enligt de meddelade anvisningarna skulle då förefalla naturligare och säkert utföras bättre.

Jaktutredningen finner dessa synpunkter beaktansvärda. Det bör inte möta svårighet att få fram underlag för en rättvisande jämförelse rörande de olika metodernas betydelse för ett stängsels större eller mindre hållbarhet. Om emellertid en markinnehavare — han må vara självägande eller arrendator — får hela stängselmaterielen (den självägande möjligen inte stolparna) utan kostnad och dessutom ersättning för sitt arbete vid stängslets första uppsättande ävensom kostnadsfritt nya batterier, synes det ligga närmast till att i nyuppsättning efter vintern se en rimlig åtgärd för att förebygga skadan (6 § sista stycket älgavgiftkungörelsen). I betraktande av den av honom åtnjutna hjälpen torde berörda åtgärd skäligen ej heller kunna anses i personligt avseende betunga honom (förarbetena till 24 § jaktlagen). Det nu sagda utesluter naturligtvis inte det angelägna i att man söker i möjlig mån underlätta för en markinnehavare att fullgöra vad som sålunda enligt avtal eller jämlikt berörda stadganden kan anses ankomma på honom.

I

Älgskadefrekvensen i olika landsdelar; Älgavgifterna;

Älgskadefonderna m. m.

Statsmakternas åtgärd att med godtagande av jaktutredningens förslag år 1951 *dels* för hela riket genomföra den dittills allenast i de södra och mellersta länen tillämpade ordningen med en älgskadefond för varje län, *dels* avsevärt höja älgavgiftens maximibelopp bör utan tvivel kunna uppfattas som ett uttryck för åsikten, att i princip varje län har att självt bära sina älgskador. I konsekvens härmed har även förutsatts, att älgavgifterna skola inom den av riksdagen medgivna ramen tillåtas variera i den mån så erfordras för att i respektive län ernå balans mellan det belopp, som genom älgjakten tillföres länets älgskadefond, samt, i första hand, beloppet av därstädes godkända ersättningskrav.

Frågorna i det i föregående kapitel omnämnda, på jaktutredningens begäran av jordbruksdepartementet till länsstyrelserna utsända formuläret avsågo att ge utredningen underlag för ett bedömande, huruvida gällande älgavgiftkungörelse vid tillämpningen visat sig motsvara vad man, bland annat i här förut omförmälda avseenden, åsyftat. Utredningen ansåg sig därvid kunna tidsmässigt begränsa frågorna till en femårsperiod, åren 1957—61, men förutsatte uttryckligen att, om motsvarande uppgifter förelågo beträffande år 1962, utredningen skulle få del även av dessa. Så har också skett i fråga om flertalet län. Vidkommande de län, där vid den för svars avgivande utsatta tidpunkten sagda års älgskador inte voro slutligt reglerade, har komplettering senare skett. Vissa uppgifter ha vidare erhållits genom domänstyrelsen. Bokföringsår för länsälgskadefonderna är budgetåret. En del länsstyrelser har därför lämnat uppgifterna om inkomster och utgifter icke, såsom begärdes, för de angivna kalenderåren utan per budgetår. I synnerhet beträffande år 1957 har detta medfört svårighet att avgöra vilket års älgskador utgifterna avsett. Av denna anledning har beträffande en del av det i tabellform redovisade materialet sistnämnda år uteslutits.

I de härefter i detta kapitel följande *tabellerna 5: 1—5* ha således sammanställts uppgifter för åren 1958—1962 beträffande de län, varest det fin-

nes älg, dels angående godkända skador, influtna älgavgifter och vad som inbetalats till, respektive mottagits från älgskaderegleringsfonden, dels angående de belopp, som från vederbörande länsälgskadefond utbetalats för andra ändamål än skadeersättning, allt i enlighet med de från länsstyrelserna erhållna svaren. Uppgifterna angående antalet under ifrågavarande år nedlagda älgar ha erhållits ur domänstyrelsens avskjutningsstatistik. Denna, som delvis ävenledes bygger på från länsstyrelserna erhållna uppgifter, torde emellertid icke redovisa andra älgar än dem, för vilka erlagts älgavgift. I ett eller annat län kan därför under enstaka år älgavskjutningen förutsättas ha varit något större än den i nämnda statistik angivna. Det gäller län, där 16 § sista stycket jaktstadgan vunnit tillämpning¹.

Älgskadefrekvensen

När här användes ordet älgskadefrekvens åsyftas endast förekomsten av sådan skadegörelse å gröda och i trädgårdsodlingar, för vilken ersättning författningen enligt kan beviljas ur älgskadefond. Skäl synas emellertid föreligga att erinra om vad som beträffande omfattningen av älgarnas skadegörelse uttalades under förarbetena till 1943 års älgavgiftkungörelse. Såsom framgår av redogörelsen i 1 kap.² ansåg den av Svenska jägareförbundet tillsatta utredningskommittén, att de skador å åker m. m., vilka blevo föremål för reglering genom älgskadefonderna, ej uppgingo till mer än en tredjedel av de skador, som älgstammen vållade lanthushållningen i dess helhet. Kommittén fann därvidlag sig kunna förutsätta inte endast att i södra och mellersta delarna av riket älgarnas skadegörelse å skog var avsevärt större än den å växande gröda, utan även att skadorna å gröda till ej oväsentlig del drabbade lantbrukare, vilka jämlikt gällande bestämmelser ej ägde rätt till ersättning. Innehavet av odlad jord var då maximerat till 15 hektar. Genom att år 1951 arealgränsen justerades uppåt till 20 hektar utökades kretsen av de till ersättning berättigade med innehavarna av ett antal brukningsenheter, som grovt räknat kan antagas ha motsvarat de vid tiden för 1961 års jordbruksräkning i storleksklassen 15—20 hektar befintliga eller nära 20 000. Såsom torde vara allmänt vitsordat ha emellertid älgskadorna å skog på vissa håll fortsatt att öka. De ha vidare i de norra delarna av riket blivit ett kanske än allvarligare problem än i landet i övrigt. Det synes därför jaktutredningen antagligt att man fortfarande kan räkna med att de för närvarande ersättningsbara älgskadorna å gröda m. m. uppgå till ett avsevärt mindre belopp än det sammanlagda beloppet av de skador, som älgstammen tillfogar lanthushållningen i vidsträckt bemärkelse.

¹ Se härom sid. 29. ² Sid. 16.

Tabell 5: 1 År 1958

Län	Godkända skador kr.	Nedlagda älgar	Å varje fälld älg belöpande skadebelopp kr.	Influtna älgavgif- ter kr.	Regleringsfonden		Utbetalat för andra ändamål än skadeers. kr.
					Inlever- rat till kr.	Mottagit från kr.	
B	43 584	885	49	32 700	3 270	—	3 400
C	28 201	718	39	51 135	4 946	—	4 144
D	54 653	1 088	50	61 235	6 022	—	1 400
E	102 798	889	117	82 002	7 950	20 149	105
F	37 593	615	61	54 840	5 484	—	1 500
G	57 808	502	115	45 515	4 551	—	—
H	31 312	790	40	50 905	5 090	—	95
K	9 724	142	68	11 225	1 123	—	2 500
L	15 913	224	71	19 280	1 928	—	800
M	0	39	0	1 530	153	—	500
N	34 413	379	90	33 250	3 271	—	1 000
O	11 290	308	36	27 570	2 717	—	—
P	61 420	1 089	56	101 640	11 008	—	350
R	89 476	798	112	76 880	7 534	—	1 477
S	48 943	2 619	19	61 070	6 107	—	27 197
T	179 663	1 260	142	116 742	11 425	80 000	765
U	87 555	1 115	78	55 620	5 497	—	—
W	46 783	4 245	11	73 736	7 373	—	46 094
X	7 347	2 950	2	69 158	6 950	—	38 000
Y	7 079	2 132	3	47 380	4 738	—	35 185
Z	1 210	4 846	0,25	108 750	10 968	—	56 616
AC	12 656	2 324	5	54 714	5 355	—	20 000
BD	190	931	0,20	39 521	3 866	—	19 430
S:a	969 611	30 888	31 (medeltal)	1 276 398	127 326	100 149	260 558

Tabell 5: 2 År 1959

Län	Godkända skador kr.	Nedlagda älgar	Å varje fälld älg belöpande skadebelopp kr.	Influtna älgavgifter kr.	Regleringsfonden		Utbetalat för andra ändamål än skadeers. kr.
					Inlevererat till kr.	Mottagit från kr.	
B	13 979	771	18	31 355	3 135	—	14 233
C	4 971	644	8	46 013	4 451	—	11 089
D	19 355	1 043	19	58 427	5 806	—	900
E	38 476	865	44	80 985	7 937	30 000	—
F	7 721	683	11	59 530	5 953	—	1 500
G	16 363	623	26	56 965	5 701	—	5 000
H	2 374	738	3	47 755	4 775	—	8 335
K	3 380	135	25	10 510	1 050	—	2 500
L	2 239	225	10	20 105	2 010	—	800
M	0	39	0	1 560	156	—	500
N	7 167	417	17	36 005	3 440	—	1 000
O	736	280	3	24 485	2 427	—	2 000
P	11 034	935	11	88 427	8 839	—	30 400
R	21 450	788	27	75 135	7 414	—	6 490
S	12 146	2 831	4	68 126	6 812	—	55 581
T	50 263	1 223	41	113 587	11 345	—	1 050
U	14 135	1 116	13	58 080	5 856	—	—
W	11 846	4 283	3	76 101	7 610	—	47 663
X	4 938	3 262	1,50	76 961	7 696	—	33 350
Y	6 337	2 199	2	54 477	4 952	—	47 265
Z	857	5 275	0,16	104 070	10 623	—	52 617
AC	11 652	2 537	5	66 605	6 539	—	24 000
BD	256	1 647	0,15	55 118	5 398	—	21 435
S:a	261 675	32 559	8 (medeltal)	1 310 382	129 925	30 000	367 708

Tabell 5: 3 År 1960

Län	Godkända skador kr.	Nedlagda älgar	Å varje fälld älg belöpande skadebelopp kr.	Influtna älgavgifter kr.	Regleringsfonden		Utbetalat för andra ändamål än skadeers. kr.
					Inlevererat till kr.	Mottagit från kr.	
B	29 546	819	36	31 574	3 157	—	5 342
C	28 471	679	40	44 795	4 459	—	12 122
D	90 874	1 138	80	64 005	6 153	—	5 867
E	98 449	932	106	83 670	8 280	—	—
F	43 903	718	61	56 400	5 640	—	6 000
G	63 444	596	106	55 190	5 459	—	15 000
H	24 206	810	30	52 065	5 206	—	31 215
K	5 985	124	48	10 110	1 011	—	2 500
L	17 989	285	63	25 215	2 513	—	800
M	270	50	5	1 825	182	—	500
N	38 306	366	105	31 700	3 130	—	1 000
O	8 940	279	30	22 195	2 191	—	1 000
P	70 303	1 057	66	88 895	8 648	—	10 350
R	73 232	795	92	71 965	7 138	—	1 380
S	45 944	2 844	16	63 154	6 315	—	56 256
T	131 848	1 330	99	118 434	11 880	—	871
U	79 753	1 106	72	67 070	6 758	—	454
W	25 260	4 292	6	75 020	7 502	—	31 448
X	10 295	3 303	3	73 703	7 370	—	35 612
Y	4 306	2 130	2	53 405	5 340	—	31 244
Z	308	4 324	0,07	85 740	8 722	—	66 318
AC	2 591	2 573	1	66 245	6 408	—	56 021
BD	0	1 739	0	56 975	5 481	—	15 025
S:a	894 223	32 289	27 (medeltal)	1 299 350	128 943	—	386 325

Tabell 5: 4 År 1961

Län	Godkända skador kr.	Nedlagda älgar	Å varje fälld älg belöpande skadebelopp kr.	Influtna älgavgif- ter kr.	Regleringsfonden		Utbetalat för andra ändamål än skadeers. kr.
					Inlevererat till kr.	Mottagit från kr.	
B	25 438	780	33	31 375	3 137	—	18 145
C	21 201	644	33	34 380	3 418	—	11 595
D	40 420	1 113	36	64 545	6 082	—	11 532
E	77 494	905	86	81 650	7 769	—	—
F	50 465	784	64	59 650	5 965	—	24 000
G	113 180	681	166	62 927	6 300	50 000	1 500
H	36 408	809	45	43 753	4 375	—	15 363
K	11 196	175	64	13 595	1 360	—	2 500
L	25 211	297	85	25 675	2 576	—	800
M	373	39	9	1 585	150	—	500
N	82 068	422	194	37 325	3 631	30 000	1 000
O	18 922	293	65	22 335	2 269	—	21 000
P	142 895	1 200	119	96 225	9 572	—	32 400
R	75 166	820	92	75 765	7 470	—	2 365
S	36 948	3 065	12	111 490	11 149	—	46 834
T	140 720	1 382	102	124 800	12 298	6 000	1 000
U	55 934	1 123	50	67 720	6 770	—	—
W	30 583	4 564	7	80 405	8 040	—	35 323
X	8 332	3 292	2	70 922	7 092	—	35 000
Y	4 732	1 810	3	49 439	4 944	—	57 246
Z	192	3 884	0,05	82 165	8 210	—	108 394
AC	5 548	2 603	2	66 525	6 408	—	51 900
BD	75	1 722	0,04	43 197	3 760	—	15 025
S:a	1 003 501	32 407	32 (medeltal)	1 347 448	132 745	86 000	493 422

Tabell 5: 5 År 1962

Län	Godkända skador kr.	Nedlagda älgar	Å varje fälld älg belöpande skadebelopp kr.	Influtna älgavgifter kr.	Regleringsfonden		Utbetalat för andra ändamål än skadeers. kr.
					Inlevererat till kr.	Mottagit från kr.	
B	23 260	741	31	28 609	2 857	—	13 478
C	18 918	576	33	32 200	3 220	—	32 402
D	74 340	1 066	69	59 345	5 895	—	15 000
E	105 705	903	117	78 845	7 884	21 000	—
F	53 869	800	67	62 040	6 204	—	56 200
G	115 837	736	148	66 395	6 601	55 000	1 500
H	43 420	804	54	44 415	4 451	—	83 033
K	6 594	164	40	13 090	1 309	—	2 500
L	24 723	272	91	23 190	2 319	—	3 382
M	102	59	2	2 350	243	—	2 325
N	87 136	435	200	37 295	3 729	53 000	—
O	25 833	315	82	24 170	2 378	—	14 875
P	161 318	1 249	121	100 801	9 984	53 000	6 000
R	91 118	868	105	78 630	7 734	16 200	10 699
S	32 686	3 258	10	118 360	11 836	—	55 866
T	201 000	1 378	146	120 255	12 262	85 000	—
U	84 252	1 018	82	78 755	7 867	—	—
W	28 082	4 452	6	83 100	8 310	—	87 637
X	5 189	3 012	1,72	63 810	6 381	—	52 147
Y	7 202	1 645	4	45 235	4 525	—	48 000
Z	707	3 272	0,20	71 420	7 095	—	63 338
AC	3 661	2 626	1	66 570	6 904	—	52 500
BD	0	1 649	0	43 197	3 760	—	21 134
S:a	1 194 952	31 298	31 (medeltal)	1 342 077	133 748	283 200	622 016

Ytterligare följande omständighet synes vara förtjänt av att ha i minnet vid bedömningen av det framkomna siffermaterialet och dettas inverkan på föreliggande ändringsförslag. Läget har, åtminstone under större delen av den aktuella fem-årsperioden, varit ett annat än det som rådde, då jaktutredningen år 1950 framlade sina förslag i ämnet. Då hade under sju-årsperioden 1943—1949 i inget av Östergötlands, Kronobergs, Hallands och Örebro län inflytande älgavgifter räckt till täckning av de godkända skadebeloppen, utan för ändamålet hade betydande anslag ur den dåvarande regleringsfonden måst tillgripas. I Blekinge län hade man under fem av de sju åren måst begära förstärkning ur regleringsfonden. Denna var också praktiskt taget tömd. Trots detta måste år 1946 i samtliga ifrågavarande län samt år 1949 i de fyra förstnämnda länen de godkända skadeersättningarna reduceras. Reduktionen uppgick år 1946 till över 22 procent. Under åren 1957—1962 har däremot ingen reduktion av godkända skadeersättningsbelopp behövt ske. Visserligen ha de fyra förstnämnda länen av och till måst begära tillskott ur regleringsfonden. Tillskotten ha fram till budgetåret 1962/63 dock icke varit större än att de mer än väl täckts av den till regleringsfonden inbetalade delen, 10 procent, av erlagda älgavgifter. Fondens kapitalbe-

hållning har därför undan för undan stigit och uppgick vid utgången av budgetåret 1961/62 till dryga 650 000 kronor. 1962 års älgskador förändrade emellertid i viss mån bilden. Den därigenom uppkomna situationen kommenteras närmare i följande avsnitt av detta kapitel.

Tabellerna 5: 1—5 ge vidare anledning till ett par kommentarer, nämligen rörande dels skadefrekvensen under ett av de år uppgifterna avse, dels älgavskjutningen i Norrbottens län.

I det förstnämnda avseendet visar en jämförelse mellan tabellen för år 1959 och tabellerna för det föregående året samt de efterföljande två åren högst betydande skillnader i fråga om de i *Götaland* och *Svealand* godkända skadebeloppen. Summan av dessa, antalet i landsdelarna nedlagda älgar samt medeltalet av det på varje där fälld älg belöpande skadebeloppet för ett vart av vidkommande fyra år framgår av följande sammanställning.

År	1958	1959	1960	1961
Godkända skador kronor	941 129	237 635	876 723	1 014 622
Nedlagda älgar	17 705	17 639	18 220	19 096
Medeltalet skadebelopp per fälld älg kronor ..	53	13	48	53

Det bör i anslutning härtill erinras om att i de landsdelar sammanställningen avser 1959 var ett torrår. Följden blev tidig mognad och snabb bärgning av de för älgarna begärliga grödorna. Emellertid påverkades skördeutfallet negativt av bristen på regn under vegetationsperioden. Å andra sidan drabbades även älgarnas naturliga betesområden under sommaren och förhösten av torkan. Måhända kunna älgarna av denna anledning ha varit för sitt närings sök i högre grad hänvisade till den odlade marken. Det synes därför icke otroligt, att nedgången i älgskadegörelsen år 1959 till genomsnittligt ungefär drygt en fjärdedel av de övriga i sammanställningen redovisade årens älgskador är, om än ej helt, att tillskriva de gynnsamma bärgningsförhållandena under sagda torrår. I varje fall kan inte nedgången bero på att älgstammen var särskilt svag det året. Avskjutningen anses ju vara en mätare på stammens styrka, och 1959 skötes i Göta- och Svealandslänen praktiskt taget lika många älgar som år 1958.

Är det gjorda antagandet riktigt och således skörde- och bärgningsförhållandena äga betydelse för frekvensen av älgskador, blir det — sedan numera tillskapats en ordning, som ger möjlighet till ersättning för skördeskador — utan tvivel angeläget att förebygga, att samma skada blir ersatt från två håll.

Vidkommande härefter älgavskjutningen i *Norrbottens län* sådan som denna avspeglas i den av domänstyrelsen publicerade statistiken, sprang siffran för fällda älgar, som för åren 1955—1958 angivits till respektive 773, 843, 959 och 931, år 1959 upp till 1 647. År 1960 var den 1 739 samt åren 1961 och 1962 respektive 1 722 och 1 649.

Orsaken till en sådan plötsligt stegrad avskjutning har inte gått att klarlägga. En jämförande beräkning med utgångspunkt från de av länsstyrelsen till jaktutredningen lämnade uppgifterna rörande de under ifrågavarande år influtna älgavgifterna ger visserligen vid handen, att det rapporterade antalet fällda älgar borde under år 1957 varit något och under år 1958 åtskilligt högre än vad statistiken utvisar. Varken denna omständighet eller det under årens lopp starkt ökade antalet under licensjakt, bland annat å kronans marker, fällda älgar synes emellertid innefatta en uttömmande förklaring till det ifrågavarande märkliga hoppet uppåt i avskjutningen.

II

Älgskadefrekvensen i vissa bristlän; Älgskadornas

lokalisering därstädes m. m.

Såsom framgår av tabellerna 5: 1—5 och vad tidigare i detta kapitel anförts har sedan lång tid tillbaka i bland andra Östergötlands och Örebro län svårighet förelegat att med influtna älgavgifter gälta godkända ersättningsbe-
lopp. Med anledning härav framkom inom jaktutredningen förslag därom, att det borde undersökas, huruvida nämnda disproportion sammanhänger med ägareförhållandena i nämnda län bland annat såtillvida att man å vissa marker håller för stor älgstam. Såväl i Östergötlands län, särskilt i de norra delarna, som i Örebro län finnas nämligen betydande sammanhängande arealer krono- och bolagsmark, båda länen hysa även stora gods med avsevärda skogsmarksinnehav. I enlighet med vederbörligt medgivande åtog sig en av utredningens sakkunniga, byråchefen T. Wennmark att på ort och ställe undersöka olika på problemet inverkan faktorer. Sedan de från länsstyrelserna erhållna uppgifterna visat, att även Kronobergs län fortfarande är att hänföra till de utpräglade bristlänen samt att till dessa ånyo samt i än högre grad än tidigare måste räknas Hallands län, erhöles medgivande för Wennmark att inbegripa även dessa båda län i sina undersökningar.

Vid undersökningarna har länsvis för ett vart av åren 1957—1961 varje godkänt skadeståndsanspråk markerats å karta. Å denna anges även till vilken kategori — kronomark, bolagsmark m. fl. — den ifrågavarande marken är att hänföra. För att återgivas i betänkandet ha utvalts kartorna för åren 1961 och 1959. De äro som *bilaga 1—8* intagna i slutet av avdelningen.¹ Det bör nämnas att 1957, 1958 och 1960 års kartor i fråga om lokaliseringen av älgskadefallen ge väsentligen enahanda bild som de här återgivna.

¹ Sid. 118 ff.

Som östgötakartorna utvisa förekommer den största koncentrationen av älgskadorna i den del av länet, som ligger norr om Bråviken och Motala ström. Vid undersökningen lämnade länsjaktvårdsföreningen en del uppgifter beträffande *älgavskjutningen och älgersättningarna under år 1961* med fördelning på områdena norr och söder om Motala ström. Desamma in- nefattas i följande sammanställning.

År 1961	Norr om Motala ström	Söder om Motala ström
Areal i hektar.....	277 312	657 431
Fällda älgar: summa.....	439	457
» » per 1 000 hektar.....	1,58	0,7
Licens: tilldelning.....	293	352
» skjutna.....	221	202
» procent av tilldelning.....	75,4	57,4
Ersättningar ur älgskadefonden kronor	45 616	29 570

Den genom sammanställningen ådagalagda differensen mellan det antal älgar, som omfattas av meddelade licenser, samt antalet under licensjakt fällda djur kräver en kommentar. Erfarenhetsmässigt äro älgarna under senare delen av hösten ganska rörliga och det är därför ingalunda säkert, att de vid tiden för jakten påträffas just i närheten av den mark, där de orsakat skador, under vintern på skogsplanteringarna samt under sommaren eller förhösten på grödan. I själva verket ligger häri en av de stora stöttestenarna, då fråga uppstår att genom minskning av älgstammen söka nedbringa dess skadegörelse å bland annat skogen. Vidare har år 1959 Kungl. Maj:t på förekommen anledning lämnat följande anvisning beträffande licensgivning- en. En licensansökning från en sökande, vilkens älgmarker bestå av flera från varandra åtskilda områden, bör för vart och ett av dessa områden an- giva samt länsstyrelsen i sin tur likaledes bestämma det antal älgar, vilket — inom ramen för det sammanlagda antalet av ansökningen, respektive av den meddelade licensen omfattade djur — bör få fällas inom vederbörande område. Om nu en större skogs- eller annan markägare, det må vara ett bolag eller en enskild person, funnit att den å hans marker sig uppehållan- de vinterälgstammen med nödvändighet måste nedbringas med ett visst an- tal djur, är han, för att i någon mån neutralisera älgarnas nyssberörda rör- lighet, tvingad att begära ett sammanlagt betydligt större antal djur till för- delning å de skilda komplexen än vad han antagligen skulle behövt göra, därest hans marker behandlats som ett enda block. Det är detta vilket med- vetet och i lojalt syfte skett i Östergötland samt antagligen sker på många andra håll och som i huvudsak förklarar den ofta även därstädes förelig- gande, ibland påtagliga skillnaden mellan antalet licenserade och antalet nedlagda älgar. Härtill kommer emellertid att det, som en var med erfaren- het i fråga om licensjakt vet, även under den relativt långa tid som står en

licensinnehavare till buds kunna råda förhållanden, vilka göra det svårt att så bedriva jakten, att det medgivna antalet djur blir fällt. Det må för övrigt i sistberörda avseende erinras därom, att sedan år 1960 en licensinnehavare inte får skjuta vilka djur han vill. Han är bunden av licensens bestämmelse om det högsta antalet vuxna djur, alltså äldre än årskalvar, som får fällas. Än vidare bör man inte förbise att de flesta licensinnehavare och i varje fall de, vilka tillhöra den kategori det här närmast är fråga om, som regel äro inriktade på att bedriva avskjutningen selektivt i ändamål att dymedelst åstadkomma en angelägen höjning av älgstammens kvalitet.

För att återgå till östgötakartorna vill jaktutredningen framhålla, att åtskilliga faktorer otvivelaktigt inverka på frågan, huru stor älgstam en viss mark kan bära. Fog kan därför finnas för åsikten att de ifrågavarande markerna inte hysa större älgstam än som är förenlig med vad det där bedrivna skogsbruket kan bära. Å andra sidan ge de påvisade jordbruksskadorna anledning att hävda, att stammen, i varje fall lokalt, måste anses vara för stor. Jämför man kartorna för Östergötlands län med dem för Örebro län, finner man att läget beträffande älgskadorna i, bland andra, de socknar i sistnämnda län, som gränsa mot Östergötland, är likartad den som utmärker östgötasocknarna närmast söder om länsgränsen. Enligt ordförandens i älgskadenämnden i Örebro län mening är kardinalfrågan i detta län den, hur man skall kunna nedbringa älgstammen. Det kan anmärkas, att beträffande Östergötlands län tiden för den allmänna älgjakten under jaktåret 1963/64 i enlighet med ett av Svenska jägareförbundet framfört, av domänstyrelsen biträtt förslag bestämts till 4 dagar i den del av länet, som ligger norr om Bråviken och Motala ström, mot en minskning till 3 dagar i länet i övrigt, samt att under 4-dagarsjakten må fällas även årskalv efter älg. För Örebro län gäller 5 dagars allmän jakttid utan rätt att fälla kalv.

I och för sig innebär den omständigheten, att i Östergötlands och Örebro län älgstammen och i följd därav även dess skadegörelse är lokaliserad på sätt kartorna utvisa, inte något märkvärdigt. I båda länen utgöras de centrala delarna av slätthbygd, där det drives ett intensivt jordbruk och där tillgången på älg är obetydlig. En jämförelse med Kronobergs län synes bestyrka det sagda. Man har där ett skogslän, som praktiskt taget i sin helhet består av goda älgbiotoper. Jordbruken äro jämnt spridda över hela länet. De äro med få undantag små; antalet brukningsenheter i den för närvarande till ersättning för älgskada berättigande storleksklassen utgör nära det dubbla mot i Östergötlands län samt mer än det dubbla mot i Örebro län. Det synes jaktutredningen att kartorna över Kronobergs län på ett slående sätt illustrera kontrasterna. De ge vid handen att älgskadorna icke äro lokaliserade till vissa delar av länet och ej heller koncentrerade till någon särskild markkategori. Snarare synes krono- och bolagsmarkerna i länets östra delar uppvisa den lägsta älgskadefrekvensen. I Hallands län förekomma älg-

skador som regel inte inom den av kusten i väster begränsade slättbygden. De delar av länet, som jordbruksstatistiskt betecknas »skogsbygden» och »norra Halland», kunna däremot i fråga om älgskadorna anses närmast jämförbara med Kronobergs län. Som synes av kartorna förekomma i mellersta delarna av Hallands län relativt stora arealer godsskogar. Älgskadefallen i dessa trakter äro visserligen ganska många men ej talrikare än vad de äro i de övriga skogsbygdsbetonade kommunerna samt i norra delen av länet. Orsaken till den år 1961 timade explosionsartade stegringen i älgskadefrekvensen, vilken än mer accentuerades under år 1962, är därför svår att komma på spåren.

Den i de fyra nu avhandlade länen utförda särskilda undersökningen har emellertid resulterat i uppgifter jämväl rörande de skadelidandes fördelning på grupperna *självägande* och *arrendatorer*. Kännedom härom saknar inte betydelse, när det gäller att bedöma orsakerna till växlingarna i älgskadefrekvensen, samt är vidare av vikt vid ställningstagandet till vissa av de förslag, som framförts i de till jaktutredningen överlämnade ärendena. I sistnämnda avseende kompletteras det vid den särskilda undersökningen erhållna materialet av en del, riket i dess helhet berörande uppgifter, vilka presenteras i nästa kapitel.

De sålunda beträffande Östergötlands, Kronobergs, Hallands och Örebro län inhämtade uppgifterna äro länsvis sammanställda i de härvid återgivna *tabellerna 5: 6 a och 5: 6 b*.

Anm. En jämförelse mellan siffrorna i dessa tabellers summakolumn och siffrorna i kolumnen »Godkända skador» i tabellerna 5: 1—4 ger omedelbart vid handen, att det endast är beträffande Kronobergs län som full överensstämmelse föreligger. Avvikelserna äro störst i Östergötlands län. I fråga om Hallands län torde de i viss mån kunna förklaras av att i tabell 5: 6 b antagligen inte inräknats skada å trädgårdsodling m. m. I annat sammanhang ådagalagd svårighet att få in kompletterande uppgifter har föranlett utredningsmannen att låta vid oöverensstämmelsen bero. Det är ju ej heller något eller några tusental kronor i den ena eller andra riktningen, som bör vara avgörande vid bedömningen av de föreliggande problemen.

I fråga om *Östergötlands* och *Örebro län* får den genom tabellerna 5: 6 a och 5: 6 b påvisade relationen mellan av älgskada drabbade självägande och arrendatorer anses bekräfta den slutsats, som här förut dragits med ledning av vad kartorna utvisa. Älgskadorna i sagda båda län synas således i första hand drabba jordbrukare, vilkas inägoinnehav ligger inom eller i närheten av större skogskomplex med en talrik älgstam. Skadefallen äro vidare de flesta år så många och skadebeloppen så stora, att intetdera av länen kan anses regelmässigt bära sina älgskador, trots att högsta medgivna älgavgifter uttagas.

Kronobergs län erbjuder även i förevarande avseende en annan bild. I detta län, där såsom kartorna berätta älgskadorna äro jämnt fördelade över lä-

Tabell 5: 6 a Älgskador å gröda med fördelning å ägda och arrenderade brukningsenheter åren 1957—1961 i

Ägare			Arrendatorer			Summa		
Antal	Kronor	Medeltal kr.	Antal	Kronor	Medeltal kr.	Antal	Kronor	Medeltal kr.
<i>Östergötlands län</i>								
år 1957								
39	15 755 = 15 %	404	147	87 683 = 85 %	591	186	103 438	555
år 1958								
31	12 199 = 11 %	393	151	93 326 = 89 %	618	182	105 525	578
år 1959								
11	5 573 = 19 %	507	46	24 363 = 81 %	530	57	29 936	527
år 1960								
42	18 675 = 17 %	444	123	89 241 = 83 %	727	165	107 916	654
år 1961								
35	14 831 = 17 %	494	124	71 512 = 83 %	577	159	86 343	543

Medelprocent för åren 1957—1961 respektive 16 % och 84 %

Kronobergs län

år 1957								
212	34 923 = 77 %	165	51	10 426 = 23 %	204	263	45 349	172
år 1958								
232	47 756 = 83 %	206	43	10 052 = 17 %	233	275	57 808	210
år 1959								
61	12 501 = 77 %	205	12	3 762 = 23 %	314	73	16 263	223
år 1960								
194	48 890 = 77 %	252	46	14 554 = 23 %	317	240	63 444	264
år 1961								
353	90 573 = 80 %	257	75	22 607 = 20 %	302	428	113 180	264

Medelprocent för åren 1957—1961 respektive 79 % och 21 %

net, är det i ett övervägande antal fall — 80 procent — självägande jordbrukare, som drabbas av skadegörelsen. Det är alltså fråga om personer, vilka få förutsättas ha jakträtt och således antingen självständigt eller såsom delägare i jaktvårdsområde eller medlem i annan jaktvårdssammanslutning ha i varje fall teoretisk möjlighet att påverka avskjutningsgraden. Oavsett detta är det vanskligt att söka avge ett bindande svar på frågan, huruvida älgstammen kan anses vara för stor. Med hänsyn till älgskadefrekvensen ligger det närmast till hands att anse, att så måste vara fallet. Å andra sidan torde

Tabell 5: 6 b Älgskador å gröda med fördelning å ägda och arrenderade brukningsenheter åren 1957—1961 i

Ägare			Arrendatorer			Summa		
Antal	Kronor	Medeltal kr.	Antal	Kronor	Medeltal kr.	Antal	Kronor	Medeltal kr.
<i>Hallands län</i>								
<i>år 1957</i>								
113	25 169 = 87 %	223	17	3 719 = 13 %	219	130	28 888	222
<i>år 1958</i>								
123	30 740 = 92 %	250	9	2 857 = 8 %	317	132	33 597	255
<i>år 1959</i>								
19	5 614 = 78 %	296	3	1 553 = 22 %	517	22	7 167	326
<i>år 1960</i>								
92	33 551 = 91 %	365	10	3 625 = 9 %	363	102	37 176	364
<i>år 1961</i>								
175	65 894 = 82 %	376	39	14 835 = 18 %	380	214	80 729	377

Medelprocent för åren 1957—1961 respektive 86 % och 14 %

Örebro län

<i>år 1957</i>								
93	37 804 = 27 %	271	271	98 273 = 73 %	363	364	136 077	373
<i>år 1958</i>								
105	49 257 = 28 %	470	275	129 318 = 72 %	470	380	178 575	470
<i>år 1959</i>								
13	7 955 = 16 %	612	114	42 307 = 84 %	371	127	50 262	397
<i>år 1960</i>								
59	30 285 = 23 %	518	208	101 453 = 77 %	488	267	132 738	497
<i>år 1961</i>								
76	37 346 = 27 %	488	203	103 950 = 73 %	512	279	141 296	507

Medelprocent för åren 1957—1961 respektive 26 % och 74 %

man ej kunna bortse från vad som varit och fortfarande i stor utsträckning är för jordbruket i detta län utmärkande, nämligen förekomsten av en mängd i skogarna upptagna smärre odlingar. Att i fråga om så beskaffade marker genom ökad avskjutning nedbringa älgskadorna utan att samtidigt spoliera älgstammen torde i varje fall inte vara möjligt med den för närvarande gällande ordningen för älgjaktens bedrivande.

Såsom framgår av tabell 5: 6 b är det i *Hallands län* i än högre grad än i *Kronobergs län* de självgående, som äro mest drabbade av älgarnas skade-

görelse. Såsom förut påpekats har undersökningen inte gett belägg för antagandet, att orsaken till den under de sista åren i Hallands län kraftigt stegrade älgskadefrekvensen skulle vara att söka däri, att någon viss ägarekategori håller för stor älgstam. Är det därför så, att älgstammen i länet vuxit sig för stor, synes denna företeelse få tillskrivas det förhållandet, att man över huvud inte ägnat problemet tillbörligt intresse. En omständighet, som pekar i denna riktning, är att man underlåtit att tillsätta älgskadenämnd. En annan kan vara att söka i det sätt, varpå älgjakten bedrivs. Härvidlag torde en jämförelse med Kronobergs län ge vissa hållpunkter.

Antalet jaktvårdsområden är i det närmaste lika i båda länen. Antalet vid utgången av jaktåret 1961/62 befintliga jaktvårdsområden utgjorde sålunda i Hallands län 82 och i Kronobergs län 83. Ändock uppvisa de båda länen påfallande olikheter när det gäller att utnyttja möjligheten till licensjakt. Hur det i detta avseende förhållit sig under åren 1957—1962 framgår av följande sammanställning.

År	Län	Hela antalet fällda älgar	Antal som fällts på licens	Licensälgar i procent av hela antalet
1957	Halland	395	73	18,5
	Kronoberg	658	193	29,3
1958	Halland	379	63	16,6
	Kronoberg	502	187	37,2
1959	Halland	417	64	15,3
	Kronoberg	623	239	38,4
1960	Halland	366	63	17,2
	Kronoberg	596	226	37,9
1961	Halland	422	55	13,0
	Kronoberg	681	273	40,1
1962	Halland	435	57	13,1
	Kronoberg	736	325	44,1

Den nu återgivna avskjutningsstatistiken för Kronobergs län får anses ge vid handen, utom annat, att man där låtit den samverkan till viltvårdens befrämjande, som är ett av syftena med jaktvårdsområdena, slå igenom även när det gäller älgvården. Man synes således ha i betydande omfattning begagnat sig av den möjlighet till reglering av avskjutningen, som licensjakten medger. Som ett belysande exempel kan pekas på avskjutningsresultatet för år 1958. Sammanställningen visar för det året en påfallande nedgång i antalet fällda älgar eller 156 djur mindre än under år 1957. Av detta antal faller emellertid på den allmänna jakten 150 djur, på licensjakten allenast 6.

Vad åter beträffar Hallands län torde det inte vara för djärvt att antaga, att det under ifrågavarande sex år tämligen konstanta antalet fällda licensälgar huvudsakligen härrör från älgjakten på några större gods. Väl är det troligt att till den språngvisa stegringen av älgskadefrekvensen även medverkat besvärliga bärgningsförhållanden. Vad här förut påvisats talar dock

för att älgstammen är större än den borde vara. Det är förty nödvändigt att länsjaktvårdsorganisationen sätter in all kraft för att förmå i första hand jaktvårdsområdena, vilka omsluta cirka 250 000 hektar eller i det närmaste femtio procent av länets areal, att övergå till medelst licens reglerad älgjakt. I Hallands län blev samverkan på det ekonomiska området redan tidigt allmän bland jordbrukarna. Det borde då inte vara ogörligt att övertyga dem om att licensjaktens syfte är att möjliggöra, att man bland annat genom samverkan, antingen i jaktvårdsområdets form eller annorledes, skall kunna i fråga om älgen efterfölja anmaningen i 1 § jaktlagen att sörja för bevarandet av ett livskraftigt villebrådsbestånd under samtidigt hänsynstagande till jordbrukets och skogsskötselns intressen. Innan det kommer därhän lär dock åtskillig tid förflyta. Komma därunder älgskadorna att hålla sig på nuvarande nivå, måste man tillgripa åtgärden med förlängning av den allmänna jakttiden. För att en dylik åtgärd skall ge resultat där detta bäst behövs, bör emellertid länsstyrelsens befogenhet jämlikt 15 § 4 mom. jaktstadgan så utnyttjas, att ett förlängningsbeslut får avse just de delar av länet, som äro mest utsatta för älgskador. Förlängningsbeslutet bör vidare innehålla ett medgivande att under hela den allmänna jakttiden fälla årskalv. Med hänsyn till dels den skada, som erfarenhetsmässigt även moderlösa kalvar kunna göra, särskilt i plant- och ungs kogar, dels den kända, ur olika bevekelsegrunder härrörande obenägenheten som många jägare hysa att skjuta kalv, kan det härutöver ifrågasättas, om inte kalvmedgivandet rent av bör kombineras med ett förbud att fälla kalvförande ko med mindre även kalven eller kalvarna skjutas.

III

Handhavandet av älgskadefrågorna i de särskilt undersökta länen

Vid undersökningarna på ort och ställe har kontakt tagits, förutom med vederbörande befattningshavare i länsstyrelserna, med ordförandena i befintliga älgskadenämnder, länsjaktvårdsföreningarnas ordförande eller vice ordförande ävensom med jaktvårdskonsulenter och länsjaktvårdare. Det framkom därvid, att åsikterna om den nuvarande ordningens brister samt önskemålen om de förbättringar, som borde vidtagas, voro i de flesta avseenden ensartade i de olika länen. I det följande ges därför en sammanfattande redogörelse för vad sålunda inhämtats. Vissa detaljspörsmål behandlas i senare sammanhang.

Det bör först erinras om att enligt 15 § 4 mom. jaktstadgan älgskadenämnd skall vara inrättad inom landstingsområde, där skadegörelse av älg förekommer i större omfattning. Det gäller, såsom här tidigare påpekats, skador antingen å gröda m. m. eller å skog eller å bådadera. I sagda författningsrum är älgskadenämndens

uppgift preciserad sålunda, att den skall noggrant följa förekomsten av dylik skadegörelse, framlägga förslag till åtgärder till förebyggande av sådan skadegörelse samt i övrigt tillhandagå länsstyrelsen med erforderlig sakkunskap i hithörande frågor. Vidare skall enligt 7 § kungörelsen om älgavgifter i län, där älgskadenämnd finnes, värderingsinstrument rörande skada å gröda m. m. upprättas i två exemplar, av vilka ett skall genom de värderande gode männens försorg tillställas nämnden. I 1950 års betänkande hade jaktutredningen (sid. 167) föreslagit, att innan ansökning om ersättning för älgskada avgjordes, länsstyrelsen borde inhämta yttrande från nämnden. Detta förslag avvisades av departementschefen (prop. 1951: 189, sid. 77) med motivering, att det lätt skulle leda till omgång och tidsutdräkt och i flertalet fall vara obehövt och onyttigt.

I intet av de ifrågavarande länen, där älgskadenämnd är utsedd, har nämnden möjlighet att *kontrollera värderingarna*. Bestämmelsen om att nämnden skall erhålla ett exemplar av värderingsinstrumentet iakttages icke, varför eljest möjlig stickprovskontroll ej kan ske. När sedan nämnden från länsstyrelsen erhåller samtliga inkomna ansökningsärenden för utlå-tande, är det för sent att göra någon undersökning på platsen. En länsstyrelse föreskrev för en del år sedan, att nämnden skulle underrättas så snart ansökan om värdering inkom. Detta skedde också några år och då gjordes stickprov, men sedan avglömdes saken. När i samma län skadegörelsen av gode männen värderats till 70 procent och däröver, har särskild undersökning vidtagits på så sätt att gode männen och även länsjaktvårdaren tillfrågats. Någon besiktning har denna nämnd inte gjort på 3—4 år.

Mot *värderingsförfarandet* riktas åtskilliga anmärkningar. Vad därutinnan framkommit visar vikten av att både förslagsställarna och den utseende myndigheten eftersträva att godemanskap anförtrors allenast personer, vilka verkligen äro sakkunniga. De måste alltså ha erfarenhet i fråga om de faktorer, till vilka hänsyn bör tagas för att man skall få en skadevärdering som är rättvisande lika mycket för den enskilde skadelidande som gentemot det allmänna. Hänsyn av mer eller mindre subjektiv natur böra emellertid inte få påverka den siffermässiga värderingen utan böra redovisas som särskilda skäl. Det blir sedermera länsstyrelsens sak att bedöma desamma. Genom de numera befintliga värderingsmännen för uppskattning av skördeskadorna ha bygderna tillförts speciell sakkunskap på detta område. Även om dessa värderingsmän kanske inte som regel torde hinna med även ett godemanskap för värdering av älgskador, synas de dock kunna utnyttjas som rådgivare.

Särskilt synes nämnda värderingsmäns sakkunskap kunna bli av värde vid sådana på länsstyrelsens initiativ anordnade instruktionsdagar, om vilkas önskvärdhet man inom de nu ifrågavarande länen är ense. Man har därvid framhållit, att exempelvis halva länet kunde tagas ett år, andra hälften det följande. I ett av länen, med 84 gode män, skulle sammanlagda kostnaden, som anses böra bestridas ur länsälgskadefonden, bli cirka 3 000 kronor eller 1 500 kronor för år. Vinst skulle man nog få genom likformiga vär-

deringar. Även älgskadenämnderna i angränsande län borde någon gång få möjlighet att sammanträffa för överläggningar.

En viss *självrisk beträffande älgskada* bör varje skadelidande få stå; självriskbeloppet skall alltså dragas ifrån även vid större skada. I ett av länen föreslås att för ägare, som själv brukar marken, självrisken sättes i relation till den innehavda odlade arealen exempelvis så, att i storleksskassen upp till 5 hektar självriskbeloppet utgör 100 kronor, mellan 5 och 15 hektar 200 kronor samt över 15 hektar 300 kronor. I ett par av länen föreslås därjämte att marken eller i varje fall älgmarken skall åsättas ett visst »*jaktvärde*», vilket skall avdragas från skadeersättningen. Detta oberoende av om jakträtten är utarrenderad eller om älgjakten ej utnyttjas. Under alla förhållanden är man ense därom, att den värderade skadan skall ha uppgått till visst *minimibelopp* för att berättiga till ersättning. Detta belopp bör inte understiga 100 eller 150 kronor.

Slutligen framhålles i ett par län att bestämmelsen i 7 § tredje stycket älgavgiftkungörelsen, att en ersättningssökande skall till lands- eller stadsfiskalen överlämna värderingsinstrumentet inom *fjorton dagar från det skadan skedde*, är svår att iakttaga. Det kunde kanske i stället stå senast fjorton dagar efter värderingen. I sammanhang därmed framhålles det nödvändiga i att tiden mellan skadevärderingen och länsstyrelsens beslut i ersättningsfrågan minskas. Som det nu går till sker värderingen kanske i september, men ersättningen betalas inte ut förrän fram på våren.

I 1 kap. har närmare redogjorts för de i 1950 års betänkande framförda synpunkterna i fråga om förefintliga möjligheter att genom ökad avskjutning nedbringa älgskadorna å gröda m. m.¹ Jaktutredningen anser sig i förevarande sammanhang sakna anledning att ingå på den i betänkandet framförda tanken, att man i bristlän skulle kunna modifiera kraven på storlek och beskaffenhet av de områden beträffande vilka licensjakt kan medgivas. Däremot vill utredningen understryka vikten av att länsstyrelsernas *prövning av älglicensansökningarna* sker med tillbörligt beaktande av hur inkomster och utgifter balansera i respektive länsälgskadefond. Hänsynstagande till näringsintresset vid prövningen av hur många älgar en licens skall omfatta är visserligen inte direkt utsagt i 15 § 1 mom. jaktstadgan annorstädes än i det sagda moment år 1947 tillagda nya tredje stycket, som avhandlar licens på grund av omfattande älgskador å skog. Det framgår emellertid klart av förarbetena till 15 §, att i älgvården, vars befordrande utgjorde det primära motivet för licensjakten, även ingå åtgärder för att hålla älgstammen inom med hänsyn till risken för skadegörelse å gröda rimliga gränser.² Det är alltså inte enbart vederbörande jakträttsinnehavares önsningar, som länsstyrelsen skall ta i betraktande vid prövningen av licensansökningarna. Ett nära samarbete med såväl älgskadenämnd som länsjakt-

¹ Se härom sid. 23. ² Se SOU 1936: 38, sid. 178—180.

vårdsförening är förty av nöden, därest länsstyrelsen skall kunna vid licensgivningen tillgodose de olika intressen, vilka lagstiftaren velat befordra genom licensjakten.

Vid de i närmast föregående ävensom i detta avsnitt av förevarande kapitel behandlade, lokalt företagna undersökningarna erhöles i *Östergötlands län* även en redogörelse för de linjer, efter vilka man där utformat den förberedande handläggningen av licensansökningarna. Ett återgivande av det väsentliga i redogörelsen bör enligt jaktutredningens förhoppning kunna tjäna till ledning för vederbörande å sådana platser inom riket, där man till äventyrs ännu icke beaktat vare sig nödvändigheten eller fördelarna av det här nyss omförmälda samarbetet. Gången vid handläggningen av licensansökningarna i Östergötlands län är således följande.

Allt efter det licensansökningarna inkomma till länsstyrelsen översänder denna desamma till länsjaktvårdsföreningen. Där tas de om hand av jaktvårdskonsulenten, vilken om komplettering behövs begär sådan av sökanden. Licensområdena inläggas därefter på en generalstabskarta över länet. Då tidigare tillkomna licensområden mestadels ha samma omfattning år från år ha gränserna utmärkts på kartan med tusch, varefter områdenas form utklippts i olikfärgad celluloid för enskild mark, bolagsmark och jaktvårdsområden. På kartan ser man då lätt vilka delar av länet, som utgöra licensområden och varest det jagas på allmän tid. Storkommunerna ha numrerats, likaså varje licensområde inom respektive storkommun. Ett licensområde markeras på så sätt med två siffror, 1^a t. ex. utmärker Y egendom i X storkommun. För varje storkommun finnes en mapp, i vilken ansökningshandlingarna förvaras i nummerordning. På mappen är antecknad avskjutningen per 1 000 hektar i kommunen under flera av de föregående åren. När samtliga licensansökningar ankommit från länsstyrelsen, upprättas kommunvis förteckning över desamma.

Därefter genomgås samtliga ansökningar av ordföranden och jaktvårdskonsulenten gemensamt. Vid denna genomgång antecknas på ansökningshandlingarna förslag till tilldelning samt vad som ytterligare kan vara av betydelse vid ärendets vidare behandling. Nästa steg är att ansökningarna behandlas av arbetsutskottet. Samtliga licensområden inom samma storkommun bli behandlade i en följd. I därför avsedd kolumn införes så på stencilen utskottets förslag beträffande älg-tilldelning.

Slutligen behandlas ansökningarna av styrelsen. Dennas medlemmar ha i god tid fått sig listan med arbetsutskottets förslag tillsänd och kunna i lugn och ro förbereda sammanträdet. Till detta äro kallade älgskadenämnden samt föredraganden i länsstyrelsen och förste länsassessorn. Ansökningshandlingarna gå sedan åter till länsstyrelsen jämte listan över licensområdena med styrelsens förslag infört i vederbörlig kolumn.

Det tillägges i redogörelsen att beträffande tilldelningen av antalet älgar inom varje licensområde styrelsen går efter sin åsikt om vad som kan vara lämplig avskjutning inom ifrågavarande område. Om sedan sökanden av olika skäl inte vill »skjuta fullt» är detta något, som varken länsstyrelsen eller länsföreningen kan råda över.

Enligt vad jaktutredningen har sig bekant förhåller det sig dessbättre så, att det inte bara är i Östergötlands län som beviljandet av älgjaktlicenser

utgör en produkt av samarbetet mellan länsstyrelsen och främst länsjaktvårdsorganisationen, låt vara kanske under delvis andra former än de här beskrivna. Vad utredningen med återgivandet av den från Östergötland erhållna redogörelsen i första hand vill vinna har utredningen här förut antytt. Utredningen förmenar emellertid vidare, att redogörelsen bör vara ägnad att bidra till att skingra den okunnighet om licensjakten — både i fråga om dess syfte och beträffande grunderna för licensgivningen — som på sina håll fortfarande synes vara rådande. Så långt har utredningen dock inte velat sträcka sig som till att hoppas att vad i förevarande ämne här påvisats och anförts skall märkbart påverka dem, vilkas huvudsakliga bidrag till älgvårdens främjande och älgjaktens höjande hittills utgjorts av ideligen upprepade krav på licensjaktens avskaffande.

IV

Älgavgifternas storlek; Älgarnas värde som jaktbyte

I det föregående ha i olika avseenden behandlats förhållandena i län, var-est de inflytande älgavgifterna icke räckt till för att täcka de godkända skadeersättningsbeloppen. Om dessa län har därvid sagts, att de icke varit i stånd att själva bära sina älgskador. Siffermässigt är detta givetvis riktigt. Man bör emellertid därvid inte förbise, att under de sista tolv åren älgavgifterna i dessa län varit låsta till gällande maximum. Tillgången på medel för skadas gäldande ur vederbörande länsälgskadefond har därför varit helt avhängig av antalet nedlagda älgar. Detta antal har under en följd av år på grund av älgstammens tillväxt successivt ökat. Älskadefrekvensens stegring åter, sådan denna avspeglas i beloppet godkända skador, hör naturligtvis till en del samman med att älgstammen växt till. Den påverkas dock i kanske minst lika hög grad av det av penningvärdets förändring under berörda tid betingade ökade à-priset på den gröda, som utsatts för skadegörelse. Det är därför tänkbart att den i penningar uttryckta stegring av älgskadefrekvensen, som skett under de senaste åren, icke är ett bevis för en i samma proportion ökad skadegörelse, i varje fall inte under år med normala bärgningsförhållanden. Härmed må nu vara hur som helst, från de skadelidandes synpunkt är det skadornas nuvärde i penningar, som är avgörande.

Även om man — vid bibehållande av gällande ordning för reglering av älgskada — skulle stanna för att inte vidga kretsen av de till ersättning berättigade, lär det bli ofrånkomligt att söka få bättre balans mellan beloppet av inflytande älgavgifter och av vad som utbetalas i skadeersättningar. Såsom ett studium av den å följande sida intagna *tabell 5:7* torde ge vid handen, föreligger eljest risk att ej heller regleringsfonden kommer att i

längden förslå, i varje fall inte till täckande av anspråk av samma storleksordning som den vilken blev en följd av 1962 års älgskador. Från möjligheten av en sådan utveckling lär man så mycket mindre kunna bortse, sedan det visat sig — se *tabell 5: 5* — att utöver de i detta kapitel särskilt behandlade, man kan säga traditionella bristlänen nämnda år tillkommit såväl Älvsborgs som Skaraborgs län. I synnerhet i det förstnämnda av dessa båda län är bristen betydande.

I både Kronobergs och Hallands län ansåg man, att älgavgifterna borde höjas. Hallands läns jaktvårdsförening hade för övrigt redan för något år sedan framfört förslag härom. I det förstnämnda länet nämndes som lämpligt maximum 135—150 kronor. I Hallands län åter ansågs en höjning med 150—250 kronor kunna ske; dock vore det kanske lämpligast att gå en me-

Tabell 5: 7 Älgskaderegleringsfonden

Balansräkning		Ingående behållning	Inkomster	Utgifter
Budgetår				
1957/58		279 306:34	134 675:81	43 528:—
1958/59		370 454:15	117 017:17	110 018:50
1959/60		377 452:82	149 428:55	11 919:25
1960/61		514 962:12	116 655:48	33 328:58
1961/62		598 289:02	145 789:84	86 005:—
1962/63		658 073:86	133 492:47	283 204:—
			(preliminärt)	
<i>Specifikation av utgifterna</i>				
1957/58	Länsstyrelsen i Östergötlands län		20 149:—	
	Länsstyrelsen i Örebro län		23 344:—	
	Restititioner		35:—	43 528:—
1958/59	Länsstyrelsen i Östergötlands län		30 000:—	
	Länsstyrelsen i Örebro län		80 000:—	
	Restititioner		18:50	110 018:50
1959/60	Restititioner			11 919:25
1960/61	Domänstyrelsen: medel till vissa åtgärder med anledning av älgskador å arrendjordbruk inom Klotens revir		27 320:58	
	Svenska jägareförbundet: bidrag till propagandakampanj för human och riktigt bedriven älgjakt 1960		6 000:—	
	Restititioner		8:—	33 328:58
1961/62	Länsstyrelsen i Kronobergs län		50 000:—	
	Länsstyrelsen i Hallands län		30 000:—	
	Länsstyrelsen i Örebro län		6 000:—	
	Restititioner		5:—	86 005:—
1962/63 ¹	Länsstyrelsen i Östergötlands län		21 000:—	
	Länsstyrelsen i Kronobergs län		55 000:—	
	Länsstyrelsen i Hallands län		53 000:—	
	Länsstyrelsen i Älvsborgs län		53 000:—	
	Länsstyrelsen i Örebro län		85 000:—	
	Länsstyrelsen i Skaraborgs län		16 200:—	
	Övrigt		4:—	283 204:—

¹ Bidragen till länsfonderna beslutade av KM:t den 29 mars och 31 maj 1963.

delväg och stanna vid 200 kronor. Länsjägmästaren i Hallands län, som tillika är vice ordförande i länsjaktvårdsföreningen, har, på sätt framgår av den i slutet av avdelningen¹ intagna *bilaga 9*, grafiskt återgivit den utveckling som skett i fråga om skillnaden mellan älgens värde och älgavgiftens storlek. Till grund för älgvärdena för de olika åren ligga uppgifter, som lämnats av föreningslakteriet i Halmstad.

Sveriges slakteriförbund har vidare på begäran av utredningsmannen från vissa slakteriföreningar införskaffat uppgifter angående avräkningsvärdet för älgar hösten 1962. En sammanställning av dessa uppgifter följer här.

	Medelvikt	Pris/kg kronor	Pris/älg kronor	Antal älgar
Stockholms och Uppsala län	146	4: 60	670	275
Östergötland	153	4: 70	720	161
Kronoberg	162	5: 60	900	55
Skaraborg	148	5: 00	740	173
Örebro	142	5: 00	710	267
Kopparberg	156	4: 60	720	19
Hälsingland + Västernorrland . .	137	4: 60	630	25
Jämtland	168	4: 30	720	91

Slakteriförbundet har till tabellen lämnat följande kommentarer.

Det är på de flesta håll en liten del av älgarna, som går till slakt. Ofta levereras endast del av älg och då vanligtvis frampart, som betalas 0: 75—1 kr./kg sämre än hel kropp. Detta påverkar sannolikt det lämnade resultatet så, att värdet per älg blir något för lågt.

Älkalvarna ha ej kunnat särskiljas ur tillgängligt material, men enligt uppgift utgöra de en obetydlig del och anses ej märkbart påverka resultatet.

De angivna talen ange de vid veterinärbesiktningen godkända kropparna. En ganska stor del har kasserats eller har för dessa endast avräknats destruktionsvärdet.

Vid den särskilda undersökningen i Östergötlands län erhöles vidare specificerade uppgifter rörande utfallet av den under åren 1953—1960 på licens bedrivna älgjakten vid ett större bruk i södra delen av länet. Den årliga avskjutningen hade nämnda år varierat mellan högst 67 och lägst 34 vuxna djur (tjur, ko och kviga) samt mellan högst 22 och lägst 11 kalvar. Medelvikten hade, efter avdrag för skottskadat kött, uppgått till för de vuxna djuren lägst 153,8 och högst 180,0 kg samt för kalvarna till lägst 62,6 och högst 78 kg. Medelvikten per djur av det skottskadade köttet hade för de olika åren varierat mellan 7,9 och 10,8 kg.

De sålunda förebragta uppgifterna torde visa, att även i de län där högsta älgavgifter uttagas — 100 kronor för licensälg och 85 kronor för älg, fälld under allmän jakttid² — utrymme finnes för en justering uppåt av älgav-

¹ Sid. 127.

² Utöver de fyra särskilt undersökta länen jämväl Blekinge och Skaraborgs län.

gifterna. Av redogörelsen i 1 kap. kan inhämtas att det vid tidigare tillfällen, då höjning av älgavgifterna varit under prövning, framhållits risken för att en alltför kraftig höjning skulle verka prohibitivt på avskjutningen. Till denna fråga, som utgör en sida av spörsmålet hur man lämpligast skall kunna hålla älgstammen på en ur skadesynpunkt tolerabel nivå, återkommer jaktutredningen i samband med att den framlägger förslag beträffande älgavgifterna.

SPÖRSMÅL SOM BERÖRA DE ARRENDERADE
BRUKNINGSENHETERNA

I ett par av de i 3 kap. redovisade framställningarna ifrågasättes, om inte arrendatorer av jordbruksfastigheter, vilka få sin gröda skadad av älgar, borde få ersättning härför oberoende av den till deras arrendelotter hörande odlade jordens areal.

Det i nämnda framställningar till stöd för en sådan bestämmelse åberopade skälet är att en arrendator, för att här använda ordalagen i älgavgiftkungörelsen, »icke genom tillgodogörande av jakträtt eller eljest kunnat hålla sig skadeslös». Till denna omständighet återkommer jaktutredningen längre fram i förevarande kapitel.

Vad som först måste klarläggas är emellertid den inverkan berörda utvidgning av kretsen av de till älgskadeersättning berättigade kan förutses få för älgskadefondernas likviditet.

Bland de förslag som jaktutredningen framlägger i 8 kap. synes det, som i syfte att bättre anpassa ersättningsreglerna till den pågående utvecklingen inom jordbruket går ut på en höjning av arealgränsen för innehav av odlad jord från nuvarande 20 till 30 hektar, vara det mest kostnadskrävande. I ändamål att belysa förslaget kvantitetsmässiga innebörd har utredningen i de härefter följande *tabellerna 6: 1 och 6: 2* sammanfört vissa uppgifter, som statistiska centralbyrån ställt till förfogande ur ämbetsverkets under utgivning varande redogörelse för 1961 års jordbruksräkning. Denna omfattar visserligen endast brukningsenheter, vilkas åkerareal uppgår till 2 hektar eller däröver. I detta sammanhang saknar dock denna omständighet betydelse, enär brukningsenheter med mindre åkerareal, vare sig de bestå av ägd eller arrenderad jord, redan äro ersättningsberättigade i fråga om älgskador.

Med ledning av tabell 6: 1 kan man sålunda räkna ut att av sammanlagda antalet brukningsenheter fr. o. m. 2 hektar och uppåt 70 947 eller 31 procent utgöras av arrendefastigheter. Av dessa äro emellertid endast drygt 13 procent helt arrenderade, medan beträffande drygt 17,6 procent åkerjorden är delvis ägd och delvis arrenderad. Betydelsen härav belyses längre fram. Sammanlagda arealen arrenderad åkerjord uppgår till drygt 29,4 procent av den befintliga åkerjorden å de i tabellen redovisade brukningsenheterna.

Tabell 6: 1 Brukningsenheternas och åkerarealens fördelning på ägare och arrendatorer år 1961

Län	Antal brukningsenheter				Åker, hektar		
	Helt ägda	Helt arrenderade	Delvis arrenderade	Summa	Ägd	Arrenderad	Summa
A + B	2 151	1 323	1 059	4 533	71 788	55 522	127 310
C	2 332	1 286	973	4 591	84 631	55 372	140 003
D	2 238	1 858	874	4 970	86 639	73 442	160 081
E	3 711	3 567	1 344	8 622	117 302	109 016	226 318
F	7 754	1 932	2 410	12 096	76 970	38 405	115 375
G	7 458	993	1 853	10 304	62 870	17 347	80 217
H	5 735	1 914	1 933	9 582	107 963	54 029	161 992
K	3 125	246	709	4 116	40 393	7 978	48 371
L	9 407	1 574	2 245	13 226	156 913	50 732	207 645
M	8 472	2 721	1 997	13 190	200 600	113 376	313 976
N	6 974	833	1 467	9 274	108 639	26 023	134 662
O	5 963	613	1 440	8 016	64 695	14 700	79 395
P	12 465	1 749	3 294	17 508	145 466	39 837	185 303
R	10 273	2 987	2 537	15 797	199 801	92 607	292 408
S	10 430	1 282	2 452	14 164	121 196	31 017	152 213
T	4 070	1 318	1 434	6 822	91 783	41 948	133 731
U	3 023	1 298	848	5 169	99 069	53 396	152 465
W	4 430	644	2 819	7 893	56 851	19 874	76 725
X	6 335	695	2 340	9 370	76 936	18 487	95 423
Y	10 553	428	1 771	12 752	73 140	9 693	82 833
Z	6 775	427	1 352	8 554	49 662	7 882	57 544
AC	14 486	494	1 960	16 940	109 779	8 112	117 891
BD	9 647	358	1 296	11 301	67 233	6 246	73 479
Hela riket utom I län	157 807	30 540	40 407	228 754	2 270 319	945 041	3 215 360

Tabell 6: 2 Antalet år 1961 för hela riket och vissa län redovisade brukningsenheter med fördelning å storleksgrupper efter innehavd åkerareal ävensom uppgifter gruppvis om rättstitel för innehavet

		2—20	20—30	30—50	50—100	över 100
Hela riket (utom I län):						
	helt ägda	141 117	8 722	4 970	1 964	1 034
	helt arrenderade	19 588	4 356	3 823	2 083	690
	delvis arrenderade	31 682	4 421	2 636	1 227	441
E län	helt ägda	2 421	484	416	267	123
	helt arrenderade	2 103	526	495	339	104
	delvis arrenderade	729	214	199	154	48
G län	helt ägda	7 345	61	26	20	6
	helt arrenderade	887	60	32	12	2
	delvis arrenderade	1 765	63	20	5	—
N län	helt ägda	6 041	556	276	64	37
	helt arrenderade	571	117	86	40	19
	delvis arrenderade	1 161	168	86	40	12
T län	helt ägda	3 229	408	275	100	58
	helt arrenderade	856	186	166	80	30
	delvis arrenderade	787	321	213	86	27
P län	helt ägda	11 607	533	239	65	21
	helt arrenderade	1 427	158	109	45	10
	delvis arrenderade	2 906	240	108	34	6

Anm.: Enligt gällande älgavgiftkungörelse utgör innehav av högst 20 hektar odlad jord den regelmässiga förutsättningen för rätt att få älgskadeersättning. Med hänsyn härtill ha de vid jordbruksräkningen redovisade storleksgrupperna om 2—5, 5—10, 10—15 och 15—20 hektar åker ansetts bära i tabellen sammanslås till en grupp.

För jämförelsens skull ha införts uppgifter även för Älvsborgs län, vars älgskadefond till följd av 1962 års älgskador kom att uppvisa stor brist.

Går man så till tabell 6: 2 kan ur denna utläsas att av befintliga, helt eller delvis arrenderade 70 947 brukningsenheter icke mindre än 51 270 eller 72 procent redan äro ersättningsberättigade. Höjes enligt jaktutredningens förslag arealgränsen till 30 hektar, fångar man in ytterligare över 8 700 arrendefastigheter och det nyssnämnda procenttalet stiger till 84,7.

Siffermässigt sett kan det kanske sägas, att det inte borde spela någon ur likviditetssynpunkt avgörande roll, därest man låte de återstående 15,3 procenten arrendefastigheter i gemen få en särställning i ersättningshänseende. Jaktutredningen är emellertid av den mening, att den merbelastning av älgskademedlen, som blir en följd av den föreslagna höjningen av arealgränsen, är så betydande att det i själva verket varit med viss tvekan som utredningen framlägger detta förslag. Storleksgruppen 20—30 hektar omfattar ju inte blott de nyssnämnda 8 700 arrendefastigheterna utan även, såsom tabell 6: 2 visar, ett ungefär lika stort antal helt ägda brukningsenheter. Utslagsgivande i fråga om merbelastningen är vidare inte blott *antalet* nytillkommande brukningsenheter. Man måste även ta i betraktande storleken av den ytterligare *areal* odlad jord, som till följd av den höjda arealgränsen blir ersättningsberättigad. Denna areal utgör i storleksgruppen 20—30 hektar 437 550 hektar, varav ungefär två tredjedelar ägd och en tredjedel arrenderad åkerjord. Ett accepterande av den föreslagna särställningen för arrendefastigheterna skulle komma att öka den i princip ersättningsberättigade åkerarealen med ytterligare inemot 1/2 miljon hektar. Såsom strax skall påvisas torde emellertid belastningen av älgskadefonderna icke öka i proportion till sagda arealökning.

Vad angår *risken för älgskador* å de brukningsenheter, som bilda storleksgrupperna över 20—30 hektar, synas nämligen följande från jordbruksräkningen hämtade uppgifter berättiga till vissa slutsatser. Det framgår av redogörelsen i 5 kap. och åskådliggöres kanske bäst genom kartbilagorna 1, 3 och 4, att i Östergötlands, Hallands och Örebro län älgskadegörelsen är mest framträdande inom vissa av de i jordbruksstatistiken såsom *naturliga jordbruksområden* betecknade trakterna. Dessa äro i E län norra och södra skogsbygderna, i N län skogsbygden och norra Halland samt i T län södra skogsbygden och Bergslagen. Uppgifter rörande antalet till de olika storleksgrupperna hänförliga brukningsenheter inom nämnda jordbruksområden ha sammanställts i härefter följande *tabell 6: 3*. Vid den i 5 kap. redovisade särskilda undersökningen i vissa bristlän erhöles vidare uppgifter rörande befintliga arrendelotter och dessas innehav av åkerareal beträffande ett skogsbolag och ett domänverksrevir inom norra skogsbygden i E län, alltså norr om Motala ström, samt en större skogsegendom inom södra skogsbygden i T län. Uppgifterna framgå av följande sammanställning.

De sålunda inhämtade uppgifterna utgöra visserligen endast ett stickprov men som sådant motsäga de i varje fall inte den slutsatsen, som jaktutred-

		Åkerareal i hektar				
		under 20	20—30	30—50	över 50	Summa
Skogsbolaget:	antal	46	6	2	0	54
»	procent ..	85	11	4	—	100
Domänreviret:	antal	17	0	0	0	17
»	procent ..	100	—	—	—	100
Skogsegendomen:	antal	23	11	6	1	41
»	procent ..	56	27	15	2	100

ningen ansett sig kunna draga av en jämförelse mellan tabellerna 6: 2 och 6: 3. Den slutsatsen nämligen, att det övervägande antalet arrendefastigheter med mer än 30 hektar åker äro att finna i de mera utpräglade jordbruksbygderna, alltså i trakter där älgskador icke uppträda i nämnvärd omfattning. Givetvis förekomma härutinnan undantag lika väl som att det även i skogsbygderna finnes ett antal arrendegårdar av berörda storlek, vilka kunna bli hårt drabbade av älgskador. Redan vid nuvarande arealgräns ha emellertid länsstyrelserna jämlikt gällande älgavgiftkungörelse möjlighet att i fråga om älgskadegörelse å fastighet, vars åkerjord överstiger sistberörda gräns, beakta särskilda skäl. Denna möjlighet föreligger i lika mån beträffande helt ägda fastigheter, och utredningen har för sin del inte tänkt, att den föreslagna anpassningen uppåt av arealgränsen skall medföra ändring i vad sålunda f. n. gäller.

Jaktutredningen är vidare inte helt övertygad om bärigheten av det inledningsvis återgivna huvudsakliga skälet för den ifrågasatta särställningen för arrendefastigheterna, nämligen att deras innehavare såsom saknande jakt rätt ej ha möjlighet att *genom jakt hålla sig skadeslösa*. Det bör kanske först framhållas att, när i älgavgiftkungörelsen talas om »tillgodogörande av jakt rätt», det ingalunda åsyftas allenast jakträtt beträffande älg utan all av vederbörande uppuren inkomst av honom till äventyrs tillkommande jakt rätt.

Det förhåller sig nu så att, för att en jordbruksarrendator icke skall äga jakträtt å den arrenderade marken, fordras enligt 7 § andra stycket jaktlagen uttryckligt avtal härom, t. ex. att jordägaren förbehåller sig eller eventuellt annan jakträtten. Så är bland annat fallet med de i den här förut intagna sammanställningen redovisade arrendegårdarna och otvivelaktigt i många andra fall, där förhållandena äro likartade. Detta gäller särskilt för de lägre storleksgrupperna. Men man kan inte utgå ifrån att, därför att en person är arrendator, han också saknar jakträtt.

Vidare har man den stora grupp jordbrukare, vilkas odlade jord består av dels ägd, dels arrenderad åker. De cirka 4 300 jordbrukare av denna kategori, vilkas brukningsenheter tillhöra storleksgrupperna över 30 hektar, hävda i avrundat tal 403 000 hektar åker och av denna areal äro blott något över 94 000 hektar, alltså mindre än en fjärdedel, arrenderade. Det synes vid så-

Tabell 6: 3 Antalet brukningsenheter inom vissa naturliga jordbruksområden i härefter angivna län

	Summa brukn. enheter	Åkerareal i hektar				
		2—20	20—30	30—50	50—100	över 100
E län						
<i>Norra skogsbygden</i>	1 496					
därav helt ägda		449	56	37	30	14
» helt arrenderade		447	96	66	46	16
» delvis arrenderade		149	36	28	21	5
<i>Södra skogsbygden</i>	2 505					
därav helt ägda		835	58	26	10	3
» helt arrenderade		1 014	113	58	33	1
» delvis arrenderade		288	35	22	6	3
N län						
<i>Skogsbygden</i>	3 200					
därav helt ägda		2 430	65	15	5	2
» helt arrenderade		219	23	11	3	—
» delvis arrenderade		396	23	7	1	—
<i>Norra Halland</i>	1 923					
därav helt ägda		1 259	45	16	2	2
» helt arrenderade		136	20	13	8	2
» delvis arrenderade		367	32	15	5	1
T län						
<i>Södra skogsbygden</i>	1 116					
därav helt ägda		517	32	12	9	7
» helt arrenderade		250	33	27	10	3
» delvis arrenderade		169	29	12	5	1
<i>Bergslagen</i>	2 271					
därav helt ägda		1 314	56	33	9	7
» helt arrenderade		387	37	24	10	8
» delvis arrenderade		284	51	35	13	3

dant förhållande jaktutredningen mest realistiskt att räkna med att dessa »partiella arrendatorer» ha jakträtt inte blott på den ägda marken utan även på den arrenderade. Om de, exempelvis genom utarrendering, avhänt sig jakträtten, ha de tillgodogjort sig denna, och den därav härflytande inkomsten skall avräknas från dem eventuellt tillkommande älgskadeersättning.

Bland andra nu påvisade förhållanden tala enligt jaktutredningens åsikt bestämt emot en kategoriklyvning bland de av älgskador drabbade sådan som den ifrågasatta. Härtill kommer att en dylik åtgärd utan tvivel lär komplicera proceduren vid skadeersättningarnas bestämmande med påföljd, att den redan nu alltför långa tid, som på många håll förflyter mellan skadegörelsen och ersättningens utbetalande, blir ytterligare förlängd.

Vad till sist beträffar älgavgiftkungörelsens bestämmande, att vederbörande markinnehavare *eljest kunnat hålla sig skadefria*, torde vara att nämna att i fråga om varken krono- eller bolagsarrendena avgäldens bestämmande numera sker under hänsynstagande till avsaknad av jakträtt eller förekomst

av älgskador. Enligt vad som uppgivits lär det dock ibland förekomma, att enskilda jordägare i detta avseende medge viss reduktion av arrendesumman.

Arrendesumma	Antal älgskador	Arrendesumma	Antal älgskador	Arrendesumma	Antal älgskador
1 100	100	1 200	100	1 300	100
1 200	100	1 300	100	1 400	100
1 300	100	1 400	100	1 500	100
1 400	100	1 500	100	1 600	100
1 500	100	1 600	100	1 700	100
1 600	100	1 700	100	1 800	100
1 700	100	1 800	100	1 900	100
1 800	100	1 900	100	2 000	100
1 900	100	2 000	100	2 100	100
2 000	100	2 100	100	2 200	100
2 100	100	2 200	100	2 300	100
2 200	100	2 300	100	2 400	100
2 300	100	2 400	100	2 500	100
2 400	100	2 500	100	2 600	100
2 500	100	2 600	100	2 700	100
2 600	100	2 700	100	2 800	100
2 700	100	2 800	100	2 900	100
2 800	100	2 900	100	3 000	100
2 900	100	3 000	100		

Enligt förhållande jämtlandsriket mest omfattande skadorna och till följd af detta i vissa delar af riket. I de delar af riket som äro mest omfattade af älgskadorna, äro de skadorna i allmänhet större än i de delar af riket som äro mindre omfattade af älgskadorna. Detta beror på att de delar af riket som äro mest omfattade af älgskadorna, äro i allmänhet större än i de delar af riket som äro mindre omfattade af älgskadorna. Detta beror på att de delar af riket som äro mest omfattade af älgskadorna, äro i allmänhet större än i de delar af riket som äro mindre omfattade af älgskadorna.

KAP. 7

ÄLGARNAS SKADEGÖRELSE Å PLANT- OCH UNGSKOG

Av den i 3 kap. verkställda förteckningen över till jaktutredningen överlämnade ärenden i älgskadefrågan kan inhämtas, att åtskilliga av de gjorda framställningarna utmyнна i en hemställan att möjligheterna att bereda skogsägare ersättning för dem genom älgbetning i produktiv skog åsamkad skadegörelse borde närmare undersökas. Det har härvidlag främst rört sig om älgskador å barrträden, enkannerligen tallkulturerna. Älgen äter inte gärna gran, och vad angår lövskogsbruket vill det synas att de i 1 kap. omnämnda, år 1947 tillskapade möjligheterna till ingripande mot en för det samma skadlig älgstam kunna anses vara i det stora hela tillfyllest.

En del undersökningar beträffande älgskadorna i skogen föreligga. I 1 kap. har sålunda redovisats slutsatserna i en den 8 januari 1947 avlämnad »Promemoria över utredning rörande älgens skadegörelse å växande skog samt förslag till åtgärder för minskande av sådan skadegörelse.»¹ Promemorian utgör resultatet av ett den 29 juni 1945 *domänstyrelsen* och *skogsstyrelsen* gemensamt meddelat utredningsuppdrag, närmast föranlett av anhållan av riksdagen enligt skrivelse den 19 maj samma år, nr 265.

En sammanfattning av resultaten från en av jägmästaren Hans Westman ledd undersökning på fem kronoparker i södra och mellersta Sverige är vidare med titeln »Älgens skadegörelse på ungsbogen» publicerad år 1958 såsom nr 28 i Skogshögskolans skriftserie.

Ytterligare innehåller det i 3 kap. antecknade, den 30 juni 1960 till jaktutredningen överlämnade ärendet² bland annat en av skogsvårdsstyrelsen i Gävleborgs län utarbetad »Redogörelse över hösten 1958 gjord undersökning av älgens skadegörelse å plant- och ungskog i södra delen av Delsbo socken.»

Vad som jaktutredningen kunnat inhämta ur det sålunda vid skilda tider och från olika lokaler sammanbragta materialet har slutligen kompletterats och illustrerats därigenom, att utredningsmannen och flera av jaktutredningens sakkunniga hade tillfälle att delta i en i juni 1963 i Kopparbergs län av Svenska jägareförbundet och Dalarnas jaktvårdsförbund anordnad konferens med exkursioner. Huvudämnen voro älgjakten och älgens skadegörelse på ungsbogen. Förutom så gott som hela jägareförbundets

¹ Se sid. 26 ff. ² Se sid. 37.

fältpersonal var den skogliga expertisen inom länet i det närmaste mangrant företrädd. Det omvittnades under diskussionerna att de påvisade problemen voro representativa för de flesta andra lokaler icke endast i Dalarna utan även i Norrland, varest det bedrivs skogsbruk under liknande klimatologiska och ekologiska förhållanden som de, vilka utmärkte objekten för excursionerna.

För ett land som Sverige med stor utsträckning från söder mot norr, med avsevärda skillnader i höjd över havet och med betydande olikheter i fråga om de geologiska och klimatologiska faktorerna växla givetvis även betingelserna för älgarnas livsföring. Med någorlunda allmängiltighet torde dock kunna sägas, att under vår, sommar och höst älgarnas skadegörelse å den produktiva skogen inte är av den omfattning, att den, där den över huvud förekommer, överskrider vad som kan anses vara från ekonomisk synpunkt tolerabelt. De biotoper, varest älgarna vanligen uppehålla sig under den snöfria delen av året, erbjuda således som regel tillräckligt foder av annat slag, varför djuren för att tillfredsställa sitt näringsbehov inte behöva angripa tallkulturerna. Detta gäller i varje fall de delar av riket, till vilka, såsom här tidigare påvisats¹, älgstammens tyngdpunkt numera får anses vara förlagd, d. v. s. de norrländska landskapen samt Värmland och Dalarna.

Under vintern döljer däremot som regel snön den bärris- och buskvegetation, som jämte ettåriga växter torde utgöra huvudbeståndsdelen av älgarnas sommarföda. I de fall, där lövträdsvegetationen är för ringa eller oåtkomlig för älgarna, äro de i huvudsak hänvisade till tallåterväxten. Den mest betydande skadegörelsen sker därvid på de hyggen, vilka uppstå genom det moderna skogsbrukets förnyelsemetodik. Visserligen skyddar snön även återväxterna där, men snödjupet når dock mera sällan sådan mäktighet, att tallföryngringarna bli oåtkomliga för älg under hela den tid de befinna sig på plantskogsstadiet.

Den ekonomiska förlust som älgarna sålunda åsamka markägarna är av i huvudsak två slag, nämligen *dels* i form av minskad produktion därigenom, att träd skadas eller i mindre utsträckning dödas, *dels* till följd av total ödeläggelse av hela eller större sammanhängande delar av återväxten.

Både *domänstyrelsen* och *skogsstyrelsen*, vilka på jaktutredningens begäran yttrat sig beträffande förevarande spörsmål, framhålla, att i det förstnämnda fallet skadorna äro mycket svåra att objektivt värdera. Några åtgärder för att förbättra tillståndet å de skadade områdena vidtagas normalt inte, varför markägarna ej behöva vidkännas direkta kontantutlägg. Beträffande indirekta förluster såsom försenade föryngringar, minskad produktion eller försämrad virkeskvalitet äro ett flertal faktorer alltför osäkra för att en rättvisande värdering skall kunna utföras. Domänstyrelsen

¹ Se härom sid. 33 ff.

trycker härutinnan särskilt på bristfälliga kunskaper om hur olika styrkegrader av älgskador påverka det framtida beståndet samt på ännu rådande tveksamhet beträffande det ur produktionssynpunkt lämpligaste plantförbandet på olika ståndorter.

I det senare fallet består förlusten — förutom av den produktion, som marken givit fram till skadetillfället — av kostnaderna för den nya återväxten. Ämbetsverken anse i denna del, att endast kostnaderna för de av skadan förorsakade förnyade återväxtåtgärderna låta sig tillfredsställande beräkna. Vid bestämmande av den ekonomiska ersättning, som markägare f. n. kan erhålla för älgskador å skog, tages följaktligen hänsyn endast till den sistnämnda kostnaden.

Ersättning för av älg orsakade skador på skog kan nämligen under vissa förutsättningar utgå av allmänna medel. Bestämmelserna härom äro givna i KK om statsbidrag till vissa skogsförbättrande åtgärder, vars gällande lydelse framgår av KK nr 324/1960 och 109/1961. Kungörelsens i detta sammanhang aktuella bestämmelser äro starkt knutna till skogsvårdslagens föreskrifter om åtgärder för att erhålla nöjaktigt skogstillstånd. Vad lagen innehåller i sådant avseende måste därför här närmare belysas.

Skogsvårdslagens 14 § har det huvudsakliga innehållet, att markägaren är skyldig att efter sådan *avverkning* att kalmarek uppstått vidta åtgärder så att nöjaktig återväxt inom skälig tid efter avverkningen kommer att finnas på det avverkade området. Denna skyldighet kvarstår till dess den uppkomna skogen nått en sådan utveckling, att den ej längre är att räkna som plantskog. Den nyssnämnda kvarstående reproduktionsskyldigheten innebär, att, om av någon anledning t. ex. torka, brand, älgbetning, insekts- eller svampangrepp, *plantskogen* förstöres i sådan grad, att återväxten ej är att anse som nöjaktig, markägaren är skyldig att vidta nya återväxtåtgärder. Statsbidrag kan normalt inte påräknas för fullgörande av reproduktionsskyldigheten.

I 15 § skogsvårdslagen föreskrives vidare att, om i skog, som lämnat plantstadiet, skada uppkommer genom brand, storm, insektsvärjningar eller dylikt eller genom betning eller annan överkan, skall vad i 14 § stadgas om vidtagande av åtgärder för tryggande av återväxt efter avverkning äga motsvarande tillämpning, trots att skyldighet därtill ej föreligger enligt sistsagda lagrum. (Det är ju ej fråga om återväxtåtgärder efter avverkning.) Åtgärder för återväxtens tryggande må dock ej fordras till större kostnad än vad som motsvarar *antingen* värdet av de träd, som ägaren har kunnat tillgodogöra sig vid områdets iordningställande för återväxt, eller den ersättning markägaren uppburit eller kunnat uppbära med anledning av skadan, exempelvis ersättning från försäkringsbolag, skadestånd eller dylikt.

Då ung skog skadas genom bland annat älgbetning, kunna normalt inga inkomster av kvarlämnade träd eller dylikt påräknas vid restaureringsarbetet. Såsom framgår av den nyss refererade 15 § kunna myndigheterna således inte påfordra, att förnyade återväxtåtgärder skola vidtagas. 17 § skogsvårdslagen stadgar emellertid, att vad som i 15 § sagts om inskränkning i skyldigheten att vidtaga åtgärder för att erhålla nöjaktigt skogstillstånd icke skall äga tillämpning, om skäligt bidrag till täckande av kostnaderna för åtgärderna kan erhållas av allmänna medel.

Statsbidrag till vissa skogsförbättrande åtgärder utgår i enlighet med bestämmelserna i förutnämnda kungörelse från statens skogsförbättringsanslag och kan när fråga är om av älg orsakade skador på skog erhållas i följande fall.

A. För ny- eller hjälpkultur där tidigare *plantskog* helt eller delvis spolierats, under förutsättning att reproduktionsplikt efter avverkning ej föreligger. Denna bestämmelse är tillämplig i huvudsak beträffande skogsplanterad sämre jordbruksmark samt hyggen upptagna före år 1934 i lappmarkerna. Av den totala skogsförnygringsarealen utgöra dock dessa objekt en relativt liten del (5 å 10 procent).

B. För ny- eller hjälpkultur där tidigare skog helt eller delvis spolierats samt under förutsättning, att skogen *lämnat* plantstadiet. Här är det likgiltigt om den ursprungliga återväxtåtgärden utlösts av reproduktionsplikten eller ej.

Bidrag kan således komma in fråga beträffande *plantskog* endast i de fall, då reproduktionsplikt ej föreligger. Om skogen lämnat plantstadiet äro samtliga objekt bidragskvalificerade. Bidrag utgår, i mån av tillgång på medel, till *enskild person* med 50 procent av den för åtgärden beräknade kostnaden. Övriga ägarekategorier kunna f. n. ej påräkna bidrag från anslaget.

Skogsstyrelsen, ur vars yttrande till jaktutredningen den nu lämnade redogörelsen är hämtad, påpekar, att frågan huruvida en skadad ungskog är att betrakta som ett bidragskvalificerat objekt eller ej i hög grad är beroende av om den kan anses vara kvar i eller ha passerat plantskogsstadiet. Nuvarande tillämpningsföreskrifter till skogsvårdslagen äro härvidlag något oklara. De äro emellertid under omarbetning. I framtiden kommer med största sannolikhet skog, som ej uppnått 1,3 m i höjd, att betraktas som plantskog.

Av skogsstyrelsens yttrande framgår vidare att, förutom av statsmedel, möjlighet att erhålla ersättning för av älg orsakade skador å skog f. n. föreligger från ett antal försäkringsbolag, vilka meddela skogsförsäkring. Ifrågavarande bolag ha bland sina allmänna försäkringsvillkor för skogsförsäkring en klausul angående kostnadsbidrag till återväxtåtgärder efter skadegörelse å skog. Hos de s. k. S-bolagen är denna klausul av följande innehåll:

»Har i försäkrad skog plantskog skadats under försäkringstiden genom torka, betning av älg eller svamp- eller insektsangrepp och blir försäkringstagaren till följd av sådana skador skyldig enligt 1948 års skogsvårdslag att vidtaga återväxtåtgärd — sådd eller plantering — ersätter försäkringsgivaren hälften av den kostnad för åtgärden, som försäkringstagaren fått vidkännas utöver ersättning från annat håll.

Kostnadsbidrag lämnas endast där inom ett rektangulärt eller cirkelrunt sammanhängande område om minst 0,5 hektars storlek mer än 1/3 av plantskogen skadats så att återväxtåtgärd (hjälpkultur eller omkultur i form av sådd eller plantering) måste vidtagas.

Med plantskog förstås i denna klausul skog, vars medelålder understiger 10 år.»

Skogsförsäkringsbolagens bestämmelser om kostnadsbidrag till återväxtåtgärder efter skadegörelse på plantskog äro av tillfällig karaktär och skulle ursprungligen upphöra att gälla år 1962. Giltigheten har emellertid förlängts till utgången av år 1965.

Skogsstyrelsen framhåller i anslutning härtill, att en enskild skogsägare således kan, om han har sin skog försäkrad, f. n. erhålla bidrag — normalt 50 procent — till kostnaderna för det restaureringsarbete han enligt skogsvårdslagen är skyldig utföra när hans ungskog så skadats, t. ex. genom älgbetning, att förnyade återväxtåtgärder måste vidtagas. Är skogen att betrakta som plantskog utgår bidraget från hans försäkringsbolag och i övriga fall från statens skogsförbättringsanslag. Någon ersättning för in-

direkta förluster i form av försenade föryngringar, minskad produktion eller försämrad virkeskvalitet utgår ej.

Skogsstyrelsen säger sig till sist anse, att frågan om av älg orsakad skada på skog bör betraktas som all annan skadegörelse. I händelse skadorna uppnå en icke tolerabel nivå — lokalt eller allmänt — bör skadefrekvensen regleras genom en effektiv minskning av älgstammen. I de fall då skador trots detta uppstår bör markägaren ha möjlighet att liksom f. n. erhålla bidrag till de förnyade återväxtåtgärder, som skadan framkallat. Detta innebär att skogsägarna alltjämt böra ha möjlighet att försäkra plantskog mot skadegörelse. Medel ur älgskadefond böra däremot ej komma i fråga för ersättning vid skadegörelse av älg på skog. Skulle i framtiden sådan ersättning kunna utgå ur älgskadefond, håller styrelsen icke för otroligt, att detta kan framtvunga en så kraftig höjning av älgavgifterna, att en begränsande inverkan på avskjutningen skulle bli följden.

I sistnämnda avseende anför *domänstyrelsen*, att skador av älg på plant- och ungskog kunna på vissa begränsade områden vara betydande. Krav på skadeersättning torde därför kunna komma att resas i sådan omfattning, att länsfonderna skulle behöva förstärkas genom avsevärt höjda älgavgifter. Då älgavgifterna enbart på grund av stora anspråk på ersättning för älgskadegörelser på grödor m. m. torde behöva höjas inom vissa län, anser styrelsen det icke omöjligt att en ytterligare kraftig höjning av älgavgifterna skulle kunna få en viss begränsande inverkan på avskjutningen.

I anslutning till *domänstyrelsens* och *skogsstyrelsens* synpunkter beträffande de i förevarande kapitel avhandlade spörsmålen finner jaktutredningen angeläget att något uppehålla sig vid bakgrunden till den inledningsvis omförmälda framställningen av *länsstyrelsen i Gävleborgs län*, vilken hänförde sig till en av skogsvårdsstyrelsen i länet väckt fråga om ersättning ur länsälgskadefonden för betningsskador av älg å plant- och ungskog. Härom innehåller ett handlingarna i ärendet bilagt protokoll från *älgskadenämndens* i länet sammanträde den 12 september 1959 bland andra följande uppgifter och synpunkter. Efter att ha berört de skador å plant- och ungskog, vilka enligt vad som var för nämnden bekant förekommo på olika lokaler i länet, på sina håll i mycket stor omfattning, anförde älgskadenämnden, att det dittills enda synbara botemedlet mot skador torde vara att kraftigt nedbringa stammen och fälla de skadegörande individerna. Här- efter heter det i protokollet.

Ytterst måste skogsägarna själva ombesörja jakten och decimeringen av stammen. I de fall, där skogsägarna sammansluta sig i jaktvårdsområden eller jaktvårdsföreningar eller ensamma disponera tillräckligt stort och till figuren lämpligt markområde, bedrives jakten så gott som regelmässigt i form av licensjakt, varvid *efter beräkning av älgbeståndet ett med hänsyn jämväl till eventuellt förefintlig skogsskada lämpligt antal älgar fälles*. Så snart skogsskador påvisats, har länsstyrelsen också så gott som undantagslöst lämnat licens på sökt antal älgar.

Det område, som nu blivit föremål för skogsvårdsstyrelsens undersökning, har

t. o. m. 1958 års utgång utgjorts av Delsbo-Bobygdens jaktvårdsområde. Detta har tidigare under en lång följd av år fått tillstånd att under särskild jakttid — 30 dagar — fälla sökt antal älgar. År 1957 söktes och fälldes sålunda ej mindre än 100 djur av en beräknad stam på 145 djur. *Jakten var organiserad och tog sikte på skadornas eliminerande.* År 1958 beslöto markägarna av okänd anledning att icke söka licens. *Detta år fälldes på området endast 37 djur.* Sedan jaktvårdsområdet numera upplösts och markägarna splittrats, ha de enskilda markägarna icke möjlighet att erhålla licens och därigenom bedriva jakten rationellt.

Sedan i protokollet antecknats *dels att* det efter verkställd utredning framkommit, att älgstammen inom Delsbo-Bobygden var för stor med hänsyn till skogsvården, *att* således särskild åtgärd vore erforderlig för att nedbringa stammen, *att* så som förhållandena inom nämnda område voro enda framkomliga vägen därför var en utökad allmän jakttid, samt *att* älgskadenämnden följaktligen föreslog länsstyrelsen att jämlikt 15 § 4 mom. tredje stycket jaktstadgan besluta om dylik utökning med 4 söckendagar inom den del av Delsbo socken, som inte var ansluten till jaktvårdsområde, samt inom en närmare angiven, angränsande del av Järvsö socken,¹ *dels att* å de marker, som gränsade till det i förslaget avsedda området, älgjakten under år 1959 komme att bedrivas som licensjakt, anfördes i protokollet.

Det av förslaget berörda området består emellertid av ett stort antal skiften, som — med vissa undantag — var för sig äro av sådan litenhet och form, att rationell och organiserad jakt under sådana former att syftet med den föreslagna jakttiden uppnås är omöjlig att genomföra. Härtill kommer att, om var och en skall jaga på dessa små enheter, jakten måste bli ytterst riskfylld. Nämnden vill därför hemställa, att länsstyrelsen ville medverka till att ett eller flera jaktvårdsområden ånyo kommer till stånd inom området.

Beträffande möjligheten av att skada av älg på skog skulle kunna ersättas av medel ur älgskadefonden, delar nämnden skogsvårdsstyrelsens uppfattning, att en sådan anordning vore önskvärd, men anser nämnden att den är omöjlig att genomföra.

Det förefaller jaktutredningen som om det nu refererade fallet inte får sin fulla belysning, med mindre man tar i betraktande även anledningarna till den schism inom det ifrågavarande jaktvårdsområdet, vilken — förutom att den ledde till områdets upplösning — synes ha i väsentlig mån medverkat till att man släppte kontrollen över älgstammen med den häftigt stegrade älgskadegörelsen som följd. Härom vet man en hel del.

I jaktutredningens år 1961 avgivna betänkande med förslag till ändringar i jaktlagstiftningen har jaktutredningen bland annat redogjort för sina undersökningar rörande anledningar till att beståndstiden för en del jaktvårdsområden ej förlängts. Därvid har även berättats om den uteblivna förlängningen för Delsbo-Bobygdens jaktvårdsområde.² Denna berättelse visar, såvitt nu kan vara av intresse, att det inte var någon majoritet bland delägarna i det stora området, som velat

¹ Om länsstyrelsens beslut med anledning av älgskadenämndens förslag, se 4 kap.: VI, sid. 43.

² Se SOU 1961: 67, sid. 26.

motverka en förlängning. Opponenterna hade emellertid lyckats få ihop några hektar över en femtedel av arealen. Berättelsen visar därutöver, att opponenternas motiv näppeligen kunna betecknas som uppbyggliga: *hämnd* för att områdets styrelse för tio år sedan eller mer sin plikt likmätigt anmält ett par av markägarna för olaga jakt, samt vidare *snikenhet*, ity att fyra markägare med ur viltsynpunkt särskilt välbelägna marker hellre ville för sig själva behålla allt det vilt, som där skulle kunna fällas.

Även om möjlighet hade funnits att ur älgskadefonden ersätta den skadegörelse, som övergått de inom det upplösta jaktvårdsområdet belägna ungskogarna, vill jaktutredningen för sin del ifrågasätta, om inte de nyss framdragna omständigheterna få anses vara av sådan art att de, om de varit kända för en beslutande myndighet, skulle ha uteslutit ersättning. Den lärdomen bör väl också kunna dragas ur Delsbo-fallet, att om man med vett och vilja kastar över bord en etablerad jaktlig samverkan i licensjaktens form har man även avhänt sig det säkraste medlet att hålla älgskadegörelsen i skogen inom måttliga gränser.

Jaktutredningen kan dessbättre även lägga fram ett positivt belägg för vad en dylik samverkan kan ge till resultat. Detaljerna inhämtades i huvudsak under den förutnämnda konferensen i Dalarna.

I Lillhärda socken, som är den sydligaste i Härjedalen och gränsar mot, bland andra, Älvdalens socken i Dalarna, har man bildat ett jaktvårdsområde, omfattande cirka 60 000 hektar. När den nuvarande skogsförvaltaren hos ett av de markägande bolagen inom jaktvårdsområdet tillträdde sin befattning, uppgick utbytet av älgjakten inom området till cirka 50 djur. Samtidigt voro älgskadorna på skogen mycket stora. Han lyckades emellertid intressera även de enskilda markägarna för en såsom licensjakt organiserad älgjakt med sikte på ökad avskjutning. Kurvan för denna steg också successivt från 50 till 90, till 112, till 120 och till 200. Under de sista tre åren ha årligen fällts inte mindre än 250 älgar. Resultat i form av minskade älgskador å skogen ha ej heller uteblivit. Visst förekomma fortfarande älgskador men då mest i form av punktskador, som inte kunna anses vara av ödeläggande art. Det är endast på ett av de markägande bolagens område, som skadegörelsen fortsätter att vålla bekymmer. Förhållandena äro emellertid där speciella. Det rör sig om en hedmark mellan två å-dalar, på vilken snödjupet ej brukar bli större än att älgarna kunna sparka sig ner till ungtallarna. Det är att märka, att jakten bedrivits endast under den normala licenstiden av en månad om hösten. På fråga om det fanns anledning att tro att älgstammen inom jaktvårdsområdet kunde få en uthållig avskjutning av nuvarande storleksordning, gavs det beskedet, att det ansåg man, i varje fall borde den inte behöva nedgå under 200 djur.

Jaktutredningen har med den detaljerade redogörelsen för Delsbo- och Lillhärdafallen, av vilka det sistnämnda har motsvarigheter på andra orter, velat påvisa, att det finns en väg och antagligen den enda, som man har att gå, därest man, utan att numerärt spoliera älgstammen, vill söka häva eller mildra den motsättning mellan skogsvård och viltvård, som håller på att växa fram eller på många håll inom landet redan råder till följd av älgstammens såväl samhälls- som privatekonomiskt vådliga skadegörelse på ungskogen. Den vägen består i övergång i licensjaktens form till

organiserad eller om man så vill reglerad älgjakt. Att även biologiska skäl motivera denna övergång kommer att belysas längre fram i betänkandet.

Av det sålunda i detta kapitel anförda torde framgå, att jaktutredningen delar de centrala skogsvårdande myndigheternas uppfattning om att älgskadegörelse inte skall i ersättningshänseende behandlas annorlunda än övrig skadegörelse å skog. Utredningen är likaledes helt överens med dessa myndigheter i fråga om det praktiskt och ekonomiskt ogenomförbara i att konstituera en generell ersättningsrätt för sådana skador och därvid anlita medel ur älgskadefonderna. Det synes emellertid ha sitt intresse att ta del av hur man i grannländerna ser på dessa problem.

Vad *Norge* beträffar ger den norska älglagstiftningen icke något utrymme för rättsliga krav på ersättning för älgskador av vad slag det vara må. *För skada å skog utgår över huvud ingen ersättning*. Skada å gröda kan ersättas med hänsyn tagen till brukarens ekonomiska villkor. I sådana fall gäldas ersättningen med medel ur viltfonden, till vilken föras — förutom den allmänna jaktvårdsavgiften — de särskilda avgifter, som den vilken erhållit älgjaktlicens (fellingstillatelse) har att erlägga.

I *Finland* ersättas skador, förorsakade av älgar, från ett av riksdagen för ändamålet beviljat anslag. Gällande bestämmelser i ämnet innehållas i lantbruksministeriets beslut den 29 april 1963, nr 208 i Finlands författningssamling. Enligt 12 § dessa bestämmelser erlägges bidrag för älgars skadegörelse å *skog* genom att tilldela vederbörande centralskogssällskap medel för erläggande av kostnaderna för gransknings- och värderingsförrättningar, utarbetning av plan för ny beskogning av det skadade området, anskaffning av frö eller plantor samt röjnings- och beskogningsarbete jämte arbetsledning. Bidrag utgår inte om skadorna omfatta ett område, som är mindre än 25 ar, eller annars äro ringa, ej heller då det skadade området innehaves av staten eller då områdets ägare med stöd av lagen om skogsförbättring annars icke må beviljas skogsförbättringsmedel, och ej heller om för samma område tidigare beviljats ersättning för älgars skadegörelse å skog, såvida där-
efter icke förflutit tio år.

Sedan lantbruksministeriet beslutat, för vilka fall av skadegörelse ersättning skall erläggas, och genom forststyrelsens förmedling beviljat vederbörande centralskogssällskap ett för ändamålet nödigt penningbelopp, skola centralskogssällskapen fördela medlen mellan skogsvårdsnämnderna, vilka närmast motsvara våra skogsvårdsstyrelser, för erläggande av de nyssnämnda kostnaderna. Medelstilleddning sker alltså icke direkt till de av skogsskador drabbade enskilda markägarna.

JAKTUTREDNINGENS FÖRSLAG

KAP. 8

I

Inledning

Ett ställningstagande till framförda ändringsförslag beträffande den år 1931 tillkomna och därefter successivt utbyggda ordningen för kompensation åt vissa markinnehavare för dem tillfogad skadegörelse av älgar kräver beaktande av åtskilliga faktorer. Sålunda torde ett av de syften, vilka man velat tillgodose genom systemet med älgskadefonder, tillkomna förmedelst älgjägarnas avgifter, säkerligen ha bottnat i en önskan att även hos nämnda markinnehavare skapa förståelse för nödvändigheten av åtgärder till älgstammens skydd och förkovran.

Strävandena att återuppbygga älgstammen voro från början helt inriktade på att tillgodose jägarintresset. I begynnelsen torde de näppeligen ha omfattats av jägarna i gemen. Erfarenheterna från 1800-talet äro härutinnan belysande. Initiativet till skyddsåtgärderna utgick i stället från den då relativt lilla krets som, samlad inom Svenska jägareförbundet och förbundets länsavdelningar, klart insåg att möjligheten att kunna idka jakt var avhängig av att man utövade jaktvård. När det gäller ett villebråd som älgerna voro dock och äro som regel fortfarande andra jaktvårdande åtgärder endast i undantagsfall praktiskt utförbara än sådana, som sikta till en begränsning av stammens beskattning. Genom den som en följd av en serie åtgärder i dylikt syfte skedda tillväxten av älgstammen har möjligheten att kunna få jaga älg blivit en helt annan än den var allenast femtio år tillbaka i tiden. Jaktkortsstatistiken antyder, att det är gott och väl 200 000 personer, som i egenskap av deltagare i älgjakt ha intresse av bevarandet av en individrik älgstam. Till dessa får man så lägga de ständigt ökande skaror icke-jägare, vilkas av naturvårdssynpunkter dikterade strävan beträffande faunan även innefattar önskemålet om en icke alltför sparsam förekomst av älg i markerna. Det kan tilläggas att av de nyssnämnda omkring 200 000 jägarna ett icke ringa antal är att finna bland den icke jordägande delen av befolkningen.

Det är alltså en icke oväsentlig del av rikets innevånare, för vilken älgstammens nuvarande styrka utgör ett glädjeämne. Dock ligger det omdömet nära till hands att de, vilka en gång i tiden trädde i bräsch för älg-

stammens restaurering, blivit bönhörda över hövan, åtminstone i vad gäller stammens kvantitet. Det framgår av vad här tidigare utretts att stammen i betraktande av dess skadegörelse måste på sina håll anses såsom varande alltför talrik. Skadorna å gröda kunna visserligen inom vissa gränser ersättas eller förebyggas, det sistnämnda dock endast lokalt och i mindre omfattning. Även med hänsyn tagen härtill lär man dock svårligen kunna komma ifrån, att skadegörelsen mångenstädes tagit en omfattning, som torde nödvändiggöra särskilda åtgärder. Vad åter angår skogsskadorna torde ett ersättningssystem beträffande dem helt i likhet med vad som gäller för skadegörelse å gröda medföra alltför betungande ekonomiska konsekvenser för älgskadefonderna. Som en följd härav har man att räkna med risk för minskad avskjutning. Härtill kommer att en fullständig värdering av älgskador å skog i de flesta fall är svår att åstadkomma. Problemet accentueras samtidigt därav, att den svåraste älgskadegörelsen å skog äger rum inom delar av riket, vilka — utom annat — på grund av den i allmänhet ringa förekomsten av odlad jord hittills ansetts vara mest lämpade att hysa en talrik älgstam.

II

Bör nuvarande ordning för reglering av älgskador bibehållas?

Hänsynstagande till här inledningsvis berörda omständigheter blir uppenbarligen av betydelse främst vid övervägandet av den lämpliga ordningen för älgjaktens framtida bedrivande. De kunna emellertid inte lämnas åsido när det gäller att finna det bästa systemet för att möjliggöra ersättning för älgskador å gröda m. m.

Vid de diskussioner som i sistnämnda fråga förts inom jaktutredningen samt med för älgskadeproblemen intresserade har den tanken framställts, att en rationell lösning av problemen kanske vore att slopa den nuvarande ordningen med älgjägarnas gemensamma ansvar för älgskadegörelsen å odlad jord och i stället lägga detta ansvar på dem, vilka å sina marker hysa den skadegörande stammen. Ett närmare övervägande av möjligheten att åstadkomma en sådan ordning och dennas förutsebara konsekvenser har övertygat jaktutredningen om att denna väg icke är praktiskt framkomlig. Härtill kan läggas att saken har en principiell sida såtillvida, att ett framgående på sagda väg rent av skulle kunna få till följd att den grundsats, plikten att bedriva jaktvård, varpå gällande jaktlagstiftning är byggd, bleve svår att efterkomma. Ty, för att ta *ett* exempel, varför skulle en dylik regel gälla endast beträffande älgen? Utredningen återkommer strax härtill men vill först belysa sakens praktiska sidor.

Vid ett studium av älgskadekoncentrationen sådan denna framgår av

kartbilagorna över Östergötlands och Örebro län synes man, såsom jaktutredningen redan framhållit, ha svårt att komma ifrån, att markägarna norr om Motala ström i det förstnämnda länet samt inom södra skogsbygden och Bergslagen i det senare måste anses hålla för stor älgstam. Det kan då ligga nära till hands att säga att de därför också böra få ta konsekvenserna beträffande skadegörelsen. Granskar man därefter kartbilagorna över Kronobergs län, kommer man kanske också till slutsatsen att det även där skjutes för litet älg. Men att avgöra vilka markägare som där skulle få stå för älgskadeersättningarna torde vara omöjligt. I viss mån gäller detsamma, såsom kartbilagorna även visa, Hallands län, och utredningen håller det för högst antagligt att i Älvsborgs län förhållandena i nu berörda avseenden äro i stort sett ensartade med de i Kronobergs län. Det nu påvisade torde ådagalägga, att i varje fall en generell övergång till en sådan ny ordning som den nu diskuterade måste anses praktiskt ogenomförbar.

Ser man därefter till de konsekvenser för älgstammen, som införandet av en markägaren-jakträttsinnehavarens skadeersättningsskyldighet skulle föra med sig, synes följande vara att anföra.

Det sedan tiden efter första världskriget år från år ökande antalet av dem, vilka kunna få deltaga i älgjakt, och det likaledes stadigt ökade utbytet av jakten hade icke kunnat ske, om inte vissa större komplex av krono-, bolags- och fideikommisskogar tjäna som älgreservat, varifrån stammen sprider sig till även andra marker. Man må ha den ena eller andra uppfattningen om storleken av de inom dessa reservat befintliga älgstammarna från synpunkten av deras skadegörelse å odlad jord. Ett är dock visst: ifrågavarande skogsägare ha fått betala sin tribut till älgarnas uppehälle i form av skador å sin skog. Skulle man nu ålägga dem att svara jämväl för skadorna å gröda på annans mark, kan man vara lika viss om att detta komme att resultera i en annan och hårdare älgpolitik. Denna komme i sin tur att få till följd sämre tillgång på älg i de omgivande trakterna. Med erfarenhet av den opposition som framträtt inom bygder, där skogsägare utnyttjat de år 1947 öppnade möjligheterna att till skydd för plant- och ungsogor beskära sin älgstam, är det inte svårt att föreställa sig hur det stora flertalet älgjägare skulle reagera inför en ordning med de nyss antydda konsekvenserna. Att älgstammen på sina håll synes behöva beskattas hårdare än vad nu sker, har jaktutredningen tidigare framhållit. Denna beskattning bör emellertid i län, där man ännu inte kan övergå till helt reglerad älgjakt, komma till stånd företrädesvis genom en av länsstyrelsen efter samråd med älgskadenämnd och länsjaktvårdsförening medgiven, långsiktigt planerad licensjakt.

Vad därefter beträffar de principiella betänkligheterna mot ett frångående av grunderna för gällande älgavgiftkungörelse får jaktutredningen anföra.

Vid tiden för tillkomsten av 1931 års älgskadeförfattningar innehöll vår jaktlagstiftning icke några bestämmelser av väsentlig betydelse till jordbrukets skydd mot skador av villebråd. En jordägare hade dock liksom nu rätt att till avvärjande av skada eller olägenhet från sin mark bortskrämma eller bortdriva villebråd. Likaledes tillerkände lagen icke jaktberättigad innehavare av gård eller trädgård rätt att döda och behålla dit inkommen vildkanin. År 1935 utfärdades en särskild lag om rätt i vissa fall till jakt å vildkanin. När så 1935 års jaktlagstiftningssakkunniga i sitt den 30 september 1936 avgivna betänkande (SOU 1936: 38) togo upp frågan om bekämpande av viltskador, ansågo de sig inte böra föreslå någon lagstadgad pekuniär ersättningsrätt för den skadelidande. Utländska förebilder i ämnet saknades ej. Deras förslag gick i stället ut på en ordning, som i allt väsentligt godtogs av statsmakterna och fick sitt uttryck i 24 § 1 mom. jaktlagen med till lagrummet hörande tillämpningsbestämmelser i jaktstadgan. Det synes föreligga skäl att i anslutning härtill erinra om vad departementschefen yttrade vid remissen till lagrådet av nyssnämnda förslag, nämligen att hänsynen till älgstammens fortbestånd torde få anses kräva att, därest odlaren t. ex. genom ersättning ur älgskadefonden blivit i huvudsak gottgjord för skada av älg, någon tillämpning av reglerna i saggda moment ej bör förekomma annat än i undantagsfall. Jaktutredningen har nyss redogjort för sin uppfattning rörande de sannolika konsekvenserna med avseende å älgstammen av att vederbörande jakträttsinnehavare skulle åläggas att i ersättningsväg svara för älgarnas skadegörelse å gröda på annans mark. Utredningen har även ställt frågan, varför en dylik regel skulle gälla endast beträffande skada av älg. Förslag om utvidgning av ersättningsrätten till att avse skada av annat villebråd än älg föreligga såsom framgår av 3 kap. Väl är den skadegörelse som andra viltslag kunna tillfoga bland annat grödan inte alls jämförlig med den av älgarna orsakade. Vidare kan man givetvis med 24 § 1 mom. jaktlagen som förebild såsom förutsättning för ersättningsrätt föreskriva, att skadan skall vara avsevärd. Utredningens samlade erfarenhet ger dock utrymme för farhågor, att införande av en sådan rätt kan komma att ge upphov till tvister och trakasserier. Utredningen vill rent av sätta i fråga om inte förefintligheten av en motsvarande skyldighet för jakträttsinnehavarna kunde komma att inverka på deras vilja att söka efterkomma uppmaningen i 1 § jaktlagen att sörja för bevarandet av ett artrikt och livskraftigt villebrådsbestånd.

Till detta kommer att en sådan ersättningsrätt — givetvis bortsett från älgskadorna — numera måste anses än mindre motiverad än vad den till äventyrs kan ha varit tidigare. Jaktutredningens den 17 maj 1960 avgivna förslag angående reglering av rätten att utplantera vissa villebrådsarter har nu gett upphov till lagstiftning i ämnet. Vidare har 24 § jaktlagen utbyggts med bestämmelser, som ge större möjligheter att effektivt bekämpa vildkaninerna. Vid sådant förhållande finner utredningen att den i 24 § 1 mom.

givna ordningen för inskridande mot andra skadegörande villebrådsarter måste anses vara tillfyllest. Denna ordning är icke, såsom det gjorts gällande, vare sig omständlig eller tungrodd. Den kräver inte vidlyftigare utredning än vad som bör kunna fordras vid ett ingripande i enskild rätt av i lagrummet avsedd art. Liknande förfarande tillämpas i andra kulturländer, varest ävenledes jakträtten är knuten vid äganderätten till jord. En annan sak är att, till följd av de icke fullt entydiga ordalagen, i en del fall uppstått tvekan, huruvida lagrummet vore tillämbart. I sistnämnda avseende har nyligen auktoritativt förklarats, att lagrummet är att tillämpa endast beträffande innehavare av mark och innehavare av jakträtt å samma område, en inskränkning som i varje fall 1935 års sakkunniga icke hade åsyftat. Utredningen kommer med anledning härav att i sitt slutbetänkande till övervägande ta upp ett förtydligande av den ifrågavarande lagtexten.

Att jaktutredningen således icke finner anledning föreslå omläggning av det gällande systemet för ersättande av älgskador betyder dock ej, såsom antytts i de föregående kapitlen, att utredningen skulle ha funnit viss utbyggnad respektive jämkning av reglerna i 1951 års älgavgiftkungörelse opåkallad eller inte önskvärd. Huvudpunkterna i utredningens härefter framlagda ändringsförslag avse således följande spörsmål:

1. arealgränserna i fråga om innehav av olika slag av jord;
2. ersättningens bestämmande i fall, då särskilda skäl att bortse från arealgränsen anses föreligga;
3. införande av viss självrisk för de ersättningssökande;
4. förbättringar beträffande värderingen och kontrollen av denna;
5. gäldandet av värderingskostnaden;
6. utvidgat användningsområde för älgskademedlen;
7. älgavgifterna och älgskadefonderna; samt
8. regleringsfonden.

Härutöver behandlas, delvis i nu nämnda sammanhang, frågan om utvidgade befogenheter för länsstyrelserna. Avsikten med en sådan, avsevärt längre än nu gående decentralisering av hithörande ärenden är även att få till stånd ett bättre utnyttjande av samt därmed större ansvar för länsstyrelsernas rådgivande sakkunniga organ, älgskadenämnden och länsjaktvårdsföreningen.

III

Arealgränserna

Enligt vad jaktutredningen kunnat inhämta torde ute i landet den mening- en vara ganska allmän, att en höjning är påkallad av det maximum för innehav av *odlad jord*, över vilket ersättning för älgskada nu kan utgå endast

när särskilda skäl föreligga. Man pekar därvid främst på den förskjutning uppåt i fråga om den odlade arealen, som sedan flera år kännetecknar de mindre jordbruken. Röster ha även höjts för att man skulle helt slopa arealgränsen när det gäller den odlade jorden. I den mån dessa förslag tagit sikte uteslutande på de med arrenderätt innehavda brukningsenheterna, har frågan behandlats i 6 kap. och utredningen kan i den delen hänvisa till vad i sagda kapitel påvisats och anförts. Behovet av en arealgräns har vidare utredningen belyst i 1950 års betänkande. Utredningen har här förut i 1 kap. fylligt återgivit vad sagda betänkande därom innehåller. Vad som sedan dess förevarit har bibragt utredningen den bestämda uppfattningen, att det inte är möjligt att pålägga länsmyndigheterna arbetet med den individualprövning av ersättningsansökningarna, som måste bli en följd av bortfallet av en mekaniskt verkande arealgräns.

Såsom jämväl framgår av redogörelsen i 1 kap. var under åren 1931—1951 arealgränsen satt till 15 hektar. På förslag av jaktutredningen i nyssnämnda betänkande höjdes gränsen år 1951 till 20 hektar och den har därvid förblivit. Det torde kunna antagas att man med dessa gränser ville i ersättningsrätten innesluta — förutom givetvis de rena småbruken — även brukningsenheter med odlad jord av en storlek, som gjorde dem hänförliga till vad man vid respektive tidpunkter ansåg utmärka *mindre familj jordbruk*.

Med utgångspunkt från sistnämnda förhållande finner jaktutredningen den sedan åtskilliga år pågående utvecklingen inom jordbruket utgöra ett starkt motiv för en höjning av arealgränsen. Om storleken av denna höjning kunna olika meningar råda. Utredningen finner dock att en höjning till 30 hektar bäst ansluter till den angivna grunden för gällande arealgräns.

En sådan höjning måste otvivelaktigt anses betydande och jaktutredningen har, såsom redan framhållits i 6 kap., endast med tvekan ansett sig böra framlägga förslag härom. Denna tveksamhet bottnar främst i att förslaget avges vid en tidpunkt då — såvitt för jaktutredningen tillgängliga uppgifter utvisa — älgskadefonderna i inte mindre än sex län ej kunnat balanseras utan tillskott från regleringsfonden. I fyra av länen ha tillskotten varit oroande stora. Att i ett sådant läge utöka de generellt ersättningsberättigade brukningsenheterna med ett antal av 17 500 och en areal av över 437 000 hektar innebär utan tvivel tagande av en ganska stor risk. Härom torde följande vara att säga.

Vad först beträffar älgskadefondernas ekonomi i bristlänen måste vid nuvarande älgavgifter läget betecknas såsom minst sagt otillfredsställande. Jaktutredningen vill emellertid erinra om vad tidigare här påpekats, nämligen att älgavgifterna icke följt med förändringen i penningvärdet.¹ Följ-

¹ Se härom sid. 70.

den härav torde tydligast framgå av diagrammet i bilaga 9. Skillnaden mellan beloppen av högsta uttagna älgavgift under allmän jakttid och ett normalt älgvärde kan sålunda beräknas under åren från 1951 till 1961 ha stigit med cirka 200 procent. Älgavgiften är visserligen inte den enda faktor, som inverkar på nettovärdet av en älg. Utredningen är dock övertygad om att, därest frihet rått beträffande älgavgiftmaximum, man i samtliga bristlän utom troligen ett skulle kunnat uppnå balans mellan utbetalda skadeersättningar och influtna älgavgifter utan att den erforderliga höjningen av avgifterna skulle ha verkat hämmande på avskjutningen. En på 1962 års avskjutningssiffror grundad beräkning visar i detta avseende, att en höjning av avgifterna för vuxen älg med 30 kronor i Östergötlands, 50 kronor i Älvsborgs,¹ 25 kronor i Skaraborgs och 75 kronor i Örebro län skulle tillika med en höjning av avgiften för årskalv med 10 eller 20 kronor ha onödiggjort tillskott från regleringsfonden.² För att i Kronobergs län nå samma resultat hade krävts en fördubbling av samtliga avgifter. I Hallands län åter hade inte ens en avgiftsfördubbling räckt till för att täcka underskottet. Först vid en sådan höjning att avgiften för älg, fälld under allmän jakttid, kommit upp till 225 kronor, avgiften för licensälg till 240 kronor samt avgiften för årskalv till 120 kronor hade influtna avgifter och utbetalda ersättningar balanserat. Det är avsevärt mer än vad man i Halland själv tänkt sig, och utredningen nödgas erinra om vad den i 5 kap. uttalat om nödvändigheten av en annan älgpolitik i sistnämnda län.³

Vad härefter beträffar det sannolika resultatet i form av ytterligare anspråk på älgskadefonderna av den föreslagna högre arealgränsen har jaktutredningens motiv för förslaget varit den pågående utvecklingen inom jordbruket. Ett jämväl i denna utveckling ingående skeende synes emellertid ge en anvisning därom, att nämnda anspråk troligen inte bli av den storleksordning som man kunde vänta med hänsyn till antalet av och den sammanlagda åkerarealen å nytillkommande generellt ersättningsberättigade brukningsenheter.

De förändringar beträffande rikets totala åkerareal vid brukningsenheter med över 2 hektar åker, som vid 1961 års jordbruksräkning konstaterades ha skett sedan 1956 års räkning, bestodo för de flesta vid räkningarna redovisade storleksgrupperna av minskning. För allenast två av grupperna (30—50 och 50—100 hektar) kunde registreras förhållandevis obetydliga ökningar. Nettominskningen utgjorde avrundat 191 000 hektar eller 5,5 procent. Av bruttominskningen svarade storleksgrupperna mellan 2 och 20 hektar för drygt 202 000 hektar. I antal brukningsenheter minskade samma storleksgrupper med drygt 35 000. Även storleksgruppen 20—

¹ De för Älvsborgs län då gällande älgavgifterna understego de i de övriga bristlänerna gällande med 10 kr. för vuxen älg och 5 kr. för årskalv.

² Storleken av dessa tillskott framgår av tabell 5: 7, sid. 71.

³ Se härom sid. 65.

30 hektar visade för hela riket någon minskning. Denna var emellertid inte genomgående, i vissa trakter, så t. ex. inom Gotlands län, visade gruppen ökning. Det synes därför lämpligt att i förevarande sammanhang betrakta denna grupp som i det närmaste konstant.

Som tidigare här framhållits insamlas vid en jordbruksräkning uppgifter endast beträffande brukningsenheter vilkas åkerareal uppgår till minst 2 hektar. Generellt berättigad till ersättning för älgskada är där- emot f. n. varje brukningsenhet upp till 20 hektar odlad jord, dess areal odlad jord må vara aldrig så liten. Jaktutredningen har diskuterat frågan, om icke rätten till ersättning för älgskada borde begränsas till innehavarna av de brukningsenheter, vilka statistiskt anses utgöra jordbruksfastigheter. Utredningen har dock funnit sociala och psykologiska skäl tala för ett bibehållande av den nuvarande ordningen i detta avseende. Emellertid äro ifrågasvarande brukningsenheter lika väl som de vilka bilda storleksgrupperna 2—20 hektar underkastade den allmänna utvecklingen inom jordbruket. Statistiskt jämförelsematerial, som belyser saken, har inte varit tillgängligt för utredningen, men efter vad det försports minskar antalet av nämnda smålägenheter — genom nedläggning eller sammanslagning — i troligen än snabbare takt än brukningsenheterna inom storleksgrupperna 2—20 hektar.

Vad jaktutredningen sålunda velat påvisa är att, ehuru arealgränsens höjning ostridigt kommer att medföra större ianspråktagande av älgavgiftmedel, denna verkan dock i viss utsträckning blir kompenserad av att för närvarande till ersättning berättigade enheter successivt bortfalla.

Till detta kommer ett förhållande som redan berörts i 6 kap., nämligen att den faktiska älgskadefrekvensen icke sällan står i omvänd proportion till storleken av brukningsenheternas åkerareal. Detta sammanhänger med att enheterna med större åkerareal på många håll äro koncentrerade till bygder med ingen eller mycket sparsam förekomst av älg. Förhållandet har i någon mån belysts genom den vid sagda kapitel fogade tabellen 6: 3. Följande sammanställning är avsedd att komplettera sagda tabell.

Antal brukningsenheter i storleksgruppen 20—30 hektar

Östergötlands län.....	totalt 1 224	Skaraborgs län.....	totalt 2 098
Norra skogsbygden.....	188	Nordöstra höglandet.....	82
Östgötaslätten.....	754	Slättbygden.....	1 565
Södra kustlandet.....	76	Falbygden.....	295
Södra skogsbygden.....	206	Sydöstra höglandet.....	156
Hallands län.....	totalt 841	Örebro län.....	totalt 915
Skogsbygden.....	111	Södra skogsbygden.....	94
Slättbygden.....	633	Slättbygden.....	677
Norra Halland.....	97	Bergslagen.....	144

Nu är ju gränsen mellan olika slag av bygd inte överallt så markerad som i de i sammanställningen upptagna länen. Beträffande tre av dem kan av kartbilagorna inhämtas, till vilka bygder älgskadorna äro koncentrerade. Uppgifterna från Skaraborgs län synas vidare ge stöd för antagandet att i övriga län en icke obetydlig del, kanske hälften, av de till storleksgruppen 20—30 hektar hörande brukningsenheterna äro att finna i bygder, där älgskador inte uppträda i nämnvärd omfattning.

Jaktutredningen finner av vad sålunda beträffande olika faktiska förhållanden påvisats sig kunna draga den slutsatsen, att förslaget att utvidga kretsen av de till ersättning generellt berättigade inte torde i fråga om älgskademedlen medföra sådana konsekvenser att man för deras skull behöver avstå från en av utvecklingen frammanad åtgärd.

Vidkommande härefter arealgränsen för innehav av *annan mark* än odlad jord har inom jaktutredningen diskuterats, om inte nu gällande 200 hektar kunde minskas. Enär någon påtaglig olägenhet av den nuvarande gränsen inte kommit till utredningens kännedom, finner utredningen att det kan förbli vid gällande gräns.

IV

Särskilda skäl

Gällande älgavgiftkungörelse medger länsstyrelserna att bevilja ersättning för älgskada även till person, vilkens brukningsdel omfattar mer än 20 hektar odlad jord eller 200 hektar annan jord, under förutsättning att *särskilda skäl* föreligga. Under II. i 4 kap. har redogjorts för vad jaktutredningen inhämtat rörande omfattningen av och grunderna vid tillämpningen av denna dispensbestämmelse.¹

Det torde som regel vara endast beträffande arealgränsen för odlad jord som dispens behövt meddelas. Höjes i enlighet med jaktutredningens i föregående punkt framlagda förslag sagda arealgräns till 30 hektar, minskar uppenbarligen antalet fall då skäl för dispens föreligga. Ett visst behov av att kunna bortse från arealgränsen kommer dock säkerligen att kvarstå, varför utredningen föreslår att dispensmöjligheten bibehållas.

Det synes emellertid jaktutredningen berättigat att utgå ifrån, att större innehav av odlad jord i allmänhet gör det lättare att bära inträffad älgskada. Utsikten för innehavaren att genom jakt erhålla både ekonomisk och annan kompensation står vidare som regel i relation till markens stor-

¹ Se härom sid. 40.

lek. Utredningens förslag är därför vidare att, då särskilda skäl för dispens befinnas föreligga, ersättningen för den godkända skadan underkastas reduktion i förhållande till vederbörandes innehav av odlad jord. Normen för en dylik *avtrappning* i fråga om ersättningsbeloppet bör vara generellt gällande för länet. Även i förevarande avseende torde nämligen en mekaniskt verkande regel vara ägnad att underlätta länsstyrelsernas arbete. Men det bör vara en var länsstyrelses sak att med hänsyn tagen till de särskilda förhållanden, som må råda inom länet, närmare utforma en sådan regel. Lika uppenbart finner utredningen det vara, att fall kunna förekomma, då billigheten kräver jämkning av den en gång fastslagna normen.

Eftersom det nu föreslagna systemet redan praktiseras i Södermanlands län, synes det jaktutredningen inte vara ur vägen att som ett exempel på hur man kan gå till väga återge den av länsstyrelsen där för avtrappningen tillämpade skalan. Enligt denna har reduktion skett med följande procenttal: 25 procent vid 21—25, 30 procent vid 26—30, 40 procent vid 31—40, 50 procent vid 41—50 samt 100 procent vid över 50 hektar åker. Avvikelser härifrån ha emellertid skett då särskilda skäl föranlett detta, så t. ex. i det i 4 kap. omnämnda fallet, då av vederbörande, vars arrenderade areal uppgick till 53 hektar, begärt bidrag reducerades med 75 procent.

V

Självrisk

I 1943 års älgavgiftkungörelse föreskrevs att bidrag ur älgskadefond inte skulle utgå, med mindre skadan var av väsentlig beskaffenhet. I praktiken syntes dock även relativt små skador ha blivit ersatta. Denna praxis fann jaktutredningen enligt uttalande i 1950 års betänkande skälig och pekade därvid på det förhållandet, att den som under en följd av år tillfogas smärre skador kan anses drabbas lika hårt som den vilken under ett enstaka år lider en större skada. Enligt utredningens av statsmakterna godtagna åsikt borde i förevarande avseende icke gälla annan begränsning än den som påkallades av att länsstyrelserna icke bleve betungade med ansökningar, som gällde allenast obetydliga belopp. I 6 § sista stycket gällande älgavgiftkungörelse uttryckes detta sålunda, att ersättning ur älgskadefond icke må utgå, där skadan är av allenast ringa beskaffenhet.

Av den redogörelse rörande tillämpningen av nämnda föreskrift, som lämnats under I. i 4 kap., framgår att praxis växlar ganska avsevärt olika

länsstyrelser emellan.¹ Häremot är väl i och för sig inte så mycket att invända. Förhållandena äro inte ensartade och detta gäller än mera de olika landsdelarna. En skada, som exempelvis i Götaland anses som ringa, kan i övre Norrland vara kännbar. Å andra sidan kan det inte anses tillfredsställande att man å ömse sidor av en länsgräns tillämpar skilda bedömningsgrunder eller olika minimibelopp. Länsgränserna utgöra ju i de flesta fall inga naturliga gränser. På många håll råda på ömse sidor av gränsen likartade förhållanden beträffande såväl jordbruket som älgförekomst och älgskador.

Jaktutredningen har därför sökt finna en åtgärd, varigenom man på ifrågavarande område kan erhålla en mera enhetlig, tillika rättvis och lättadministrerad ordning, som samtidigt medför större effekt när det gäller att förebygga ansökningar avseende småbelopp. En åtgärd med dylik innebörd och verkan har utredningen funnit vara ett beslut att ersätta föreskriften, att skadan icke får vara av ringa beskaffenhet, med en bestämelse därom, att *en var som framställer anspråk på ersättning ur älgskadefond har att stå viss självrisk*. Ett sådant beslut kan icke anses innebära något från principiell synpunkt nytt. Vår lagstiftning rörande skadegörelse av vilt bygger otvivelaktigt på principen, att en markinnehavare får underkasta sig måttliga skador av villebråd. Bestämmelsen berör emellertid grunderna för ersättning ur älgskadefond och bör alltså inflyta i älgavgiftkungörelsen.

I denna bör helst även självriskbeloppet angivas. Med hänsyn till att ändamålet med självriskan främst är att införa en enhetlig, lätt tillämpbar regel, som anger när en skada skall anses ringa, bör självriskbeloppet vara lika för samtliga ersättningssökande. Detta innebär ingen obillighet, tvärtom kan rättvisekravet anses väl tillgodosett därigenom, att samtliga ersättningssökande ha att, oberoende av storleken av liden skada, stå självrisk. Beloppet av denna finner jaktutredningen i betraktande av nuvarande penningvärde inte gärna kunde sättas lägre än 100 kronor, en summa till vilken redan nu på åtskilliga håll en skada ansetts böra uppgå för att ej bli ansedd såsom ringa. Det synes dock utredningen vara ändamålsenligt att man redan från början garderar sig mot ytterligare penningvärdeförändring och således i kungörelsen direkt utsäger, att beloppet 100 kronor skall gälla såframt Kungl. Maj:t ej annat bestämmer. Därigenom öppnar man även en möjlighet att beakta till äventyrs förekommande speciella förhållanden.

¹ Se härom sid. 39.

Värderingsförfarandet

Beträffande de krav på effektivisering av *värderingsförfarandet*, som framkommit såväl i till jaktutredningen överlämnade ärenden som vid de av utredningen i vissa län verkställda undersökningarna, får utredningen hänvisa till redogörelserna i 4 och 5 kap.¹

Vad angår gode männens kompetens har jaktutredningen även annorledes än genom vad därom förekommer i nämnda redogörelser blivit övertygad om behovet av en uttrycklig bestämmelse i ämnet. Utredningen föreslår därför, att i 7 § älgavgiftkungörelsen göres det samtliga gode män — alltså även dem, vilka inneha där omförmälda befattningar eller allmänna uppdrag — avseende tillägget, *att de skola vara med skördeuppskattning eller eljest med jordbruk eller trädgårdsskötsel förtrogna*.

Det är emellertid inte nog med att gode männen äga kunskap i nyss omförmälda avseenden, de måste även äga kännedom om sina övriga åligganden som värderingsmän. Såsom anmärkningsvärd nödgas jaktutredningen betrakta den omständigheten att i varje fall i de av utredningen särskilt undersökta länen den genom särskild kungörelse, SFS 1953 nr 618, tillagda föreskriften i andra stycket av 7 § älgavgiftkungörelsen tydligen fallit i glömska. Där stadgas att inom län där älgskadenämnd finnes skall värderingsinstrumentet upprättas i två exemplar, av vilka det ena skall överlämnas till sökanden och det andra genom gode männens försorg tillställas älgskadenämnden. Denna föreskrift har till ändamål att möjliggöra kontroll på ort och ställe. Det är där som de allvarligaste felkällorna äro att finna, inte i misstag rörande normalskörd per hektar eller å-priser för olika slag av grödor eller annat sådant. Dylika misstag har länsstyrelsen lika stor möjlighet som älgskadenämnden att rätta till. Att, såsom tycks ske här och var, sedan samtliga ansökningshandlingar inkommit till länsstyrelsen »hela paketet» remitteras till älgskadenämnden, har likaledes ett mycket begränsat värde ur kontrollsynpunkt. Det är då nästan undantagslöst för sent att göra en kontroll på platsen. Åtgärden rimmar dessutom dåligt med det i prop. nr 189:1951 av departementschefen uttalade avståndstagandet från en dylik procedur.

Värderingen av älgskador är över huvud ett besvärligt problem. Jaktutredningen tänker därvid inte främst på att det ibland kan vara svårt att avgöra, om en skada verkligen orsakats av älg. Men utredningen åsyftar det förhållandet, att resultatet av älgarnas åverkan å gröda inte alltid låter sig omedelbart bestämma. På eftersommaren och förhösten möter som

¹ Se 4 kap. under V., sid. 42 samt 5 kap. under III., sid. 67.

regel härutinnan ingen svårighet. Annorlunda är det på våren och innan plantorna bildat ax. Betning på brodden torde i allmänhet inte orsaka skördeförlust, kanske en viss försening. Trampskador i tjällossningen kunna ibland omedelbart konstateras vara ödeläggande, men lika ofta kan den bestående skadan inte taxeras förrän grödan gått i ax och skadans värde långt senare. Detta och åtskilligt annat behöva gode männen känna till.

Jaktutredningen vill därför livligt förorda att *länsstyrelserna rekommenderas* att i enlighet med det från Kronobergs län emanerande förslaget samla gode männen till instruktionsdagar, helst under medverkan jämväl av älgskadenämnden, hushållningssällskapet, jaktvårdstjänsteman och någon av de för uppskattning av skördeskador utsedda värderingsmännen. Kostnaden bör självfallet bestridas ur länsälgskadefonden. Lämpligen kan man dela upp gode männen på ett par år, men därutöver torde sammandragning av dem kunna ske med relativt långa intervall. Vinst får man i varje fall genom att erhålla såväl för de skadelidande som för det allmänna mera rättvisande värderingar.

Den nyss påpekade svårigheten att avgöra, om en åverkan på odlad jord medför bestående skada, har vidare föranlett jaktutredningen att överväga ändamålsenligheten av regeln, att värderingsinstrumentet skall ingivas till vederbörande lands- eller stadsfiskal inom fjorton dagar från det skadan skedde. Utredningen har därvid funnit att, såsom ock framhållits i ett par av de särskilt undersökta länen, nämnda regel lämpligen bör ändras därhän, att ingivandet skall ske inom fjorton dagar efter värderingen. Ett i annat sammanhang framfört förslag, att de fjorton dagarna skola räknas från det värderingsinstrumentet kom sökanden tillhanda, kan utredningen således inte förorda. Det synes nämligen inte uteslutet att en sålunda bestämd tidsfrist kan komma att menligt inverka på möjligheten att snabbt få utförd en till äventyrs såsom önskvärd befunnen efterkontroll. Utredningen måste därutöver ifrågasätta värdet ur kontrollsynpunkt av omvägen över lands- eller stadsfiskalen. Utredningen har svårt att tänka sig, att någon av nämnda befattningshavare eller dem underställd polispersonal skall hinna med annan granskning av ansökningshandlingarna än en rent formell sådan. Iakttaga gode männen bestämmelsen om att ett exemplar av värderingsinstrumentet skall tillställas älgskadenämnden och insänder sökanden ansökningshandlingarna inom nyss angiven tid efter värderingen direkt till länsstyrelsen torde möjligheten att föranstalta om efterkontroll av värderingen genom ledamot av nämnden eller befattningshavare vid länsjaktvårdsorganisationen vara så långt det sig göra låter bibehållen.

Ytterligare ett par *rekommendationer till länsstyrelserna* finner jaktutredningen angelägna.

Sålunda böra älgskadenämnderna beredas möjlighet att öva saklig kontroll beträffande skadeuppskattningen. Av naturliga skäl kan det inte bli fråga om annat än en stickprovskontroll. Redan vetskapen om att en sådan är att räkna med torde emellertid verka befordrande för strävandena att få till stånd en rättvisande värdering.

Att tillfälle även bör beredas älgskadenämnderna i angränsande län eller åtminstone deras ordförande att sammanträffa för överläggningar finner utredningen vidare givet. Såsom utredningen påpekat under närmast föregående punkt utgöra länsgränserna i allmänhet inte några naturliga gränser och älgproblemen äro ofta likartade på ömse sidor av gränsen. I varje fall bör ett utbyte av erfarenheter bli till gagn för verksamheten. Även här böra kostnaderna bestridas ur vederbörande länsfonder.

Vad jaktutredningen vill vinna med nu föreslagna eller rekommenderade åtgärder är alltså, bland annat, att gode männen skola tillföras ökade insikter, att kontroll på platsen för skadan skall underlättas, samt att granskningsproceduren fördröjande moment skola utmönstras. Blir allt detta verkligt, kan utredningen inte finna annat än att det också skall bli möjligt att avkorta den alltför långa tid, som för närvarande på sina håll förflyter mellan skadetillfället och ersättnings utbetalande. Det bör även låta sig göra att i ömmande fall utanordna en del av värderingssumman i förskott.

VII

Värderingskostnaden

Enligt 7 § älgavgiftkungörelsen äga gode männen att av sökanden erhålla ersättning enligt samma grunder, som gälla för gode män vid lantmäteriförrättningar. Föreskriften tillkom år 1955 i samband med att den tidigare gällande ordningen med av sökanden enligt eget skön tillkallade syne- och värderingsmän ersattes med bestämmelsen att länsstyrelsen har att utse gode män för värdering. Varken vid detta eller annat tillfälle har lämnats auktoritativt besked rörande vem som skall slutligen stå för nämnda ersättning. I praxis har så gott som genomgående ansetts, att kostnaden bör stanna å sökanden.¹

Förslag att befria de ersättningssökande från nämnda utgift har, såsom framgår av 3 kap., framställts i flera av de till jaktutredningen överlämnade ärendena. Skälen för och emot en sådan åtgärd ha belysts i yttrandet med anledning av motionen I: 376 vid 1959 års riksdag, återgivna i tredje lagutskottets utlåtande nr 9.

¹ Om länsstyrelsernas praxis, se 4 kap. under IV., sid. 41.

Nuvarande praxis har otvivelaktigt sin grund i intresset att förebygga, att älgskadefonderna skulle komma att belastas med kostnader för skadevärdering i sådana fall, då skadan är så ringa att ersättning inte bör utgå eller det brister i fråga om annan för ersättnings undfående stadgad försättning. Detta skäl finner jaktutredningen för sin del vara tungt vägande. Å andra sidan måste utredningen ifrågasätta det ur både principiell och billighetssynpunkt riktiga i att en person, vilken av länsstyrelsen befinnes ha tillfogats skada av den art och omfattning, att han jämlikt allmän författning är berättigad till ersättning, skall vara nödgad att betala kostnaden för en procedur, som samma författning föreskriver för skadans bedömande och värdering. En ytterligare synpunkt, som synes tala för en i princip kostnadsfri värdering, nämligen att härigenom gode männens ställning vid värderingen skulle stärkas, har länsstyrelsen i Uppsala län framfört i yttrande till tredje lagutskottet samt utskottet särskilt understrukit i sitt nyss omförmälda utlåtande nr 9: 1959.

Jaktutredningen har således funnit beaktansvärda skäl tala för att värderingskostnaden skall ingå bland de ändamål, för vilka medel ur älgskadefond må disponeras. Men utredningen har tillika funnit nödvändigt att söka förebygga att en regel av dylik innebörd får sådana konsekvenser för älgskadefondernas likviditet, att den i realiteten blir till skada för majoriteten av de skadelidande. Hittillsvarande praxis beträffande värderingskostnaden har, såsom nyss påpekats, syftat härtill.

Jaktutredningen finner det ligga i sakens natur, att värderingskostnaden må kunna ersättas endast i de fall då skadeersättning befinnes kunna utbetalas, en princip som torde tillämpas på de flesta andra områden. Enbart härigenom vinner man dock ej det åsyftade skyddet. Gällande bestämmelse, att ersättning ej må utgå om skadan är av allenast ringa beskaffenhet är, såsom här redan framhållits, alltför tänjbar och den kan vidare sägas rent av inbjuda till subjektivt bedömande. Genomföres emellertid utredningens förslag om de ersättnings sökandes självrisk, synes man så långt det över huvud torde vara möjligt ha garderat sig mot i oträngt mål påkallade värderingar samt småskador avseende ersättningsansökningar. Enligt utredningens mening är det nämligen likaledes angeläget att söka skydda dem, vilka bli utsatta för icke ersättningsbar älgskada, från att göra ansökningar enligt principen »går det, så går det», vars enda påföljd blir att de få betala en kanske självriskbeloppet sig närmande värderingskostnad. Jaktutredningen håller det nämligen för sannolikt att numera flertalet brukare äro i stånd att själva bedöma, om en skada över- eller understiger exempelvis det av utredningen föreslagna självriskbeloppet av 100 kronor. Ett muntligt konsulterande av någon av gode männen kan därvid ge ytterligare besked.

Endast under förutsättning att de sålunda angivna båda villkoren kom-

ma att gälla, anser jaktutredningen sig kunna föreslå, att den som länsstyrelsen finner berättigad till älgskadeersättning även skall bli ersatt för det belopp han visar sig ha utgivit till gode männen för deras uppskattning och värdering av skadan. Utredningen finner nämligen att den nuvarande ordningen bör såtillvida bibehållas, att sökanden skall mot kvitto betala gode männen dem tillkommande ersättning för värderingen för att sedermera, om han befinner sig till skadeersättning berättigad, återfå beloppet från länsstyrelsen.

Grunden till att jaktutredningen icke anser sig kunna förorda ett motsatt system, innebärande att godemännens ersättningsräkningar skola genast betalas av länsstyrelsen, är tvåfaldig. Utredningen befarar att ett dylikt system skall vad sökanden angår komma att motverka syftet med de villkor som utredningen funnit oeftergivliga, därest en i princip kostnadsfri värdering medgives. Vidare är utredningen övertygad därom, att systemet ofelbart kommer att leda till att i de fall, då länsstyrelsen finner att skadeersättning ej kan utgå, ett särskilt förfarande blir nödvändigt för att av sökanden återfå vad som från älgskadefonden utbetalats till godemännen. Onödigt arbete samt därutöver obehag och ovilja bleve en säker följd härav.

VIII

Utvidgat användningsområde för älgskademedlen

I två framställningar av Svenska jägareförbundet har frågan om ändring beträffande användningen av jaktvårdsfonden och älgskaderegleringsfonden bragts under Kungl. Maj:ts prövning.

Den ena framställningen, som den 9 oktober 1959 överlämnats till jaktutredningen, utmynnar i en hemställan att Kungl. Maj:t ville, med ändring av gällande praxis, låta ersättning för skada å motorfordon, som uppkommit vid sammanstötning med älg, utgå icke såsom nu av jaktvårdsfonden utan ur älgskadefonden i det län, där sammanstötningen ägt rum, under förutsättning att fondens medel förslå därtill, och eljest antingen, efter ändring av 3 § älgavgiftkungörelsen, ur regleringsfonden eller ur jaktvårdsfonden. I ärendet hade utlåtanden avgivits av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och av domänstyrelsen.

I den andra framställningen, överlämnad till jaktutredningen den 16 februari 1962, hemställes om sådan ändring av älgavgiftkungörelsen, att Kungl. Maj:t skall äga bestämma om bidrag ur regleringsfonden jämväl för åtgärder till förebyggande av älgskada och för jaktvårdsändamål inom län, vars älgskadefond redovisar underskott. Utlåtande i ärendet hade avgivits av do-

mänstyrelsen, som tillika överlämnat ett av jaktutredningen den 2 januari 1962 dagtecknat yttrande.

Frågan om ersättning för skador å motorfordon vid kollision med älg upptogs av jaktutredningen till övervägande i 1950 års betänkande. Utredningen anförde därom.

Av älg förorsakas i viss utsträckning även *andra egendomsskador* än skador å skog och odlingar. I det övervägande antalet fall synes det härvidlag röra sig om skador, som vid sammanstötningar å landsväg mellan älg och motorfordon — företrädesvis under mörker — uppstå å fordonet. Ett flertal framställningar om ersättning för vid dylika kollisioner vållade skador å bilar och motorcyklar ha årligen underställts Kungl. Maj:ts prövning. Vid genomgång av dessa framställningar har utredningen funnit, att starka billighetsskäl tala för att bidrag till skadornas avhjälpande åtminstone i viss utsträckning beviljas de skadelidande. Då det härvidlag måste bli fråga om en skälighetsprövning, som icke lämpligen kan regleras genom författningsbestämmelser i ämnet, förordar utredningen, att dylika ansökningar från fall till fall skola upptagas och prövas av Kungl. Maj:t. Bidrag synes icke böra beviljas om skadegörelsen varit av allenast ringa beskaffenhet eller kunnat undvikas genom åtgärd, som rimligen kunnat påfordras från den skadelidandes sida. Då dessa bidrag motiveras av billighetsskäl, böra de icke utgå till försäkringsgivare.

För utbetalande av dessa bidrag torde älgavgiftmedel icke lämpligen böra anlitas. Däremot synes hinder icke böra möta att jaktvårdsfondens medel tagas i anspråk för ändamålet. På grund av bestämmelserna i 18 § 2 mom. jaktlagen och 25 § jaktstadgan samt föreskrifterna i kungörelsen den 3 juni 1938 (nr 281) angående omhändertagande för kronans räkning av vissa dödade eller fångade djur m. m. tillföres jaktvårdsfonden för övrigt vissa inkomster i samband med att älg dödas eller skadas vid här åsyftade tillfällen.

Jaktutredningen har kunnat konstatera, att det är ingalunda obetydliga belopp som genom att Kungl. Maj:t följt rekommendationen i 1950 års betänkande kommit att belasta jaktvårdsfonden. Under de senaste fem jaktåren har sålunda i skadebidrag (som regel högst två tredjedelar av skadan) utbetalats:

Jaktår	Antal bifallna ansökningar	Belopp kronor
1958/59	172	100 310
1959/60	169	99 030
1960/61	157	88 790
1961/62	154	90 810
1962/63	152	92 325

Antalet utan bifall lämnade ansökningar utgjorde under jaktåren 1961/62 och 1962/63 respektive 119 och 86.

Under första hälften av innevarande jaktår har, såvitt jaktutredningen tillhandakomna beslutsavskrifter utvisa, Kungl. Maj:t beviljat skadebidrag i 54 fall med sammanlagt 27 665 kronor, medan 61 ansökningar lämnats utan bifall.

Skadefallens fördelning på de olika länen synes i förevarande sammanhang kunna lämnas åsido. Genom länsstyrelserna regelmässigt tillställda av-

skrifter av såväl bifalls- som avslagsbesluten för vederbörande sökandes underrättande har nämligen en var länsstyrelse möjlighet att bedöma hur medelstillgången i länets älgskadefond påverkas, därest skadebidragen komma att utgå av älgavgiftmedel.

I själva sakfrågan är jaktutredningen inte lika bestämt övertygad som tidigare om det i och för sig befogade i att bidrag till täckande av skador till följd av sammanstötning med älg å sådan bilägares fordon, vilken anser sig kunna undvara fullständigt försäkringsskydd, skall utgå av medel, erhållna genom jägarna pålagda avgifter. Emellertid har en dylik ordning nu tillämpats under åtskilliga år. Med hänsyn härtill och då skadebidragen från älgjägarnas synpunkt inte torde kunna fränkännas betydelse såsom medverkande till att skapa en viss good will, finner utredningen sig sakna anledning att föreslå någon på principiell grund vilande ändring i gällande praxis. Utredningen förutsätter därvid att nuvarande restriktiva bedömning av bidragsansökningarna, innebärande att bland annat ouppmärksam, oaktad eller vårdslös körning utgör diskvalificeringsgrund, alltjämt kommer att tillämpas.

Om jaktutredningen alltså finner sig böra föreslå, att den ifrågavarande bidragsgivningen skall fortsätta, måste utredningen ifrågasätta bärigheten hos det skäl, som i 1950 års betänkande direkt anfördes till förmån för att man för dessa bidrag skall anlita jaktvårdsfonden. Såsom framgår av följande sammanställning kräva trafikmedlen årligen tyvärr ett betydande antal offer bland högviltet.

Antalet under år 1962 av polismyndighet konstaterade kollisionsfall, vid vilka djuren dödats

	Älg	Rådjur	Kronvilt	Dovvilt	Summa
Landsväg	497	819	2	15	1 333
Järnväg	175	37	1	4	217
Summa	672	856	3	19	1 550

Vid bedömande av det sålunda till jaktutredningens förfogande ställda materialet bör observeras att detsamma endast upptar olycksfall, då det påkörda djuret ostridigt omkommit eller måst dödas, och av dessa endast de som kommit till polisens kännedom. När det gäller landsvägstrafiken och de genom denna dödade *älgarna* kan man nog räkna med att det i sammanställningen redovisade antalet någorlunda motsvarar det verkliga; det är ju inte så lätt att gömma en älg i bilens baklucka som exempelvis ett rådjur. Men till antalet ostridigt dödade djur får man lägga dem, som mer eller mindre skadade lyckats slinka in i skogen utan att, om där över huvud gjorts några efterspaningar, ha blivit funna.

Vad som av nämnda trafikdödade djur befinnes gå att använda skall då

jakttid icke råder försäljas och nettobehållningen tillföras jaktvårdsfonden. Man kan bortse ifrån, att i många fall denna behållning blir ingen eller ringa. Det synes jaktutredningen ändock svårt att finna samband mellan dessa jaktvårdsfondens intäkter och de ifrågavarande skadebidragen. Intäkterna härröra ju från även andra djurarters förolyckande till följd av skilda orsaker, bland dessa kollision med ett helt annat trafikmedel. I varje fall kan utredningen inte inse att sambandet är sådant, att det motiverar att bidragen skola tagas ur en fond, som tillkommit för att befrämja helt andra ändamål än skadeersättning ex gratia. Utredningen kan alltså helt ansluta sig till Svenska jägareförbundets av remissinstanserna utan erinran lämnade förslag, att skadeersättningsbidragen skola utgå ur älgskadefonden i det län, där sammanstötningen inträffat, eller, därest sådan fond visar brist, ur älgskaderegleringsfonden. Liksom hittills bör dock försäkringsgivare ej erhålla sådant bidrag.

Vidkommande den andra framställningen har jaktutredningen redan i sitt omförmälda yttrande till domänstyrelsen uttalat, att utredningen funnit starka skäl tala för att Kungl. Maj:t erhåller ökad befogenhet att bestämma över de ändamål, för vilkas tillgodoseende medel ur regleringsfonden må tagas i anspråk. Det kan enligt utredningens mening inte anses följdriktigt att eljest befogade åtgärder, vilka avse antingen att skapa bättre underlag för bedömning av den rätta älgavskjutningen inom ett län eller att bidraga till en humanisering av älgjakten, icke skola kunna genomföras av brist på medel i fråga om län, där man ännu icke lyckats uppnå balans mellan älg-tillgången och älgskadorna. Och vad särskilt beträffar de humanitära intressena vill utredningen erinra därom, att sedan den 1 juli 1961 avlagt godkänt prov för älgskyttemärke är ett obligatoriskt krav på den som söker tillstånd att inneha älgvapen eller vill tillfälligt låna dylikt vapen. Vid detta förhållande måste någorlunda bekväm tillgång till älgskyttebanor anses vara nödvändig.

Domänstyrelsen anslöt sig för sin del till och underströk betydelsen av den föreslagna ändringen.

Jaktutredningen vill utöver de nyss ur nämnda yttrande återgivna synpunkterna tillägga, att älgskyttebanorna visat sig vara attraktiva inte endast för nytillkommande älgvapenlicenssökande eller låntagare av vapen utan även för dem, vilka redan inneha älgvapenlicens. Till följd härav och genom att i villkoren för älgskyttemärket även ingår fordran på kunskap i gällande jaktförfattningar och om älgjaktens bedrivande över huvud — instruktion i dessa ting får den som anmäler sig för avläggande av märkesprov — betyder tillkomsten av älgskyttebanor ett stort steg på vägen mot en human och från olyckor fri älgjakt. Att befordra en dylik utveckling måste givetvis vara lika angeläget i län, där älgskadefonden visar brist, som i övrigt. Utredningen vill slutligen hänvisa till den i 4 kap. under VII lämnade redogörelsen för

olika försök med och resultat av särskilda åtgärder till förebyggande av älgskada.¹ Enligt utredningens mening kan det icke anses ändamålsenligt att de län, där älgskadefrekvensen är störst, skola vara avstängda från möjligheten att åtminstone i någon utsträckning kunna söka förebygga skadegörelse. Utredningen biträder alltså även i förevarande avseenden jägareförbundets förslag.

Under punkt X i detta kapitel framlägger jaktutredningen ytterligare synpunkter och förslag rörande ändrade regler för dispositionen av älgskaderegleringsfonden. Därvid avser utredningen att bereda utrymme för ett tillgodeående av även de nu behandlade önskemålen.

IX

Älgavgifterna; Älgskadefonderna

För den sedan år 1951 gällande ordningen på ifrågavarande område och motiven för densamma innehåller 1 kap. utförlig redogörelse. Här ges därför endast ett koncentrat av vad som i förevarande sammanhang torde vara av omedelbart intresse.

Enligt älgavgiftkungörelsen erlägges för älg som fälles inom riket en av Kungl. Maj:t bestämd avgift. Dennas minimum, respektive maximum utgör med anledning av riksdagens beslut 15 och 100 kronor. Avgift utgår dock icke för älg, som jämlikt 16 § jaktstadgan tillfaller kronan.²

Avgiftsskyldigheten fullgöres normalt sålunda, att älgavgiften erlägges till länsstyrelsen senast å sjätte dagen efter utgången av den jakttid — allmän jakttid eller särskild jakttid (licenstid) — varunder älgen fällts. Med avgiften skall följa uppgift om det antal älgar (tjurar, kor och årskalvar) som jakträttsinnehavaren fällt inom länet. Innehas jakträtten av flera — exempelvis av samägare eller av personer, vilka gemensamt arrendera den ifrågavarande jakträtten — är en var av dem ansvarig för att omnämnda skyldigheter fullgöras.

Inom varje län bildas av avgifterna för de inom länet fällda älgarna en älgskadefond. Viss av Kungl. Maj:t bestämd del av de årligen till fonden inflytande älgavgifterna, högst 10 procent, skall emellertid före årets utgång redovisas till en för samtliga län gemensam regleringsfond.

Ur länsfond skall enligt länsstyrelsens bestämmande ersättning utgå för skada, som älg förorsakat inom länet. På förekommen anledning bör det understrykas att, när i älgavgiftkungörelsen här talas om »skada som av

¹ Se sid. 44 ff.

² Om dessa fall, se 1 kap. sid. 29.

älg förorsakats inom länet», allenast sådan skadegörelse åsyftas, som enligt bestämmelserna i kungörelsen — 6 § — berättigar till ersättning ur älgskadefond.

I den mån fondens medel därtill förslå, skall av densamma vidare utgå bidrag dels enligt länsstyrelsens prövning och beslut för åtgärder till förebyggande av älgskada, dels enligt Kungl. Maj:ts bestämmande för jaktvårdsändamål, i första hand älgstammens vård och skydd.

Kungl. Maj:t bestämmer vidare, efter ansökning av vederbörande länsstyrelse, att medel från regleringsfonden får överföras till älgskadefond vars tillgångar icke förslå till ersättande av älgskador inom länet.

Gången vid fastställandet av älgavgifter för visst jaktår är den att — sedan domänstyrelsen begärt in uppgifter från länsstyrelserna rörande de avgifter som de inom den av riksdagen medgivna ramen anse erforderliga i respektive län — domänstyrelsen avger förslag i ämnet till Kungl. Maj:t. Senaste gången detta skedde var år 1961 och Kungl. Maj:ts beslut i saken, vilket meddelades den 26 maj nämnda år (SFS nr 304: 1961), avsåg de tre jaktåren 1961/62, 1962/63 och 1963/64. De därvid för de olika länen fastställda avgifterna framgå av *bilaga 10*. Det kan nämnas att en lägre avgift för årskalv tillämpats från och med jaktåret 1952/53.

När det så gäller frågan om älgavgifternas framtida storlek har man, såsom torde framgå av det föregående, att främst beakta två synpunkter. En anpassning av avgifterna till nuvarande penningvärde synes sålunda få övervägas. Härvidlag kommer avgiftsminimum i första hand i betraktande. Vidare måste i de län, där balans mellan inflytande avgifter och godkända skadeersättningsanspråk f. n. icke kunnat åstadkommas utan bidrag från regleringsfonden, möjlighet föreligga att så bestämma avgifterna, att anspråk på dylika bidrag inte bli en för vidkommande län utmärkande permanent företeelse. Här blir det alltså fråga om avgifternas maximibelopp.

I nu nämnda avseenden finner jaktutredningen skäl erinra om att utredningen grundade sina i 1950 års betänkande framlagda, av statsmakterna i allt väsentligt godtagna förslag i älgskadefrågorna på två i Kungl. Maj:ts proposition nr 189 till 1951 års riksdag återgivna huvudprinciper.¹

Den ena principen var den att sådana mindre jordbrukare, som ej genom jakt kunna få kompensation för älgskador, i stället böra erhålla full ersättning i penningar. Denna grundsats fann utredningen föranleda att älgavgifterna böra fastställas så, att inflytande medel kunna beräknas täcka uppkommande skador.

Den andra huvudprincipen var att varje län borde självt bära sina älgskador. Som skäl härför åberopade utredningen att länsstyrelserna ha vidsträckta befogenheter att reglera avjagningen såväl genom att medgiva licensjakt på särskild jakttid som genom att vid behov utsträcka den av

¹ Ett utförligt referat av 1950 års betänkande i denna del återfinnes i 1 kap., sid. 21 ff.

Kungl. Maj:t fastställda allmänna jakttiden. Utredningen anförde att, om man i ett län med omfattande älgskador underlåter att begagna sig av de möjligheter som sålunda föreligga att nedbringa älgstammen till lämplig storlek, länet icke bör kunna påräkna att få bidrag till skaderegleringen från andra län.

Det anfördes i den nyssnämnda Kungl. propositionen, att under remissbehandlingen inga invändningar hade rests mot de av utredningen anförda grundläggande principerna. Ej heller från departementschefens eller tredje lagutskottets sida föranledde vad utredningen sålunda anfört någon erinran.¹

De sålunda år 1951 godtagna huvudprinciperna finner jaktutredningen allttjämt bärande samt vara i och för sig tillämpliga. Utredningens här förut framlagda förslag ha således gått ut bland annat på att vidga kretsen av de innehavare av mindre jordbruk, vilka skola kunna erhålla ersättning för älgskada, samt att bibehålla möjligheten för jordbrukare med större areal odlad jord att intill en viss gräns få skadeersättning, när därtill föreligga särskilda skäl. När det sedan gäller den andra huvudprincipen, nämligen att varje län bör självt bära sina älgskador och, om så icke sker, inte bör kunna påräkna bidrag till skaderegleringen från andra län, vill utredningen redan här särskilt understryka det senare ledet, till vilket utredningen ämnar återkomma under nästa punkt. I övrigt får jaktutredningen anföras.

I betraktande av det allt uppslukande intresse, varmed älgjakten numera omfattas, anser utredningen visserligen, att ej ens så kraftiga höjningar av älgavgifterna som de, vilka utredningen under punkt III här förut funnit nödvändiga i vissa län, om dessa skola själva bära sina älgskador, komma att verka minskande på avskjutningen i flertalet av berörda län. Ej heller torde den i realiteten antagligen rätt blygsamma höjning av avgifterna, som kan komma att föranledas av den föreslagna liberaliseringen av ersättningsvillkoren, få prohibitiv verkan i fråga om avskjutningen. När det gäller frågan om att hålla uppe avskjutningen är det emellertid inte endast de till ersättning berättigade skadorna å gröda m. m., vartill hänsyn måste tagas. Älgstammens skadegörelse å plant- och ungsbogen medför åtminstone lokalt förluster, som kräva åtgärder. Annan åtgärd än en viss reduktion av stammen är, såsom utretts i 7 kap., icke möjlig. Hur denna reduktion, som alltså kräver ökad avskjutning, skall med nuvarande ordning för älgjaktens bedrivande kunna genomföras utan för stammen menliga följder utgör i själva verket det svåra problemet vid tillämpning av den andra huvudprincipen. Utredningen har varit inne på ämnet under punkt II i 5 kap.² samt återkommer därtill i den senare avdelningen av betänkandet.

¹ Härutinnan hänvisas till omförmälda prop. nr 189: 1951 sid. 71, 75 och 77 samt tredje lagutskottets utlåtande nr 14: 1951 sid. 42.

² Se härom sid. 63.

Om man således pålägger länet, d. v. s. länsstyrelsen i samarbete med älgskadenämnd och länsjaktvårdsförening, ansvaret för att länets älgskadeproblem bli behandlade i enlighet med de nämnda huvudprinciperna, kan jaktutredningen för sin del inte finna annat än att *en var länsstyrelse även bör anförtros att besluta om storleken av de älgavgifter som — inom en av Kungl. Maj:t och riksdagen fastställd ram — böra uttagas i länet.*

Beträffande nämnda ram finner jaktutredningen vad här förut påvisats och utretts leda till att *älgavgift bör utgå med lägst 30 och högst 200 kronor.* Detta är alltså utredningens förslag, med tillägg dock att *Kungl. Maj:t skall äga rätt att, på framställning av länsstyrelse och då synnerliga skäl föreligga, medgiva att högre älgavgift uttages i länet.*

Det är inte enbart fallet Halland, som utgör motiv för förslaget senare del. Såvitt utredningen förstår är det f. n. ogörligt att förutse utvecklingen vare sig i fråga om älgvärdena eller beträffande priserna på de grödor och andra produkter, som kunna skadas av älg. Utredningen finner det emellertid angeläget att man söker förebygga att situationer, liknande den som utmärkt de senaste åren, åter skola uppkomma. Dess huvudsakliga grund är ju en utveckling, som man inte haft anledning räkna med, då beslut om ramen för älgavgifterna tillkom.

I 1943 års proposition¹ framhölls att bidrag ur regleringsfonden inte bör kunna påräknas till länsfond, som regelmässigt visar överskott. Det uttalades att, därest i sådant län älgavgifterna för något år inte förslå till reglering av älgskadorna, bristen alltså får täckas på annat sätt och att det därför synes vara lämpligt, att länsstyrelserna eftersträva viss fondering i älgskadefonderna.

Utöver till nämnda allmänna synpunkter, vilka jaktutredningen finner fortfarande äga giltighet, bör vid länsstyrelsernas fastställande av älgavgifternas belopp hänsyn tagas till det ökade ianspråktagande av älgavgift-medel, som kan bli följd, därest utredningens under föregående punkt framlagda förslag vinna bifall. Vidare måste beaktas den disposition av medel i länsfonderna, varom Kungl. Maj:t sedan lång tid tillbaka förordnar vid Sin årliga prövning av staterna för jaktvårdsorganisationen i länen och därutöver vid särskilda tillfällen. Storleken av dessa medelsanvisningar under de tre senaste jaktåren redovisas i *bilaga 11*. Av denna framgår att ändamålen utgjort dels jaktvården i allmänhet, dels särskilda åtgärder till älgstammens vård och skydd, till övervägande delen anläggning av älgskyttebanor.

Vidare må till förklaring av vad jaktutredningen åsyftar beträffande älgavgifternas anpassning till nuvarande penningvärde anföras. Med sitt uttalande, att härvid avgiftsminimum i första hand kommer i betraktande, vill utredningen markera att enligt dess uppfattning den föreslagna

¹ Jfr sid. 17.

höjningen av minimum från nuvarande 15 till 30 kronor skall iakttas så, att ingen avgift kommer att understiga 30 kronor — jämför här bilaga 10. Avgiftshöjningen i övrigt får bli avhängig av den bedömning man inom respektive län gör i fråga om storleken av de anspråk, som ställas på älgskadefonden. Därvid torde det dock vara ändamålsenligt att tillämpa det nuvarande avståndet mellan de tre slagen avgifter. Utredningens bestämde uppfattning och förslag är i varje fall att vid nämnda bedömning skall gälla, att *skillnaden mellan avgiften för älg, fälld under allmän jakttid, och avgiften för älg, som fälles under särskild jakttid, ej får sättas högre än det belopp som tillämpats alltsedan 1938 eller 15 kronor*. Grunden till detta uttalande och förslag är utredningens åsikt, att dess förslag att länsstyrelserna skola äga att en var för sitt län bestämma älgavgifterna även måste inbegripa den obesträtt Kungl. Maj:t f. n. tillkommande rätten att inom den av riksdagen godkända ramen avgöra, om över huvud en högre avgift skall uttagas för licensälgar. Enligt utredningens mening saknas numera inte fog för att ifrågasätta det berättigade i att uttaga denna högre avgift. Utredningen avstår visserligen från att framlägga förslag i saken, men utredningen vill samtidigt understryka det utomordentligt angelägna i att intet åtgöres, som kan verka bromsande på den dessbättre hittills stadigt stigande tendensen att övergå till licensjakt.

Vad jaktutredningen sålunda sist anfört innefattar jämväl ställningstagande i princip till en den 16 december 1960 till utredningen överlämnad ansökning av Jägarnas riksförbund rörande ordningen för älgavgifternas erläggande. Ansökningen utmynnar i ett förslag, att älgavgiften vid meddelad licens för särskild jakttid skall erläggas i förskott och således göras oberoende av jaktens faktiska resultat. Det i ansökningen uppgivna skälet för en återgång till en för mer än 25 år sedan avskaffad ordning anges vara, att licensjakten i många fall lett till en icke önskvärd rovjakt på älg.

Orsaken härtill skulle vara att söka i en del licenssökandes bristande noggrannhet och svårigheten för länsstyrelserna och övriga jaktvårdande myndigheter att på ett effektivt och tillfredsställande sätt kunna kontrollera riktigheten av de i licensansökningarna lämnade uppgifterna i vad rör älgstammens storlek m. m. Den föreslagna ordningen avser att stävja detta otillbörliga utnyttjande av licensrätten och dess genomförande skulle enligt ansökningen medverka till »att många licenssökande skulle bli betydligt noggrannare med sina licensuppgifter, eftersom de i annat fall påtar sig en viss ekonomisk risk».

Jaktutredningen har i 5 kap. behandlat en del problem vid licensgivningen och även redogjort för en tillämpad ordning för prövning av licensansökningar, vilken utredningen funnit ur olika synpunkter betryggande.¹ Härutöver vill utredningen understryka, att problemställningen i dagens läge närmast kan anses vara motsatt den i den överlämnade ansökningen konstruerade. Vad det gäller är nämligen dels att få licenssökandena att begära licens för ett tillräckligt stort antal älgar, dels att detta antal också

¹ Se härom sid. 60 och 68.

blir nedlagt. Även omständigheter av objektiv art kunna ibland medverka till att det sistnämnda icke sker, och utredningen anser det uteslutet att man skulle begagna förskottsbetalning av licensavgiften som ett tvångsmedel för att få till stånd en tillräckligt stor avskjutning. I likhet med domänstyrelsen, som yttrat sig i ärendet, finner utredningen alltså, att avseende icke kan fästas vid den ifrågavarande ansökningen.

Fastställandet av älgavgifter bör nog i län med mera betydande älgskador ske för varje jaktår men synes i övrigt kunna ske för exempelvis 3-årsperioder. Beslutet härom bör kungöras i god tid, lämpligen före den 1 april, den dag då licensansökan skall vara inlämnad.

X

Älgskaderegleringsfonden

Gällande älgavgiftkungörelse binder användningen av regleringsfonden till *ett* ändamål, nämligen att möjliggöra överföring enligt beslut av Kungl. Maj:t av medel till älgskadefond, vars tillgångar inte förslå till ersättande av älgskador. Enligt vad jaktutredningen försport råder inom de nordliga länen ett utbrett missnöje med denna ordning. Man säger som så, att hos oss saknar älgarnas skadegörelse å gröda m. m. som helhet tagen betydelse. Skadegörelsen å skogen utgör det stora problemet. För den utgår ingen ersättning. Vi kunna därför inte finna det rättvist att våra avsevärda bidrag till regleringsfonden skola gå till ersättning av skador å gröda, vilka med en annan älgpolitik säkerligen skulle kunna avsevärt nedbringas. Utredningen måste för sin del erkänna det berättigade i detta resonemang. De av utredningen i det föregående framlagda förslagen åsyfta ju ock att bland annat befordra tillkomsten av en ordning, då varje län blir självförsörjande i fråga om älgskadorna. Då detta blir fallet minskar uppenbarligen behovet av en regleringsfond för nuvarande ändamål. En viss reservfond torde man dock alltid behöva.

Jaktutredningen är emellertid även medveten om att, så som läget f. n. är, man måste räkna med att åtskillig tid kommer att förflyta, innan den eftersträvade balansen är uppnådd. Än längre tid kommer antagligen att förflyta innan de länsfonder i södra och mellersta Sverige, vilka nu visa brist eller stå på gränsen därtill, bli i stånd att utan tillskott från en regleringsfond bära de utgifter för jaktvårdsändamål m. m., för vilkas tillgodoseende Kungl. Maj:t redan nu anlitar älgavgiftmedel eller, vid bifall till utredningens under punkt VIII i detta kapitel framlagda förslag, kan komma att göra detta. Ett tillgodoseende av dessa ändamål med anlitage av medel ur en regle-

ringsfond torde mötas av förståelse bland alla jaktvårdsintresserade, alltså även i de nordliga landsdelarna. Särskilt gäller detta anläggandet av älg-skyttebanor.

Enligt jaktutredningens uppfattning bör det alltså även fortsättningsvis finnas en hela riket avseende, av älgavgiftmedel uppbyggd fond, som står till Kungl. Maj:ts förfogande för bidragsgivning till jaktvårdsändamål i allmänhet samt i övrigt till ändamål, sammanhängande med älgvården i vidsträckt bemärkelse. Under älgvården inbegriper utredningen — förutom de tills vidare ofrånkomliga bidragen till ersättande av älgskada å gröda m. m. — de olika åtgärder, för vilkas genomförande utredningen under nämnda punkt VIII föreslagit att bidrag av älgavgiftmedel skall kunna utgå. Såsom närmare utvecklats i 7 kap. finner utredningen det vara av både praktiska och framför allt ekonomiska skäl icke möjligt att införa en allmän rätt till ersättning för älgskador å skog genom att för ändamålet anlita älgavgiftmedel. Det har dock förekommit fall, då enskilda skogsägare, som icke haft möjlighet att påverka älgstammens storlek i trakten, utfört skogsodling, som blir förstörd genom älgbetning. Är läget därvid det att ersättning icke kan utgå från vare sig de skogliga anslagen eller försäkringsbolag, men de skogsvårdande myndigheterna finna, att *synnerliga skäl* föreligga för ett bidrag till åtgärd för *botande* av skadegörelsen, exempelvis att initiativet skolat bli av betydelse för bygden eller ha annan allmännyttig följd, bör enligt utredningens mening Kungl. Maj:t ej vara betagen möjligheten att lämna ett dylikt bidrag ur regleringsfonden. Som ett konkret exempel härvidlag vill utredningen omnämna älgskador å skogsodlingar, belägna å svår-föryngrade marker inom landets nordliga delar.

Jaktutredningen föreslår alltså bibehållandet av gällande ordning att av de årligen till länsälgskadefond inflytande älgavgifterna viss av Kungl. Maj:t bestämd del skall före årets utgång redovisas till en för samtliga län gemensam regleringsfond. Fonden bör liksom nu förvaltas av statskontoret. Den skall stå till Kungl. Maj:ts förfogande för här förut angivna ändamål.¹ Avsättningen till regleringsfonden är nu maximerad till tio procent av de länsvis inflytande älgavgifterna och detta maximum torde böra bibehållas. Så som situationen beträffande älgskadefrekvensen f. n. ter sig, synes avsättningen tills vidare få ske med maximalt belopp. När, vilket utredningen utgår ifrån, kraven på tillskott från regleringsfonden för bidrag till skadeersättningar å gröda m. m. efter några år böra ha börjat minska, torde kunna övervägas att sänka procenttalet för inleverering till fonden. I första hand bör sådan åtgärd då vidtagas i fråga om de sex nordligaste länen, varest man torde ha att räkna med ett ökande behov av att kunna förstärka anslagen ur jaktvårdsfonden med älgavgiftmedel.

¹ Ehuru Gotlands län saknar egen älgstam, är det många länsbor som jaga älg på fastlandet. Med nu föreslagen disposition av regleringsfonden bör således Kungl. Maj:t kunna lämna bidrag ur fonden till en älgskyttebana på Gotland.

I anslutning till de i detta kapitel sålunda framlagda förslagen har jaktutredningen utarbetat förslag till därav påkallade ändringar i gällande älgavgiftkungörelse. Sistsagda förslag är intaget såsom *bilaga 12* till denna avdelning av betänkandet. Förslaget synes utredningen inte kräva andra än följande kommentarer.

I likhet med vad som hittills skett torde den, som blir förvunnen till straff för underlåtenhet att lämna uppgift om antalet fällda älgar eller för att ha lämnat oriktig uppgift härom, böra förpliktas att utgiva högsta älgavgift.

Älgavgiftkungörelsen utgör den tredje huvudförfattningen på jaktlagstiftningens område. De båda övriga äro lagen den 3 juni 1938 (nr 274) om rätt till jakt och Kungl. Maj:ts jaktstadga av samma dag (nr 279). Såväl jaktlagen som jaktstadgan (36 § 1 mom. i båda) bestämmer rörande fördelningen av böter m. m., att hälften tillfaller jaktvårdsfonden och återstoden kronan.

I senare avdelningen av detta betänkande behandlas ett av en inom Svenska jägareförbundet tillsatt älgjaktkommitté avgivet betänkande, benämnt »1955 års omarbetade älgbetänkande». I detta har i fråga om älgavgiftkungörelsen föreslagits, bland annat, att böter, som enligt 9 § kungörelsen ådömas för nyss omförmälda förseelser beträffande uppgiftsskyldigheten, skola tillfalla vederbörande länsälgskadefond, i betänkandet kallad älgmedelsfond.

För egen del får jaktutredningen anföra, att det synes utredningen inte gärna kunna komma i fråga att införa en helt ny kategori mottagare av bötesandelar. Å andra sidan har utredningen inte kunnat finna något som hindrar att man — i konsekvens med den ståndpunkt som lagstiftaren intagit beträffande de båda andra, jakträtt och jaktpolitik reglerande huvudurkunderna — låter enahanda regel i fråga om bötesfördelningen, som kommit till uttryck i dem, gälla även för de jämlikt stadgande i den tredje huvudurkunden utdömda böterna.

XI

Hemställen

Under åberopande av vad i det föregående utretts och föreslagits hemställer jaktutredningen att Kungl. Maj:t ville inhämta riksdagens bemyndigande att för älgavgifterna skall gälla en ram av lägst trettio och högst tvåhundra kronor. Bemyndigandet bör även innesluta en rätt för Kungl. Maj:t att, då beträffande visst län synnerliga skäl föreligga, medgiva länsstyrelsen att

för visst jaktår överskrida sålunda gällande ram med av Kungl. Maj:t bestämt belopp samt *att*, vid påtaglig förändring i prisläget, generellt höja ramens maximibelopp.

Vidare hemställes att Kungl. Maj:t ville

dels — i erforderliga delar efter riksdagens hörande — vidtaga ändringar i gällande bestämmelser om älgavgifter m. m. av den innebörd, som bilaga 12 närmare utvisar,

dels i samband därmed giva länsstyrelserna till känna vad utredningen i form av rekommendationer föreslagit i syfte att erhålla möjligast rättvisande skadevärderingar samt bättre kontrollmjlighet beträffande dessa.

Kommentar

till kartbilagorna 1—8

Å de följande kartorna redovisas *dels* vissa ägareförhållanden i ett vart av Östergötlands, Kronobergs, Hallands och Örebro län, *dels* antal och belägenhet av de under åren 1961 (bil. 1—4) och 1959 (bil. 5—8) av länsstyrelserna i sagda län för ersättnings utbekommande godkända älgskadefallen.

I det förstnämnda avseendet utmärker

mark tillhörig kronan, kyrkan, landsting, kommuner eller allmänningar,

mark tillhörig bolag eller föreningar,

mark tillhörig större gods.

Länens gränser äro kopierade efter de särskilt utgivna kartorna över den nuvarande kommunindelningen. Ett inläggande jämväl av kommungränserna har emellertid befunnits menligt inverka på tydligheten av de fakta, om vilka kartorna äro avsedda att ge upplysning. Verkställd markering av strandlinjerna för vissa större sjöar och vattendrag i Östergötlands, Kronobergs och Örebro län torde i viss mån underlätta orienteringen. Vad beträffar Motala ström, vilket vattendrag såsom framgår av 5 kap. kan anses utgöra gräns mellan områden med olika älgskadefrekvens, genomflyter strömmen sjöarna Boren, Norrbysjön, Roxen och Glan. Å kartorna har strömmens lopp angivits såsom följande sydstranden av Glan samt norra strandlinjen av de övriga sjöarna.

Verzeichnis

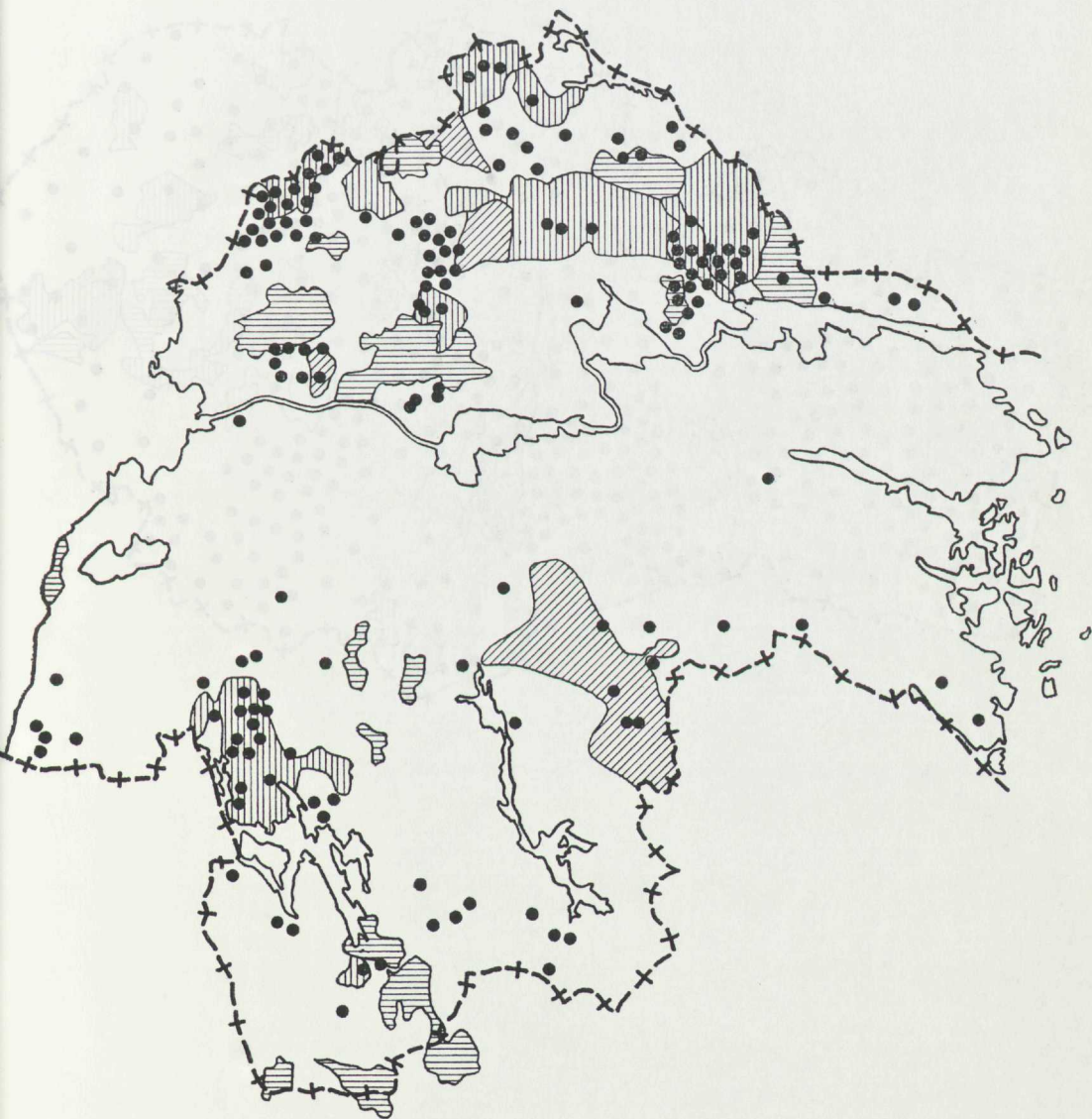
Verzeichnis

Aus dem Jahre 1881 sind folgende Werke erschienen: 1. Die Geschichte der Stadt...

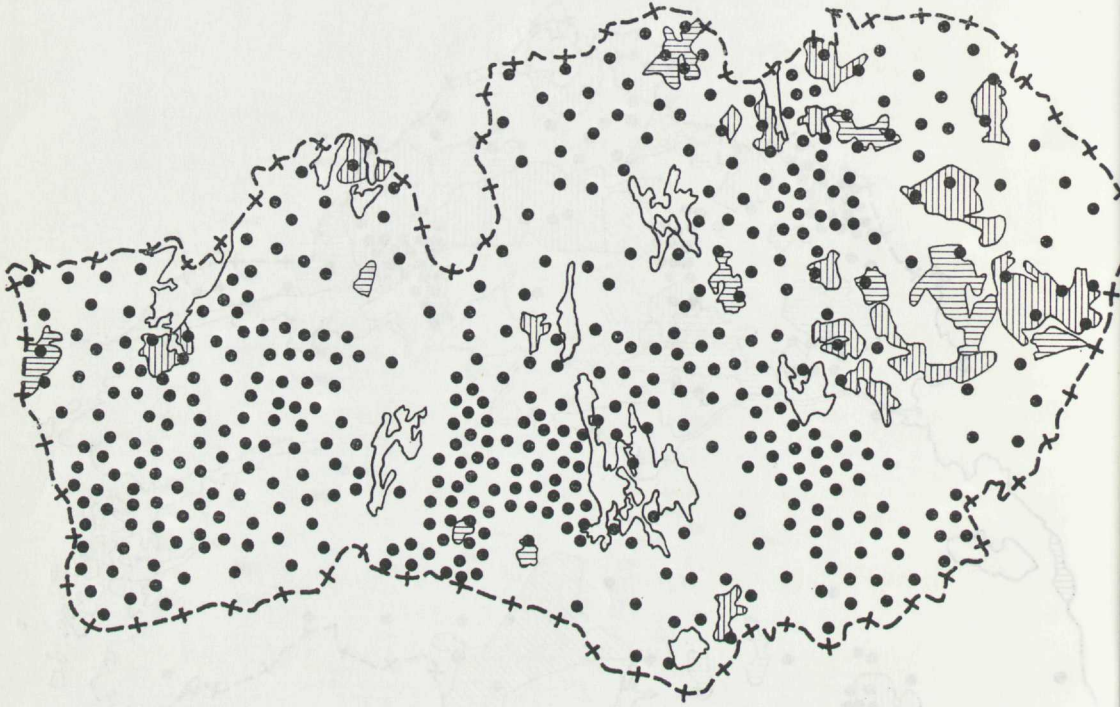
Das Buch enthält folgende Kapitel: 1. Die Stadt...

Die Geschichte der Stadt ist in drei Bänden erschienen...

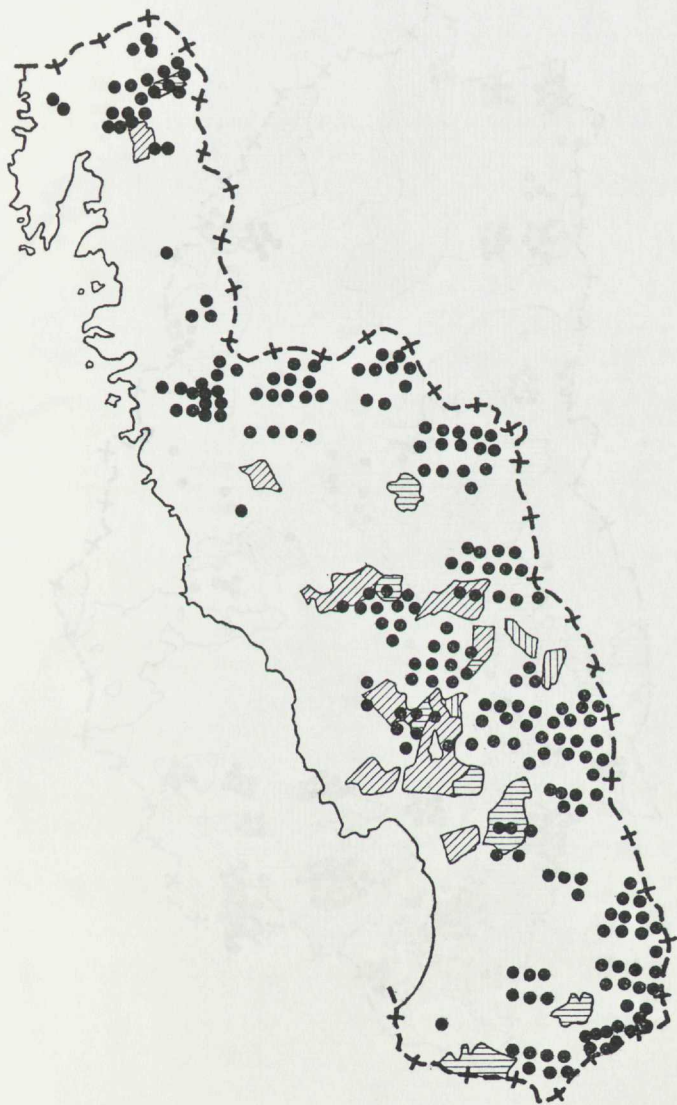
Älgskadefall
i
ÖSTERGÖTLANDS LÄN
år 1961

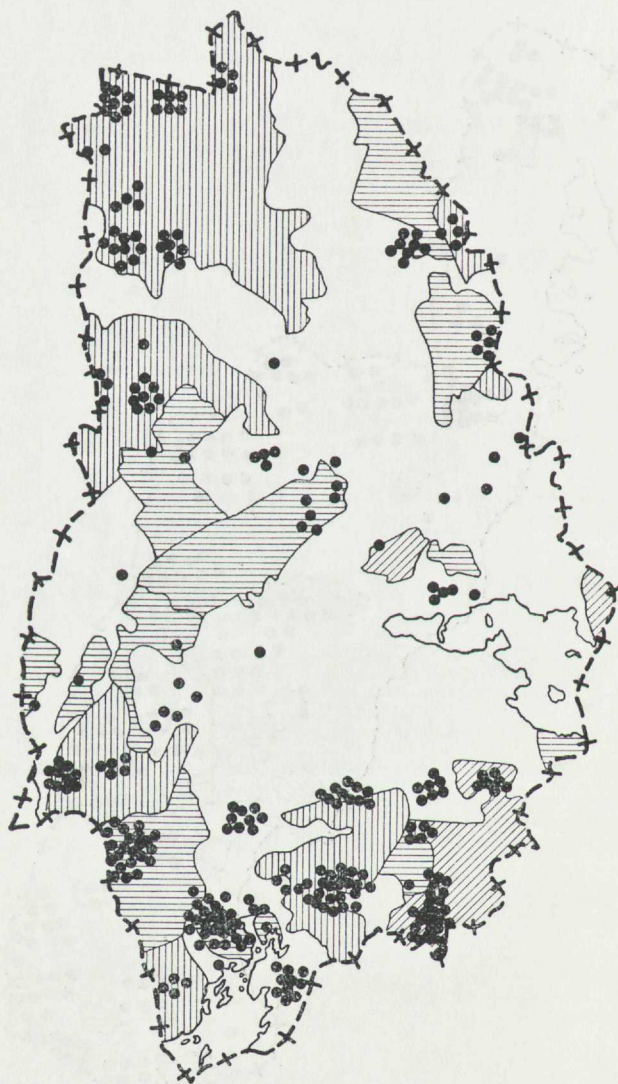
Älgskadefall
i
KRONOBERGS LÄN
år 1961

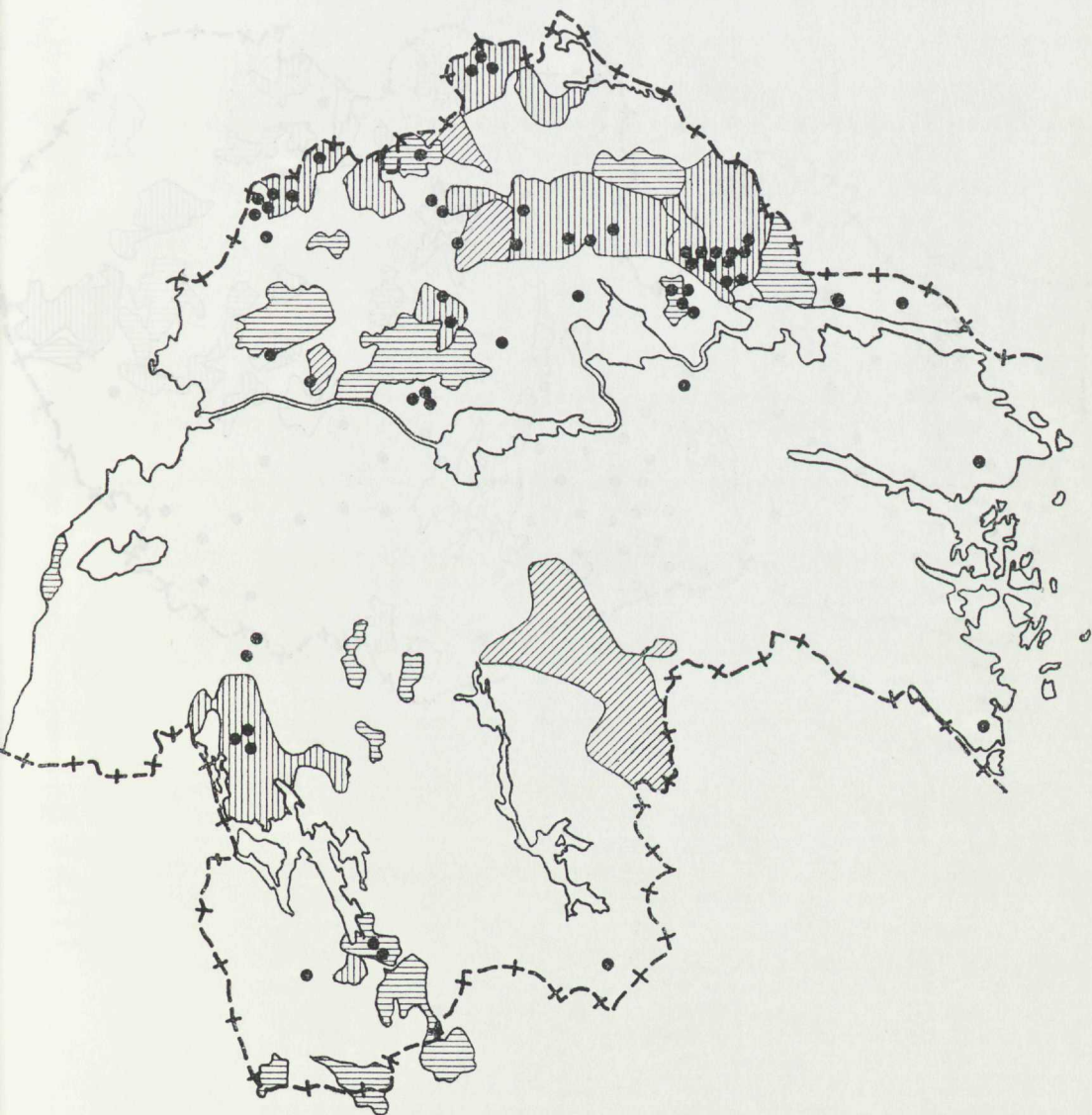
Älgskadefall
i
HALLANDS LÄN
år 1961

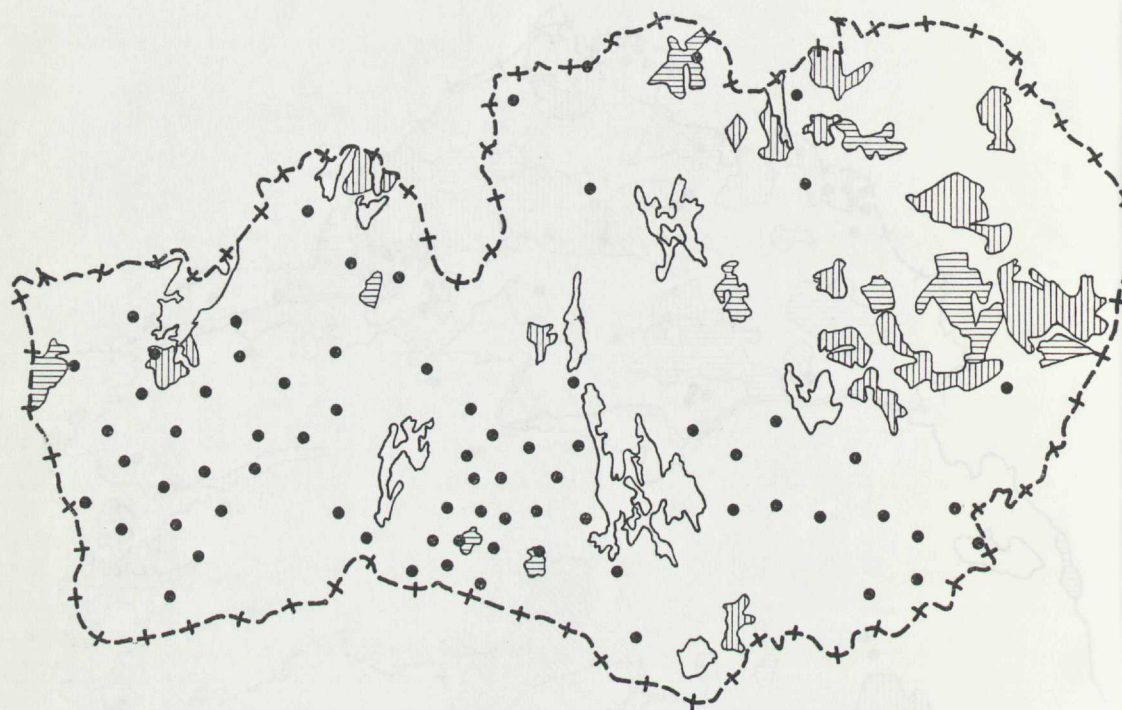
Älgskadefall
i
ÖREBRO LÄN
år 1961

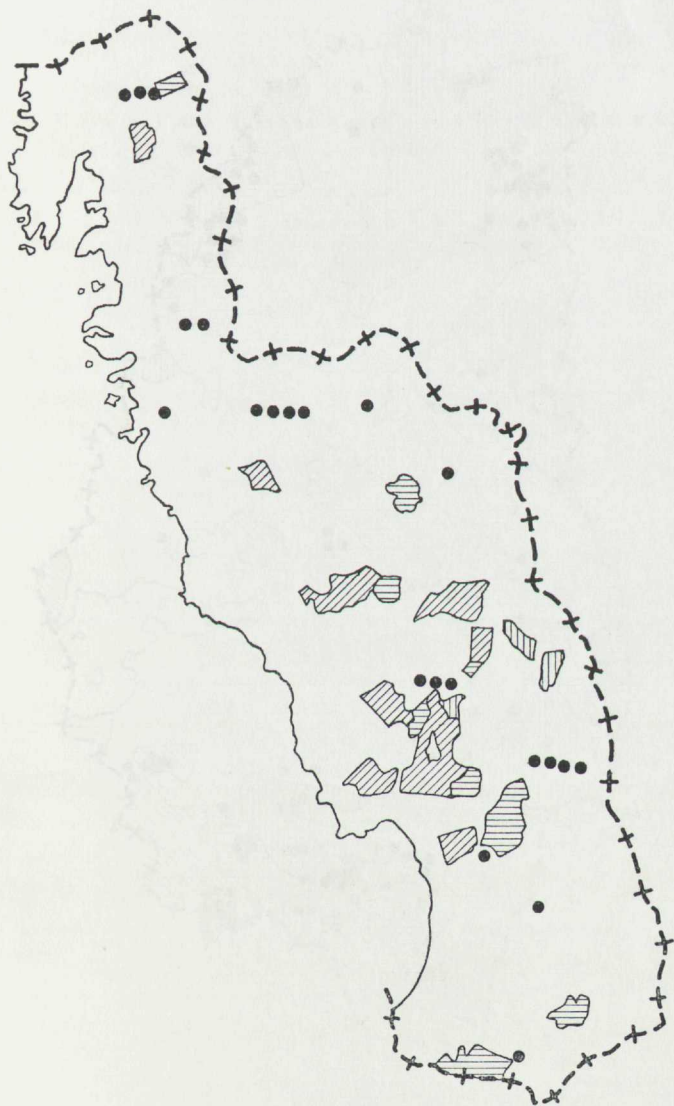
Älgskadefall
i
ÖSTERGÖTLANDS LÄN
år 1959

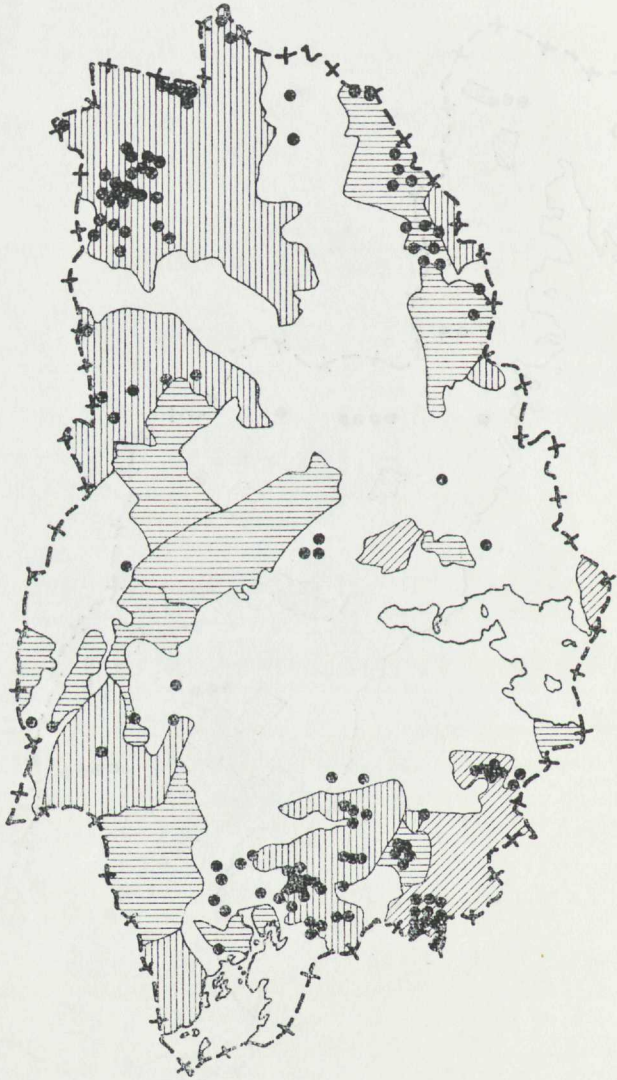
Älgskadefall
i
KRONOBERGS LÄN
år 1959

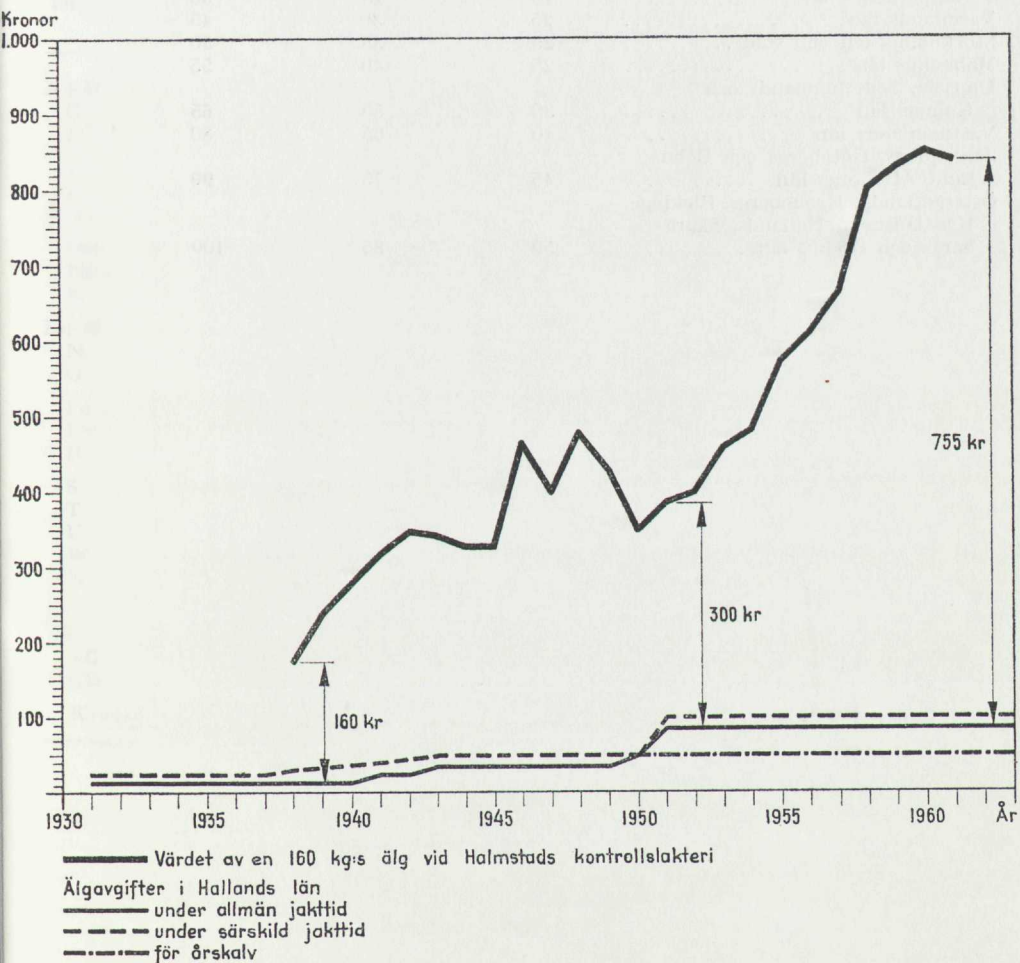

Älgskadefall
i
HALLANDS LÄN
år 1959

Älgskadefall
i
ÖREBRO LÄN
år 1959

För jaktåren 1961/62—1963/64 i de olika länen gällande älgavgifter, fastställda av Kungl. Maj:t den 26 maj 1961

	För årskalv	För annan älg som fälles under	
		allmän jakttid	särskild jakttid
De fem norrlandslänen jämte			
Kopparbergs län.....	15	15	30
Värmlands län.....	25	30	45
Stockholms län och stad.....	25	35	50
Malmöhus län.....	25	40	55
Uppsala, Södermanlands och			
Kalmar län.....	35	50	65
Västmanlands län.....	40	65	80
Jönköpings, Göteborgs och Bohus samt Älvsborgs län.....	45	75	90
Östergötlands, Kronobergs, Blekinge, Kristianstads, Hallands, Skara- borgs och Örebro län.....	50	85	100

Bidrag till länsjaktvårdsföreningarna ur älgskadefonder

1960/61—1962/63

Läns- förening	1960/61		1961/62		1962/63		Anm
	enl stat	extra bidrag ¹	enl stat	extra bidrag ¹	enl stat	extra bidrag ¹	
A+B	1 300	20 000	1 300	—	1 300	22 000	¹ där annat ej an- gives har extra bi- drag utgått för
C	—	—	—	8 000	15 000	25 000	
D	900	15 000	1 500	—	15 000	10 000	
E	—	—	—	—	—	—	älgskyttebanor och/eller övnings- vapen
F	6 000	—	12 000	57 000	15 000	—	
G	1 500	15 000	1 500	—	—	—	
Hn	2 000	—	10 000	38 900	10 000	—	² iordningställande av viltvatten för älg
Hs	2 000	12 000	5 000	30 600	10 000	24 370	
K	2 500	—	2 500	—	2 500	—	
L+M	1 300	—	1 300	—	1 300	4 625	³ 1 500 kr kurs för jaktvårdschefer
N	1 000	—	1 000	—	—	—	
O	1 000	20 000	1 000	—	10 000	4 875	⁴ 15 000 kr iord- ningställande av länsföreningens jaktvårdsgård i Baggböle
Ps	200	20 000	2 200	20 000	5 000	5 415	
Pn	150	—	200	—	1 000	—	
R	500	² 10 000	500	—	3 000	³ 21 500	
S	28 000	—	32 000	—	44 000	—	⁵ 3 000 kr för för- sök med vilt- skyddspreparat
T	—	—	—	—	—	—	
U	6 000	—	7 000	—	8 000	—	
W	15 000	—	15 000	30 000	15 000	30 000	
X	25 000	—	25 000	28 750	25 000	48 400	
Y	30 000	12 000	30 000	13 000	5 000	9 000	
Z	51 000	50 000	51 000	18 000	40 000	54 250	
AC	24 000	13 000	37 600	⁴ 19 050	25 000	27 639	
BD	15 000	19 572	15 000	⁵ 1 950	15 000	65 687	
Kronor	214 350	206 572	252 600	315 250	266 100	352 761	

**Förslag till ändring i vissa delar av
Kungl. Maj:ts kungörelse den 1 juni 1951 (nr 298) om älgavgifter m. m.**

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

1 §.

För älg som fälles inom riket skall utgivas en av Kungl. Maj:t för varje jaktår bestämd avgift av lägst femton och högst etthundra kronor. Avgift skall dock icke utgå för djur som jämlikt 16 § sista stycket jaktstadgan den 3 juni 1938 (nr 279) tillfaller kronan.

1 §.

För älg som fälles inom riket skall utgå en av länsstyrelsen i det län, varest jakten äger rum, bestämd älgavgift av lägst trettio och högst tvåhundra kronor. Älgavgift utgår dock icke för älg, som jämlikt 16 § sista stycket jaktstadgan tillfaller kronan. Älgavgift fastställles för varje jaktår, såvida ej länsstyrelsen finner längre tid lämplig.

Efter förslag av länsstyrelse kan Kungl. Maj:t medgiva, att i länet må för visst jaktår uttagas högre älgavgift än nyss sagts, om därtill föreliggande synnerliga skäl.

2 §.

Älgavgift erlägges till länsstyrelsen senast å sjätte dagen efter utgången av den jakttid varunder älgen fällts, dock att avgiften, om jakten idkats i hägnad jaktpark eller djurgård, skall erläggas senast å sjätte dagen efter det jakten avslutats.

Avgift skall vara åtföljd av uppgift om det antal älgtjurar, älgkor och årskalvar av älg som jakträttsinnehavaren under jakten nedlagt inom länet.

Innehaves jakträtt av flera, är en var av dem ansvarig för att skyldighet som avses i denna paragraf fullgöres.

2 §.

(oförändrad)

(Gällande lydelse)

3 §.

Inom varje län skall av avgifter för älgar som fällts inom länet bildas en älgskadefond. Av de älgavgifter för varje år som inflyta till sådan fond skall viss av Kungl. Maj:t bestämd del, högst tio procent, före årets utgång redovisas till en för samtliga län gemensam regleringsfond.

Älgskadefond förvaltas av vederbörande länsstyrelse. Regleringsfonden förvaltas av statskontoret.

Ur älgskadefond skall utgå ersättning för skada, som förorsakats av älg inom länet samt, i den mån medlen förslå därtill, bidrag för åtgärder till förebyggande av älgskada och för jaktvårdsändamål inom länet, i första hand älgstammens vård och skydd.

Från regleringsfonden må efter Kungl. Maj:ts bestämmande medel överföras till älgskadefond vars tillgångar icke förslå till ersättande av älgskador inom länet.

4 §.

Om bidrag ur älgskadefond för jaktvårdsändamål bestämmer Kungl. Maj:t. Beslut om anvisande av medel i övrigt ur sådan fond meddelas av länsstyrelsen.

(Föreslagen lydelse)

3 §.

Inom varje län skola erlagda älgavgifter bilda en *länsälgskadefond, som förvaltas av länsstyrelsen.* Av de älgavgifter som årligen inflyta till denna fond skall viss av Kungl. Maj:t bestämd del, högst tio procent, före årets utgång redovisas till en för *hela riket* gemensam regleringsfond, som står till Kungl. Maj:ts förfogande och förvaltas av statskontoret.

4 §.

1 mom. Ur länsälgskadefond skall enligt beslut av länsstyrelsen utgå ersättning för skada som avses i 6 § samt, i de fall sådan ersättning blir sökande tillerkänd, för belopp som han visar sig hava utgivit till de i 7 § omnämnda gode männen. Vidare äger länsstyrelsen ur fonden dels bestrida kostnaderna för den älgskadenämnd, som jämlikt 15 § 4 mom. jaktstadgan må vara utsedd för länet, ävensom övriga utgifter för åtgärder, som länsstyrelsen finner nö-

(Gällande lydelse)

Önskar länsstyrelse att medel skola överföras från regleringsfonden till länets älgskadefond för ersättande av älgskada inom länet, har länsstyrelsen att göra ansökning därom hos Kungl. Maj:t före utgången av det år då skadan inträffat.

5 §.

Önskar länsstyrelse att medel skola överföras från regleringsfonden till länets älgskadefond för ersättande av älgskada inom länet, har länsstyrelsen att göra ansökning därom hos Kungl. Maj:t före utgången av det år då skadan inträffat.

6 §.

Har någon tillfogats skada av älg å honom tillhörig växande eller avmejad men ej inbärgad gröda må, därest han icke genom tillgodogörande av jakträtt eller eljest kunnat hålla sig skadeslös, ersättning ur länets älgskadefond tillerkännas honom. Till den vars brukningsdel omfattar mer än tjugu hektar odlad jord eller

(Föreslagen lydelse)

diga för att befordra rättvisande skadevärderingar, dels bevilja bidrag till anordningar för att förebygga älgskada.

2 mom. Om bidrag ur länsälgskadefond för jaktvårdsändamål bestämmes Kungl. Maj:t.

3 mom. Från regleringsfonden må efter Kungl. Maj:ts bestämmande medel överföras till länsälgskadefond, vars tillgångar inte förslås till gäldande av de i 1 och 2 mom. avsedda utgifterna. I övrigt disponerar Kungl. Maj:t regleringsfonden för ändamål, som äga samband med förekomsten av älg, däribland åtgärder för stammens vård och fortbestånd.

5 §.

Finner länsstyrelse att medel behöva överföras från regleringsfonden till länsälgskadefonden för att ändamål, som avses i 4 § 1 och 2 mom. skola kunna tillgodoses, skall framställning därom göras hos Kungl. Maj:t före utgången av det år, under vilket huvudparten av de från samma års älgjakt härrörande älgavgifterna influtit.

6 §.

Har någon tillfogats skada av älg å honom tillhörig växande eller avmejad men ej inbärgad gröda, må ersättning ur länsälgskadefonden tillerkännas honom. Till den, vilkens brukningsdel omfattar mer än trettio hektar odlad jord eller mer än tvåhundra hektar annan mark, må dock ersättning utgå endast om sär-

(Gällande lydelse)

mer än tvåhundra hektar annan jord må dock sådan ersättning utgå, endast om särskilda skäl föreligga.

Ersättning ur älgskadefond må ock beviljas, om skada av älg inträffat å sådan fruktodling eller annan trädgårdsodling med därtill hörande särskilda anläggningar som drives i förvärvssyfte. Såsom trädgårdsodling skall härvid anses jämväl plantskola för fruktträd eller andra trädgårdsväxter.

Ersättning må icke utgå, om skadan är av allenast ringa beskaffenhet eller den skadelidande underlåtit att vidtaga rimliga åtgärder för att förebygga skadan.

7 §.

För värdering av skador, som avses i 6 §, skall inom varje kommun, där sådana skador kunna befaras uppkomma, finnas två gode män. Dessa utses av länsstyrelsen för en tid av sex år. Av gode männen skall den ene vara nämndeman, ägodelningsnämndeman, god man vid lantmäteriförrättning, tjänsteman vid domänverket eller skogsvårdsstyrelse, polisman eller ordförande i kommunalnämnd och den andre utses på förslag av vederbörande hushållningssällskap.

Vill någon framställa anspråk på ersättning enligt 6 §, skall han ofördörligen låta de för kommunen utsedda gode männen syna och värdera skadan samt upprätta värderingsinstrument. Inom län där älgskadenämnd finnes skall instrumentet upprättas i två exemplar av vilka

(Föreslagen lydelse)

skilda skäl föreligga.

Ersättning ur — — — andra trädgårdsväxter.

Vid tillämpning av dessa bestämmelser skall gälla, att en var skadelidande har att stå självrisk med ett-hundra kronor eller det belopp Kongl. Maj:t kan komma att bestämma. Ersättning utgår förty icke med mindre skadan överstiger självricken. Ej heller må ersättning tillerkännas skadelidande, vilken genom tillgodogörande av jakträtt eller eljest kunnat hålla sig skadeslös eller som underlåtit att vidtaga rimliga åtgärder för att förebygga skadan.

7 §.

För värdering av skador, som avses i 6 §, skall inom kommun, där sådana skador kunna befaras uppkomma, finnas gode män till det antal länsstyrelsen, på grund av kommunens utsträckning eller av annat skäl, finner behov föreligga. Gode männen utses av länsstyrelsen för en tid av sex år. Därvid bör eftersträvas att de så fördelas inom kommunen, att kostnaden för syn och värdering blir så låg som möjligt.

Av gode männen, vilka skola vara med skördeuppskattning eller eljest med jordbruk eller trädgårdsskötsel förtrogna, skall den ene eller, om de äro flera än två, halva antalet utses bland personer, som innehava följande uppdrag eller befattningar, nämligen nämndeman, ägodelningsnämndeman, god man vid lantmäteriförrättning, tjänsteman vid do-

(Gällande lydelse)

det ena skall överlämnas till sökanden och det andra genom gode männens försorg tillställas älgskadenämnden. Äro gode män ej utsedda för kommunen eller är utsedd god man förhindrad att deltaga i värderingen, må i stället anlitas god man som utsetts för annan kommun. Gode männen äga av sökanden erhålla ersättning enligt samma grunder, som gälla för gode män vid lantmåteriförrättningar.

Sökanden har därefter att med bifogande av värderingsinstrument och de handlingar i övrigt han önskar åberopa ingiva sin ansökning till vederbörande landsfiskal eller stadsfiskal inom fjorton dagar efter det skadan skedde. Det åligger landsfiskalen eller stadsfiskalen att skyndsamt överlämna ansökningshandlingarna jämte eget yttrande till länsstyrelsen.

Därest syn av skadan företagits i så nära anslutning till skadegörelsen, att det kan antagas att skadans art med säkerhet kunnat fastställas, må länsstyrelsen, om skäl i övrigt äro därtill, upptaga ansökning, även om den blivit för sent avlämnad till landsfiskalen eller stadsfiskalen.

(Föreslagen lydelse)

mänverket eller skogsvårdsstyrelse, polisman eller ordförande i kommunalnämnd. Den andre eller de övriga utses av vederbörande hushållnings-sällskap.

Den som vill framställa anspråk på ersättning enligt 6 § skall ofördröjligen låta två av de för kommunen utsedda gode männen syna och värdera skadan samt upprätta värderingsinstrument. Inom län, där älgskadenämnd finnes, skall instrumentet upprättas i två exemplar, av vilka det ena skall överlämnas till sökanden och det andra genom gode männens försorg utan dröjsmål tillställas älgskadenämnden. Äro gode män ej utsedda för kommunen eller är utsedd gode man förhindrad deltaga i värderingen, må i stället anlitas för angränsande kommun utsedd god man.

Gode männen äga av sökanden uppbära ersättning enligt samma grunder, som gälla för gode män vid lantmåteriförrättningar. *Vad sökanden sålunda visar sig hava utgivit skall, såframt länsstyrelsen finner honom vara till skadeersättning berättigad, återbetalas samtidigt med ersättningsbeloppet.*

Sökanden åligger att med bifogande av värderingsinstrumentet, gode männens kvitto och de handlingar han i övrigt önskar åberopa insända sin ansökning till länsstyrelsen inom fjorton dagar efter värderingen.

Har syn av skadan företagits i så nära anslutning till skadegörelsen, att den kan antagas att skadans art med säkerhet kunnat fastställas, må

(Gällande lydelse)

8 §.

Underlåter någon att fullgöra uppgiftsskyldighet som åligger honom enligt 2 § eller avger han oriktig uppgift, straffes med dagsböter och vare pliktig erlægga älgavgift med etthundra kronor.

Dömes någon till ansvar för olaga jakt eller för olovlig jakt å annans jaktområde, skall han, om älg blivit fälld vid jakten, tillika förpliktas erlægga älgavgift med etthundra kronor.

9 §.

Böter som ådömas enligt denna kungörelse tillfalla kronan.

(Föreslagen lydelse)

länsstyrelsen, om eljest skäl därtill äro, upptaga ansökning även då den inkommer för sent.

8 §.

Underlåter någon att fullgöra uppgiftsskyldighet, som åligger honom enligt 2 § eller avger han oriktig uppgift, straffes med dagsböter och vare pliktig erlægga älgavgift med tvåhundra kronor.

Dömes någon till ansvar för olaga jakt eller för olovlig jakt å annans jaktområde, skall han, om vid jakten älg blivit fälld, tillika förpliktas erlægga älgavgift med tvåhundra kronor.

9 §.

Av böter som ådömas enligt denna kungörelse tillfalla hälften jaktvårdsfonden och återstoden kronan.

Verzeichnis der
Verzeichnisse

Verzeichnis der
Verzeichnisse

Verzeichnis der
Verzeichnisse

Verzeichnis der
Verzeichnisse

Verzeichnis der
Verzeichnisse

Verzeichnis der
Verzeichnisse

Verzeichnis der
Verzeichnisse

ÄLGJAKTEN

ALPHABET

GÄLLANDE LAGSTIFTNING M. M.

Älg får i Sverige jagas dels under allmän jakttid, dels under särskild jakttid (licensjakt).

De tider av året, under vilka *allmän jakt* är tillåten, bestämmas i en av Kungl. Maj:t för varje jaktår utfärdad kungörelse om fridlysning av vissa djurarter. I Norrland samt de fem i nordvästra Dalarna belägna kommunerna Älvdalen, Lima, Transtrand, Särna och Idre äger jakten rum i september med som regel början å månadens andra måndag. I övriga delar av riket börjar jakten regelmässigt å andra måndagen i oktober. Genom att så förlägga jakttiden har man, bland annat, velat från jakt frilägga älgens brunsttid.

Enligt kungörelsen för innevarande jaktår fick sålunda allmän septemberjakt efter älg bedrivas under 2 dagar i Norrbottens och Västerbottens län, 4 dagar i Jämtlands län, 3 dagar i Västernorrlands län samt 5 dagar i de nyssnämnda dala-kommunerna.

1963 års allmänna oktoberjakt efter älg ägde rum under 5 dagar i återstoden av Kopparbergs län samt i Södermanlands, Västmanlands och Örebro län, under 3 dagar i Östergötlands län söder om Bråviken och Motala ström samt i Jönköpings, Kronobergs, Kalmar, Blekinge, Göteborgs och Bohus ävensom Älvsborgs län, under 13 dagar i Malmöhus län med undantag av Norra Rörums socken samt i Albo, Järrestads och Ingelstads härad i Kristianstads län, under 6 dagar i återstoden av Kristianstads län och Norra Rörums socken samt under 4 dagar i övriga delar av riket, d. v. s. Gävleborgs och Uppsala län, Stockholms stad och län, återstoden av Östergötlands län samt Värmlands, Skaraborgs och Hallands län.

För vissa kronoegendomar och kronoparker i Södermanlands, Östergötlands, Kalmar, Älvsborgs, Skaraborgs, Örebro, Västmanlands och Kopparbergs län gällde speciella jakttider.

Beträffande *årskalv* efter älg gällde under den allmänna jakten förbud. Dock voro årskalvarna tillåtna i Östergötlands län norr om Bråviken och Motala ström, i Blekinge län, i Malmöhus län undantagandes Norra Rörums socken, i nyssnämnda tre härad i Kristianstads län samt i Kopparbergs, Gävleborgs och Jämtlands län. Kalvförbudet omfattade vidare icke, bland andra, berörda kronoegendomar och kronoparker.

Enligt de preliminära avskjutningssiffrorna för år 1963 fälldes under allmän jakttid 16 479 älgar, därav 1 186 årskalvar. Denna avskjutning fördelade sig med 6 871 djur på Götaland och Svealand utom Värmlands och Kopparbergs län, 1 339 djur på Värmlands och 3 110 djur på Kopparbergs län samt 5 159 djur på de norrländska länen tillsammans.

Bestämmelser om *licensjakten* ges i 15 och 16 §§ jaktstadgan. Jaktutredningen har tidigare ingående redogjort för vad dessa bestämmelser innehålla i sak och får alltså hänvisa till nämnda redogörelse.¹ I formellt avseende föreskrives att beträffande mark, varå gällande grunder för tillgodogörande av kronans jakträtt äga tillämpning, licens meddelas av domänstyrelsen i samband med att upplåtelse sker av rätt till jakt efter älg å den ifrågavarande marken. I fråga om all annan mark meddelas licens av länsstyrelsen i det län, där marken eller större delen därav är belägen.

Ansökningen skall som regel göras före utgången av mars månad och vara åtföljd av beskrivning över marken jämte tillförlitlig utredning rörande den ungefärliga tillgången på älg därstädes. Förekommer anledning därtill bör länsstyrelsen inhämta yttrande av myndighet i orten eller av lämplig jaktvårdssammanslutning för länet, varmed är att förstå vederbörande länsjaktvårdsförening. I 5 kap. har utredningen som ett exempel på hur denna bestämmelse lämpligen kan tillämpas redogjort för gången av licensärendenas handläggning i ett visst län.²

Är det så att en licensinnehavare vill genom minskning av älgstammen förebygga ytterligare skadegörelse å växande skog, skall vid licensansökningen fogas utlåtande av älgskadenämnden i länet eller, om sådan ej finnes, intyg av sakkunnig person, av vilket skall framgå omfattningen av redan inträffad skada samt huruvida marken är betesfredad.

Den preliminära avskjutningsstatistiken visar att under 1963 på licens fälldes 14 130 älgar. Av dessa utgjorde 3 319 årskalvar. I Götaland och Svealand utom Värmlands och Kopparbergs län fälldes 4 501 djur, i sagda län respektive 2 022 och 1 039 djur samt i norrlandslänen tillsammans 6 568 djur.

Svenska jägareförbundet har under en del år införskaffat och sammanställt viss statistik rörande licensjakten. För åren 1955 och 1959 visar statistiken bland annat även licensernas fördelning på olika ägarekategorier. Jaktutredningen har för sin del funnit, att det sålunda förebragta materialet ger upplysningar, som i olika hänseenden kan anses äga betydande intresse. Utredningen återger det därför i följande sammanställning. Det bör observeras att uppgifterna i densamma inte inbegripa licensjakten på kronomark.

Antalet älgar, som under de ifrågavarande två åren fälldes på licens, meddelad av domänstyrelsen, utgjorde respektive 1 034 och 1 988. Det kan än

¹ Se 1 kap., rubriken 1947 års ändringar i jaktstadgan, sid. 27. ² Sid. 69.

Licensinnehavare	Antal licenser		Fällda licens- älgar		Areal i hektar
	1955	1959	1955	1959	1959
Enskilda personer och jaktlag....	816	1 283	—	—	2 767 741
Jaktvårdsområden och lokala jaktvårdsföreningar	672	904	—	—	4 022 894
Bolag, bruk m. fl.....	363	422	—	—	4 253 649
Summa	1 851	2 609	7 928	11 660	11 044 284

vidare tilläggas, att i den här förut angivna siffran för de under 1963 års jakt på licens skjutna älgarna ingå de djur, som fälldes på mark under domänstyrelsens förvaltning. De utgjorde 2 605.

Under tryckningen av betänkandet har jaktutredningen från Svenska jägareförbundet mottagit en sammanställning av uppgifter rörande 1962 års älgjakt, avsedd att ingå i förbundets redogörelse för jaktåret 1962/63. Sammanställningen har här intagits såsom *tabell 9: 1*. I denna redovisade data synas utredningen utgöra en upplysande komplettering av de i förevarande kapitel lämnade uppgifterna i fråga om avskjutningsförhållandena under gällande älglagstiftning. Detta gäller inte blott redovisningen av utnyttjandet i de olika länen av möjligheten till licensjakt utan lika mycket avskjutningssiffrorna per angiven arealenhet olika slag av mark. Det må erinras om att de här förut nämnda avskjutningssiffrorna för år 1963 äro preliminära. Den nedgång i avskjutningen i förhållande till år 1962 med inmot 700 djur, som 1963 års siffror antyda, kan därför erfarenhetsmässigt förutses bli i stort sett utjämnad, när den slutgiltiga statistiken för sistnämnda år föreligger.

Tabell 9: 1 Älgjakten 1962

(Uppgifterna rörande antalet fällda älgar äro hämtade ur domänstyrelsens officiella statistik)

Län	Antal fällda älgar			Summa skjutna älgar	Avskjutning per 1 000 hektar		
	Under allm. jakttid	Under särskild jakttid			skogs- mark	skogs- mark + övr. mark	total land- areal
		Antal	%				
A + B.....	477	264	35,6	741	1,9	1,2	0,9
C.....	340	236	40,9	576	2,0	1,6	1,1
D.....	589	477	44,7	1 066	3,2	2,5	1,7
E.....	492	411	45,4	903	1,6	1,3	0,9
F.....	540	260	32,5	800	1,2	0,9	0,7
G.....	411	325	44,2	736	1,3	1,0	0,8
H.....	486	318	39,5	804	1,2	0,9	0,7
K.....	127	37	21,3	164	0,9	0,7	0,6
L.....	229	43	15,8	272	1,0	0,8	0,4
M.....	54	5	8,4	59	0,9	0,5	0,1
N.....	378	57	13,1	435	2,1	1,4	0,9
O.....	263	52	16,5	315	2,0	0,8	0,6
P.....	734	515	41,2	1 249	1,9	1,3	1,1
R.....	541	327	37,7	868	2,5	1,9	1,1
S.....	1 409	1 849	56,7	3 258	2,6	2,1	1,8
T.....	701	677	49,1	1 378	2,6	2,1	1,7
U.....	550	468	46,0	1 018	2,7	2,1	1,6
W.....	3 352	1 100	24,7	4 452	2,2	1,6	1,6
X.....	1 339	1 673	55,5	3 012	2,1	1,8	1,7
Y.....	640	1 005	61,1	1 645	0,9	0,7	0,7
Z.....	1 498	1 774	54,2	3 272	1,3	0,7	0,7
AC.....	935	1 691	64,4	2 626	0,8	0,5	0,5
BD.....	741	908	55,1	1 649	0,4	0,2	0,2
Summa eller medeltal	16 826	14 472	46,2	31 298	1,4	0,8	0,8

GRANNLÄNDERNAS ÄLGLAGSTIFTNING

I

Norge

Norges gällande jaktlag — lov om viltstellet, jakt og fangst — är utfärdad den 14 december 1951. Intill den nya lovens ikraftträdande den 1 juli 1952 bedrevs i Norge vad man där kallat matrikeljakt efter älg. Den innebar att å varje skattlagd egendom fick, oansett dess storlek, fällas en älg. Rätten att fälla älg var således lika för mannen, vilken ägde 5 hektar, som för mannen med 500 hektar. Det enda till buds stående medlet att begränsa avskjutningen var en förkortning av jakttiden. Det hade funnits perioder, då denna måst bestämmas till endast en dag per år.

Såväl de metoder vid jaktens bedrivande, vilka blevo en följd av nämnda jakträtt, som dennas inverkan på beskattningen av älgstammen lågo till grund för den genomgripande nyordning som infördes genom 1951 års lov. Bestämmelserna om älgjakten äro sammanförda med vad som gäller om jakt å annat högvilt i lovens 5 kap. Den nya ordningen för älgjakten kan uttryckas i följande fem punkter, nämligen att loven har 1:o infört bestämmelsen att man för att få fälla älg måste ha särskild »fellingstillatelse» d. v. s. licens, 2:o stadgat krav på innehav av minimiareal — »minsteareal» — som förutsättning för rätt att fälla *en älg*, 3:o medfört en omläggning av jakttiden, 4:o infört bestämmelser om särskilda avgifter för rätten att bedriva älgjakt, samt 5:o öppnat möjlighet för en tillförlitlig avskjutningsstatistik.

Det kan anmärkas att i den nya loven stadgas licenstvång och krav på minstearealer även i fråga om jakt efter kronhjort, dovhjort och rådjur.

I Norge utövas den centrala beslutanderätten rörande viltvård, jakt och fångst av *viltstyret*, som utgör en avdelning av landbruksdepartementet. Det lokala handhavandet av nämnda frågor är inte som i Finland och hos oss pålagt länsstyrelserna med biträde av jaktvårdsorganisationen och älgskadenämnden utan ett kommunalt organ, *viltnemnda*. Sålunda skall i varje herred — d. v. s. primärkommun på landsbygden — som viltstyret inte har frikallat därifrån, finnas en viltnemnd bestående av fem medlemmar med personliga suppleanter. Herredsstyret väljer 3 av nämndens medlemmar

och skall därvid tillse, att också de aktiva utövarna av jakt och fångst i herredet bli representerade. Fylkesskogrådet och fylkets landbruksselskap nämner vardera en medlem bland markägarna i herredet. Suppleanterna utses på samma sätt.

Viltstyrets och vilt nämndernas skyldigheter och befogenheter beträffande älgjakten regleras huvudsakligen av lovens 29 och 30 §§. Särskild fellings-tillatelse — licens — från vilt nämnden utgör förutsättning för rätten att över huvud idka jakt efter älg. Viltstyret fastställer, efter förslag av vilt-nämnderna, vissa minstearealer, vilka såsom förut nämnts utgöra villkor för licens att fälla en älg. I minstearealerna inräknas endast skogsmark och myrimpediment, alltså ingen åkerbruksjord. Jämlikt särskild föreskrift i 29 § har viltstyret att meddela närmare regler för genomförandet av bestämmelserna i paragrafen. Härvid var viltstyret till att börja med icke särskilt benäget att ändra de en gång fastställda minstearealerna ens efter ganska bestämda krav från bygden. Allt efter det älgstammen ökade, har viltstyret emellertid i stor utsträckning meddelat beslut, som fått till följd att man i dag beträffande en hel rad herred har olika minstearealer för olika delar av herredet. Förutsättningen har då endast varit, att det funnits naturliga, lätt identifierbara gränser mellan de olika delarna av herredet.

Till ledning för vilt nämndernas förslagsgivning har viltstyret vidare generellt meddelat att, om det finnes så litet älg inom ett område att minstearealen måste föreslås skola vara större än 2 000 hektar, nämnden hellre bör tillråda totalfredning av älgen.

Loven ger emellertid vilt nämnden ytterligare befogenheter vid nämndens tillämpning av licenstvånget och regeln om minsteareal. Det heter sålunda att när det gäller fastigheter, vilka var för sig inte komma upp till den minsteareal som kräves för rätten att fälla ett djur, skall nämnden genom förhandling med de intresserade söka få till stånd överenskommelse om sammanslagning av fastigheter eller delar därav till lämpliga älgjaktområden. Om det inte går att få till stånd sådan överenskommelse, kan Kongen, efter förslag av vilt nämnden, besluta om sammanslagning av närmare angivna egendomar eller delar av dessa, såframt flertalet av de intresserade är för ett sådant beslut.

Om vidare de som ingå i en dylik frivillig eller genom nyssnämnt beslut tillkommen sammanslutning inte enas om huru jakten skall ordnas och jaktbytet delas, meddelar vilt nämnden beslut härom. Den som är missbelåten med beslutet i vad det avser delning av jaktbytet kan inom fyra veckor begära att spörsmålet avgöres vid syn med länsmannen som ordförande.

Enligt vad jaktutredningen fått sig meddelat ha emellertid under de elva år, som jaktloven varit i kraft, vilt nämnderna icke behövt begagna sig av de nu omnämnda befogenheterna. Blotta befintligheten av dessa har tydligen varit tillfyllest.

I vad angår viltstyrets åtgöranden på ifrågavarande område ges i 29 § — utöver vad som här förut är återgivet — en befogenhet vid tillämpning av minsteareal-regeln, som tydligen varit av stor betydelse för eftersträvad smidig övergång till den nya ordningen. Det stadgas sålunda att beträffande områden, som av särskilda skäl inte kan slås samman med andra områden så, att den erforderliga arealen uppnås, kan viltstyret ge tillåtelse att fälla en älg med ett eller flera års mellanrum.

Viltstyret har vidare i syfte att underlätta för vilt nämnderna att få till stånd väl arronderade minstearealområden medgivit nämnderna att öka eller minska den fastställda minstearealen med intill 20 procent. Följande exempel torde klargöra medgivandets praktiska innebörd.

Minstearealen var i en bygd satt till 1 000 hektar. Två jordägare hade sammanlagit sina fastigheter om respektive 300 och 500 hektar till ett jaktområde, som var väl arronderat men låg så till att det inte var möjligt att anskaffa de ytterligare 200 hektar, som fordrades för att komma upp till minstearealen. Vilt nämnden kunde då i kraft av 20-procentregeln ge de två ägarna licens att fälla en älg på det 800 hektar omfattande jaktområdet.

Viltstyret har ytterligare i cirkulärskrivelse till vilt nämnderna uttalat, att en var som disponerar ett sammanhängande skogsområde, vilket täcker kravet på minsteareal eller mer, har rätt att få licens på det antal älgar som svarar mot minstearealen. Men vilt nämnden har ju, såsom tidigare sagts, även att tillse att området har en naturlig och förnuftig arrondering. Vilt nämnden kan därför som villkor för licensen bestämma, att en fastighet som naturligen hör samman med en viss minsteareal skall tagas med i denna, såframt denna fastighet svårigen kan utnyttjas utan att delta i nämnda areal. Så här kan det således gå till.

A, B och C ha tillsammans 1 000 hektar, vilket är tillräckligt för att täcka den för ifrågavarande herred bestämda minstearealen. D:s fastighet om 200 hektar ligger intill. Han begär hos A, B och C att få delta i deras minsteareal men får avslag. D kan då vända sig till vilt nämnden och framhålla att han för att över huvud kunna idka älgjakt måste få lägga sin skogsmark till de tre andras, ity att det inte finns något annat område varest han hör hemma naturligt sett. I ett sådant fall kan vilt nämnden meddela A, B och C att de icke få licens att idka älgjakt utan att D får lov att även vara med.

Genom beslut den 19 juni 1963 har en tilläggsbestämmelse införts i fråga om licensgivningen. Numera gäller således att beslut, som fattats av en vilt nämnd att bevilja eller neka licens, kan av den intresserade överklagas hos viltstyret. Detta kan fastställa, upphäva eller ändra beslutet eller visa ärendet åter till vilt nämnden för ny behandling. Att man alltså bragt dessa vilt nämndens tidigare icke överklagbara, skönsmässiga avgöranden under viltstyrets prövning, är helt förorsakat av de stora och ökande älgskadorna.

När nu frågan om övergång till reglerad älgjakt blivit aktuell här i Sverige — måhända till en början endast i form av försök i vissa län — har det givetvis varit av intresse för jaktutredningen att få del av de erfarenheter man har i Norge av den här förut i dess huvuddrag beskrivna nya ord-

ningen. En av Svenska jägareförbundet i juni 1963 i samarbete med förbundets länsavdelning i Kopparbergs län, Dalarnas jaktvårdsförbund anordnad konferens med exkursioner övervoro av bland andra utredningsmannen och flertalet av jaktutredningens sakkunniga. Till konferensen hade även inbjudits generalsekreteraren i Norges jeger- og fiskerforbund Knut Rom att ge en redogörelse för den norska älgjaktordningen samt hur den mottagits av jordägare och jägare. Upplysningsvis må här inskjutas att sistnämnda förbund är den norska motsvarigheten på jaktens område till Svenska jägareförbundet. Tidigare verkade i Norge ännu en landsomfattande jägarorganisation av ungefär samma storlek, Arbeidernes jeger- og fiskerforbund. För ett par år sedan uppgick emellertid arbetarnas förbund i Norges jeger- og fiskerforbund, till vilket f. ö. även anslutit sig den norska sportfiskareorganisationen. Av Roms mycket utförliga redogörelse kunde inhämtas bland annat följande.

Vid den tid, då den nya loven trädde i kraft, var kännedomen om de faktorer, till vilka man hade att ta hänsyn vid upprättandet av förslag till minstearealer, ganska obefintlig. När det gällde uppgiften om älgstammens storlek fick den för de flesta viltnämndernas vidkommande grunda sig på en ren gissning. Visserligen hade man ett slags bristfällig statistik över fällda älgar att stödja sig på, men inventering av den norska älgstammen hade skett endast sporadiskt. Stort bättre förhåll det sig ej heller beträffande nämndernas förmåga att värdera näringstillgången: den var inte särdeles stor. En numera av Statens viltundersökningar publicerad ingående undersökning av älgens betesvanor och näringsval har härutinnan givit nämnderna en bättre grund att bygga på. Även uppskattningen av älgens skadegörelse vilade på ett nog så labilt underlag. Väsentlig skada på skog var vid ifrågavarande tid icke inrapporterad och skadegörelsen på åker och äng var då inte heller så stor. Rom sade sig ha velat omnämna den klena grund, på vilken viltnämnderna i begynnelsen av sitt arbete hade att bygga, särskilt därför att den nya ordningen likväl gick »uhyre smertefritt» igenom.

Vad beträffar reaktionen inför den sålunda genomförda principen om minsteareal hade den hos ägaren av större marker naturligt nog varit enbart god. Mot tidigare bara en älg på sitt matrikelnummer hade en sådan ägare nu fått möjlighet att fälla flera djur. Visserligen är antalet i så måtto begränsat, att sex älgar är det mesta som kan skjutas på ett område hur stort som helst. Denna regel kan emellertid sättas ur kraft på så sätt, att man indelar sin egendom i flera älgområden och gör ansökan för varje område. Dessutom har viltstyret hittills varit generöst med dispenser för de stora skogscomplexens vidkommande och detta i sådan grad, att upp till 50—60 älgar fått fällas inom ett och samma område.

Man kunde ha väntat, att »den lille mannens» reaktion mot minstearealen och bestämmandet av denna skulle bliva långt skarpare än vad den i verkligheten blev. Han hade ju faktiskt blivit fråntagen en betydelsefull jakträtt till fördel för samarbetet och sammanslagningen med andra. En rätt som från hans sida sett var mycket demokratisk, i det han med sin lilla fastighet hade lika rätt till jakt som mannen med den stora egendomen. Den lilles rätt blev åtskilligt inskränkt medan den stores rätt blev åtskilligt utvidgad. När det gäller dessa mindre jordägare hade emellertid de mot den nya ordningen framkomna protesterna varit försvinnande få. Det var bara från enskilda ägare av små egendomar, som voro i besittning av riktigt goda älgpass — »dödspass» — som det kommit en del protester,

men de hade fullständigt drunknat i den överväldigande majoritet som funnit en ny ordning nödvändig.

Att protesterna blivit så fåtaliga kunde nog tillskrivas den omständigheten, att älgjaktintressenterna på de mindre och halvstora egendomarna redan innan jaktloven kom med sitt krav på minsteareal hade slutit sig samman i älgjaktlag och älgjaktområden. Det var den i synnerhet i landets östra och södra delar rådande stora ägosplittringen som orsakade att kravet på sammanslutning av mindre områden till en minsteareal blivit aktuellt. För att rationellt kunna utnyttja älgjakten inom sådana områden hade ägarna till de mindre egendomarna för länge sedan kommit till klarhet om att de måste idka jakten gemensamt som drevjakt. Dessutom torde den strävan till samverkan, som i dag genomsyrar alla områden inom lantbrukssektorn, också ha medverkat till att tanken på en sammanslagning till minstearealer fick ett så vidsträckt gynnsamt mottagande som fallet blev. Den i loven givna möjligheten att besluta om tvångssammanslutning har, såsom här förut nämnts, icke heller behövt tagas i bruk.

Beträffande de övriga inledningsvis berörda, i 1951 års lov införda nya reglerna för älgjakten och vad med denna sammanhänger torde här böra i korthet relateras följande.

Som ram för älgjakten gäller tiden 15 september—25 oktober och under denna tid må efter viltstyrets bestämmande jakt äga rum under högst 14 dagar. Ett ursprungligen i loven givet generellt förbud att fälla årskalv har ändrats den 19 juni 1963.

Loven ger emellertid viltstyret rätt att även tillåta jakt efter älg under närmare bestämd tid utanför den i loven fastställda ramen inom område, där älg årligen gör betydlig skada. Innan beslut härom fattas, skall vilt-nämnden ha haft tillfälle att yttra sig. Även den skydds jakt å älg, varom hos oss ges regler i 16 § jaktstadgan, har sin motsvarighet i den norska loven. Det är viltnämnden som kan ge brukare av fast egendom tillåtelse till sådan jakt. Beträffande därvid fällt djur ger loven vidare bestämmelser om anmälningsplikt och vårdnadsskyldighet samt ålägger vederbörande att i samråd med viltnämnden avhända sig detsamma på bästa sätt.

Den som i Norge vill idka jakt eller fångst efter annat villebråd än vissa angivna rovdjur har att betala jaktvårdsavgift (vilttrygdavgift) med 10 kronor för varje särskild kommun, i vilken jakten eller fångsten äger rum, eller med 50 kronor för jakt eller fångst utan kommunbegränsning. Avgiften gäller för ett jaktår, som räknas fr. o. m. 1 april t. o. m. 31 mars.

Som tillägg till sådan jaktvårdsavgift skall vidare för varje djur, som omfattas av erhållen älglicens, betalas 30 kronor.

Slutligen skall den som med gevär deltar i älgjakt betala en avgift av 10 kronor. Avgiften gäller för ett jaktår.

Den fellingstillåtelse (licens) för älg som viltnämnden meddelar, utfärdas på tryckt blankett. Dennas nedre hälft består av ett likaledes tryckt, frånskiljbart »Oppgaveskjema vedrørende elgjakten», upptagande *dels* vissa uppgifter, som ifyllas av viltnämnden innan licensblanketten utlämnas till

sökanden, bland andra angående storleken av det ifrågavarande jaktområdet och antalet föregående år där fällda älgar, dels följande frågor, som skola besvaras av den uppgiftsskyldige, nämligen hur många jägare som deltog i jakten, antalet älgar som fälldes med fördelning på tjurar och kor, antalet dagar som användes för jakten, hur stor vederbörande uppskattar älgstammen vara inom hans område, om älgen gör skada inom området samt om skadans art och omfång. På oppgaveskjemat är vidare tryckt, att det samma skall frånskiljas licensen samt ifyllt tillställas viltnämnden inom 14 dagar efter älgjakttidens slut, ävensom att underlåtenhet är straffbar och kan föranleda till att det i framtiden inte ges tillåtelse att fälla älg å området.

Det sades i det tidigare omnämnda föredraget, att det är i synnerhet på grundval av denna statistik som det varit möjligt för viltnämnderna att smidigt följa med när det gällt förslag till bestämmande av nya minstearealer.

Avslutningsvis synes beträffande den norska älglagstiftningen böra nämnas att den icke ger utrymme för rättsliga krav på ersättning för älgskador av vad slag det vara må. För skada å skog utgår över huvud ingen ersättning. Skada å gröda kan ersättas med hänsyn tagen till brukarens ekonomiska villkor. I sådana fall gäldas ersättningen med medel ur den av viltstyret disponerade viltfonden, till vilken föras de här förut omförmälda avgifterna.

II

Finland

Enligt den finska jaktlagen av år 1934 var älgen fridlyst under hela året (18 §). Dock kunde genom förordning bestämmas, att jakt å älg var tillåten under viss tid antingen i hela riket eller någon dess del (22 §). Redan den 5 juli samma år utfärdades förordning angående jakt å älg, vilken förordning med vissa undantag medgav att jakt efter älg fick med särskilt tillstånd av landshövdingen idkas under tiden den 16—25 oktober. Enligt uttryckligt stadgande fick emellertid vid sålunda bedriven licensjakt inte fällas årskalv, ej heller älgko som var åtföljd av kalv. Licensen skulle städse angeva det antal älgar, som omfattades av densamma, och den kunde begränsa valet av djur till att avse endast älgdjur. Landshövdingen ägde därutöver att beträffande jaktsättet och vapnens beskaffenhet meddela de föreskrifter, som han prövade erforderliga för att förekomma djurplågeri, och förordningen bestämde därutinnan, att vid älgjakt ej fick begagnas helmantlad kula eller gevär av mindre kaliber än 8 mm.

Denna förordning fick med tiden åtskilliga efterträdare. Jakttiden ändrades, kalvförbudet försvann och man övergick successivt till att låta själva förordningen bestämma om jaktutövningen: den mest betydelsefulla nyheten i denna del var att för älgjakten städse skulle finnas en jaktledare, i regel den som erhållit licensen eller av honom förordnad person. Hans mycket vidsträckta befogenheter och de honom åvilande skyldigheterna voro noggrant angivna i vederbörande förordning.

Finlands gällande jaktlag, som är av så fårskt datum som den 13 april 1962, trädde i kraft den 31 juli samma år. Vad lagen innehåller om älgjakten återfinnes i 27 §, vars första stycke säger att om jakt på älg stadgas genom förordning, vilken jämväl skall innehålla de särskilda bestämmelser som för trygghet vid jakt och för älgstammens upprätthållande befinnas nödiga.

Med stöd av nämnda stadgande utfärdades den 6 juli 1962 förordning om jakt på älg. Denna trädde i kraft den 20 i samma månad och gäller fortfarande. Redogörelsen för innehållet i denna förordning kräver emellertid en orientering även rörande uppbyggnaden av den finska jaktvårdsorganisationen. Bestämmelser härom äro givna i jaktlagens 9 kapitel, som bär rubriken »Jaktmyndigheter och jägarnas centralorganisation», samt kompletteras av vissa föreskrifter i en den 27 juli 1962 utfärdad jaktförordning. Sålunda gäller följande i sina huvuddrag.

Jakt- och jaktvårdsärendena handhas av i jaktlagen avsedda statsmyndigheter och av jägarnas centralorganisation. Kompetensfördelningen är i jaktlagens 53 § bestämd så, att på myndigheterna närmast ankommer tillsynen över jakten, jaktvården och handeln med vilt, medan jägarnas centralorganisation närmast handhar upplysnings- och rådgivningsarbetet samt det praktiska ordnandet av jakt- och jaktvårdsverksamheten.

Centralt handläggas ärenden angående jakt och jaktvård inom lantbruksministeriet av, bland andra, en jaktinspektör. Lagen räknar vidare med att ett statens viltforskningsinstitut skall inrättas för utredning av jakt- och jaktvårdsärendenas naturliga grund och för en fortgående utveckling av viltvården. I länen utövas tillsynen över jakten och jaktvården av länsstyrelsen med polismyndigheternas bistånd. För den lokala tillsynen tillsättes i varje län nödigt antal jaktpolisier samt inom jaktvårdsföreningarna edsvurna jaktövervakare.

De nyssnämnda *jaktvårdsföreningarna* utgöra en för Finland speciell form av sammanslutning på det jaktliga området. Bestämmelser om dessa funnos redan i 1934 års jaktlag. Nu handlar 58 § i den nya lagen om dessa föreningar. Enligt en den 27 juli 1962 utfärdad ändringslag, vilken liksom den nya lagen trädde i kraft den 31 i samma månad, gäller om sagda föreningar såvitt i förevarande sammanhang är av intresse följande.

Huvudregeln är att de innevånare i en kommun, vilka erlagt jaktvårdsavgift och inneha jakträtt i kommunen, bilda en jaktvårdsförening. Man får inte vara medlem av flera än en sådan förening. Därför skall, då jaktvårdsavgift erlägges, den som uppbär avgiften på kvittot anteckna, till vilken kommuns jaktvårdsförening vederbörande uppgivit sig önska höra.

I jaktvårdsförenings angelägenheter beslutar föreningsmötet och en av för-

eningen vald styrelse på sätt närmare angives i föreningsstadgarna. Dessa, som skola vara fastställda av länsstyrelsen, avses skola innehålla bestämmelser därom, huru föreningen och dess styrelse med beaktande av ortsförhållandena äga verka för främjande av jaktlagstiftningens efterlevnad samt villebrådsstammens bevarande och förkovran.

Beträffande *jägarnas centralorganisation*, som till gagnet torde motsvara Svenska jägareförbundet, är när det gäller ordningen för älgjakten främst att nämna, att organisationen indelas i *jaktvårdsdistrikt*, vilkas områden fastställas genom förordning. Det är företrädare, högst fem till antalet, från varje jaktvårdsdistrikt, som bilda centralorganisationens vart tredje år hållna representantmöte. Vid jaktvårdsdistriktens möte må i sin tur varje jaktvårdsförening inom vederbörande distrikt sända en av föreningens årsmöte utsedd företrädare, som vid mötet har en röst. Jaktvårdsdistriktets styrelse utses på distriktets årsmöte — väljes alltså av ombuden för jaktvårdsföreningarna — och består av nio valda medlemmar jämte en av lantbruksministeriet och en av vederbörande länsstyrelse utsedd medlem. Jaktvårdsdistriktets styrelse utser jaktchef för distriktet samt antager jaktvårdsinstruktörer och andra nödiga funktionärer.

Enligt 1962 års älgjaktförordning utövas älgjakten liksom fallet var enligt de tidigare förordningarna i ämnet uteslutande som licensjakt. Licens att fälla angivet antal djur meddelas av länsstyrelsen i det län, inom vilket huvuddelen av det i ansökningen avsedda jaktområdet ligger. Då skäl därtill föreligga kan i licensen ingå föreskrifter om de älgars kön och ålder, som få fällas. Generellt gäller emellertid att meddelad licens icke berättigar att fälla älgko, som åtföljes av kalv eller vars kalv blivit fälld. Å andra sidan berättigar licens att i stället för fullvuxen älg fälla kalv, såframt ej annat bestämmes i licensen.

Avser licensansökan älgjakt helt och hållet eller delvis på annat område än staten tillhörig mark, som är underställd forststyrelsens förvaltning, bör sökanden ådagalägga att han inom detta område har jakträtt enligt vederbörliga stadganden i jaktlagen (1, 2 eller 6 §§) eller att han av innehavaren av sådan jakträtt skriftligen erhållit rätt till älgjakt. I ansökningen skall lämnas uppgift om jaktområdets storlek, läge och enhetlighet, och till densamma skall fogas karta eller täckskiss, som utvisar området, ävensom nyss nämnd utredning om att sökanden innehar sådan jakträtt på området, med stöd av vilken tillstånd att jaga älg må beviljas. Samtidigt bör uppgivas antalet älgar och älgkalvar, som är avsett att fällas.

Ansökan om tillstånd till älgjakt riktas till den myndighet, som utfärdar licensen, utskrivs på av lantbruksministeriet fastställd blankett och skall före bestämd dag tillställas den *jaktvårdsförening*, på vars område älgjakten är avsedd att huvudsakligen bedrivas. Jaktvårdsföreningen skall efter att ha i ärendet införskaffat kanske nödig tilläggsutredning senast inom en månad efter nyss berörda dag insända handlingarna jämte eget utlåtande till vederbörande *jaktvårdsdistrikt*, som har att ofördröjligen och senast likaledes i förordningen bestämd dag tillställa länsstyrelsen handlingarna tillika med eget utlåtande.

Förfarandet när det gäller licensansökningar, som skola prövas av forststyrelsen, avviker i ett par i sammanhanget oväsentliga detaljer. Av intresse är emellertid att konstatera, att även dessa ansökningar skola passera både jaktvårdsföreningen och jaktvårdsdistriktet. I den följande redogörelsen bortses från de särbestämmelser, som gälla för jakt å under forststyrelsens förvaltning stående mark. Det kan vidare omnämnas att det ankommer på länsstyrelsen att handha licensgivningen beträffande staten tillhörig mark, som förvaltas av annan myndighet än forststyrelsen.

De omständigheter, till vilka länsstyrelsen har att främst taga hänsyn vid prövningen och avgörandet av en licensansökning äro klart utsagda i förordningen. Sålunda bör beaktas, huruvida och i vilken utsträckning älgjakt kan tillåtas på det i ansökningen avsedda området utan att älgstammen äventyras. Därvid bör nödig uppmärksamhet även fästas vid de skador som älgar till äventyras ha förorsakat eller kunna förorsaka å området. Utan särskilt vägande skäl må licens icke beviljas att fälla flera älgar än *jaktvårdsdistriktet* förordnat i sitt utlåtande. Tillstånd får heller inte beviljas, om det i ansökningen avsedda området icke är enhetligt, omfattar minst 1 000 hektar och lämpar sig för älgjakt.

Förordningen ger också bestämmelser, när licens skall förvägras. Detta är fallet *dels* om sökanden under föregående år försummat att inom utsatt tid göra den anmälan till områdets *jaktvårdsförening* om bland annat utfallet av jakten, som förordningen ålägger en licenshavare, *dels* om han veterligen under de fem föregående åren dömts till straff för brott mot jaktlagen eller med stöd av denna utfärdade bestämmelser. Licens kan även förvägras, om skäl föreligga att befara att sökanden ej förmår ordna jakten på tillbörligt sätt.

Den sistnämnda bestämmelsen torde ha sin grund bland annat i det förhållandet, att man i Finland redan före tillkomsten av den nya jaktlagstiftningen inriktat sig på att med hänsyn till såväl den allmänna säkerheten som djurskyddsintresset skapa en god ordning för älgjaktens bedrivande. Som huvudregel gäller, att tillstånd till jakt efter älg inom ett och samma område får beviljas endast en sökande. Den som sålunda får licens är i princip ledare av jakten men kan förordna annan person som ledare. Licenshavaren åligger att senast tre dagar före inledandet av jakten till ortens länsman göra anmälan på av lantbruksministeriet fastställd blankett angående licensens innehåll samt om ledaren av jakten, dennes ersättare, de i jakten i egenskap av skyttar eller hundförare deltagande personerna ävensom rörande deras vapen och förmåga att handha dessa. Utbyte av jaktledare mot annan person än den anmälde ersättaren skall likaledes anmälas. Endast person, som avlagt prov i älgskytte enligt lantbruksministeriets föreskrifter, skall anses besitta tillräcklig förmåga att hantera vapen. Länsmannen äger befogenhet att, därest han anser ordning och säkerhet

så kräva, förbjuda en eller flera av de anmälda personerna att delta i jakten. Person som under de föregående fem åren med stöd av jaktlagen dömts till ansvar för det han bedrivit jakt i strid mot rättens, länsstyrelsens eller jaktvårdsförenings förbud eller utan att ha erlagt jaktvårdsavgift må icke delta i jakt på älg.

Även jaktledaren är uttryckligen tillerkänd betydande befogenheter men är å andra sidan ålagd vittgående skyldigheter. Person som deltar i licensjakt är således skyldig att rätta sig efter de föreskrifter rörande jakten, som utfärdas av jaktledaren eller den ersättare som verkar som hans ställföreträdare vid äventyr, att ledaren äger rätt att förbjuda honom att jaga. Jaktledarens skyldigheter anger förordningen sålunda, att han skall

1) tillse att de, som i egenskap av skyttar delta i jakten, ha sin beväpning jämte sina patroner i behörigt skick och att de inneha tillstånd att bära vapen och kvitto över erlagd jaktvårdsavgift, vilket även hundförare skall förete, samt att i jakten i egenskap av skyttar eller hundförare inte delta personer, om vilkas deltagande anmälan inte gjorts i stadgad ordning till länsmannen eller vilkas deltagande länsmannen förbjudit eller vilka icke få deltaga i jakten;

2) konstatera att de personer, som deltaga i älgjakten, äga kännedom om villkoren för tillståndet att fälla älg och om övriga nödiga bestämmelser rörande älgjakt;

3) meddela i jakten deltagande tillräckliga och tydliga föreskrifter angående säkerhetsåtgärder under jakten;

4) planera jakten så, att villkoren i licensen icke överträdas; och

5) personligen övervaka, att säkerhetsbestämmelserna och stadgandena rörande jakt under tiden för denna iakttagas.

Bland de säkerhetsföreskrifter och stadganden rörande jakt, vilkas efterlevnad jaktledaren har att övervaka, kunna nämnas följande, nämligen att alla i älgjakt deltagande personer skola under tiden för jakten använda tydligt synlig röd huvudbonad eller rött överdrag på huvudbonaden, att personer, vilka vid älgjakten endast verka som hundförare eller drevkarlar, icke må medföra skjutvapen, att jaktlagen förbjuder begagnandet av helmantlad kula eller blykula samt orefflat vapen ävensom föreskriver, att den använda ammunitionen i fråga om kulvikt och anslagsenergi skall besitta vissa egenskaper. Dessa äro ungefär desamma som sedan den 1 januari 1962 gälla hos oss jämlikt bestämmelserna i 4 § 5 mom. jaktstadgan.

KAP. 11

TILL JAKTUTREDNINGEN ÖVERLÄMNAD FÖRSLAG

Enligt Kungl. Maj:ts vid härefter angivna tillfällen meddelade beslut eller remisser ha följande ärenden, som avse ordningen för älgjakten och i samband därmed stående spörsmål, blivit överlämnade till jaktutredningen för vidare övervägande.

1953 den 5 juni

Av fyra vid 1953 års riksdag väckta motioner i älgfrågan m. m. rörde de lika lydande motionerna I: 317 och II: 395 licensjakten efter älg samt utmynnade i en hemställan, att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t anhålla att i enlighet med motionens syfte jaktstadgans 15 § med bestämmelser om särskild jakttid för jakt efter älg måtte upphävas. I motionen II: 231 hemställdes att riksdagen måtte besluta 1. *att* hos Kungl. Maj:t anhålla om en skyndsam och allsidig utredning för att bereda mindre jordägare och icke jordägare ökad tillgång på jaktmöjligheter, bättre rättsskydd åt jaktarrendatorer, avskaffande av licensjakt efter älg, *att* jägareförbundet i lagstiftning och anslag gives en mera likaberättigad behandling, samt i övrigt vidtaga den översyn av jaktlagstiftningen, som erfordras för att även den skall taga hänsyn till den demokratiska utvecklingen, samt 2. *att* från den 1 juli 1953 förbjuda all drevjakt.

Sedan tredje lagutskottet i utlåtande nr 22 hemställt *dels* att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 317 och II: 395 samt II: 231, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om översyn rörande gällande ordning för meddelande av tillstånd till jakt å älg, *dels* att motionen II: 231, i den mån den icke besvarats genom vad utskottet ovan hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd, beslöt riksdagen, på sätt framgår av dess skrivelse den 12 maj 1953, nr 218, i enlighet härmed.

1957 den 8 mars

I en underdånig skrivelse den 28 oktober 1953 hade Svenska jägareförbundet hemställt, att i gällande jaktstadga måtte införas bestämmelser om jakträtt å inhägnade skogsföryngringsområden av följande innebörd. I landets sydliga och mellersta delar förekommo inhägnader kring föryngringar i löv- och barrträdsbestånd som skydd mot skadegörande älgar, rådjur, hjortar, harar och vildkaniner. Trots noggrann tillsyn hände det emellertid att de större djuren togo sig in på det skyddade området, varefter det var förenat med stora svårigheter att driva ut dem. Med hänsyn till de betydande ekonomiska värden, som på detta sätt årligen gingo till spillo, fann jägareförbundet det angeläget att markägaren i dylika situationer medgäves rätt att genom avjagning under hela året utan hinder av eljest gällande fridlysningsbestämmelser hålla föryngringarna fria från skadegö-

rande villebråd. Enligt förbundets uppfattning borde länsstyrelse vara tillståndsgivande myndighet.

I ärendet avgav domänstyrelsen utlåtande den 15 januari 1954.

1957 den 10 oktober

1) I en underdånig skrift den 17 maj 1957 hade Svenska jägareförbundet överlämnat en utredning med förslag till ändrade bestämmelser rörande älgjaktens bedrivande. Förslagets innebörd framgår av nästa kapitel i detta betänkande.

I ärendet avgav domänstyrelsen utlåtande den 23 september 1957.

2) Domänstyrelsen hade i underdånig skrivelse den 4 juni 1953 hemställt om begofgenhet att på mindre marker under styrelsens förvaltning upplåta rätt till jakt efter högvilt till innehavare av jakträtt å omgivande eller angränsande mark för en tid av högst fem år utan fastställande av antalet djur, som av jakträttsarrendatorn får fällas.

1958 den 30 december

Styrelsen för Förbundet landsbygdens jägare hade i en till länsstyrelsen i Jämtlands län ställd skrift den 14 juli 1958 angående bland annat älgjaktens ordnande inom länet hemställt, att länsstyrelsen måtte företaga de åtgärder som skriften kunde föranleda. Förbundet ansåg en nedskärning av länets älgstam vara erforderlig om ett gott samarbete skulle kunna upprätthållas mellan företrädare för skogsvården och jakten. Den allmänna jakttiden, vilken förbundet ansåg vara den väsentliga och rättvisa jaktformen, borde uppdelas på två perioder för att ernå bästa resultat av jakten: En period om fyra dagar i början av september samt en period om lika många dagar i början av oktober eller de första fyra dagarna av den tid, varunder licensjakt kommer att bedrivas i andra omgången.

Utlåtande i ärendet infordrades av domänstyrelsen, som med sitt svar den 13 november 1958 tillika överlämnade yttrande av Svenska jägareförbundet. Sökan- den avgav påminnelser den 30 november 1958.

1960 den 25 november

I en till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet ställd skrift den 28 oktober 1960 hade Sveriges djurskyddsinspektörers riksförbund hemställt att en utredningsman måtte tillkallas för utredning av frågan om åtgärder för motverkande av skadskjutningar m. m. vid jakt.

På begäran av jaktutredningen har Sveriges djurskyddsföreningars riksförbund avgivit utlåtande i ärendet den 23 mars 1961.

1960 den 25 november

Med underdånig skrift den 15 juni 1960 hade Jägarnas riksförbund överlämnat ett på riksförbundets årskongress 1956 antaget uttalande med synpunkter och önskemål i älgfrågan. I uttalandet tar riksförbundet avstånd från de förslag till nya riktlinjer för älgjaktens bedrivande, som Svenska jägareförbundets älgjaktkommitté framlagt i det omarbetade älgbetänkandet. I stället kräver man att den allmänna älgjakten bibehålles; att licensjakten avskaffas; att en enhetlig, allmän jakttid avpassas för varje län; att jaktvårdsfondens medel användas för ingående undersökningar av älgens livsföring och fortplantning; samt att en utredningskommitté tillsättes, bestående av sakkunniga jägare från de olika jaktvårdsorganisationerna, ledamöter av djur- och naturvårdande institutioner samt representanter för skogs- och jordbruk.

Domänstyrelsen avgav — efter hörande av Svenska jägareförbundet — utlåtande i ärendet den 12 november 1960.

1961 den 12 maj

Wifstavarfs aktiebolag hade i skrift till länsstyrelsen i Jämtlands län den 14 september 1959 hemställt om införande av vissa säkerhetsbestämmelser m. m. som borde införas vid all älgjakt inom länet, helst inom hela riket.

Länsstyrelsen infortrade utlåtande i ärendet från länsavdelningen av Föreningen Sveriges landsfiskaler, Jämtlands läns jaktvårdsförening och Förbundet landsbygdens jägare samt förklarade i underdånig skrift den 31 januari 1961 sig anse att sökandens framställning icke borde föranleda till att några särbestämmelser för älgjakten meddelades inom Jämtlands län men hemställde tillika att handlingarna måtte tillställas jaktutredningen.

I ärendet avgav Svenska jägareförbundet utlåtande den 27 april 1961.

1961 den 31 augusti

Sedan länsstyrelsen i Norrbottens län genom resolution den 28 juni 1961 funnit sig icke kunna bifalla en av hemmansägaren Oskar Woutilainen i Lannavaara med jaktlag gjord ansökning om tillstånd att under särskild jakttid fälla älg inom visst område vid Vittangiälven ovan odlingsgränsen inom Kiruna stad, enär tillstånd till jakt å älg under särskild jakttid (s. k. licensjakt) icke lagligen kan beviljas å mark, där fri jakträtt tillkommer lapparna, anförde Woutilainen å Soppero byalags vägnar i en den 21 juli 1961 till jordbruksdepartementet inkommen skrift besvär över resolutionen. I samma skrift anhöll han även om utredning av frågan om sådan ändring av gällande bestämmelser, att rätt till jakt under särskild jakttid skall kunna medgivas jämväl å mark, belägen ovan odlingsgränsen.

Efter det utlåtanden i målet avgivits dels av länsstyrelsen, som tillika överlämnade yttranden av vederbörande lappfogde och länets jaktvårdsförening, dels av domänstyrelsen, lämnade Kungl. Maj:t Woutilainens besvär utan bifall men lät samtidigt överlämna den av honom å byalagets vägnar gjorda ansökningen till jaktutredningen för övervägande.

1963 den 28 juni

I en vid 1963 års riksdag väckt motion, II: 673, hade hemställts att riksdagen måtte besluta, att älgjakt, allmän eller med licens, endast får ske under högst en vecka per år inom respektive län samt, om ett län blir s. k. försökslän för licensjakt, denna icke får inskränka mindre jordägares eller arrendatorers rätt att deltaga i densamma utan hänsyn till areal å markerna.

Som motiv för sin hemställan anförde motionären: Inom en del län diskuteras frågan om att all älgjakt skall ske medelt licens och inom mycket stora markområden. Det är angeläget att de mindre markägarnas jaktmöjligheter inte inskränkes till förmån för större bolag och markägare. Men det är än mer angeläget att denna licensjakt icke, genom att tillåtas under längre tid än en vecka, får inskränka andra medborgares möjligheter att vistas ute i markerna. Då man även motiverar de ändrade jaktreglerna med att de skall skydda älgstammen etc., vilken inte minst genom den redan existerande licensgivningen förorsakat en stark nedgång i älgbeståndet, borde en begränsning av älgjakten till en vecka kunna vara till gagn både från jaktvårds- och fritidssynpunkt. Älgstudsarna, ofta hanterade av s. k. söndagsskyttar, är en verklig fara för alla dem som vill njuta av fritidsmöjligheter i skog och mark, även om det sker på egna områden där man vill skydda djuren, och därför måste länsstyrelsernas möjligheter att bevilja licens inskränkas till högst en vecka i samband med allmän jakt.

I utlåtande nr 20 med anledning av motionen yttrade tredje lagutskottet bland annat. Med hänsyn till det pågående arbetet inom 1949 års jaktutredning anser sig utskottet icke i detta sammanhang böra taga närmare ställning till de i motionen berörda frågorna. I likhet med Svenska jägareförbundet finner emellertid utskottet att motionären genom sitt senare yrkande tagit upp ett väsentligt problem. Motionen synes därför, såsom jägareförbundet föreslagit, böra överlämnas till jaktutredningen för att övervägas vid fullgörandet av utredningens uppdrag. Utskottsutlåtandet utmynnade följaktligen i en hemställan, att motionen icke måtte föranleda annan riksdagens åtgärd än att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställd, att motionen jämte utlåtandet överlämnades till jaktutredningen.

Riksdagen biföll enligt skrivelse den 29 april 1963, nr 154, utskottets hemställan.

Härutöver ha direkt till jaktutredningen inkommit följande ärenden, som innehålla synpunkter och förslag rörande olika delar av älgproblemet. I den mån i dessa ärenden liksom i de härförut omförmälda förekomma yrkanden i frågor, som sammanhänga med älgstammens skadegörelse, ha dessa beaktats av utredningen vid de överväganden, som redovisats i 6—8 kap.

1957 den 14 november

Länsstyrelsen i Jämtlands län har med skrift den 12 november 1957 överlämnat framställning från Jämtlands provinsförbund av RLF av den 29 april 1954. Provinsförbundet hemställer att licensjakten efter älg avskaffas, att tillstånd till vinterjakt kan meddelas inom områden där större skador på skog uppkommit, samt att den ordinarie jakttiden förläggas till de första dagarna i september med en uppdelning i två perioder.

Yttranden i ärendet ha avgivits av Jämtlands läns jaktvårdsförening, Svenska jägareförbundet samt Jämtlands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott. Sökanden har avgivit påminnelser i ärendet.

1957 den 9 december

Länsstyrelsen i Jämtlands län har med skrift den 7 december 1957 överlämnat framställning från Jämtlands länsförbund av RLF av den 25 april 1957. Länsförbundet hemställer att licensjakten efter älg avskaffas, att den allmänna älgjakten uppdelas i två perioder, samt att åtgärder vidtagas så att rättvisare värdering av älgskador åstadkommes.

Yttranden i ärendet ha avgivits av älgskadenämnden inom Jämtlands län och Jämtlands läns jaktvårdsförening.

1959 den 4 maj

Jämtlands länsförbund av RLF har med skrift den 24 april 1959 för kännedom överlämnat två motioner till länsförbundets årsstämma 1959, berörande bland andra jaktliga frågor älgskadefondens ianspråktagande för anläggande av hjälpkulturer i älgskadade tallföryngringar.

1961 den 26 april

Svenska jägareförbundets förbundsstyrelse har den 15 februari 1961 beslutat överlämna dels en från Norrbottens läns jaktvårdsförening inkommen framställning om försök med uteslutande reglerad älgjakt inom länet, dels en från Paulus Husi, Njarre by, Jokkmokk, m. fl. inkommen petition om fyra dagars jakttid för älg i Norrbottens län och om förbud mot licensjakt inom Jokkmokks socken jämte länsjaktvårdsföreningens yttrande häröver.

1963 den 6 juli

Svenska orienteringsförbundet anför i skrivelse till utredningen, att förbundets verkställande utskott behandlat de friluftsidrotternas problem som kunna uppstå, därest älgjakten regleras enligt föreliggande förslag. Det säges bland annat att den av förbundet administrerade orienteringssporten utövas tävlingsmässigt av cirka 30 000 aktiva. Särskilt under hösten mångdubblas denna summa genom motionsmässigt utöva orienteringssport av scouter och friluftsfolk i övrigt. Till detta komma enskilda skogsexkursioner i mängd för bär- och svamplockning över hela landet — speciellt över lördagar och söndagar.

De problem som hittills förelegat beträffande möjligheterna att kunna dels utöva älgjakt, dels avhålla orienteringstävlingar och friluftsidrotter ha till viss del kunnat regleras genom överenskommelser mellan orienteringsförbundet och Svenska jägareförbundet. Därvid ha bland annat orienterarna avstått från alla tävlingar söndagen närmast före den allmänna älgjaktens början för att därigenom kunna freda älgarna och möjliggöra en önskad avskjutning.

Nu föreliggande förslag med reglerad älgjakt som försök under en månad i Kronobergs, Västmanlands och Jämtlands län skulle äventyra friluftslivet för en mängd människor, därest icke älgjakt helt avlyses på sön- och helgdagar — helst även lördagar. I förslaget anges endast, att jakten inte får bedrivas på sön- och helgdagar å marker, som äro belägna i sådan närhet av tätorter att det enligt länsstyrelsens bedömning måste innebära allvarliga risker att vistas där under pågående älgjakt.

Häremot framhåller orienteringsförbundet, att i dagens samhälle huvuddelen av dessa friluftsmänniskor äro bilburna, vilket får dem att söka sin rekreation under lördagar och söndagar ganska långt från dessa tätorter. Likaså arrangeras för det mesta orienteringstävlingarna i mera åtrådade skogsområden ganska långt från samhällena. Det är därför för orienteringsförbundet angeläget att erinra om dessa förhållanden så att jaktutredningen om möjligt frilägger lördagar och söndagar från älgjakt och därigenom dels ger friluftsfolket möjlighet till rekreation, dels samtidigt undanröjer alla riskmoment för kringströvande eller tävlande friluftsmänniskor ute i älgmarkerna.

Orienteringsförbundet säger sig vidare ha inhämtat, att jägareförbundet kommer att arbeta för att ansökan om reglerad älgjakt skall inlämnas senast den 1 april för att därmed arbetet med tillståndsgivning skall hinnas med.¹ Ur orienteringssportens synpunkt vore det dock önskvärt med ännu tidigare datum, enär planläggning, rekognoscering, kontakter med markägare och jägare, kartbeställningar och övrig organisation för en större orientering kräver ännu längre förberedelsestid. Förbundets tävlingsprogram — även innefattande höstens tävlingar — tillkännagives också strax före årsskiftet. En anpassning med offentliggörandet av älgjakttiderna vore därför synnerligen angeläget, varför förbundet anhåller att även dessa önskemål bli tillgodosedda.

Orienteringsförbundet anför till slut, att den förutskickade försöksverksamheten inom vissa län säkerligen kommer att bli normgivande för hela landet, varför förbundet anhåller att dess nu anförda synpunkter beaktas i de förslag till älgjaktens reglering, som den statliga jaktutredningen väntas framlägga.

¹ Genom kungörelse den 6 december 1963 (nr 607) har förordnats, att ansökan om tillstånd till jakt efter älg — alltså även vid licensjakt i län, där försök med helt reglerad älgjakt icke äger rum — skall göras före utgången av mars månad, om länsstyrelsen ej medger senare sista ansökningdag.

SVENSKA JÄGAREFÖRBUNDETS FÖRSLAG

I

Inledning

Upprinnelsen till det av Svenska jägareförbundet framlagda förslag rörande riktlinjer och bestämmelser för älgjaktens framtida bedrivande, beträffande vilket Kungl. Maj:t den 10 oktober 1957 uppdragit åt jaktutredningen att verkställa ytterligare utredning, var följande.

Riksjaktvårdskonsulenten Harry Hamilton överlämnade i april 1950 till jägareförbundets arbetsutskott en promemoria, som gick ut på att avlagt kompetensprov bör utgöra villkor för den som vill erhålla licens för inköp eller övertagande av älgvapen.¹ Sedan promemorian behandlats av arbetsutskottet och förbundets styrelse utan att föranleda beslut, uppdrog utskottet samma år åt en kommitté, bestående av riksjaktvårdskonsulenten såsom sammankallande och sekreterare, kommunalnämndsordföranden Alvar Berggren i Moliden, Västernorrlands län, och redaktören, numera avdelningschefen i domänstyrelsen Bertil Haglund att undersöka vad som kunde göras för att få till stånd bättre förhållanden på älgjaktens område. På begäran av kommittén anmodade förbundsstyrelsen senare hovrättsrådet Sven Nordell och jaktvårdskonsulenten i Gävleborgs län Robert Bagge att delta i utredningsarbetet.

Efter avslutad utredning avgav kommittén den 24 februari 1955 betänkande med förslag i ämnet, kallat »Älgbetänkandet 1955».

Sedan betänkandet behandlats vid 1955 års förbunds kongress, uppdrog kongressen åt förbundsstyrelsen att verkställa ytterligare utredningar i frågan samt att, efter länsjaktvårdsföreningarnas hörande, överlämna ärendet till förbundets överstyrelse.

För utredningsarbetets bedrivande utsåg förbundsstyrelsen i april 1955 en älgjaktkommitté.

I kommittén ingingo såsom ordförande ledamoten av riksdagens andra kammare Fritiof Boo, numera kommunalråd i Borås och ordförande i jägareförbun-

¹ Godkänt kompetensprov är numera genom de år 1961 av Kungl. Maj:t utfärdade föreskrifterna och anvisningarna för tillämpningen av vapenförordningen som regel villkor för förvärv eller lån av älgvapen.

dets jaktidsberedning, såsom vice ordförande disponenten Georg Rosenmüller, Tyllinge, Kalmar län, såsom övriga ledamöter kaptenen N. L. Arfwedson, Hållsta, Södermanlands län, lantbrukaren Eric Ericsson, Eneryda, Kronobergs län, nyssnämnde Alvar Berggren, skogsförvaltaren Axel E:son Leijonhufvud, Teg, Västerbottens län, och jaktvårdskonsulenten Folke André, Örebro, samt, såsom adjungerade ledamöter nyssnämnda Harry Hamilton och Sven Nordell. Till sekreterare utsåg kommittén numera hovrättsrådet och rättsavdelningschefen Bengt Hamdahl.

Den sålunda tillsatta kommittén framlade den 29 juli 1955 sitt betänkande. Detta innebar i vissa delar en omarbetning av den tidigare kommitténs betänkande och hade till följd härav givits beteckningen »1955 års omarbetade älgbetänkande». Till detsamma var fogad en reservation av kommittéledamöterna André och Ericsson.

Länsjaktvårdsföreningarnas yttranden över betänkandet inforrades till den 1 december 1956. Till följd av denna remisstid kunde de av älgfrågan berörda 24 länsföreningarnas styrelser bereda föreningarnas årsmöten tillfälle att taga ställning till ärendet, vilket även skedde.

Den principiella utgångspunkten för de i betänkandet framlagda förslagen synes kunna sammanfattas så, att kommittén funnit att gällande jaktförfattningar icke möjliggöra den planmässiga reglering av älgstammens storlek, som bör vara ett mål för älgjakten. En dylik reglering bör under vederbörligt hänsynstagande till skogshanteringens och jordbrukets intressen åvägabringa en biologiskt riktig vård av älgstammen och samtidigt befordra en human älgjakt.

Länsjaktvårdsföreningarnas remissyttranden visa oförtydligt, att majoriteten av föreningarna klart insåg behovet av en bättre ordning för älgjakten bedrivande än den nuvarande. Endast en förening och årsmötena i två föreningar ställde sig avvisande, vid det ena av dessa årsmöten med två rösters majoritet.

När det gällde frågan om sättet att åvägabringa berörda nyordning funno båda kommittéerna och även reservanterna, att detta borde ske så, att älgen fridlyses under hela året med rätt för vidkommande länsstyrelse att enligt vissa regler meddela tillstånd till älgjakt.

Länsföreningarnas remissyttranden visa, att femton föreningar biträdde detta förslag. Ytterligare fem föreningar anslöto sig i princip till förslaget men syntes vilja uppskjuta genomförandet längre eller kortare tid. De två nyss berörda årsmötena avstyrkte förslaget trots föreningsstyrelsernas tillstyrkan. Två föreningar avstyrkte helt reglerad avskjutning och ville behålla den allmänna jakten.

II

1955 års omarbetade älgbetänkande

De av älgjaktkommittén i betänkandet framlagda förslagen och de till grund för dessa anförda synpunkterna voro sammanfattningsvis i huvudsak följande.

Under de senaste årtiondena har älgstammen i Sverige ökat kraftigt. Stammens tillväxt — i och för sig ett glädjeämne — har emellertid medfört allvarliga problem. Skadegörelsen på skog och gröda har blivit av större omfattning och effektiva förebyggande åtgärder ha saknats. Jakten efter älg har dragit till sig allt större skaror människor och — såsom den hittills bedrivits — föranlett ökad frekvens av såväl olycksfall bland jägare som skadskjutning av älgar.

Systemet med en mycket kort allmän jakttid som ett medel att reglera avskjutningen för med sig, att denna som regel blir okontrollerad och resultatet slumpartat. Vid denna jaktform tages i allmänhet inga hänsyn till biologiskt riktiga synpunkter och sällan beaktas nödvändigheten av att anpassa stammens numerär efter näringarnas krav. Under de korta jaktdagarna, som ofta kännetecknas av stor hets, deltaga många jägare som sakna kompetens i fråga om skjutskicklighet och jaktlig erfarenhet.

Bestämmelserna om jakt under särskild jakttid — licensjakt — avse att undanröja nu nämnda med den allmänna jakten förbundna olägenheter samt att åstadkomma en planmässig beskattning av älgbeståndet. Licensjakten har emellertid ännu inte dragit till sig flertalet jakträttsinnehavare. Ehuru bildandet av jaktvårdsområden ökar i omfattning och därmed även antalet licensjägare, går utvecklingen i för långsam takt. Irritationen mellan dem som jaga under kort allmän jakttid och licensjägarna består till skada för såväl jaktvården som skötseln av älgstammen.

Kommittén har kommit till det resultatet, att det är nödvändigt med enhetliga bestämmelser för älgjakten, vilka äro ägnade att bringa såväl jaktutövningen som avskjutningen under kontroll. Med hänsyn till älgens skadegörelse är det framför allt av vikt, att stammen hålles vid en för varje ort lämplig nivå. Kommittén föreslår därför, att den allmänna jakttiden slopas och att all älgjakt blir beroende av särskilt tillstånd, vilket i princip skall kunna erhållas av en var jakträttsinnehavare. Sådant tillstånd skall förutsätta ej blott att vederbörande mark godkänts utan även att ansvarig jaktledare utsetts för varje älgjaktområde. Denne skall bland annat tillse att jaktdeltagarna äga godtagbar skjutskicklighet och använda sig av vapen och ammunition, som äro lämpliga för älgjakt. I samband härmed har kommittén övervägt lämpligheten av att införa obligatoriska kompetensprov för älgjakt. Då kostnaderna för genomförandet av dylika skulle bli allt för höga rekommenderar kommittén att i fortsättningen licens enligt vapenförord-

ningen meddelas endast den som avlagt godkänt prov för Svenska jägareförbundets älgskyttemärke i brons.

Målet för den konsekvent genomförda reglerade jakten är att alla landets älgmarker indelas i älgjaktområden, vilka emellertid icke böra tillkomma tvångsvis utan på frivillig väg.

I varje kommun, där älg förekommer, bör tillsättas en älg nämnd, till vilken alla ansökningar om tillstånd till älgjakt inom kommunen ingivas. Älg nämnden skall väl känna till samtliga älgjakten berörande problem inom kommunen. Den skall beräkna hur stor avskjutningen lämpligen bör vara och se till att indelningen i älgjaktområden blir ändamålsenlig. Sannolikt komma älgjaktområdena — bortsett från större ägoinnehav och jaktvårdsområden där licensjakt hittills bedrivits — att bildas av de marker, där de jaktberättigade brukat sammansluta sig i jaktlag. Jakträttsinnehavare, som icke tillhör någon av dessa grupper och som ändå vill utöva älgjakt, bör genom nämndens medverkan genom överenskommelse kunna få sin mark ansluten till lämpligt älgjaktområde. För varje älgjaktområde skall nämnden föreslå vilket antal älgar, som skall få fällas.

Varje älg nämnd skall ha fem ledamöter. Ordföranden utses av länsstyrelsen efter förslag av länsjaktvårdsföreningen. Övriga ledamöter skola tillsättas en av länsstyrelsen, en av hushållningssällskapet, en av skogsvårdsstyrelsen och en av länsjaktvårdsföreningen. Tre av nämndens ledamöter skola vara markägare eller företrädare för markägare. Kostnaderna för nämndernas verksamhet skola utgå ur älgskadefonderna, vilka föreslås erhålla benämningen älgmedelsfonder.

Bestämmanderätten i fråga om älgjakten skall emellertid icke ligga hos älg nämnderna. Detta av två skäl. Dels skulle älg nämndernas ställning bli alltför ömtålig, dels bör ansvaret för älgfrågans handhavande åvila vederbörande länsjaktvårdsförening och länsstyrelse, vilka båda organ ha bättre möjlighet till överblick av problemen i fråga. Med hänsyn till att länsstyrelsens arbetsbörda om möjligt icke bör ökas samt att länsjaktvårdsföreningarna besitta erforderlig sakkunskap, bör tyngdpunkten vid ärendenas handläggning förläggas till de sistnämnda.

Gången av ärendenas handläggning skall därför enligt kommitténs förslag bli följande.

Älg nämnderna översända de inkomna ansökningarna om tillstånd till älgjakt jämte egna yttranden till länsjaktvårdsföreningen. Efter granskning avger länsjaktvårdsföreningen till länsstyrelsen förslag rörande jakttidens längd och det högsta antal älgar, som må fällas inom länet. Sedan länsstyrelsen fattat beslut i ärendet prövar länsjaktvårdsföreningen vilka älgjaktområden, som kunna godkännas, och hur många älgar, som skola få skjutas inom varje område. I god tid före älgjakten början tillställs sökandena besked om beslutets innehåll. Den som är missnöjd kan anföra besvär hos länsstyrelsen.

Avskjutningens storlek skall bestämmas med hänsyn främst till förekomsten av älg i markerna samt behovet ur skogsvårds- och jordbrukssynpunkt att nedbringa älgstammen.

Jakttiden, som i regel bör omfattå högst trettio dagar, må kunna uppdelas i två skilda perioder. Under sön- och helgdagar, som infalla under jakttiden, bör jakt i regel vara förbjuden.

Med hänsyn till den reglerade avskjutning som föreslås, föreligger icke längre något behov att generellt förbjuda fällande av årskalv.

Vad kommittén sålunda föreslagit avser den skola träda i stället för den jakt som för närvarande bedrives under allmän jakttid och på grund av licens enligt 15 § jaktstadgan. Vad beträffar nuvarande bestämmelser i 16 § jaktstadgan föreslås inte några genomgripande förändringar i den faktiska situationen. Särskilda tillstånd skall således i fortsättningen kunna meddelas för fällande av havreälgar och skogsskadeälgar. Däremot har vad som nu stadgats om lövskogsområden och älgjakten därstädes strukits. Det har nämligen visat sig, att dessa bestämmelser varit mindre lyckliga.

För att undanröja möjligheter till spekulation föreslås, att älg som fälles efter föreläggande eller förordnande jämlikt 24 § jaktlagen alltid skall tillfalla kronan.

Kommittén föreslår vidare vissa ändringar i älgavgiftkungörelsen. Den anför att oklarhet rått såväl om vem som i vissa situationer skall betala älgavgift som om när älgavgift skall utgå. Kommittén föreslår ett uttryckligt stadgande därom, att älgavgift skall erläggas av den eller den som älgen tillkommer, oavsett om djuret fällts av annan. Länsstyrelsen skall äga rätt att i vissa fall befria från dylik avgift.

Värderingen av älgskador föreslås skola ske genom älgnämndernas försorg.

Kommittén föreslår slutligen en övergångstid, under vilken det nya systemet prövas i några län och licensjakten uppmuntras i övriga delar av landet.

Till sist anför kommittén, att ett genomförande av dess olika förslag förutsätter ändringar i 24 § jaktlagen, 15, 16 och 28 §§ jaktstadgan, 2 § årliga fridlysningskungörelsen samt 1—7 och 9 §§ älgavgiftskungörelsen. Till betänkandet voro fogade av kommittén utarbetade författningsförslag, innefattande jämväl förslag till kungörelse angående älgnämnder samt om meddelande av tillstånd till jakt efter älg, m. m. tillika med förslag till instruktioner för älgnämnd och för jaktledare.

III

Skrivelse till Kungl. Maj:t den 17 maj 1957

Med skrivelse den 17 maj 1957 överlämnade Svenska jägareförbundet hela utredningsmaterialet i älgfrågan med hemställan, att Kungl. Maj:t ville uppdraga åt särskild utredning att, efter den översyn av materialet som kan finnas erforderlig, till Kungl. Maj:t inkomma med förslag till älgjaktens bedrivande. Därvid vore det enligt vad förbundet uttalade önskvärt, att av förbundet ifrågasatt ändring av 15 § jaktstadgan i syfte att stimulera licensjakten kunde genomföras snarast möjligt och oberoende av utredningen i övrigt.

Efter genomgång och diskussion av förslagen i de båda älgbetänkandena samt en redogörelse för den ställning förbundets länsorgan intagit till dessa förslag — i principfrågan återgiven under punkt I i detta kapitel — anför förbundet som sammanfattning följande.

Såväl Svenska jägareförbundets kongress — bestående av 135 röstberättigade deltagare, nämligen 100 ombud, representerande samtliga länsjaktvårdsföreningar, samt förbundets överstyrelsens 35 ledamöter¹ — som 21 av de av älgfrågan direkt berörda 24 länsjaktvårdsföreningarna ha anslutit sig till den uppfattningen, att gällande bestämmelser rörande jakt efter älg böra ändras på sådant sätt, att älgjakten kommer att syfta till en god älgvård och ske under vederbörligt hänsynstagande till skogsbrukets och jordbrukets intresse. Med god älgvård förstås bland annat en planmässig, mera human och biologiskt inriktad avskjutning.

Även om en minoritet förordar, att den allmänna älgjakten bör bibehållas, och även om en länsjaktvårdsförening anser, att älgjakt under utsträckt tid icke vidare bör tillåtas, får det anses fastslaget, att den alldeles övervägande delen av de ansvariga jaktvårdsorganisationerna biträder den meningen, att älgjakt må utövas allenast efter särskilt tillstånd.

Äsikterna gå emellertid starkt isär beträffande den framtida tidpunkt, då den allmänna älgjakten skall ha upphört i hela riket, samt än mera i fråga om den reglerade älgjaktens organisering.

Svenska jägareförbundet anser sig vid sådant förhållande icke nu böra framlägga förslag om annan författningsändring än som framgår av det följande.

Det torde emellertid vara av stort värde, att organisationsformer liknande de av förbundets älgjaktkommitterade föreslagna få prövas inom ett mindre antal län, innan Kungl. Maj:t och riksdagen slutligt avgöra ärendet

¹ Av överstyrelsens 35 ledamöter utses ordföranden och ytterligare en ledamot av Kungl. Maj:t, sex ledamöter väljas av kongressen, en av Svenska naturskyddsföreningen, två av den för de båda skånelänen gemensamma jaktvårdsföreningen samt en av var och en av de övriga 24 länsjaktvårdsföreningarna.

angående älgjaktens utövande. Förbundet är därför villigt att på anmodan och efter samråd med vederbörande länsstyrelser och länsjaktvårdsföreningar inkomma med förslag på lämpliga försökslän. Det torde få ankomma på vederbörande länsstyrelser att efter samråd med berörda länsjaktvårdsföreningar utfärda erforderliga bestämmelser med hänsyn till de olikartade förhållandena inom olika delar av vårt land. Det synes nämligen nödvändigt att genom försöksverksamhet pröva sig fram till en ändamålsenlig lösning av detta vittomfattande problemkomplex, helst som införande av reglerad älgjakt eljest skulle kunna få en verkan, motsatt den åsyftade. Oavsett övriga organisationsformer inom försökslänerna måste dock föreskrivas, att älgan inom dessa län skall vara fridlyst under hela året och endast får jagas under viss tid och efter särskilt tillstånd.

För att möjliggöra reglerad jakt under särskild tid i vidgad omfattning även i län, som icke bliva försökslän, synes angeläget, att 15 § jaktstadgan snarast ändras, så att älgstammen kan beskattas på skäligt sätt, även om de s. k. licensområdenas marker icke äro av den storlek och beskaffenhet, som för närvarande är påbjuden.

Till det av jägareförbundet i anslutning till det sist anförda överlämnade författningsförslaget torde jaktutredningen få anledning återkomma.

FÖRSÖK MED REGLERAD ÄLGJAKT

I

Förberedande åtgärder m. m.

I skrivelse den 6 augusti 1962 till Svenska jägareförbundet hemställde jaktutredningen, att förbundet snarast måtte inkomma till utredningen med förslag till försökslän för reglerad jakt efter älg. Som försökslän kunde utredningen för sin del tänka sig ett i södra Sverige, två i mellersta delarna av landet samt ett i nedre och ett i övre Norrland. Sådana län borde utväljas, inom vilka jaktvårdsorganisationen fungerar väl och licensjakten efter älg redan nu har stor omfattning. En förutsättning för försöksverksamhet skulle vidare vara att förbundets länsorganisation (länsjaktvårdsförening) önskar få en sådan till stånd och åtar sig att organisera densamma.

I skrivelse till jaktutredningen den 17 maj 1963 anförde förbundet bland annat följande.

Förbundet har remitterat utredningens begäran till samtliga av älgfrågan berörda länsjaktvårdsföreningar. Länsjaktvårdsföreningarna i Kronobergs, Västmanlands, Gävleborgs och Jämtlands län ha förklarat sig villiga att genomföra försök. Länsjaktvårdsföreningarna i Värmlands och Kopparbergs län ha ännu inte tagit slutlig ställning till frågan. Övriga föreningar ha avböjt försöksverksamhet. Då handläggningen av ärendet inom Gävleborgs läns jaktvårdsförening inte skett i enlighet med förbundets anvisningar och det är tveksamt, huruvida föreningens förklaring omfattas av en tillräcklig majoritet, vilket däremot torde vara fallet inom Kronobergs, Västmanlands och Jämtlands län, föreslår förbundet att försök med reglerad jakt må komma till utförande i sistnämnda tre län. Förbundet föreslår vidare att varje annat län, där länsjaktvårdsföreningen med en betryggande majoritet bland de direkt anslutna medlemmarna gör framställning om försöksverksamhet, utses till försökslän, oaktat antalet sådana län därigenom kan bli större än det av jaktutredningen angivna.

I fråga om försökets genomförande anser förbundet, att all älgjakt bör vara reglerad. Regleringen måste emellertid utformas på ett sådant sätt, att

ingens jakträtt trädes för när. Det är — såsom förbundet uttalat i dess i 12 kap. under III refererade skrivelse den 17 maj 1957 — med andra ord fråga om att finna den såväl från biologiska synpunkter som med hänsyn främst till skogsnäringsens och lantbrukets intressen lämpligaste formen för älgjaktens utövande. Att skapa ett licenssystem, som utan inskränkningar i jakträtten tillgodoser nyssnämnda synpunkter och intressen, kräver — vilket även framhållits i oförmälda skrivelse — försöksverksamhet inom särskilda älgjaktområden. Det är sannolikt att utan ändring av målsättningen delvis olika bestämmelser måste tillämpas i olika län. Oberoende av bestämmelsernas utformning i övrigt måste två ting vara grundläggande: jakträtten skall bevaras intakt och älgjakten bedrivs endast som licensjakt. I övrigt bör bestämmandet över älgjakten decentraliseras så långt detta är möjligt, d. v. s. detaljutformningen av licensbestämmelserna för försöksverksamheten överlämnas åt länsstyrelserna i samråd med vederbörande länsjaktvårdsföreningar. Försöksverksamheten skall följas noggrant och från varje försökslän skall redogörelse årligen avgivas snarast möjligt efter älgjaktssäsongen. Förbundet påtar sig uppgiften att infordra och sammanställa berörda länsjaktvårdsföreningars redogörelser samt att göra motsvarande bearbetning av länsstyrelsernas berättelser, därest sådana skola ifrågakomma.

Förbundet anför vidare, att det är väl medvetet om att övergång till utslutande reglerad älgjakt kommer att möta visst motstånd och att ett antal jakträttsinnehavare kommer att vägra anslutning av sina marker till älgjaktområde. Dessa jakträttsinnehavare få uppenbarligen inte berövas sin jakträtt. Om försöksverksamheten, vilken bör pågå under åtminstone tre år, skall ge ett tillförlitligt resultat med hänsyn till de inledningsvis nämnda synpunkterna och intressena, är det emellertid nödvändigt att reglera jaktutövningsrätten även för dem, som avböja medverkan i försöksverksamheten. Detta får dock inte ske på så sätt, att dessa jakträttsinnehavare favoriseras genom att få bedriva ett slags allmän jakt efter älg. Ett sådant medgivande skulle förrycka försöket. Om därför en jakträttsinnehavare avböjer att ansluta sina marker till licensområde men han förfogar över marker, vilka enligt länsstyrelsens bedömning äro väl arronderade och av tillräcklig storlek, skola dessa marker kunna förklaras utgöra ett älgjaktområde. Förbundet säger sig i detta sammanhang vilja uttala, att de krav måste mildras avsevärt, vilka hittills uppställts beträffande minimiareal för älglicensområde. Även vid ett sådant mindre restriktivt betraktelsesätt skall givetvis det antal älgar, som får fällas på varje älgjaktområde, bestämmas med hänsyn till areal, arrondering och älgbestånd.

Vad härefter angår vägrande innehavare av jakträtten på marker, som ej kunna förklaras utgöra eget älgjaktområde, vill förbundet föreslå, att sådan innehavare av jakträtten efter därom gjord ansökan meddelas tillstånd att fälla en älg under del av den särskilda jakttiden, omfattande en samman-

hängande tid av högst sex dagar. Förfogar sådan jakträttsinnehavare över flera skilda markområden, av vilka intet fyller fordringarna på särskilt älglicensområde, kan han uppenbarligen inte få tillstånd att fälla en älg på varje område utan tilldelas endast en älg på den samlade arealen.

Det kan vidare tänkas inträffa, anför förbundet, att jakträttsinnehavare av olika anledningar, exempelvis markernas belägenhet m. m. eller rent personliga förhållanden, vägras att ansluta sina marker till älgjaktområde. Därvid skall i första hand undersökas, huruvida markerna i fråga kunna förklaras utgöra särskilt älglicensområde, samt i andra hand, huruvida överenskommelse om anslutning kan träffas. Där utestängandet uppenbarligen är utan saklig grund och överenskommelse ej kan träffas, bör länsstyrelsen vara behörig att efter noggrann prövning av föreliggande omständigheter förordna, att den avvisade, såsom eget licensområde otillräckliga marker skall anslutas till älgjaktområdet. Slutligen skall länsstyrelsen kunna medgiva den utestängde rätt att fälla en älg under förkortad särskild jakttid.

Beträffande tillståndsgivande myndighet påpekar förbundet att domänstyrelsen enligt gällande jaktstadga är licensgivare beträffande kronomarker. Detta förhållande har i flera fall visat sig mindre lyckligt, särskilt då samma person eller jaktlag förfogar över jakträtt på såväl kronomark som angränsande enskild mark. I all synnerhet gäller detta, om det är stor skillnad mellan de av länsstyrelsen och domänstyrelsen tillämpade grunderna för älgutdelningen. Förbundet anser det därför angeläget att domänstyrelsen delegerar tillståndsgivningen i vad avser mindre kronomarker, helst om jakträtten på dessa är utarrenderad till den, som innehar jakträtt på angränsande enskild mark, varigenom det sammanlagda området i verkligheten utgör ett licensområde, för vilket endast en licens borde utfärdas.

Förbundet förutsätter att tiden för den reglerade jakten skall omfatta — med undantag för den förkortade särskilda jakttiden som ovan nämnts — en månad (15 § 1 mom. fjärde stycket jaktstadgan) med början

såvitt avser något av de fyra nordligaste länen samt Älvdalens, Lima, Transtrands, Särna och Idre kommuner i Kopparbergs län den måndag, som infaller närmast efter den 2 september, samt

såvitt avser riket i övrigt andra måndagen i oktober.

Med hänsyn till älgens brunsttid förutsätter förbundet att jaktuppehåll göres i »septemberlänen» mellan den 23 september och den 8 oktober.

Det synes förbundet angeläget att tillstånd till älgjakt under särskild jakttid kan ges sådan formulering, att älgjakt inte må bedrivas på söndag och helgdagar å marker, som äro belägna i sådan närhet av tätorter att det enligt länsstyrelsens bedömande måste innebära allvarliga risker för övriga friluftsmänniskor att under pågående älgjakt vistas i dessa marker.

Då organiserandet av försöksverksamheten kommer att draga vissa kost-

nader, enär jaktvårdskonsulenterna icke utan särskilda medhjälpare kunna fullfölja detta arbete, kommer förbundet att efter utredning rörande personalbehovet i särskild ordning söka erforderligt bidrag för ändamålet.

Till sist tillstyrker förbundet att försöksverksamheten organiseras i enlighet med förslag som överlämnats av länsjaktvårdsföreningarna i Kronobergs, Västmanlands och Jämtlands län, dock med de ändringar, som kunna påkallas av förbundets ovanstående förslag. Beträffande Jämtlands län anser förbundet i likhet med länsjaktvårdsföreningen att renbetesfjällen på grund av renbeteslagens bestämmelser måste undantagas från området för försöksverksamheten. På dessa marker liksom — vid eventuella försök i Västerbottens och Norrbottens län — inom lappmarkerna torde det vara nödvändigt att bibehålla den allmänna älgjakten.

II

Vissa länsjaktvårdsföreningars förslag

Kronobergs läns jaktvårdsförening anför att särskilt tillstånd för jakt efter älg inom länet skall kunna meddelas dels fastställda jaktvårdsområden, dels särskilda licensområden av tillräcklig storlek där markägare-jakträttsinnehavare enats om att under hela försökstiden gemensamt bedriva älgjakt. Grundprincipen skall vara att ingen, som därtill är berättigad, får förhindras delta i älgjakt. Licensområdets storlek bör om möjligt omfatta minst ett tusen hektar och tillåta en avskjutning av minst en älg per år. Kommun- eller länsgräns får inte utgöra hinder för bildande av licensområde. Område som berör mer än en kommun skall anses tillhöra den kommun, där området ingår med den största arealen. För område som delvis berör annat län skall gälla samma bestämmelser som i försökslänet.

Länets indelning i licensområden bör ske kommunvis och inom varje kommun skall det finnas tre älggodemän — förordnade av länsföreningens styrelse — som åta sig organisationsarbetet. Älggodemännen skola vara bosatta inom kommunen och väl förtrogna med såväl älgjakt som skogs- och jordbruk. Förutom fastställda jaktvårdsområden skola områden, där licensjakt tidigare förekommit, liksom älgjaktlag med tillräcklig areal utgöra grunden för kommunens indelning i licensområden.

Licensområde får icke vägra anslutning av fastighet, om anslutningen rekommenderats av älggodemännen. För licensområde, som icke utgöres av jaktvårdsområde, skola gälla särskilda bestämmelser enligt av länsföreningens utarbetat förslag. Inom licensområde skall älgjakten bedrivas gemensamt eller — om arealen är stor — distriktsvis och för varje område eller distrikt skall finnas en jaktledare. Denne är ansvarig för såväl ingivande av full-

ständiga ansökningshandlingar för erhållande av tillstånd till älgjakt som för älgjaktens organisation. De av licensområdet berörda jakträttsinnehavarna skola underteckna en överenskommelse om att med sina fastigheter ingå i området under försökstiden. Länsföreningen har för ändamålet utarbetat förslag till sådan överenskommelse. Före jakten skola medlemmarna i licensområdet överenskomma om regler för bytets fördelning. Länsföreningen avser att avhålla sammanträden inom varje kommun, till vilka kallas alla markägare och jakträttsinnehavare. Vid dessa sammanträden kommer att redogöras för bestämmelserna beträffande den reglerade älgjakten och de förslag till licensområden, som älggodemännen upprättat. Erforderliga jämkningar i områdenas omfattning böra då kunna företagas.

När länet är indelat i licensområden skall varje område tillställas ansökningsblankett för licensjakt och de områden, som icke utgöra jaktvårdsområde, de särskilda handlingar, som nyss nämnts. Ansökan om tillstånd jämte övriga handlingar ingivas till länsstyrelsen, som remitterar handlingarna för yttrande till länsföreningens styrelse, vilken därefter upprättar förslag till avskjutning för varje licensområde. Länsstyrelsen bör därefter kunna utfärda gruppstillstånd avseende alla licensområden inom länet, vilket sedan i avskrift kommunvis tillställes varje licensområde. Därigenom få de olika licensområdena inom kommunerna uppgifter om angränsande områdens tillstånd, varvid en viss kontroll över avskjutningen uppnås.

Till Kronobergs läns jaktvårdsförenings förslag, för vars huvudsakliga innehåll nu redogjorts, har som exempel fogats en plan med karta för indelning av Linneryds kommun i älglicensområden. Av utredningen framgår bland annat att kommunens totala landareal är 26 591 hektar och att antalet licensområden beräknats till elva. Totala antalet jägare uppskattas till 149, av vilka 61,1 procent utgöras av markägare, vilka jaga antingen uteslutande på egen mark (4 procent) eller på egen och arrenderad mark (57,1 procent). Av övriga jägare bestå 1,4 procent av jakträttsarrendatorer, bosatta utom kommunen, 18,7 procent av jakträttsarrendatorer, bosatta inom kommunen, samt 9,4 procent av jakträttsarrendatorer, bosatta utom kommunen men utövande jakt tillsammans med markägare. 7,4 procent av jägarna äro jaktgäster och 2 procent jägare, som representera skogsbolag vid älgjakten.

Västmanlands läns jaktvårdsförening anför i sitt förslag till älgjaktens ordnande, att frågan om en helt genomförd reglerad jakt kan lösas genom bildande av jaktvårdsområden med de delar av länet, där detta inte ännu skett. Större bolagskomplex, häradsallmänningar och kronoparker äro redan färdiga för licensgivning.

Av länets landareal, 644 000 hektar, kan licens redan nu lämnas enligt följande.

42 jaktvårdsområden	278 000 hektar
licensområden härutöver 1962	146 000 »
kronoparker	46 000 » ,

vilket tillsammans utgör 470 000 hektar eller 73 procent av den totala landarealen.

Länsföreningen påpekar, att jaktvårdsområdet måste anses vara den idealiska formen icke endast för bedrivande av reglerad älgjakt utan för jakts bedrivande överhuvudtaget. Varje jaktvårdsområde begär licens för det antal älgar, som anses lämpligt för avskjutning, och fördelar dessa mellan de jaktlag som finnas inom området. Jägarnas självbestämmanderätt utövas på jaktstämman enligt demokratiska former. Varje jaktvårdsområde sköter således sina egna angelägenheter, utser jaktledare och utövar kontroll av jakten. Länsföreningen anser att — sedan organisationen med jaktvårdsområden genomförts — lokala nämnder bli obehövliga. Bedömning och samordning av licensansökningarna bör ske centralt och kan, liksom nu, handhas av älgskadenämnden, där länets jaktvårdsförening liksom skogs- och jordbruk böra vara representerade.

Länsföreningen framhåller till sist, att en förutsättning för att dessa planer skola kunna genomföras inom rimlig tid, cirka 2 år, är att extra personal ställes till förfogande så att bildandet av jaktvårdsområden kan fortceras.

Till Västmanlands läns jaktvårdsförenings sålunda avgivna förslag har som exempel fogats generalstabsblad nr 83, Sala, omfattande omkring en femtedel av länets areal. På kartan har inlagts dels förefintliga jaktvårdsområden till en sammanlagd areal av 175 386 hektar, dels större komplex av kronoparker, häradsallmänningar och bolagsmarker där licensjakt utan vidare kan bedrivas självständigt. Vidare ha på kartan inlagts 13 figurer, avsedda att nybildas till jaktvårdsområden eller anslutas till intilliggande jaktvårdsområden. I allmänhet jagar man redan nu kollektivt i större eller mindre älgjaktlag inom dessa tilltänkta jaktvårdsområden och tecknande av frivilliga överenskommelser har delvis påbörjats.

Jämtlands läns jaktvårdsförening anför i sitt förslag, att den reglerade jakten efter älg bör omfatta hela länet utom renbetesfjällen, där för närvarande ingen kan erhålla jaktutövningsrätt med uteslutande av andra. När det gäller samjakt med marker inom andra län böra samma regler som hittills gälla. Jakten på den aktuella marken regleras av det län, där större delen av jaktmarken är belägen.

Då reglerad jakt redan tillämpas inom mer än hälften av de marker, som inte utgöra renbetesfjäll, synes det länsföreningen enklast att bygga vidare på nuvarande system och i princip endast tillåta jakt efter älg jämlikt bestämmelserna i 15 och 16 §§ jaktstadgan. För att minska det arbete som en utvidgad licensgivning kommer att medföra för länsstyrelsen föreslås, att

samtliga till länsföreningen remitterade ansökningshandlingar av föreningen behandlas kommunvis. Länsföreningen bör med den avskjutningsstatistik, som finnes tillgänglig, kunna beräkna det totala antalet älgar, uppdelade på äldre djur och årskalvar, som kan fällas inom varje kommun. Därefter fördelas antalet djur mellan samtliga sökande. Länsstyrelsen kan därefter i likhet med vad som nu sker beträffande jaktvårdsområdena inom länet utfärda grupplicenser. I så fall skulle hela antalet från länsstyrelsen utgående licenser kunna begränsas till trettiofyra. En ytterligare fördel med grupplicens anser länsföreningen vara, att angränsande jaktlag erhålla kännedom om sina jaktgrannar (jaktledare, jaktområde, areal, tilldelning), vilket medför en viss möjlighet till kontroll.

I möjligaste mån bör eftersträvas, anför länsföreningen vidare, att ingen, som disponerar mark där älg brukar uppehålla sig, avhändes rätten att utöva viss jakt efter detta djur. Säkerligen måste man räkna med ansökningar från jägare, som av en eller annan anledning ej disponera så stor jaktmark, att det synes skäligt att medgiva fällandet av en älg. Om det visar sig omöjligt att i dylikt fall få till stånd samarbete med grannarna, bör viss tillståndsgivning dock kunna ske. Därest området har något så när godtagbar storlek och arrondering, bör lämpligen sökande medgivas tillstånd att fälla exempelvis »en tjur» eller »en årskalv».

Sökande, vilken disponerar jakträtt på såväl kronan tilhörig mark (renbetesfjällen undantagna) som angränsande annan mark, hänvisas att i vissa fall efter domänstyrelsens direktiv söka licens hos länsstyrelsen. Vid det länsföreningens styrelsesammanträde, där årets licensärenden föredras och principbehandlas, skall distriktets överjägmästare eller den han utser i sitt ställe vara självskriven ledamot.

Inom Jämtlands län har licensjakten under flera år varit uppdelad i två perioder, vilket givit uteslutande goda erfarenheter. Länsföreningen förordar därför, att samma system tillämpas vid försöken med helt reglerad älgjakt med förslagsvis 10 dagar i september och 7 dagar i oktober. Med hänsyn till jordbrukarnas i länet på skördetekniska skäl grundade önskemål samt för erhållande av viss kontinuitet med övrig jaktutövning ävensom med beaktande av älgens hornfejning och brunst föreslås fasta, från år till år återkommande data för jaktperiodens början, förslagsvis 8 september och 8 oktober.

Beträffande den allmänna älgjakten på renbetesfjällen synes det länsföreningen lämpligt att även den får bedrivas i två perioder med tills vidare 4 dagar i varje period och med början å data som föreslagits för den reglerade jakten inom länet i övrigt.

Länsföreningen anför till sist att den har tillgång till namn och adress på samtliga personer, vilka de senaste 20 åren inbetalt avgifter för fällda älgar, varför varje jaktlag i länet vid försök med reglerad älgjakt omgående kan nås med informationscirkulär och ansökningsblanketter.

Till det sålunda avgivna förslaget har Jämtlands läns jaktvårdsförening som exempel fogat en karta över viss del av Undersåkers kommun, på vilken inlagts dels licensområden 1962, dels områden som disponeras av byjaktlag med allmän jakt, dels områden med allmän jakt, utövad av jaktarrendatorer som icke äro bybor. I de båda senaste grupperna äro vissa skiften dock av jämförelsevis obetydlig areal. I särskild kommentar till kartan anför länsföreningen bland annat, att på omkring hälften av kommunens jaktmarker för närvarande bedrives licensjakt efter älg. Samtliga jakträttsinnehavare, vilkas jaktmarker inprickats på kartor, synas emellertid ha så stora arealer att minst en äldre älg borde kunna fällas. I ett fall är arealen dock så obetydlig, att endast en årskolv där bör få fällas.

Beträffande länsjaktvårdsföreningen i *Gävleborgs län* har jaktutredningen erfarit att frågan om försök med helt reglerad älgjakt inom länet, som första gången behandlades vid föreningens årsmöte hösten 1962, varit uppe till förnyad överläggning med föreningens medlemmar vid årsmöte hösten 1963. Mötet uttalade sig med stor majoritet i princip för en helt reglerad älgjakt inom länet men gav styrelsen i uppdrag att ytterligare utreda frågan.

Jaktutredningen har vidare erfarit att frågan om försök med helt reglerad älgjakt ånyo — efter omfattande utredning — var uppe på dagordningen vid årsmöten hösten 1963 hos *Värmlands läns jaktvårdsförbund* och *Dalarnas jaktvårdsförbund*. Majoritet för genomförande av försöksverksamhet uppnåddes dock inte vid något av dessa talrikt besökta möten. Ytterligare utredningar från respektive styrelsers sida torde vara att förvänta.

Beträffande *Norrbottnens län* har erfarits att länsjaktvårdsföreningen till Svenska jägareförbundet överlämnat förslag om försöksverksamhet, berörande en viss mindre del, omfattande Piteå landskommun, Piteå stad samt Hortlax, Norrfjärdens och Arvidsjaur's kommuner, av länet.

Svenska jägareförbundet har meddelat jaktutredningen, att den för sin del inte kan godkänna förslaget, som anses omfatta alltför liten del av länets areal och dessutom — beträffande Arvidsjaur's kommun — även berör lappmarken. Ett nytt förslag lär emellertid vara att vänta från Norrbottens läns jaktvårdsförening.

Slutligen skall nämnas att *Södermanlands läns jaktvårdsförening* vänt sig såväl direkt till jaktutredningen som till Svenska jägareförbundet med förslag till försök med helt reglerad älgjakt inom länet. Förslaget lyder in extenso:

»1. Så stor del av alla älgmarker som möjligt bör på frivillig väg sammanlösas till större älgjaktområden, där rationell avskjutning kan ske. En intensiv propaganda bör inrättas på så väl bildande av älgjaktsområden som sättet för älgjaktens bedrivande.

2. Älgjakten bedrivs dels under en kortare licenstid av fem dagar, dels under en längre om 30 dagar med början samma dag som den korta licens-tiden. Under den kortare licenstiden må ägare av jordbruks- eller skogsfastighet själv eller genom annan person fälla högst en älg å respektive fastighet.

Under den längre licenstiden må, dels den som äger fastigheter inom länet till en sammanlagd areal av lägst 200 ha efter ansökan fälla högst en älg å någondera fastigheten, dels den som disponerar sammanhängande marker större än 200 ha efter ansökan och prövning fälla en eller flera älgar.

3. Kalvförbudet upphör.

4. Älgavgifterna föreslås vara lika för kort och lång licenstid.

5. Älgskadenämnd och värdering av älgskador bibehålles liksom nu. Arealgränsen höjes till 50 ha.»

Svenska jägareförbundet har meddelat jaktutredningen, att förslaget inte kan anses överensstämmande med vad förbundet för sin del avser med reglerad älgjakt, samt har föreslagit att Södermanlands läns jaktvårdsförenings framställning inte skall föranleda någon utredningens åtgärd.

JAKTUTREDNINGENS FÖRSLAG

KAP. 14

I

Inledning

Av den utredning, vars resultat framlagts i första avdelningen av detta betänkande, torde framgå att den för närvarande gällande ordningen för beskattning av älgstammen är behäftad med åtskilliga brister. Till denna slutsats har i varje fall jaktutredningen kommit, vilket utredningen haft anledning att här förut uttala i olika sammanhang. Utredningens uppfattning har sedan länge delats av det ämbetsverk, domänstyrelsen, som har sig anförtrott att i allmänhet verka för en ändamålsenlig jaktvård i riket. Såsom framgår av de närmast föregående kapitlen omfattas samma mening av en mycket markerad majoritet bland de ansvariga företrädarna för det frivilliga jaktvårdsarbetet inom landet.

Så länge det allmännas älgpolitik huvudsakligen var inriktad på att söka bota följderna av 1800-talets rovjakt på älg och därefter den av livsmedelskrisen under första världskriget föranledda hårda beskattningen av älgstammen, voro nämnda brister kanske ej så påtagliga. Men sedan älgstammen inte blott tagit igen sistsagda åderlåtning utan visat en rent av förunderlig förmåga att därutöver tillväxa i antal, ha problemen undan för undan inställt sig. Det var i begynnelsen av detta utvecklingsskede som domänstyrelsen i utlåtande till Kungl. Maj:t över det s. k. Örebroförslaget till älgjaktens ordnande föreslog, att *all* jakt efter älg skulle göras beroende av särskilt tillstånd. Om Örebroförslaget, som byggde på licensjakt tillika med en mycket kort allmän jakttid, sades i utlåtandet, att ämbetsverket icke ville vara med om tudelning av älgjakten på det sätt, att den som vårdade sig om jakten skulle vara underkastad en av myndighet bestämd reglering av beskattningen, under det att den som saknade intresse för dylik vård skulle äga frihet att nedlägga så många djur som för honom vore möjligt. Det blev emellertid principerna i Örebroförslaget, som kommo att ligga till grund för 1931 års förordning med vissa bestämmelser angående jakt efter älg, i detta betänkande refererad i 1 kap.

Sedd från de under årtiondena efter år 1931 gjorda erfarenheterna är statsmakternas åtgärd att avvisa domänstyrelsens förslag att beklaga. Vid den tiden låg älgavskjutningen för hela riket omkring 6 000-strecket. En befarad opposition mot en fullständig reglering av avskjutningen kan bland annat av denna anledning med visshet beräknas ha snabbt avklingat. Nu har läget blivit ett annat. Jägareförbundet påpekar i sin under punkt III i 12 kap. i sammandrag återgivna skrivelse den 17 maj 1957, att betingelserna för den av förbundet redovisade meningsyttringen, innefattande en stark majoritet för reglerad avskjutning, måste anses ha varit ogynnsamma. Som ett av skälen härför anger förbundet det av all erfarenhet visade förhållandet, att förutsättningarna för att opinionen beträffande reglerad jakt efter en viss villebrådsart skall visa sig positiv äro mycket små, då tillgången på detta villebråd är riklig, men stora, då tillgången är ringa. Ett annat skäl för uttalandet om det ogynnsamma läget finner förbundet ligga däri, att den allmänna älgjakten, trots dess slumpartade utfall, blivit till något av en jägarnas årshögtid och följaktligen synnerligen populär, så länge älgstammen förblir stor. Jaktutredningen kan helt ansluta sig till denna förbundets analys. Utredningen vill dock ej underlåta den reflexionen, att just det sålunda påvisade ogynnsamma läget måste anses innebära ett ytterligare indicium för den i sak starka grund, på vilken förslaget om övergång till helt reglerad älgavskjutning vilar.

II

Varför helt reglerad älgavskjutning?

De brister som enligt vad nyss sades känneteckna nuvarande ordning för älgstammens utnyttjande för jakt kunna hänföras till tre huvudfaktorer, om vilka följande torde vara att säga.

Såsom framgår av det i 1 och 8 kap. påvisade och anförda ha statsmakternas samtliga beslut i älgfrågan byggt på två villkor. Dessa synas kunna uttryckas så, att man väl bör eftersträva en stark älgstam. Denna bör dock icke tillåtas växa till sådan storlek, att den inom områden, där skadegörelse å jordbruket eller skogsskötseln är att befara, tillfogar dessa näringar avsevärd skada. Ställer man så frågan, huruvida dessa villkor blivit uppfyllda, kan den i vad gäller älgstammens storlek otvivelaktigt besvaras med ja. Villkoret beträffande skadegörelsen måste å andra sidan för betydande områden betecknas såsom icke tillgodosett.

Till att det sist nämnda blivit fallet samverka tveklöst flera faktorer, av vilka en del icke kunna påverkas genom jakt eller viltvård. En avgörande förutsättning för att de med älgvården betrodda myndigheterna och sammanlutningarna skola kunna tillgodose båda de nyssnämnda villkoren är emel-

lertid, att de ha tillräcklig överblick över älgstammens tillstånd och fördelning inom verksamhetsområdet. Det är inte nog med den kunskap de i dessa avseenden erhålla beträffande områden, där licensjakt bedrivs. Den allmänna jakten utgör en faktor, till vars på förhand oberäkneliga utfall hänsyn alltid måste tagas vid licensgivningen. Detta i förening med den hos troligen flertalet av de på licens jagande befintliga, i och för sig berömvärda ambitionen att fara varligt fram med sin älgstam har stundom medverkat till för låg avskjutning. Det är häri kärnpunkten ligger. Man uppfyller inte de båda villkoren endast genom en punktvis reglerad avskjutning. Hela verksamhetsområdet, d. v. s. länet, måste komma med i bedömningen.

Den andra faktorn utgöres av älgstammen. Att stammen inom de flesta av de områden, där älg över huvud bör förekomma, kan anses vara av tillfredsställande storlek, synes ställt utom diskussion. Inom vissa områden är den, såsom tidigare och nu påvisats, alltför talrik. Dock finnas troligen åtskilliga områden i övre Norrland, särskilt ovan odlingsgränsen, där stammen utan risk för skada kunde vara än större. Problemet utgör numera stammens kvalitet. Beskattningen måste ske med hänsynstagande till vad som är biologiskt riktigt, m. a. o. till avelssynpunkter. Det kan inte vara med rätt bedriven viltvård förenligt, att jakten är så inriktad, att det blir de fullvuxna, ofta ur avelssynpunkt mest värdefulla och samtidigt som jaktbyte — vare sig det gäller köttmängd eller hornkvalitet — mest åtråvärda individerna som i första hand få stryka med — om det nu finns några kvar, vilket inte över allt är så säkert. Avelssynpunkten har efter lång tvekan numera kommit till uttryck vid licensgivningen såtillvida, att i licensantalet inbegripes årskalvar samt att i licensen bestämmes även det antal, som får utgöras av äldre djur än årskalv. Helst borde man kunna gå längre och även lämna föreskrifter, som exempelvis ginge ut på att djur, som synbarligen besutte gott avelsvärde, skulle sparas. För närvarande kan dock svårligen en dylik inskränkning göras i licenshavarens rätt. Varken han eller licensmyndigheten har ju någon garanti för att sålunda tvångssparade djur inte bli skjutna under den allmänna jakten. Att i trots härav ett stort antal licensjägare bedriver en dylik selektiv avskjutning är emellertid ett glädjande faktum.

Den tredje faktorn sammanhänger med själva jakten. Denna måste utövas humant gentemot villebrådet och stå under sådan ledning, att mänskliga olycksfall i möjligaste mån förebyggas. I dessa avseenden erbjuder Finland ett föredömligt exempel. I vårt land äro vi i någon mån på väg mot en dylik bättre ordning. Innan den slagit helt igenom torde dock förflyta många älgjaktperioder med nuvarande skuggsidor: talrika skadskjutningar av älg, ofta med svåra lidanden som följd, samt även vådaskott mot människor. Även med dessa brister blir det lättare att inom rimlig tid komma till rätta vid en helt reglerad avskjutning med dess lugnare tempo, frihet från konkurrens om villebrådet och organiserade jaktledning.

III

Allmänna synpunkter

Vad under föregående punkt påvisats torde ge belägg för att såväl de för älgstammens skadegörelse utsatta näringarnas krav som jägarnas intresse av en kvalitativt högtstående älgstam lika väl som djurskydds- och trygghetssynpunkterna bli bäst tillgodosedda vid en helt reglerad avskjutning.

Såsom jägareförbundet anfört har emellertid den rikliga tillgången på älg fört med sig, att älgjakten blivit något av en jägarnas årshögtid. Att så skett är ingenting att ond göra sig över, blott en var i jakten deltagande förhåller sig så som det höves när denna gäller Europas förnämsta villebråd. Vad jägareförbundet framhållit ger emellertid en antydning om att frågan om älgjakten ordnande även har en psykologisk sida, som icke kan förbigås. Detta har man inte heller gjort i vare sig älgbetänkandena eller de nu närmast aktuella förslagen. Härom torde följande vara att andraga.

En reglering av jakten efter viss villebrådsart medför inte, att en innehavare av jakträtt går denna rätt förlustig. En ofrånkomlig följd är dock att han får finna sig i vissa regler vid utövningen av densamma. I fråga om älgjakten innebär sålunda t. ex. fridlysningen av årskalvarna under den allmänna jakten — tillkommen i syfte att befordra stammens återväxt — en dylik reglering av jaktutövningen. De nuvarande konsekvenserna för den enskilde belysas emellertid på ett framträdande sätt av de i ämnet för Östergötlands län utfärdade bestämmelserna. En jakträttsinnehavare å marker norr om Bråviken och Motala ström får enligt desamma till följd av älgskadefrekvensen i denna del av länet skjuta årskalv. En granne till honom med marker omedelbart söder om nämnda vattendrag gör sig skyldig till straffbar förseelse därest han fäller en årskalv. Helt annorlunda ter sig följden i fråga om avskjutningen av en reglering vid den jakt med reglerad avskjutning, som vi redan ha i licensjakten. Fram till år 1960 fick som regel ej heller en licenshavare fälla årskalv. Såsom nyss anfördes frigåvos sagda år årskalvarna för licensjakt. Samtidigt blev emellertid — även detta främst av biologiska skäl — rätten att fälla äldre djur än årskalv inskränkt till ett i licensen fixerat antal. Någon opposition mot sistnämnda reglering, som redan tidigare praktiserats av länsstyrelsen i ett Norrlandslän, ge åtminstone inte licensjaktens avskjutningssiffror belägg för.

Nu har såsom framgår av punkt II i 13 kap. Kronobergs läns jaktvårdsförening till grund för den reglering av avskjutningen, som denna förening är beredd att försöksvis pröva, lagt principen att ingen, som är därtill berättigad, får förhindras att delta i älgjakt. Med något olika formulering avser, såsom framgår av förslaget, Jämtlands läns jaktvårdsförening att till-

lämpa samma princip. För Västmanlands läns jaktvårdsförening kommer problemet aldrig upp, enär länsföreningen bygger sitt förslag helt på jaktvårdsområdesbildande.

Jaktutredningen finner nämnda princip väl ägnad att ligga till grund för den reglering av älgavskjutningen, som av nyss sammanfattade skäl är av nöden påkallad att snarast möjligt få genomförd. Läget är ett annat nu än det var år 1931. Då kunde man måhända — om man bortsåg från just i fråga om älgen betydelsefulla historiska fakta — med visst fog säga, att en fullständig reglering av avskjutningen »skulle komma att uppfattas såsom ett ingrepp i den gällande principen om jakträtt för en var jordägare å honom tillhörigt område». Efter tillkomsten av 1938 års jaktlag med dess i 1 § givna riktlinjer för jakträttens utövande ävensom vad lagen innehåller om jaktvårdsområden äger enligt utredningens åsikt den citerade invändningen icke giltighet för en reglering av jaktutövningen av den innebörd de nyssnämnda förslagen syfta till.

Vidare har principen givits en utformning, som direkt ansluter till det faktiska individuella utbytet, som älgjakten frånsatt ett visst fall erfarenhetsmässigt i allmänhet ger. Jakten efter älg är väl det slag av jakt, där för utövarna sanningshalten i det gamla ordet att »många känna sig kallade men få bliva utvalda» är mest påtaglig. Det torde räcka med att erinra om att bytet för cirka 200 000 älgjägare maximalt hittills har utgjort några hundratal över 32 000 djur. Det var under två på varandra följande år. Det är inte svårt att påvisa, att chanserna att få fälla älg i verkligheten äro åtskilligt mindre än vad dessa siffror antyda. Men detta torde sakna betydelse i sammanhanget. Av relevans är, att principen har utformats i avsikt att den skall bevara rätten att utöva älgjakt sådan denna i realiteten gestaltar sig.

Det nyssberörda fallet har särskilt behandlats av älgjaktkommittéerna. I det omarbetade älgbetänkandet anföres därom följande.

Det råder emellertid icke någon tvekan om att svårigheter i många fall komma att uppstå, då det gäller tillkomsten av frivilliga älgjaktområden. Det mest typiska tänkta fallet må nämnas. En jakträttsinnehavare disponerar över en till arealen obetydlig älgmark, där han i årtal ensam och med gott resultat idkat älgjakt. Å hans mark finns ett älgpass, som är osvikligt när älgarna börja röra på sig under den allmänna jakttiden. Han skjuter årligen på detta pass en eller flera älgar, vilket ger honom ett gott tillskott i kassan, och han har därför alltid varit ointresserad av att samordna sin jakt med grannarnas. Denna lilla mark kan vara belägen inom ett komplex av andra, större eller mindre, fastigheter men den kan också ligga helt isolerad inom en större jordbruksegendoms gränser. Det är givet att denne jakträttsinnehavare i det längsta kommer att motsätta sig samordning av älgjakten, eftersom hans inkomst av jakten därmed kommer att minskas. Det är emellertid icke fråga om att beröva honom jakträtten, endast söka förmå honom att samordna älgjakten med grannarna på ett sådant sätt, att gallringen av älgstammen, som i detta fallet tillhör hela traktens jordägare och jakträttsinnehavare, sker på ett förnuftigt sätt och efter en gemensam plan. Då han under tidigare år — tack vare sina ägors utomordentliga belägenhet ur älgjaktssynpunkt — fått en onormalt hög avkastning av älgjakten, måste det anses rättvist att en ut-

jämning sker så att även grannarna, på vilkas marker älgarna i övertvägande grad livnärt sig, erhålla sin skäligen andel av bytet.

Jaktutredningen kan helt ansluta sig till vad sålunda anförts och vill blott tillägga att annat tvång icke erfordras i ett dylikt fall än det, som ligger däri att älggen skall vara helt fridlyst i sådana län, där helt reglerad avskjutning är försöksvis eller definitivt genomförd.

Älgbetänkandena dra upp ett ytterligare typfall, när det gäller förutsedda svårigheter att få till stånd frivilliga älgjaktområden.

En jakträttsinnehavare, disponerande en mindre mark, har gjort sig känd för dålig jaktkultur och av den eller någon liknande anledning icke varit tåld av grannarna. Han har icke heller själv haft någon lust att samarbeta med dessa under älgjakten. För att få utöva älgjakt måste han efter den föreslagna älgjaktordningens genomförande ingå med grannarna i ett gemensamt älgjaktområde. I detta fall måste båda parterna söka förlikas, om någon gemensam älgjakt skall kunna komma till stånd. Den för sin dåliga jaktkultur kände personen måste finna sig i de uppställda reglerna för älgjakten och bör därvid kunna åvägabringas en bättre uppfattning om hur en human jakt bedrives.

Särskilt när det gäller nu bestående licensområdets infogande i systemet med älgjaktområden, bör dock enligt kommitténs uppfattning varsamhet iakttagas, så att den nya ordningen icke kommer att medföra olägenheter av större betydelse för de jakträttsinnehavare, som tidigare bedrivit licensjakt. Sålunda bör det icke såsom förutsättning för erhållande av tillstånd till älgjakt å tidigare licensområden krävas att anslutning av viss ytterligare mark äger rum, om ägaren av sistnämnda mark för anslutningen uppställer villkor, som stå i påtagligt missförhållande till storlek och beskaffenhet i övrigt av hans markinnehav.

Även i dessa delar biträder jaktutredningen kommitténs synpunkter och slutsatser. Här har man dock ett sådant fall, då det kan vara erforderligt att länsstyrelsen är utrustad med den av jägareförbundet förutsatta befogenheten att förordna om anslutning till ett redan befintligt älgjaktområde. Utredningen håller emellertid för sannolikt, att här liksom i Norge blotta tillvaron av en dylik befogenhet kommer att visa sig tillfyllest, och att den således ej skall behöva begagnas.

Slutligen pekar kommittén på ett fall, som när det gäller bildande av jaktvårdsområde föranlett särskild bestämmelse i 41 § andra stycket jaktstadgan, samt anför därom.

Inom jaktvårdsområdena finnas fall, då delägare av ideella skäl icke önska tåla jakt å sitt område. Deras önskemål måste därvidlag respekteras. Det är givet att liknande fall kunna uppstå då det gäller de föreslagna älgjaktområdena. En jordägare som av ideella skäl eller andra skäl bestämt motsätter sig att älgjakt bedrives på hans mark — vare sig av honom själv eller av andra — måste givetvis lämnas helt utanför arbetet att söka få till stånd frivilliga älgjaktområden.

Ehuru jakt således icke kommer att äga rum på dylik mark, bör marken i fråga givetvis medtagas vid beräkningen av avskjutningssiffran för kommunen. Den avskjutning, som erfordras för dessa markers del, får därvid ske på angränsande älgjaktområden. Alltid torde det dock icke vara möjligt att på detta vis reglera älgstammens storlek på de marker, som icke ingå i älgjaktområden, utan i vissa fall lära sådana marker komma att hysa för stor älgstam med avsevärd skade-

görelse som följd. I dylika lägen kunna 24 § jaktlagen och anslutande bestämmelser i jaktstadgan ävensom reglerna i 16 § sistnämnda stadga angående s. k. havre- och skogsälgar träda i tillämpning. Det måste emellertid tillses, att icke dessa stadganden kunna utnyttjas för spekulation, så att den som ställer sig utanför det samarbete, vilket den föreslagna nya ordningen för älgjakten förutsätter, i kraft av ifrågavarande bestämmelser erhåller rätt att jaga älg under för honom gynnsammare villkor än som skulle ha gällt om han lojalt samverkat med andra genom att ansluta sina marker till älgjaktområde.

Ej heller mot vad kommittén anfört beträffande berörda spörsmål finner jaktutredningen något att erinra. Utredningen är vidare ense med kommittén, då den i anslutning till det nu återgivna framhåller, att licens för älgjakt enligt 16 § jaktstadgan över huvud icke torde böra förekomma för den som avböjt älgjakt på sina marker. I fråga om 24 § jaktlagen kommer utredningen att behandla kommitténs synpunkter i samband med att utredningen såsom tidigare framhållits till övervägande tar upp detta lagrum i sitt slutbetänkande.

Jaktutredningen är självfallet medveten om att, så som förhållandena på det jaktliga området av naturliga skäl växla, även andra besvärliga situationer kunna uppstå än de av älgjaktkommittén som typexempel framdragna. Ju mer utredningen övervägt den av länsföreningarna i Växjö, Västerås och Östersund för försöksverksamheten uppdragna planeringen med de av jägareförbundet i dess skrivelse till utredningen den 17 maj 1963 rekommenderade modifikationerna, desto mer övertygad har utredningen blivit om planeringens lämplighet. Detta gäller inte blott den aktuella försöksverksamheten. Den anda av generositet och vilja, inte till tvång utan till ett alla parter gagnande samarbete, som genomsyrar detta material, har bidragit utredningen den uppfattningen, att detsamma utgör *tillräckligt underlag för ett bemyndigande för de ifrågavarande tre länen att försöksvis övergå till helt reglerad avskjutning.*

Såsom jägareförbundet öförmålt föreligga emellertid även i andra län planer på försöksverksamhet. Jaktutredningens åsikt har från början varit och är fortfarande, att ju fler länsföreningar, som vilja organisera försöksverksamhet, desto större möjligheter får man att jämföra, hur systemet verkar under olika betingelser. Utredningens uppfattning är nämligen, att det bör stå fritt för ett vart län — med ett längre fram behandlat undantag — att, med beaktande av jägareförbundets nyss öförmålda modifikationer, utforma reglerna för försöksverksamheten under hänsynstagande till där rådande särskilda förhållanden eller önskemål. Ett villkor bör dock generellt gälla: *försöksverksamheten skall bedrivas under minst tre år.* På kortare tid kan systemet ej erhålla den fasthet, som berättigar till definitiva slutsatser.

Jaktutredningen föreslår alltså att Kungl. Maj:t — samtidigt med givet bemyndigande för Kronobergs, Västmanlands och Jämtlands läns jaktvårdsföreningar att anordna försöksverksamhet — dels bemyndigar länsstyrel-

serna i de älgförande länen att, så snart betryggande majoritet för sådan verksamhet konstateras vara för handen bland vederbörande länsjaktvårdsförenings direkt anslutna medlemmar, besluta om organisationsarbetets igångsättande, dels förklarar Sig vilja efter anmälan om arbetets slutförande upptaga frågan om älgens fridlysning i länet.

Som regel bör försöksverksamheten omfatta helt län. Emellertid ha samerna rättighet att under hela året uppehålla sig med sina renar och därvid idka jakt inom vissa delar av Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län. Denna rättighet lämnar utesluta dessa områden från försöksverksamhet. Hinder bör emellertid inte möta att organisera försöksverksamhet i övriga delar av dessa län, under förutsättning likväl att delarna bilda ett sammanhängande område.

Jaktutredningen har förut i detta kapitel redogjort för den betydelse en övergång till helt reglerad avskjutning har när det gäller att söka avhjälpa de brister i olika avseenden, med vilka enligt vad allmänt är vitsordat den nuvarande tudelade ordningen för älgjaktens bedrivande är behäftad. Utredningen har funnit att någon annan framkomlig väg inte existerar. Förutom till omförmälda, ekonomiska, biologiska och humanitära intressen berörande förhållanden har man emellertid att taga hänsyn till en del på det personliga planet liggande företeelser, vilka hos jämväl en icke jagande allmänhet framkallat kritik mot och oförståelse för inte bara älgjakten utan all jakt över huvud. Utredningens bestämda övertygelse är nu den, att en ordning med helt reglerad avskjutning skall få en god inverkan på ifrågasvarande företeelser. Intet tvivel råder om att det i begynnelsen här och var kommer att gnissla i gångjärnen. Men säkert ganska snart kommer det nya systemet att genomsyra älgjägarnas medvetande. Älgjaktområdena komma att finna sin form. Det blir älgstammen och den riktiga vården av den, som kommer att bli det gemensamma intresset för såväl de jagande markägarna som jakträttsarrangörerna. Egennyttan kommer därvid att trängas i bakgrunden och en samhörighetskänsla växer fram mellan de i orten bofasta jägarna och de som komma från tätorterna. Älgjakten skall alltså fortfarande vara en jägarnas årshögtid fast avskjutningen är reglerad. Då alla jägare inom ett älgjaktområde ha samma chans att få fälla älg — och det är väl det som är drömmen för de flesta — elimineras grunden för nu graserande avundsjuka. För utredningen står det klart, att man här har inom räckhåll vinster av ideell art, som det är angeläget att slå vakt om.

Även från sist anförda synpunkter är det därför angeläget, att en försöksverksamhet snarast kommer i gång. Sker detta lär grunden snart vara undanryckt för den skrämselfpropaganda, vilken från visst håll bedrivs mot reglerad avskjutning och som synes ha gett upphov till föreställningen, att avsikten med denna ordning är att socialisera älgjakten. Motsatsen är i verkligheten fallet. Av saklig och vida större betydelse är emellertid, att en i

vissa län påbörjad försöksverksamhet kan förväntas i län, där man ännu inte hunnit så långt, stimulera bildandet av alltfler jaktvårdsområden eller sammanslutningar i jaktlag med licensjakt, en viktig detalj när det gäller att underlätta organisationsarbetet för en övergång med försök till helt reglerad avskjutning. Med den ingående kännedom, som jaktutredningen under sitt arbete förvärvat rörande Svenska jägareförbundets jakt- och viltvårdspolitik hyser utredningen inget tvivel om effektiviteten och vidsyntheten hos den centrala ledningen av detta arbete. Av avgörande betydelse är därutöver, att det samarbete på länsplanet mellan länsstyrelse, älgskadenämnd och länsjaktvårdsförening, vars nödvändighet utredningen i olika sammanhang belyst i första avdelningen av betänkanudet, utsträcker till att avse den nu behandlade nyordningens försöksvisa genomförande.

Jaktutredningen har nyss uttalat, att det bör stå fritt för ett vart län att, med beaktande av jägareförbundets nyss omförmälda modifikationer, utforma reglerna under hänsynstagande till där rådande särskilda förhållanden eller önskemål. En sak måste emellertid fastslås. En ordning sådan den Södermanlands läns jaktvårdsförening vill försöksvis pröva kan icke under några omständigheter accepteras såsom innebärande reglerad avskjutning. Den i Sörmlandsförslaget upptagna korta licenstiden innebär i realiteten ingenting annat än en förklädd allmän jakt eller, om man så vill, den forna matrikeljakten i Norge. Jaktutredningen har under punkt II i detta kapitel påvisat nödvändigheten av att de älgvårdande myndigheterna ha tillräcklig överblick över älgstammens tillstånd och fördelning inom verksamhetsområdet. Även om det i Sörmlandsförslaget skisserade dubbla licenssystemet skulle gå att administrativt genomföra, ger det icke denna överblick. Utöver en förödande inverkan på älgstammen tillkommer en annan allvarlig konsekvens: systemet skulle betyda dödsstöten åt jaktvårdsområdena. Ty varför skall innehavaren av en mindre fastighet vara med i ett jaktvårdsområde, när han vet att han får rätt att ensam skjuta en älg? Det är dock det som för de flesta framstår som mest åtråvärt. När nu statsmakterna så sent som för ett par månader sedan genom lagändring, som åsyftar att underlätta proceduren vid både bildande och förnyande av jaktvårdsområden, ånyo uttalat sitt förtroende för denna form av jaktlig samverkan, synes det utredningen att det bör åligga de ansvariga lokala jaktvårdsorganen att undvika åtgärd, som måste få rakt motsatt verkan.

Det torde framgå av det föregående att en del, främst med organisationsarbetet sammanhängande omständigheter göra det svårt att bedöma den tid som kommer att åtgå, innan försöksverksamhet med helt reglerad avskjutning kommer att omspänna hela riket — renbetesfjällen och områdena ovan odlingsgränsen givetvis undantagna. Jaktutredningen finner i likhet med jägareförbundet det därför vara angeläget, att fordringarna i fråga om

licensområdenas storlek och beskaffenhet skola kunna, där älgstammen är stor, något modifieras. Ett uttalande av samma innebörd gjordes redan i 1950 års betänkande. Då liksom nu gällde det att genom ökad avskjutning neutralisera älgstammens skadegörelser. De nuvarande fordringarna häröra från en tid, då ansträngningarna voro inriktade på att få upp älgstammen. Skogsmännen ha numera gott begrepp om hur många älgar per ytenhet man maximalt kan tolerera på olika slag av marker. Genom inventeringarna ha de och jaktvårdstjänstemännen en någorlunda god vetskap om den faktiska älgtätheten. Samarbeta älgskadenämnd och länsjaktvårdsförening på sätt utredningen föreslagit, bör länsstyrelsen erhålla tillräckligt material för sin bedömning, hur långt man i de enskilda fallen kan gå ned i fråga om kraven på licensmarkernas storlek m. m. Någon författningsändring synes därför i nuvarande läge icke vara erforderlig.

Vad därefter beträffar den av 1963 års riksdag och Svenska orienteringsförbundet upptagna frågan om verkningarna för friluftslivet i allmänhet och orienteringsidrotten i synnerhet av en allmän övergång till helt reglerad avskjutning med en licenstid av trettio dagar, i länen med septemberjakt antagligen uppdelad på två perioder, får jaktutredningen anföra.

Så som utredningen ser saken rör det sig i realiteten här icke så mycket om ett riskproblem utan fastmer om en avvägning mellan olika intressen. I detta avseende saknar emellertid spørsmålet icke betydelse. Sin åsikt att riskmomentet inte är den allvarligaste faktorn grundar utredningen på två omständigheter. I den motion, som resulterade i den ifrågavarande riksdagsskrivelsen, framhölls de av s. k. söndagsskyttar hanterade älgstudsarna som den stora faran. Och det kan nog vara sant i dagens läge. Men en av anordningarna vid den reglerade avskjutningen innebär, att inom varje älgjaktområde en jaktledare blir obligatorisk. Han skall, utom annat, vaka över att ingen, som ej kan hantera sitt vapen med ansvar, deltar i jakten. Olyckor kunna naturligtvis ändock inträffa, men i det material rörande timade jaktolyckor, som låg till grund för utredningens år 1962 avgivna betänkande med förslag om jaktskadeskydd m. m. fanns inte ett enda fall, då bärplockare eller andra skogsvandrare utsatts för jaktskada, och något sådant hade ej heller eljest kommit till utredningens kännedom.

I avvägningsfrågan bör först framhållas att en till trettio dagar medgiven licenstid inte innebär, att älgjakt kommer att bedrivas trettio dagar i sträck. Vad de fyra nordligaste länen beträffar synes man sålunda vara på väg mot en uppdelning av licenstiden på två perioder, en i september och en i oktober. Tiden mellan perioderna — de inemot tre veckor, då älgen brunstar — blir alltså fri från jakt. I övrigt kan det vidare, om väderleksförhållandena äro gynnsamma för älgjakt och det antal älgar, som skall fällas, inte är alltför stort, mycket väl hända att man skjuter fullt under den första veckan. På stora skogscomplex, där skyddet av återväxten ofta kräver bety-

dande avskjutning, blir förhållandet troligen ett annat. Så är det emellertid redan nu utan att därav försports några mer väsentliga olägenheter. De som ha intresse av att veta, varest licensjakt kan beräknas pågå, vända sig för närvarande ofta till jaktvårdskonsulenten eller länsjaktvårdaren för att få besked. Vid försöksverksamheten liksom framdeles vid helt genomförd reglerad avskjutning kommer, såsom nyss påpekats, jakten inom varje älgjaktområde att stå under ledning av en jaktledare, hos vilken även kan inhämtas, när och var jakt kommer att bedrivas.

Härutöver bör inte förglömmas att enligt såväl älgjaktkommittéernas som jägareförbundets förslag sön- och helgdagar skola under tiden för den reglerade jakten vara i princip frilagda från älgjakt. Att undantag från denna princip skall kunna medges beträffande vissa avsides belägna områden, finner utredningen naturligt. I de delar av riket, där septemberjakt äger rum, finns det gott om områden så belägna, att de inte torde vara attraktiva ens för det bilburna friluftsfolket. Vad oktober-novemberjakten beträffar torde väderleksförhållandena endast i sällsynta undantagsfall vara sådana, att bär- eller svampplockare ha något att hämta i de områden, där undantag från söndagsförbudet kan komma att medges. Att orienteringsförbundet ifrågasätter, att även lördagarna skola friläggas från jakt, är närmast överraskande. Bortsett från att många orienterare också äro älgjägare vill utredningen erinra om att för ett betydande antal av de 200 000 älgjägarna genomgående fria lördagar äro ett okänt begrepp. Härtill kommer att, ehuru älgjakten obestritt är ett högt skattat nöje, som de flesta deltagarna, inte minst de i tätorterna, se fram emot under hela året, är denna jakt också en nödvändighet, för mången markägare en tvingande sådan. Utredningen kan fördenskull inte finna annat än att vad i denna del föreslagits från jägarhåll innebär en mycket rimlig avvägning mellan olika intressen. Utredningen finner så mycket större skäl för detta uttalande som den omständigheten, att helt reglerad avskjutning under åtskillig tid framåt kommer att bedrivas i form av försöksverksamhet icke innebär något avkall på den reglerade jaktens syfte, som jämväl siktar mot en avvägning, nämligen mellan jakt- och naturvårdsintresset, å ena sidan, samt, å den andra, ett betydelsefullt näringsintresse att få nedbringad älgstammens skadegörelse.

Slutligen vill jaktutredningen framhålla det nödvändiga i att medel ställas till Svenska jägareförbundets förfogande för det organisationsarbete, som försöksverksamheten pålägger länsföreningarna. Förbundets lokala tjänstemannastab är inte dimensionerad för arbetsuppgifter av denna storleksordning. Lika viktig för älgfrågans lösning som utredningen finner försöksverksamheten vara i och för sig, lika angeläget finner utredningen det vara, både att verksamheten kan komma i gång inom rimlig tid och att länens indelning i älgjaktområden blir genomförd på ett i allo invändningsfritt sätt.

IV

Hemställen

De i anslutning till sålunda företagen utredning gjorda övervägandena ha lett jaktutredningen fram till uppfattningen att, såvitt för närvarande kan bedömas, någon form av helt reglerad avskjutning är den ordning för älgjaktens bedrivande, genom vilken man skall kunna tillfredsställande lösa de problem som älgfrågan innesluter. En sådan ordning är emellertid helt oprövad i vårt land. Utredningen finner det förty synnerligen angeläget att en försöksverksamhet med helt reglerad avskjutning får det allmännas stöd.

Jaktutredningen får alltså hemställa att Kungl. Maj:t ville bemyndiga en var av länsstyrelserna i Kronobergs, Västmanlands och Jämtlands län att verka för att länets jaktvårdsförening må kunna i samarbete med älgskadenämnden fortsätta arbetet med förberedelserna för övergång till försöksverksamhet med helt reglerad avskjutning i huvudsaklig överensstämmelse med föreningens här förut återgivna plan samt med hänsynstagande till de synpunkter och villkor, som framförts under föregående punkt i betänkandet.

Vidare hemställes att Kungl. Maj:t ville bemyndiga länsstyrelserna i övriga älgförande län att, så snart betryggande majoritet befinnes vara för handen bland vederbörande länsjaktvårdsförenings direkt anslutna medlemmar för övergång till försöksverksamhet med helt reglerad avskjutning, besluta om organisationsarbetets igångsättande enligt plan som en var länsstyrelse må finna vara för länet mest lämpad, dock med iakttagande av nyssnämnda synpunkter och villkor.

Än vidare hemställes att Kungl. Maj:t ville anmoda en var länsstyrelse att, då organisationsarbetet i länet blivit slutfört, göra anmälan därom till Kungl. Maj:t, som då vill upptaga frågan om älgens fridlysning i länet.

Ytterligare hemställes att Kungl. Maj:t ville anmoda länsstyrelserna att — i avbidan på att försöksverksamhet med helt reglerad avskjutning kommer till stånd — verka för att möjligheten att erhålla tillstånd till den punktvis reglerade avskjutning, som licensjakten innebär, än mera utnyttjas, därvid kraven på licensområdenas storlek m. m. böra, såsom utredningen anfört, kunna något modifieras.

Slutligen hemställer jaktutredningen att Kungl. Maj:t ville ställa erforderliga medel till Svenska jägareförbundets förfogande för att möjliggöra det organisationsarbete, som försöksverksamheten pålägger länsföreningarna.

SÄRSKILT YTTRANDE AV HERR SKÖLDIN

Jaktutredningsmannen föreslår att arealgränsen för odlad jord enligt 6 § älgavgiftskungörelsen skall höjas från 20 till 30 ha. Motiven återfinnas i kap 8: III. I kap 8: IV behandlar han särskilda skäl för utgivande av ersättning till person, vilkens brukningsdel omfattar större område än grundregeln förutsätter. Om man sammanställer förslaget om arealhöjning med utredningsmannens förord för ett generellt system med avtrappning, då det är fråga om större areal odlad jord än 30 ha, finner man att ersättning — bortsett från självriskan — skall utgå med 100 procent, såframt arealen odlad mark ej överstiger 30 ha, och eljest med reducerat belopp enligt en av varje länsstyrelse bestämd avtrappningsregel. Särskilda skäl torde ej behöva styrkas med mindre större ersättning synes påkallad än schablonen medger.

Då gällande arealbestämmelser infördes år 1951 — innebärande bland annat höjning av arealgränsen för odlad jord från 15 till 20 ha — föranleddes detta av rättviseskäl (SOU 1950: 40 sid 164). Utredningsmannen har inte påvisat några orättvisa konsekvenser av gällande maximering. Den dåvarande jaktutredningsmannen fann den då gällande »arealgränsen för odlad jord väl låg. Därest en särskild maximiareal fastställes i fråga om annan mark, synes en måttlig ökning av arealgränsen beträffande odlad jord kunna vidtagas utan att de ersättningsberättigades krets därigenom utvidgas i sådan omfattning som vid denna frågas tidigare behandling befarats. Lämpligen torde för odlad jord kunna bestämmas ett maximum av 20 hektar.»

Däremot synes ingenting i 1950 års betänkande kunna tagas till intäkt för den nuvarande utredningsmannens antagande att man vid varje tidpunkt ville i ersättningsrätten innesluta de mindre familjejordbruken.

Nu finner jaktutredningsmannen sig böra föreslå en höjning till 30 ha trots att därigenom, enligt vad han själv uppger, de generellt ersättningsberättigade brukningsenheternas antal ökar med 17 500, omfattande en areal av mera än 437 000 ha. Enligt min uppfattning innebär utredningsmannens förslag en sådan utvidgning, som jaktutredningen tidigare avstyrkt. Med utgångspunkt från den pågående strukturrationaliseringen inom jordbruket synes utredningsmannen vilja hävda att »ehuru arealgränsens höjning ostridigt kommer att medföra större ianspråktagande av älgavgiftmedel, denna verkan dock i viss utsträckning blir kompenserad av att för närvarande till ersättning berättigade enheter successivt bortfalla. — — —

— — — Uppgifterna från Skaraborgs län synas vidare ge stöd för antagandet att i övriga län en icke obetydlig del, kanske hälften, av de till stor-

leksgruppen 20—30 hektar hörande brukningsenheterna äro att finna i bygder, där älgskador inte uppträda i nämnvärd omfattning.

Jaktutredningen finner av vad sålunda beträffande olika faktiska förhållanden påvisats sig kunna draga den slutsatsen, att förslaget att utvidga kretsen av de till ersättning generellt berättigade inte torde i fråga om älgskademedlen medföra sådana konsekvenser att man för deras skull behöver avstå från en av utvecklingen frammanad åtgärd.»

Utredningsmannen söker sålunda på olika sätt — och med diskutabel underbyggnad, exvis då han söker generalisera med utgångspunkt från Skaraborgs län eller då han hävdar, att utvecklingen frammanat höjning — undervärdera konsekvenserna av den ifrågasatta arealhöjningen.

Vad utredningsmannen kunnat påvisa är vilken storlek älgavgiften skolat ha 1962 för att då åstadkomma balans mellan kostnader och intäkter för de i betänkandet nämnda bristlänens älgskadefonder, alltså vid fortsatt tillämpning av regeln om 20 ha. Utredningsmannen har underlåtit att söka ställa någon prognos beträffande omfattningen i bristlänen av älgens skadegörelse på gröda å de tillkommande fastigheterna med en areal odlad jord av 20—30 ha.

Jag vill vidare erinra om att älgskadornas omfattning är mycket varierande, vilket väsentligen torde bero på väderleksförhållandena. Ett bra skördeår blir älgskadorna på grödan vanligen obetydliga. En kall och regnig sommar och höst uppkommer det däremot omfattande skador. Det är därför inte tillräckligt att åstadkomma balans i älgskadefonden ett visst år. Det är tvärtom nödvändigt, att varje älgskadefond har en tillfredsställande behållning även efter det sistförflutna årets skadereglering. Det förekommer nämligen mer än ett »svårt år» i följd.

I vissa fonder består bristen år från år. Det synes vid sådant förhållande föga välbetänkt att med stöd endast av en på denna punkt i sak mycket knapphändig utredning binda sig för en arealhöjning. I andra fonder är behållningen så ringa, att de berörda länen redan nästföljande år kunna bli bristlän. Ja, till och med en fond med betydande behållning förlorar under stundom denna ganska fort. Som exempel härpå kan nämnas Älvsborgs läns älgskadefond, som numera redovisar brist.

Slutligen har utredningsmannen tänkt sig en mekaniskt verkande avtrappningsregel — bestämd av länsstyrelsen i varje län — utan att ta ställning till de praktiska problem, som måste uppkomma vid arealhöjning. Skall reduktionen ändå — i betänkandets exempel från Södermanlands län — utgöra 100 procent vid över 50 ha åker? Eller skall förskjutning uppåt ske, så att taket kommer att utgöras av 60 ha åker?

Enligt min uppfattning bör nuvarande arealgräns bibehållas. Det finns anledning förmoda, att en lantbrukare, vilkens åkerareal är större än 20 ha, har så goda möjligheter att hålla sig skadeslös, att den nuvarande arealgränsen tillsammans med en mekaniskt verkande avtrappningsregel — som jag

förordar för arealer mellan 20 och 50 ha — är den bästa lösningen. Ersättningsreglerna få under inga omständigheter utformas så extensivt, att man kan befara försumlighet i fråga om förebyggande åtgärder, såsom lämplig beskattning av älgbeståndet, uppsättande av elektriska stängsel m. m.

Enligt mitt förmenande är det oriktigt att föreslå en arealhöjning i ett läge, då betydande avgiftshöjning i flera län är nödvändig för att över huvud kunna skapa balans i dessa läns älgskadefonder vid tillämpning av nuvarande arealgräns. Förslaget om arealhöjning synes mig ägnat att åstadkomma ännu flera bristlän än de nuvarande, eftersom en länsstyrelse trots frihet i fråga om bestämmandet av älgavgiftens storlek, ändå inte kan vidtaga chockhöjningar av det slag, som skulle erfordras i exvis Halland.

Jag finner sålunda att jaktutredningsmannen bort föreslå oförändrade arealgränser i 6 § älgavgiftskungörelsen.

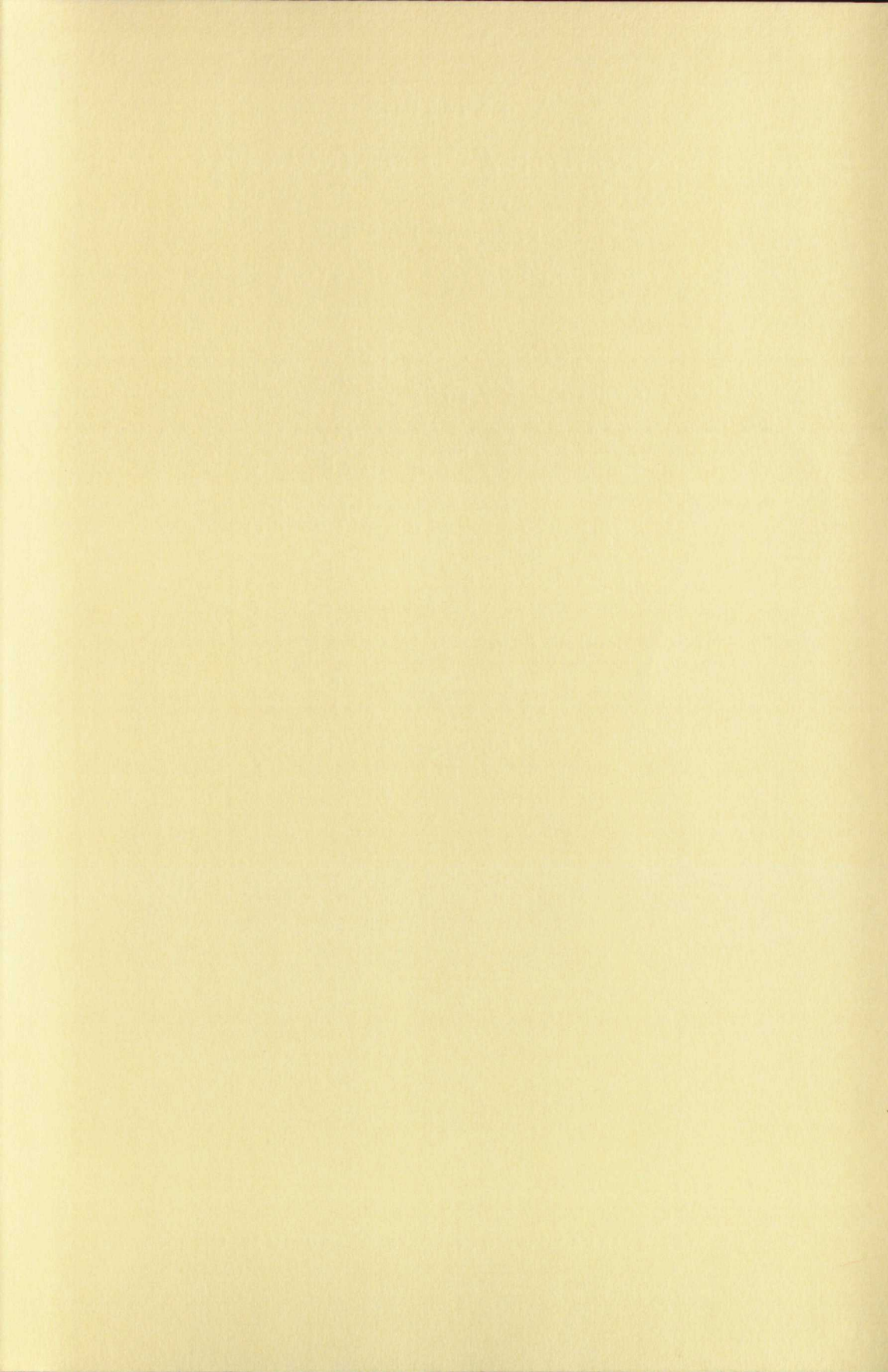
SÄRSKILT YTTRANDE AV HERRAR

WENNMARK, SKÖLDIN, WIKSTRÖM OCH BENNET

I kap. 8: X har jaktutredningsmannen föreslagit att därest ersättning för älgskador på skogsodling »icke kan utgå från vare sig de skogliga anslagen eller försäkringsbolag men de skogsvårdande myndigheterna finna, att *synnerliga skäl* föreligga för ett bidrag till åtgärd för botande av skadegörelsen, — — — bör — — — Kungl. Maj:t ej vara betagen möjligheten att lämna ett dylikt bidrag ur regleringsfonden.» Den av utredningsmannen framförda motiveringen synes i och för sig icke särskilt stark. Det väsentliga är emellertid, att utredningsmannen förordat, att statsmakterna skola frånträda principen om att älgavgiftmedlen icke få användas för att utgiva ersättning för skogsskador. Även om det ifrågasatta undantagets ekonomiska betydelse skulle vara obetydlig — någon utredning därom finnes emellertid ej — är dess innebörd prejudicerande och därför principiellt betänklig. På grund härav anser vi, att utredningsmannen bort vidhålla hittills gällande undantagslösa princip.

FORMAL BIRTH
MAY 1924
MAY 1924

KUNGL. BIBL.
23 APR 1964
STOCKHOLM

STATENS
OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1964

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen)

Justitiedepartementet

Företagsinteckning. [10]

Socialdepartementet

Bättre åldingsvård. [5]

Arbetstidsförkortningens verkningar. [9]

Finansdepartementet

Värdesäkringskommittén 1. Indexlån. Del I. [1]

2. Indexlån. Del II. [2]

Alkoholreklamen. [6]

Statens skogar och skogsindustrier. [7]

Jordbruksdepartementet

Kapitalutvecklingen i det svenska lantbruket. [8]

Älfrågan. [11]

Handelsdepartementet

Effektivare konsumentupplysning. [4]

Inrikesdepartementet

Konsumtionsmönster på bostadsmarknaden. [3]

AB PA NORSTEDT & SÖNER, STOCKHOLM 1964

